

Юрій Балега

ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО, або ФЕНЦИНО-БРОДІВСЬКІ ПРИВИДИ НА ЗАКАРПАТТІ

ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО • ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО • ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО
• ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО • ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО • ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО
ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО • ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО • ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО
• ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО • ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО • ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО

Юрій БАЛЕГА

ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО, або ФЕНЦИНО-БРОДІВСЬКІ ПРИВИДИ НА ЗАКАРПАТТІ

У пропонуваному виданні мова йде про засноване в часи розпаду СРСР Комуністичною партією та КДБ політичне русинство. Автор прослідковує генезу цього антиукраїнського руху, що своїм корінням сягає в часи перебування краю в складі міжвоєнної Чехословаччини та колишньої Австро-Угорської імперії, розкриває зв'язки політичного русинізму з певними силами Москви, Будапешта, Братислави і Праги, показує антиукраїнську, антидержавну діяльність московсько-будапештського сепаратистського «движення» на теренах Срібної Землі.

Розраховано на спеціалістів і широке коло читачів.

ISBN 978-966-8924-98-3

© Юрій Балєга, 2010

© Корнелія Колядджин, художнє оформлення, 2010

© Видавництво «Гражда», 2010

ЗАМІСТЬ ВСТУПУ

*На землі русинів потрібен неспокій.
Ми це зробимо.*

Європа буде мати русинське питання.

Козма Міклош,
майбутній гортійсько-фашистський
комісар краю. 1938 рік

Что вы все: «Крым, Крым!»

О русинах слышали?

Вот о чем голова скоро болеть будет...

Високий чин КДБ СРСР.
1990 рік

А сам Гарант цілісності і єдності держави, потакаючи мукачівським сепаратистам, зізнавався, що не має своєї думки з цього питання і, говорячи словами московського попа Сідора, «кужурікав» про потребу вивчати сепаратистський рух на українському Закарпатті.

Прес-конференція
президента В. Ющенко в Києві.
2008 рік

На Закарпатті під вивіскою політичного русинства відновився антиукраїнський сепаратистський рух, започаткований і керований у 20-30-х роках минулого століття агентами угорсько-фашистського диктатора Горті Міклоша сумновідомими Іваном Куртяком, Степаном Феңциком та Андрієм Бродієм, які аж із шкури вилазили, щоб повернути наш край до складу «Великої Угорщини». Реанімацією цього «движення» займалися КПРС і КДБ в часи розпаду Російської імперії під назвою СРСР, надавши йому промосковського забарвлення.

Політичне русинство на Закарпатті паразитує на етнічному русинстві – старій самоназві всіх українців, яка в нашо-

РОЗДІЛ І

му краї в зв'язку з його політичним і географічним становищем збереглася найдовше. Ініційоване і живе певними політичними силами сусідніх держав, воно спрямоване на відвін-Закарпаття від України, штучне створення окремого «русинського народу», окремої держави «Рутенії» або «Подкарпатської Русі» з перспективою приєднання її до Угорщини, а в крайньому випадку – до Словаччини, ба навіть Чеської республіки. Москва, зрозуміло, вважає русинів «русскими» й виношує надії на утворення на перших порах хоча б автономного краю – «Подкарпатська Русь» типу Абхазії, Південної Осетії, Придні-стров'я чи бодай Криму, а потім, мовляв, «пасмоїтрім...»

Завдяки недалекоглядній політиці президента В. Ющенка політрусини почувують себе на Закарпатті привільно. Віктор Андрійович, головного їх покровителя В. Балого вивів на державний Олімп і зробив своїм другом «Я». Підконтрольна Балозі частина Закарпатської обласної ради, що діє в унісон з політрусинами, визнала мукачівських русинів окремою нацією, а 22 грудня 2009 року затвердила русинський гімн «Подкарпатські русини» офіційним гімном області. Щоправда, голова облради М. Кічковський це рішення ще не підписав.

Ще в жовтні 2008 року фенцико-бродіївські привиди проголосили на збіговиську в Мукачеві «незавісимоє господарство», «Подкарпатська Русь», нині вони мають своє «правительство», свій «сойм» на чолі з московським попом Д. Сідором, всіляко компрометують Українську державу, український народ, його культуру, запроваджують «русинське ошколовання» в області, надають «гражданство Подкарпатской Руси» громадянам зарубіжних країн, домагаються «русинських» паспортів для «подкарпатських русинів» тощо. Відчуваючи безкарність, сепаратисти з кожним днем ведуть себе все агресивніше. І з ними стали рахуватися. Обласна рада і обласна держадміністрація фінансують їхню пресу, віддали в їх розпорядження обласне радіо, телебачення, закривши доступ до нього представникам українських організацій і товариств, які представляють 78% населення області.

А гарант Конституції і цілісності держави та уряд України – німуть і мовчки спостерігають за розбоєм сепаратистів на українському Закарпатті! Ми ж демократи...

Неуцтво – демонічна сила.
Вона ще принесе нам багато зла.
Карл Маркс

Коли брехня пускається в пляси,
правда від її стукоту з орбіти не зійде.
Петро Скунець

• ЖЕЛАНІЄ
• РУССКИХ ВОЖДІЙ...

• «ПОДКАРПАТСЬКІЄ РУСИНИ,
ПРОЧ ВАС ІШТЕН ПОБИЛ ТАК?»

• СКАЖИ МЕНІ,
• ХТО ТВІЙ ДРУГ...

• ФЕНЦИКО-БРОДІЙВЦІ
• ГАЛОПОМ ДО БУДАПЕШТА

• ПАМ'ЯТНИК ОКУПАНТАМ
• НА МАРТИРОЛОЗІ
• КАРПАТСЬКИХ СІЧОВИКІВ

• «РУСИНИ РИССЮ ДО РОСІЇ...»

«ЖЕЛАНІЄ РУССКІХ ВОЖДЬ...»

Нарешті відбулося! Завдяки масованій підтримці лішого друга В. А. Ющенка – вчорашнього голови секретаріату Президента В. Балогі, його клану, московської та будапештської п'ятих колон в особі закарпатських комуно-комсомольців у обласній раді «государство» мукачівських політрусинів «Подкарпатська Русь», чи то пак Закарпатська область, має всі символи державності: герб, прапор і свій, підкреслено русинський, гімн. Якщо зважити на те, що акт «незавісності» «Подкарпатської Руси» уже проголошено і схвалено на черговому збіговиську політрусинів у Мукачеві ще 25 жовтня 2008 року, залишилося зовсім небагато – прийняти «конституцію нового государства» в центрі Європи і... вперед – на 90 років назад, на початок XX століття. Зрозуміло, під пильним наглядом СБУ, яка на диво спокійно стежить за розбосом сепаратистів на Закарпатті.

З гербом усе пройшло тихо та мирно. Обласна рада без особливих труднощів прийняла герб, який подарували закарпатцям чеські пани під час входження краю до складу ЧСР у 1919 році. Вони називали русинів «баганами», дикими ведмедями, тож і на герб втелючили бурого ведмедя. Оскільки герб приймався в перші роки Чехословацької держави, коли влада ще толерантно ставилася до українства на Закарпатті, ведмедя зображено на фоні поля, вкритого традиційними синьожовтими смужками (то аж у 1925 році Вищий адміністративний суд Чехословаччини заборонив на українському Закарпатті українську мову, було заборонено називати нашу землю українською).

А ось із прапором у мукачівських політрусинів вийшла ціла китавасія. Ми могли б гордитися тим, що синьо-жовтий прапор був прапором Мукачівської греко-католицької єпархії, починаючи з XVII століття, що синьо-жовтий прапор став державним прапором Карпатської України в 1938-1939 роках (до нього толерантно ставилася й чехословацька влада в 1919-1939 роках), але така українськість прапора «Русинії» явно не влаштувала «руських вождь». До яких тільки хитрощів не вдавалася обласна рада, щоб нав'язати Закарпаттю російський триколір! Навіть провели в Ужгороді «науково-практичну»

конференцію, присвячену цій затії. На конференцію не запросили жодного вченого із закарпатських університетів, зате приїздно почували себе мукачівські українофоби на чолі з дитячим лікарем Є. Жупаном.

Головним доповідачем на «конференції» був не вчений-історик, а колишній партсекретар, голова обласного парткомунролю радянських часів І. Бігунець. Відомо, з якою освітою. Близько півтори години вправлявся чоловік, мучився, аби «доказати», що не синьо-жовтий, а триколір – наш прапор. Як і слід було чекати, його активно підтримали мукачівський лікаря, шофер, сторож і просто русин за професією. Представник музею, здається, пан Й. Кобаль, у своєму виступі дорікнув організаторам, що не запросили на конференцію поважних докторів наук, професорів, і тепер доводиться вести дебати з гінекологом, шофером та сторожем, які мають дуже смутне уявлення про предмет дискусії.

Мені і ще двом членам Української Народної Ради Закарпаття – М. Швабу та Ю. Лаверу просто випадково вдалося побувати на означеній конференції. Скажу відверто: розгугу українофобії та сепаратизму був вражаючим. Я вимушений був узяти слово і заявити, що почувую себе на конференції так, ніби потрапив на зборище «угоруських» феніко-бродівських молодчиків з «Общества імени А. Духновича» у тридцятих роках минулого століття. І це було дійсно так. Дивуюся тільки, чому обласні чинодрали, що перебувають на службі в Української держави, заграють із українофобами?

А далі з прапором області сталося те, що мало статися. Усім на диво, Закарпатська обласна рада затвердила наш традиційний синьо-жовтий прапор. Думаю, до цього спричинилося те, що мукачівські політрусини на черговому збіговиську у жовтні 2008 року надто зарвалися з «незавісністю» «государства Подкарпатська Русь», «діяльність» головних сепаратистів Сідора та Жупана стала цікавитися СБУ. Правда, не довго. Немаловажну роль відіграло й те, що головного покривителя мукачівських політрусинів В. Балогу з посади президентського секретаря, м'яко кажучи, «ушлі» й політрусини тимчасово розгубилися. Теж ненадовго.

Однак українській владі не вперше не вистачило сили духу, щоб довести «русинську» справу на Закарпатті до логічного завершення. Мукачівські політрусини це відчули і, огортавшись, знову взяли за своє. Особливо після приїзду до них у

гості «інтернаціоналіста» В. Януковича. Подробиці перемовин нам не відомі, але, як повідомив брат Віктора Балого, «завидів-ський Іванко», який «ламав» бюджетників голосувати за Януковича: «днями між лідером Партії регіонів та Віктором Балогою підписано угоду про співпрацю» (Трибуна. – 2010. – 30 січня). Ну що ж, як кажуть, яке їхало, таке й здибало. Заради «Барви» Балого співпрацював з Медведчуком, а коли трон під Кучмою похитнувся, Віктор Іванович перекинувся до Ющенка.

Ющенко попереджували про рівень моральності його нового «друга», але він і слухати про це не хотів. А тим часом Балого добряче підірвав авторитет Президента, а коли той оголосив, Віктор Іванович перебіг до донбаського вельможі. Аби тільки залишитися при «кориті». І з дарунками від Януковича.

Так от, коли обласна рада розпочала підготовку до прийняття свого гімну, було створено комісію на чолі із заступником голови облради В. Брензовичем, яка готувала це питання на засідання ради. Робота комісії широко висвітлювалася в пресі. Як відомо, комісія, розглянувши десятки варіантів, запропонувала для гімну вірш закарпатського поета-патріота 20-30-х років минулого століття В. Гренджі-Донського «Тобі, рідний краю».

Пропозиція комісії облради була схвально зустрінута громадськістю області, але це не влаштовувало мукачівських сепаратистів. Політрусином потрібен був гімн не Закарпатської області, а гімн «незавісімого» господарства Подкарпатська Русь». І ось на черговому засіданні облради 22 грудня 2009 року «вождь» мукачівських політрусинів Є. Жупан несподівано для всіх запропонував почати на рішення комісії та думку громадськості й без усяких формальностей затвердити офіційним гімном Закарпатської області старий гімн Подкарпатської Русі часів входження краю до складу міжвоєнної Чехословаччини – «Подкарпатськіє русини», запроваджений чеськими колонізаторами. Для кращого обману неопіформованої громадськості уклере по-блязнірськи використали ім'я закарпатського поета XIX століття О. Духновича й пустили гуляти по світу «угрорусську» басечку Є. Сабова про те, що нібито вірш «Подкарпатськіє русини» написав О. Духнович, а музику до гімну нібито «сочиніли» композитор Михайло Керецман (Україна молода. – 2009. – 24 грудня). Насправді усе це – антиукраїнська політична інспірація. «Песню» «Подкарпатськіє русини» під Духновича «сочиніли» згадуваний угорос Є. Сабов, звичайно, не без допомоги російських емігрантів, а музику – агент угорського диктатора

Горті Міклоша С. Фенцик, який у 30-х роках «создал» гвардію закарпатських фашистів зразка італійського Дуче Муссоліні – «Гвардію чорнорубашників». Старше покоління закарпатців пам'ятає, як згодом, у злопам'ятні дні березня 1939 року «чорнорубашники» з «Общества ім. Духновича» із зброєю в руках допомагали угорським військам громити Карпатську Україну, нерідко йшли в перших рядах завойовників, а після окупації виласували, катували та розстрілювали українських патріотів (наприклад, у Перечині, Кольчині, Волівці, Богаревіці, Горбку, Білаках, Хусті, на Тячівщині та в Рахові). Жаль, що значна частина депутатів облради цього не знають (або не хочуть знати?) і взялися за реабілітацію антиукраїнської фенцикбродівщини. На радість ворогам України.

Про рівень знання історії краю сучасниками свідчить і такий факт – журналіст В. Федченко цілком слушно докоряв українським «патріотам» за те, що «сидя перед глобусом свого села», мислять «лише тільки масштабами «Дедів у нотааря», однак у дальшому й сам плауає геть усе на світі. Без будь-яких фактів він берегься стверджувати, що «песню «Подкарпатские русины» написал А. Духнович, а ось «музику к гимну в 1919 году написал Степан Фенцик и музыкники обоим достойным гражданам стоят в Ужгороде...» (Новинка. – 2009. – 26 грудня). Ну, що тут сказати? Автор такого твердження плауає письменника-москвофіла XIX століття Євгена Фенцика з фашистствующим агентом Горті Міклоша – угроросом Степаном Фенциком, та ще називає «чорнорубашника» «достойным гражданином». Договарилась! Коли б В. Федченко трохи ліпше подкавився історією предмета, про який узявся писати, то він відкрив би для себе, що пам'ятник в Ужгороді не подвійному агенту Горті Міклоша і Пілсудського, вождеві «Гвардії чорнорубашників» Степану Фенцику, розстріляному після визволення за те, що разом з Бродієм тягнув і втягнув наш край у фашистську неволю, а письменнику XIX століття Євгену Фенцику. На цю тему є значна література, доступна кожному, хто лише бажає читати, і не слід видавати «русинську яешню» за божий дар.

Так чи інакше, але факт залишається фактом: 22 грудня 2009 року Закарпатська облрада 46 голосами затвердила гімн Подкарпатської Русі офіційним гімном Закарпатської області. Павло Федака мав усі підстави з приводу цього заявити: «46 неуків з облради зганьбили Закарпаття». Зганьбили перед Україною, перед Європою і світом. Бо коли б «народні» трохи

більше вчилися і читали, коли б знали історію краю, у тому числі й історію «гімну», то не дозволили б українцям відновлювати колоніальні порядки початку минулого століття на рідній землі, в рідному краї, який так багато настраждався за свою багатовікову історію перебування під чужинцями гнітом. «На жаль, – продовжує П. Федака, – у сесійній залі не знайшлося патріотів, які б змогли завадити прийняття цього рішення... За таку постановку питання треба було всього-на-всього дати в писок головуючому і закликає присутніх в залі представників СБУ, МВС і прокуратури одягнути наручники на сепаратистів» (Трибуна. – 2009. – 26 грудня).

Однак у обласній раді «балогівська афера», як писала газета «РІО», розвивалася за іншим сценарієм: «З якогось дива на сесію без попереднього обговорення в комісіях було винесено на затвердження гімн Закарпатської області... – «Подкарпатські русини» – ніби «на слова О. Духновича» (*тут газета потривала на гачок політрусинів – Духнович цього вірша не писав. – Ю. Б.*). І ось сталося найбільше диво: коли русинський «гімн» вклучили для прослуховування, балогівські депутати разом із керівництвом облради встали і вже ледь не співали. Не співали лише через те, що російську погано знають і мелодія на таких високих тонах, що хіба би собі балогівські причандаля повідрізали, аби так високо завити» (РІО. – 2009. – 26 грудня).

Насправді русинський «гімн» написаний не російською мовою, а суржиком. Як вдало відзначив О. Снігур, «Мова гімну – так зване «язичіє», суміш церковнослов'янської та російської мов, із домішками українізмів та полонізмів та з українською мовою. Язичієм користувалися у XIX столітті у Галичині, Буковині та на Закарпатті діячі руху «москвофілів» – прихильники мовної єдності з Росією» (Україна молода. – 2009. – 24 грудня). Таким язичієм у нас писали «літературствующе» священики-угороси, палкі патріоти «Великої Угорщини», які зневажали мову і культуру свого народу, у житті і побуті користувалися виключно угорською мовою, а писали «русским» язичієм лише тому, що російський царизм добре оплачував москофілість. До речі, як це робить Москва і в наш дні, виділяючи щомісяця попу Д. Сідору та його однодумцям мільйонні кошти на «русинське ошколовання» і пресу в «Подкарпатской Русі», Угорський уряд усе це бачив і знав, але як у XIX, так і в XX століттях жодних перешкод москвофілству на Закарпатті не

чинив, бо знав, що Москва значно далі, ніж Київ і Львів. Отже, якщо закарпатці усвідомлять свою національну принадлежність, – угорцям ніколи не бачити наш край у складі Угорської держави. Тому угорські шовіністи, щоб приспати національну свідомість українців Закарпаття, в усі часи загравали з русофілізмом, часом навіть підтримували його, жорстоко душили будь-які прояви українства. На таких засадах стоять і нинішні «любі друзі» В. Ющенко в Будапешті, які досить успішно використовували політичну недалекоглядність нашої «гаранта» й домоглися відновлення колишніх окупаційних символів на нашій землі. Хіба це не загроза цілісності і суверенітету України?

У пресі з'явилось безліч коментарів з приводу одіозного рішення Закарпатської облради про русинський гімн і ні в кого немає навіть сумніву в тому, що рішення облради нав'язав покровитель русинства і «любий друг» Президента В. Балого. «Одразу після визнання облрадою русинів як окремої національності я говорив, що В. Балого розігрує на Закарпатті русинську карту для шантажу Києва, – прокоментував це рішення голова обласної «Народної самооборони» Г. Москаль. – Простими словами це звучить так: «Спробуйте обійтись без мене – і отримаєте на Закарпатті острівок сепаратизму». Простий піар перед президентськими виборами – не забудьте, хто контролює область» (РІО. – 2009. – 26 грудня). Краще не скажеш!

Зрозуміло, що без благословення шефа М. Кічковський не наважиться б ставити на голосування гімн сепаратистів. Даремно нині пан Кічковський переконує люд у тому, що керована ним облрада не підтримує сепаратистів – хто йому повірить? Факти – уперта річ.

Але повернімося до питання про авторство русинського гімну. Я досить детально говорив про це в монографії «Політичне русинство і будівництво Української держави» (Ужгород: Гражда, 2003. – С. 147-151), але мене ніхто не почув. Політрусини не хочуть чути – це зрозуміло, а ось українські «патріоти»... Чухають жирні сідниці та чекають на «когось». Чекають, поки сусід не прийде і не продиктує їм, що і як мають робити, думати та говорити. І ось тоді, замість сідниць, почнуть «чихати потилиці й бідкається, що їх поїзд – «ушол», що їх нокотре надули. Це і є «хохлацька» ментальність.

Публікуючи розвідку про русинську містифікацію з гімном «Подкарпатські русини» (першість у цьому питанні належить не

мені!), я чекав шаленого галасу з боку будапештської та московської п'ятих колон, але ніякого розголосу ні моя розвідка, ні наукові розвідки моїх попередників не викликали. У зв'язку з тим, що згадувана книжка в 2003 р. вийшла мізерним тиражем і давно розійшлася, мушу повторити відомі в наукових колах факти.

Перш за все треба відзначити, що закарпатські локалізації ріогіти не вперше вдаються до літературної містифікації. Ще в середині 50-х років минулого століття, зацікавившись літературою початку XX століття, у спеціалізованій університетській бібліотеці на сторінках «Місяцесловів» за 1912-1918 роки я виявив оповідання О. Стороженка «Игла» та оповідання О. Маковея «Ксантіпа» і «На торзі», які відомий наш історик, етнограф і перекладач творів українських і російських письменників на угорську мову Юрій Жаткозич в перекладі місцевим діалектом надрукував під своїм прізвищем. Мене це вразило, і я захопився було виступити в пресі, та виявилось, що В. Бірчак розповів про це ще в 1921 році в своїх «Літературних стремліннях» (С. 89). А в 1928 році А. Крук на сторінках журналу «Наша земля» двічі повертався до цього питання (№ 1. – С. 16, № 2. – С. 2), бо провінційні «патріоти», звинувачуючи його у відсутності «патріотизму», на поміч до літературної дискусії запрошували чеську поліцію (Див.: Свобода. – 1928. – 9 лютого).

Нині важко здогадатися, що штовхнуло поважну людину на такий вчинок. Нерозуміння скоєного? Можливо. Бо ж підписував він чужі твори: «Сообщает Жаткович», не вказуючи, однак, кому належить «сообщаєме». А от містифікація, яку вчинили москвофіли з творами О. Духновича та чужими творами, що їх вони приписували Духновичу, робилася свідомо і з певною метою. Усе це добре показав К. Галас у статті «Навколо спадщини О. В. Духновича» в збірнику «Тези доповідей дня смерті О. Духновича» (Ужгород, 1990). Однак, оскільки збірник вийшов обмеженим тиражем, доцільно маловідомі факти нагадати читачам та різним науковцям. Тим паче, що приписування містифікаторами чужих творів Духновичеві кидає тінь на світау пам'яті поета-просвітителя.

Так, намагаючись «доказати», що нібито Духнович «в пошледніе годы» переробляв свої твори по-російськи, великий угоророс С. Сабов у «Хрестоматії» (1893) надрукував вірш «Песнь земледельца весною», написаний чистою російською мовою. З того часу шанувальники творчості великого закарпатця стали

говорити про руську і російську редакції цього твору. Не перевіривши факти, свідому фальсифікацію Сабова повторив П. Горецький як автор розділу академічного «Курсу історії української літературної мови» за редакцією І. Білодіда (К., – 1958. – С. 337).

Дещо подібне говорилося також про вірші «Цыгане», «Дочь», «Если б ты была на свете», «Цветок» і «Ты велишь мне равнодушным быть», прекрасная, к тебе», які нібито Духнович написав на схилі свого віку російською літературною мовою. Насправді це не так і, як зауважив К. Галас, нині важко сказати, чого тут більше: «неуцтва чи факту свідомої фальсифікації». Скоріше всього, тут поєднано неуцтво зі свідомого фальсифікацією з певним політичним прицілом.

У 1929 році Ф. Арістов першим вказав на те, що «Песнь земледельца весною» переклав російською мовою не О. Духнович, а інший автор. К. Галас довів, що переклад цього твору зробив М. В. Гербель і вперше надрукував його в збірці «Поэзия славы» (Петербург, 1871).

Як виявилось, і «Цыгане» не є твором Духновича. Ще в 1943 році К. Галас встановив, що цей вірш є лише уривком з лібретто російського письменника М. М. Загоскіна «Пан Твардовський» (Див.: Літературна неділя, 1943. – С. 130). «У прямицькому виданні 1968 року, – пише Галас, – це було підтверджено, хоч і з невеликим запізненням і без урахування нашої замітки». Так що містифікатори явно перестаралися! Виявивши й своє неуцтво.

Цікаво відзначити, що письменник Ю. Керекеш ще в 1942 році доказав, що Духнович не був автором і вірша «Дочь» (Див.: Літературна неділя. – 1942. – С. 167-168). Виявилось, що приписуваний утроросами Духновичу названий твір – то французький водевіль на одну дію «Средство выдавать дочерей замуж». На російську мову його переклав Пісарев. Французький водевіль у перекладі Пісарєва цитував, наприклад, С. Т. Аксаков (ПС, под редакцией Щеголева – Т. IV. – СПб: Русское книжное издательство «Деятель». – С. 154-155) у своїй статті «Літературня и театральня воспоминання». Дехто вважає, що Духнович просто присвоїв французький водевіль, але це малоімовірно, якщо зважити на моральність просвітителя. Скоріш за все, можна припустити, що поету водевіль сподобався, він його переписав для себе з якогось російського видання, ну а містифікатори, м'яко кажучи, спіймалися на містифікації.

У світі сказаного можна погодитися з К. Галасом, що написані чистою російською літературною мовою вірші «Если б ты была на свете», «Цветок» і «Ты велишь мне равнодушным быть, прекрасная, к тебе» не є творами Духновича. «Знавцям російської поезії середини XIX століття, – писав К. Галас, – ще належить з'ясувати, кому з росіян вони належать». На користь такого висновку говорять і мова, і бездоганний ритміко-лодичка названих творів.

Уявляю собі, як розводитимуть руками вожді політрусів, їх покровителі та комуно-комсомольські депутати в обласній раді, коли ознайомляться з моїм повідомленням про те, що Духнович, як уже згадувалося, не був автором поезії «Подкарпатські русини», яку чехословацька влада, роздмухуючи національну гризню, підкинула Закарпаттю як офіційний гімн. Та якою солодкою не була б містифікація доморощених угоросів типу Є. Сабова та С. Фенцика, що любили одягатися в тогу патріотів «общерусскости», істина, як звикли казати, до смерті О. Духновича ніхто ні серед друкованого, ні серед інших паперів поета не бачив вірша «Подкарпатські русини». Це дало підставу одному з найавторитетніших дослідників літератури Закарпаття XIX століття Олені Рудловчак у примітках до першого тому пражського видання творів Духновича (1968) відзначити, що «Подкарпатські русини» – поезія, яка приписується Духновичу, але прямих доказів його авторства немає» (С. 708). Так, прямих доказів немає, хоча, як пише дослідниця, відчувається «певна співзвучність» того, що написав поет в останні роки свого життя, із згадуваним твором. А на основі сказаного можна робити лише припущення, що автором цієї поезії міг бути й Духнович. Але то лише припущення – не більше. Жаль, що русинські «енциклопедисти» П.-Р. Маґочі та І. Поп про це навіть не чули. А що вже говорити про їх підспівувачів у обласній раді. Або їх покровителів у Мукачеві. Неуцтво є неуцтвом і з ним, як попереджував К. Маркс, ми ще будемо мати немало клопоту.

Тут мушу відзначити, що є факти, які говорять і проти згадуваного припущення. Усім-бо відомо, що Духнович був високоосвіченою людиною, на відміну від інших попів, а з часом оволодів народною розмовною мовою (книжну знав і раніше) і писав досить грамотно. Тому важко уявити, що поет міг допустити у невеличкому творі ряд мовних ляпсусів, у тому

числі й такий синтаксичний анаколuf, як «желаніє русскіх вождъ». Тим паче, що слово «вождь» не римується із словом «народ» у наступному рядку. У зв'язку з цим синтаксичну непослідовність у мові вимогами рими пояснити також не вдається.

Далі. Відомо, що неповний текст вірша «Подкарпатські русини» першим опублікував М. Вrabель у збірнику народних пісень «Русскій соловей. Народная лира. Или собраніе народных песней на разних наречіях» (Ужгород, 1890. – С. 68). Авторство вірша, як і інших пісень, не вказано. Вrabель не вказав і те, де він записав або в кого роздобув текст твору. Хоча, думається, й до цього причетний Є. Сабов, який намагався твердити, що нібито «угорусская молодежь» ще у минулому столітті «на празднествах пела песню «Подкарпатскіе русини». Де він бачив таку «молодь»? Її просто не було, на жаль.

Повний текст вірша вперше надрукував Франтішек Тихій 1922 року в збірнику «Поезії Александра Духновича» (Ужгород. – С. 84) Тут уже однозначно вважається, що твір належить Духновичу. Але зважте: відомий нині текст «Подкарпатських русинів» Тихій одержав від того ж містифікатора – угороса Сабова.

Як уже говорилося, Сабов не раз твердив, що в 70-90-х роках XIX століття студентська молодь Ужгорода «пела хором «Подкарпатські русини» (Карпатскій свет. – 1929. – С. 562). О. Рудловчак погоджується із твердженням Сабова в його «Хрестоматії», що ця поезія була відома на Закарпатті як пісня. Незрозуміло тільки, чому іншому вождеві угоросів дуче С. Фенцику, товаришу і другу Є. Сабова по спільній боротьбі проти української мови і культури, уже в 1919 році на замовлення чеської адміністрації довелося писати музику на слова згаданого вірша. Мені так і не вдалося з'ясувати, чи існують, таким чином, два варіанти музики на слова вірша «Подкарпатські русини», або Фенцик просто обробив уже відому пісню і видав обробку за власну музику. А останнім часом, як уже говорилося, з'явився і третій автор музики «тутошняцького гімну» – Михайло Керецман.

У дискусії про музику гімну «Подкарпатські русини» взяв участь академік В. Німчук у статті «Ще раз про закарпатський гімн». Він погоджується з науковцями області, які справедливо критикують згадуване рішення обласної ради від 22 грудня 2009 року, але категорично не погоджується із С. Федакою та І. Попом, які твердять, що музику гімну написав «вождь чорнорубашників» С. Фенцик. Він допускає, що можливо, Фенцик

«здійснив одну з обробок готової мелодії (будучи деригентом хору греко-католицького катедрального собору в Ужгороді)», але «приписування» Фенцику мелодії гімну вважає за спробу «компрометувати стару патріотичну пісню, а з нею – і рідну культуру XIX-XX століття» (Трибуна. – 2010. – 13 лютого).

Одним з аргументів такого твердження В. Німчука є те, що до 125-річчя з дня народження О. Духновича крайова «Просвіта» видала книжечку «Хоры на слова Александра Духновича. Выдано на день 125-літнього ювілею народження славного подкарпатського поета-будителя. 24.4.1803-24.4.1928» (без зазначення місця й року видання), у якій подані ноти до 8 творів Духновича, а ось до двох творів «Подкарпатськые русини» і «Я русин був») не вказано, кому належить музика. Тут нема нічого дивного. Книжечку видала «Просвіта», яка не хотіла популяризувати ім'я затятого ворога усього українського – С. Фенцика, однак закарпатці його покоління (і трохи старші), які вчилися тоді чи то в «народній», чи в горожанській або середній школі, добре пам'ятають, що в приміщенні кожного класу за часів Чехословаччини висіли портрети президента республіки і губернатора Подкарпатської Русі. А поряд плакат з гімнами «Где домов муй» та «Подкарпатськые русини». Там чітко вказувалося: «Слова А. Духновича. Музыка С. Фенцика». Це знав кожен учень, який відвідував школу у 1919-1938 роках. Цього вимагали усі вчителі. Державний символізм приділявся велика увага. Такою виглядає правда з мелодією гімну «Подкарпатськые русини».

Та як би там не було, але за часів чехословацького режиму «Подкарпатськые русини» (музика С. Фенцика, слова нібито Духновича) були офіційним гімном Підкарпатської Русі і іншого, чогось українського, чехи не дозволяли; боялися, що наші діди та батьки усвідомлять свою українську ідентичність. Цього й нині дуже не хоче як Москва, так і Будапешт і намагаються й уперто нав'язують нам політичне русинство.

Виникає питання: як і чому політичні стремління Москви і Будапешта щодо Закарпаття збіглися, хоча світу відомо, що за останні два століття Росія тричі (в 1849, 1945 і 1956 роках) з нечуваною жорстокістю розправлялася над угорським народом за його прагнення до волі? Скринька відкривається просвіто. Певні угорські кола не втрачають надії повернути наш край у лоно «Великої Угорщини» і, як уже говорився, при підтримці

клану Балого та сліпому потуранні президента Ющенка багато чого домоглися. А ось з Москвою – питання складніше.

Як казав академік О. Мишанич, «Закарпаття, або, за сучасною термінологією закарпатських сепаратистів, «Подкарпатська Русь», стає тим плацдармом, де Москва не тільки шукає свої інтереси, а й звідки планує поширювати свої непопулярні ідеї про єдину всеслов'янську кошару, звичайно, під егідою Росії» (О. Мишанич. 3 минулих літ. – К.: Основи, 2004. – С. 295).

Крім сказаного, нагадаємо, що радянські та німецькі ідеологи виношують плани нового геополітичного розподілу Європи – щось на зразок пакту Молотова-Ріббентропа. У пресі Чеської республіки з'явилися публікації, згідно з якими радянські та німецькі експерти ще в кінці минулого століття підготували документ, де чітко сказано: «СРСР не буде забороняти відірванню Закарпатської України на випадок дестабілізуючої діяльності українських націоналістів та її включенню до Угорської республіки» (Срібна земля. – 1992. – 17 листопада). «Ось звідки така активність й агресивність угорської сторони», – підкреслює Мишанич (Там же. – С. 292).

Щодо метушні «балоґівських сепаратистів» газета «РІО» повідомляє, що «на цій піднесений русинській хвилі балоґівці підготували ще одне питання: про внесення змін до Конституції України про надання Закарпаттю статусу самоврядності. Нагадаємо, що цей статус вищий навіть за статус автономії. Тобто Балоґа зі своєю братією має намір створити власну державу зі своїми міністерствами і відомствами, щоб жодна центральна влада не могла до нього докопуватися» (РІО. – 2009. – 26 грудня). І створить... під пильним стеженням СБУ і при потуранні Президента. Тим паче, що Балоґа, як пише газета «Новинка», давно шийшов спільника в особі мукачівського єврея Алекса Ровта, «який входить в число самих багатих людей США и является соучредителем многих мукачевских, и балогиных в частности, бизнес-проектов. И если Балога дал указание его депутатскому большинству в Закарпатском облсовете утвердить откровенно русинский гимн края, и если Балога ну просто не может не координировать свои движения с Ровтом, то возникает вопрос: зачем американским евреям тут сдались Подкарпатская Русь?» (Новинка. – 2009. – 26 грудня). Очевидно, щоб розколювати Україну як державу, яка формується в страшних муках.

Дивні діла наші, обдурені закарпатські українці!

«ПОДКАРПАТСЬКІЄ РУСИНИ, ПРОЧ ВАС ІШТЕН ПОВИЛ ТАК?»

Винесене в заголовок риторичне питання належить відомому закарпатському гумористу 30-х років минулого століття Маркові Бараболі, який душею і серцем уболівав за трагічну долю рідного краю.

Ні, не «мукачовськіє русини», а угорські магнати вперше заговорили про русинство і автономію Русинії, Карпатської Крайни, Карпатольїо чи Фелвідійку, як вони називають наш край і до цього часу. Про автономію в складі Великої Угорщини А. Волошин ще в 1935 році у статті «Наш націоналізм» писав: «Політика того несправедливого мадярського шовінізму продовжується у нас і нині, і хитрим гаслом її є потребування «автономії», бо думає, що путем автономії піднесеться вплив багатшої і культурнішої мадярської інтелігенції на наш народ. Але мірилом щирости тої політики є ненависть, яку ширить тога політика проти наших народних інституцій, проти сишх «Просвіт», кооперативів й інших товариств, і проти сишнь-жовтого прапора» (Екзиль. – 2007. – № 4. – С. 18). Коли почала розпадатися Австро-Угорська імперія і русини-українці заявили про свої національні права, «Мадяри», – як пише Вікентій Шандор, – були особливо неприємно здивовані тим, що ті проголошували ними як «Генс фіделіссіма» (Gens fidelissima) русини не бажають залишитися надалі в Мадярщині. Дораш Габор ставить пряме питання: «Що сталося із старою вірністю народу Раковіція?», себто русинами» (Darás Gábor. A ruténföld elszakításának előzményei (1890-1920). – Ujpest, 1936. – old. 93). На цей запит, – продовжує дослідник, – напрошується дальший запит: а що доброго зробили мадяри для тих «Генс фіделіссіма» – русинів за їх вірність?» (В. Шандор. Закарпаття. Історично-правний нарис від IX ст. до 1920. – Нью-Йорк, 1992. – С. 187). Тільки за сто років перед Першою світовою війною угорський уряд видав 14 актів та законів про заборону на українському Закарпатті українсько-руської мови, а в роки Першої світової війни за будь-яку українську книжку закарпатців

без суду і слідства угорські жандарми та гонведи розстрілювали або вшали. Так чинили окупанти і в 1939 році. Внаслідок неприхованого етноциду в таких жупах, як Торна, Абудай, Сатмар і Саболч – до самого Дебрецена – лише греко-католицькі храми нагадують, що іще не так давно там жили русини. Попутно зауважу, що так само вчинили з українцями русини в районі Сигета, поляки з українськими лемками та браїти словаки з «русинами» в комітатах Спіш, Шаріш, Земплін. Останні сьогодні вже навіть церковне богослужіння на Пряшівщині перевели на словацьку мову. Як добрі «сусіди!» Ми ж бо європейська, не дикунська нація, – гордовито заявляв президент В. Ющенко, підспівуючи хитруватим нашим сусідам (Слово Просвіти. – 2008. – 8 трав.). Щось подібне на адресу українських патріотів Закарпаття в роки незалежності довелось чути тільки з уст угорських великодержавників (Див. ст. «Поганські русини» в урядовій газеті «Népszabadság». – 1999. – 27 березня) та мукачівських політрусинів типу Тураніці і Жулана.

Посилаючись на угорські джерела, В. Довгей у збірнику статей «Погляд за лаштунки...» (Львів, 2006) наводить з приводу сказаного вражаючі факти: «Згідно з явно заниженими оцінками мадярського етнографа А. Паладі Ковача на початку другої половини минулого (XIX – Ю. Б.) сторіччя в Потісянській Україні іще проживало близько 40-50 тис. українців, які в мадярських документах числилися русинами. За даними першого Всемадярського перепису населення в 1869 році внаслідок мадяризації чисельність українців в Мадярщині скоротилась до 26 тисяч. Наступний перепис населення в 1880 році виявив у Потіссі уже лише близько 6,5 тисяч українців, а згодом, у 1930 році, потреба в графі «русин» у бюлетенях перепису відпала взагалі. Все автохтонне українське населення Потісся, нисловаючись по-сучасному, уже було мадяромовним» (С. 58).

Внаслідок планової денационалізації українське населення в Румунії після 1945 року скоротилося з одного мільйона до 55 тисяч, у Словаччині за цей же період скоротилося з 400 до 10,7 тисяч (з метою інтенсифікації деукраїнізації уряд розділив і ту решту на українців і русинів). Польща депортувала з українських етнічних земель в СРСР 500 тисяч українців, а 250 тисяч розпорошила в Західній Польщі й змусила їх кодифікуватися русинами (С. 58-59). А що вже казати про Росію. «Ізлятько Сталін» відторгнув від України Курщину, Воронезщину і Білгородщину, повністю денационалізував Зелений Клин і

Кубань, понад 10 мільйонів виморили голодом у 1932-1933 роках, а скільки убили внаслідок політичних репресій!

А ми ще дивуємося, чому і як «любі друзі» на гаум усій Україні поставили в Одесі та Севастополі величні пам'ятники найбільшому кату українського народу – німецькій шльондрі Катерині II. Пам'ятник жорстокому окупанту Улянову-Леніну і досі бовваніє в самому центрі столиці України, не кажучи вже про обласні та районні центри. А ще недавно відкрили пам'ятник австрійському окупанту в Чернівцях – імператору Францу Йосифу I, який гордовито заявляв, що в його державі немає русинів. Але це так, між іншим. «Ми ж не дикунська нація!» – каже Президент.

А тоді, в кінці 1918 року, угорський уряд графа Каролі, щоб утримати наш край у складі Угорської держави, вирішив надати області під назвою «Руська Крайна» автономію в складі Угорщини, обіцяв запровадити шкільництво на рідній мові, у пропонуваній столиці тієї «крайни» Мукачеві навіть дозволив друкувати буквар для «русинських шкіл», а запеклого мадярона Ореста Сабова у Будапешті призначив міністром для русинів-українців «Руської Крайни».

На догоду своєму уряду О. Сабов 10 грудня 1918 року зібрав у столиці Угорщини збори представників інтелігенції Карпатської краю, щоб обговорити проект закону про автономію. Однак збори фактично не відбулися: з патріотичними промовами і вимогами негайного виходу зі складу Угорщини виступили Юлій і Михайло Брацайки, Петро Долинай, Августин Штефан, Михайло Андрашко, Дмитро Симулик (за автономію ратував тільки один дяко-учитель з Хуста – Іван Куртяк) і головував А. Штефан під загальне схвалення делегатів збори розпустив. Ніякого рішення не прийняли. Цього не хочуть помічати мукачівські політрусини, автори русинського «меморандуму» та їх покровителі.

Через тиждень після Будапештської затії делегати Мараморської жупи зібралися в Сиготі. На цьому з'їзді 18 грудня 1918 року делегати східних районів області прийняли рішення вийти зі складу Угорщини, об'єднатися з братами по той бік Карпат та ініціювати проведення Всенародного конгресу делегатів краю в Хусті (Ужгород був зайнятий чеським військом).

Незважаючи на всілякі перешкоди, які чинила тодішня угорська влада, Всенародний конгрес у Хусті відбувся 21 січня 1919 року. На конгрес зібралося 460 делегатів від більшості

міст і сіл краю. Обговоривши політичну ситуацію, що склалася на той час, Всенародний конгрес виступив проти будь-якої автономії Закарпаття в складі Угорщини – за вихід нашого краю зі складу Угорської держави й ухвалив рішення приєднати Закарпаття до України. Обрали й відправили з цим рішенням делегації до Івано-Франківська та до Києва (Згодом членів тих делегацій, які так виконали рішення Конгресу, жорстоко переслідувала як угорська окупаційна (1939-1944), так і московсько-більшовицька (1944-1991) влада, у зв'язку з чим один тільки Д. Симулик наважився опублікувати спогади про перебування в Києві, у тому числі й на проголошенні Акту Злуки УНР та ЗУНР). Детально про роботу Хустського конгресу розповідає академік М. Мушинка у статті «Хустські всенародні збори 1919 року в світлі новознайденого протоколу», надрукованій у науковому збірнику «Закарпатська Україна у складі Чехословаччини (1919-1939)» (Пряшів, 2000). М. Мушинка уперше опублікував копію протоколу, яку свого часу зробив чех Флоріан Заплетал з оригіналу (див. с. 91-102). Така правда, а знавіснілі мукачівські українофоби не перестають репетувати, що нібито українство принесли на Закарпаття Сталін з Мехлісом на багнетах радянських воїнів-визволителів восени 1944 року.

Тут доречно буде згадати такий факт. Пряшівська Карпатська народна партія на чолі з А. Бескидом атакувала рішення Хустських всенародних зборів за їх українську орієнтацію. Особливо багато в цьому плані галасував заступник Бескида Алойс Кусак. Відповідаючи Кусаку, інженер Нечас на свої кошти видав брошуру, у якій дав гостру відповідь українофобу: «Якщо Кусак так гостро нападає на українців, то нехай робить це за власний рахунок та рахунок свого оточення. Угорські русини доказали в Хусті дня 21 січня, що думають про Україну».

Як людина, якій довелося жити і працювати на Закарпатті в умовах шести – переважно антиукраїнських – режимів, засвідчую, що патріотизм наших дідів і батьків був далеко не таким, як патріотизм вихованого кучмістами нинішнього покоління, для якого, як кажуть у народі, долар чи євро стали святишими за святу ікону. Тим паче за українську національну ідею. На Всенародному конгресі в Хусті, наприклад, з 460 делегатів один лише І. Куртяк був проти приєднання Закарпаття до Української держави. Як і в Будапешті місяць перед тим. Не випадково після закінчення доленосного для нашого

краю конгресу хустські жінки схопили на вулиці затятого малярона й насильно викупали в холодній воді у ярку (надворі була відлига), а потім від душі сміялися, коли будапештський «автономіст», наче мокра курка, серединою вулиці тікав додому, безпорадно розмахуючи руками й залишаючи на бруківці щедрий мокрий слід. Мешканці села Завидове, яке 12 лютого 1939 року однострійно проголосувало за незалежність Карпатської України, не лише не викупають русинського баламута в сільській багнюці, а ще за життя, за повідомленням преси, наче в свій час «великому Сталіну», присвоюють Балози назву вулиці в селі й гордіться цим. Ні, не наша вина в тому, що в буремних 1918-1920 роках Україна не вистояла перед воєнною навалюю агресивних північних «братів», що стара «курва Європа» (Д. Павличко) не лише зрадила, але й розділила її між Радянською Росією, Польщею, Румунією, а Закарпаттю, аби знову не опинитися під безжальним каблуком Будапешта, дозволялося просити прихистку в новоутвореній Чехословацькій республіці.

Хочу підкреслити, що міжвоєнна Чехословацька була такою демократичною державою і керували нею не кримінальні кримінали та хапуні-прихвизатори, всякі гендлярі, у кінцевому підсумку – злочинці, а відомі в світі вчені-філософи Т.-Г. Марсак та Е. Бенеш, які думали про народ і державу, а не про власне збагачення за рахунок пограбування свого народу. Керівники тієї Чехословацької держави не вивозили в західні банки на грабовані в себе вдома мільярди доларів і не купували для своїх недорослів вілли та котеджі в центрі Лондона, у США чи деінде на Багамах. Як дозволяють собі робити це нинішні українські «народні» кримінали.

Ні, я не ідеалізую міжвоєнну Чехословацьку. Закарпатським українцям нелегко жилося і в обіймах братів-чехів. Як відомо, вони дуже багато зробили для розвитку культури краю, національної освіти, у тому числі на рідній мові, але в національному питанні чехи бездумно наслідували своїх попередників – угорських окупантів. Керівник закарпатських комуністів О. Борканюк мав абсолютну рацію, коли казав, що в нас у міжвоєнний період мадярського жандарма замінив чеський, а мадяризацію – чехізація. Так, чехословацька влада, наприклад, пообіцявши надати нашому краю широку автономію, надала її лише в жовтні 1938 року, коли республіка під натиском фашистської Німеччини почала розпадатися.

На перших порах чехословацька влада погодилася з висновками Празької академії наук, відомими чеськими вченими, які твердили, що Закарпаття заселяють такі ж українці, як і Галичину та Східну Україну, і навчання в школах краю треба проводити українською мовою, однак уже в 1925 році (28 червня) найвищий суд Чехословацької заборонив уживання мови українською Закарпатті української мови (Альманах «Радянське Закарпаття». – 1956. – № 1. – С. 112). Сповідуючи давнє як світ гасло імперіалістів «Поділяй і володарюй», урядові кола стали розпалювати на Закарпатті мовну гризню між українцями, москвофілами і тутешняками-угоросами, дошкульно висміяну тодішнім сатириком Марком Бараболею в поемі «Продукція язиків». Підтримуючи в цій боротьбі московілів та автохтонів-угоросів, влада заборонила закарпатським русинам називати себе українцями, а Підкарпатську Русь – українською землею. За порушення цього табу вислали в ЧСР професора Бачинського, галицького емігранта Мисика, поета Марійку Підгорянку, заборонили перебувати на території Закарпаття С. Черкасенку, посадили в тюрму відомого поета В. Гренджу-Донського, журналіста М. Климпотюка, антимілітариста М. Сидоряка, комуніста І. Локоту тощо (В. Гренджу-Донський. Твори, Т. Х. – Вашингтон, 1990. – С. 77, 86).

Розпалюючи мовну гризню, влада собі на зло створила на Закарпатті придатне підґрунтя для інспірованого урядами подвійних сусідніх держав сепаратизму, який виступав під маскою русинства, московства та автономізму. Закарпатських сепаратистів стали підтримувати лідер «Дойче партай» Генлайн, польський консул Свежбинський, але пальма першості в цьому питанні належить таки Будапешту та п'ятій угорській колоні на чолі з І. Куртяком, а після його смерті – А. Бродієм та С. Фенциком, платним агентом угорського диктатора Горті Міклоша.

У боротьбі проти українства і «Просвіти» тодішні політуронні, чи точніше – угороси, істерично галасуючи про русинство та «рускость», заснували навіть «Русское культурно-просвітительное общество імені А. В. Духновича» на чолі з мадяром Євменом Сабовим, однак фактичним керівником «общества» протягом усього його існування був відомий угорос і фенцик. Той Фенцик, що, перебуваючи на службі у Гортія та Пласудського, перекавав на чудернацький «угорусський язик» «самовидомий «Майн кампф» Адольфа Гіллера, а при згадуванню «общества» заснував «Гвардію чорнорубашників» на зра-

зок гвардії італійського дуче Муссоліні. «Здається, – писав з приводу цього Ю. Химинець, – що закарпатський щирий патріот, борець за руську мову поет О. Духнович не мав спокою в потойбічному житті, бо угорські агенти під плащем «русско-сти» використовували його ім'я для свого «общества», яким спростували добре ім'я Олександра Духновича» (Юліан Химинець. Закарпаття – земля Української держави. – Ужгород: Карпати, 1991. – С. 88). Вишколені агентами Горті Міклоша та російськими біомігрантами, духовничівці-чорнорубашники разом з угорською терористичною «Гвардією обідранців» Козми Міклоша в березні 1939 року зі зброєю в руках допомагали угорській армії громити Карпатоукраїнську державу, а після падіння Карпатської України – вилучували, катували й розстрілювали закарпатоукраїнських патріотів. Керівники України мали б знати, що руки й совість згадуваних «русинов» забруднені й кров'ю понад шестисот карпатських січовиків, вихідців переважно з Галичини та Волині, убитих на Ворітському перевалі в березні 1939 року угорськими завоювальниками та їх польськими союзниками – саме на тому місці, де наш Президент, мабуть, не без підказу покровителя нинішніх політрусів Віктора Балого і всупереч волі населення Закарпатської, Львівської та Івано-Франківської областей після 17-річного одчайдушного спротиву дозволив сусідній державі на кістках героїв України поставити пам'ятник нашим поневолювачам – на славу «Великої Угорщини». Точніше: відновити, бо під назвою «Тут починається Велика Угорщина» там він уже бовванів за часів Австро-Угорщини. Ні, не на кордоні з Угорщиною, а на межі між Закарпатською та Львівською областями, далеко від кордону, високо в Карпатах, на території, на яку певні кола Угорщини й до цього часу, як каже академік В. Комендар, гострять зуби, не роблячи з цього особливої таємниці. Гарант Конституції мав би таке знати...

Нинішні мукачівські полірусини на чолі з підпільним «прем'єром» П. Гецько, головою «сойму» «Подкарпатской Руси» московським батюшкою Дімітрієм Сідором та їх покровителі – прямі спадкоємці сумновідомих угоросів І. Куртяка, С. Фенцика та А. Бродія. Їх єднає люта ненависть до України й українства, знівиснілий сепаратизм, шалена агресивність. Різниця лише в тому, що покійні тягнули наш край до Будапешта (не випадково за заслуги перед «Великою Угорщиною» диктатор Горті одразу після окупації Карпатської України без вибо-

рів призначив своїх «горцощів» А. Бродія і С. Фенцика з партії «Автономний земледільський союз» та Вазарія, Корлата, Фельдешя, Оргутая, Камінського і Шпака з Руської народної ради депутатами угорського парламенту), а батюшка Сідор з братією намагається повернути назад колесо історії і знову накинати на нас московське ярмо. У своїх далеких од інтересів соборності українських земель кланових цілях намагається використати політичне русинство і Віктор Балого та його ставленики на теренах Закарпаття. Ще в 2004 році голова альтернативного «общества» М. Бабинець попереджував: «Вважаємо, що за цими виступами (антидержавними – Ю. Б.) «псевдо-русинов» організації і їх «псевдолідерів» стоїть блок «Наша Україна», який на Закарпатті фактично виражає інтереси комерційного клану «Барва» (Новини Закарпаття. – 2004. – 13 березня). Жаль, що керівники держави не прислухалися до попередження, яке йшло з табору тих же мукачівських «русинов», і сьогодні «Барва», наче ракова пухлина, пронизує все і ся на Закарпатті, а її господар, учорашний скромний продавець, очолював секретаріат Президента й каламутив волю самого Президента. Не випадково А. Наумов називав його «всемогутнім президентським «візиром», через дрібненькі інтриги якого Президент «даже в собственной политической нише... удосужился подрастерять авторитет, слепо следуя подсказкам своего главного канцеляриста» (Свобода. – 2008. – 24 березня). Чи не за такі старання московський орденосець «професор» В. Янукович, що не без волі В. Ющенка у свій час був прем'єром України, а нині став президентом, нагородив В. Балого 350 га землі в санаторії «Синяк», а його дружину – 1 га землі біля чи в самому санаторії «Шаян»? (Експрес. – 2008. – 21-28 лютого). Ось що таке «ширка» (широка коаліція) по-мукачівськи. Напрошується питання: чи пробачить колись клан Балого Ю. Тимошенко, яка намагається відібрати від нього царський подарунок, одержаний з рук головного регіонала? Воїстину, дивні діла творяться в Україні.

Усякий, хто, крім торговельної реклами та афіш, читає й іншу літературу, знає, що войовничий антиукраїнський русинізм з легкої руки професора Василя Мельника (Перечин) знаваний політичним русинством, пішов з Будапешта. Він толерувався чехізаторами у 20-30-х роках минулого століття, коли Закарпаття входило до складу міжвоєнної ЧСР, але найбільше

припав до душі московським «приобретателям» чужих земель. Побачивши, що культивуване ними з часів Добрянського і Сембратовича москвофілість бажаних результатів не дало, вони перехопили від угорців ідею про окремність закарпатців від українського народу й стали культивувати басечку про новий, четвертий, східнослов'янський русинський народ на Закарпатті, щоправда, не угорської, а московської закваски. Чеські і словацькі вчені після війни були немало здивовані, коли московські та ленінградські вчені ще в 1955-1956 роках у Празі та Братиславі, ігноруючи відомий факт, переконували їх, що русичі чи русини – не стара назва українців, а окремий «русинський народ».

З приводу цього директор Чехословацько-радянського інституту Словацької академії наук І. Грозієнчик у листі до професора А. П. Потапова від 7 лютого 1957 року спантеличено писав: «Українцев, живущих в Восточной Словакии, мы считаем за самую западную ветвь закарпатских украинцев, с которыми они жили вместе, в тех условиях, вплоть до 1938 г. Поэтому нельзя не брать во внимание то обстоятельство, что все это до известной степени касается и украинцев Закарпатья. А в таких обстоятельствах вопрос приобретает весьма важное и политическое значение» (Дукля. – 2007. – № 4 – С. 29).

У роки хрущовської відлиги це питання було знято – про нього згадали аж тоді, коли захитався Радянський Союз і в московських стратегів виникла потреба послабити рух і волю українського народу до соборності й незалежності. Несподівано в Ужгороді з'явився нікому не відомий американський аспірант угорського походження Пол чи Полі Магочі і став агітувати поодиноких вчених переходити з українства в русинство. Нечуване зухвальство! За таку агітацію будь-хто інший одразу опинився б у Магадані на цілих 10 років, а тут Закарпатський обком КПРС під патронатом КДБ збирає для Магочія то міський, то обласний партактиви, на яких громадянин з ворожої їм держави «обрабатывал» обласне парткерівництво. Уже після розпаду СРСР виявилось, що названий американський учений був агентом чехословацьких спецслужб і московського кагебе одночасно.

У часи горбачовської «перестройки» з Москви на Закарпаття було перекинуто кілька партапаратчиків та вчених, вихідців з нашого краю, типу І. Міговица та І. Попа, які, як пише професор А. Белей, стали активними промоутерами політичного ру-

синства (Екзиль. – 2007. – Ч. 4. – С. 4-6). Перші паростки цього «двіження» з'явилися в Ужгородському художньому училищі, директором якого був Борис Сливка, брат ректора університету Володимира Сливки. Спочатку воно мало назву «Общественно именові М. Лучкая», яке нібито боролось за «збереження русинської культури». Як згадує тодішній викладач училища Михайло Шваб, засідання «общества» Б. Сливка проводив щотижня, на них приходили кілька викладачів училища, переважно «вихідці з Мукачівщини, кілька працівників обкому партії на чолі з останнім завідувачим відділом агітації і пропаганди, міський архітектор М. Томчаний і професор І. Гранчак. Постійними наглядачами за роботою «семінару» були два офіцери КДБ, один з яких згодом став заступником начальника управління Закарпатської обласної СБУ. Кагебісти участі в зібраннях не брали – сиділи в сусідній аудиторії, мабуть, підслуховували, що на зібраннях діється, а коли засідання ректора і разом із Сливкою обговорювали кожне засідання та перспективи роботи «общества». М. Шваба як великолучанина і Мукачівщини на перші засідання «общества» запрошували, а коли побачили, що чоловік не сприймає антиукраїнське русинство, запрошувати перестали.

Робота йшла, як говориться, повним ходом, і ось на одному із засідань 17 лютого 1990 року ні з того ні з цього на пропозицію Б. Сливки «Общество именові М. Лучкая» перейменували в «Общество подкарпатских русинов», головою нового «общества» обрали архітектора Михайла Томчания, напівукраїнця-напівугорця, який добряче напаскудив Україні і, виконавши кагебістське доручення, переїхав на постійне проживання в Угорщину. Буквально через два дні після заснування обком партії в блискавичному порядку ОПР зареєстрував (мені, наприклад, банько двох років довелось оббивати пороги обласного начальства, щоб зареєструвати об'єднання демократичних організацій «Українська Народна Рада Закарпаття»), принаксті обкому КПРС «Закарпатська правда» стала виходити антиукраїнська рептіальна «Подкарпатська Русь», яку редагував спільний редактор Ілля Попович, у розпорядження мукачівських русинів віддали обласне радіо і телебачення. Вони їм хазяйнують до цього часу. Розгорнулась шалена робота, спрямована на відрив Закарпаття від України, на утворення незалежної «диржави» або приєднання краю до Угорщини, Че-

– завжди залишається її вибраною зорею» (Українське слово. – 2005. – 8-14 червня).

(А ось послушайте, що говорив про месіанство росіян відомий російський філософ Микола Бердяєв: «Після народу єврейського російському народові найбільш властива месіанська ідея, вона проходить через всю російську історію, аж до комунізму... Люди Московського царства вважають себе образами» (Вітчизна. – 1993. – № 9-10. – С. 131). «Нет, нет ныне народа в мире выше русского!» – аж захилинаючись, кричав історик Погодін під час зустрічі в Москві Олександра II, а російський ліберал П. Мілюков у 1917 році, як і деякі його співвітчизники сьогодні, на весь світ волав: «Росія має всі права на Константинополь. Він наш, московський був, є і буде!» (Запілля України. – 1904. – 11 листопада). Хіба не заповігню мрію «нових русскіх» путінів, медведєвих і затулінних озвучує Жириновський, коли на весь світ горланить, що невдовзі російський солдат поміє свої кирзові чоботи «в тьоплах водах Індійсько-океана». Починали з Чечні, за нею пішла Грузія... Та це лише початок. Точніше: продовження політики попередніх «сабрателей» чужих земель – «неудобозабываемих» романових, троцьких, ульянових і джугашвілі. Як і відновлення старої імперської басчки М. Погодіна про виникнення на основі однієї російської кореня трьох братніх народів – російського, білоруського та українського. Як відомо, за неї російський історик одержав від Миколи I 1000 золотих рублів.

Нагадаємо, що погодинська басчка була вшент розбита російськими ж ученими, у тому числі й радянськими, й добре призабута, але в 1950 році концепцію про давньоруську народність як колиську «трех братних народів» почав знову відроджувати професор В. Мавродін, а в 1954 році, під час відзначення 300-ліття «возз'єднання України з Росією», – волею ЦК КПРС вона знову стала офіційною. У РФ її донині мусолять путін, жириновські та затуліни, хоча кому не відомо, що до 1721 року ні Росії, ні російського народу не було, а було Московське царство і були москвини, чи московити. Самі назвали «Россія» і «русскій» ввів Петро I своїм указом 1721 року. А нині московські стратеги та їхня п'ята колона в Україні ніяк не беруться за старе. На Закарпатті найбільше галасяють про «братство трьох народів» мукачівські політусини на чолі з батюшкою Сідором. На всіх форумах та зібраннях. На радіо і в пресі. І не випадково, бо ще Ф. Достоевський у «Дневнике

хії чи Росії. Як згадує колишній директор Ужгородського фабричного заводу Олег Галик, у його присутності начальник обласного КДБ не без задоволення сказав тодішньому секретареві обкому КПРС В. Васильєву: «Ну что, Валентин Веньяминович, будем считать тебя отцом русинства?», на що Васильєв, задоволено посміючись, відповів: «Ну что вы, что вы. Это ваше детище, ваше».

Невдовзі з'явився й підпільне «правительство» «Подкарпатской Руси» на чолі з войовничим українофобом Іваном Туряницею, до складу якого ввійшли громадяни Угорщини, Чехії та Словаччини, такий же «сойм» на чолі з Іваном Кривським, якого після невеликого першого Сіверськодонецького збіговиська в екстремному порядку замінили московським батюшкою Дімітрієм Сідором (причина? За антиукраїнську діяльність СБУ не наважиться заарештувати промосковського поппа). І почалися вояжі «правительства» та «сойму» по краях «Йвропи», «Гамерики» та в Москву, пішли ультимативні заяви та звернення до парламентів сусідніх держав, усіх європейських організацій, в ООН з вимогою визнати «независимость Пудкарпатской Руси». Довго, дуже довго мусолили це питання, але, побачивши, що ні європейські, ні світові організації «независимость» не підтримують, стали вимагати «самоврядности» чи автономії навіть у складі ненависної їм України – на зразок Придністров'я, Абхазії чи Південної Осетії. І цього разу їх почули. Зрозуміло: у Москві. До політусинів прийжджає посол РФ в Україні В. Чорномірдин, доля «знедолених русинов» почала хвилювати заступника голови Держдуми Росії біснувача того В. Жириновського, науковці Московського університету типу О. Неменського, на сейті «Единая Русь» у статті «Недоукраинцы, или новый народ?» повчають, як розвалювати Україну, як покінчити з її мовою, з мовою «российских отморозков» (Літературна Україна. – 2005. – 21 липня), а лідер партії «Русский блок» А. Свістунів повідомляє, що уже «собираются подписи за раскол государства» (Ехо Карпат – реформа. – 2006. – № 21), названого полковником КГБ, вчорашнім президентом, а нині прем'єром Росії В. Путіним «каким-то недоразумением». Воїстину мав рацію Карл Маркс, коли писав: «Перш за все політика Росії – незмінна, про що свідчить її офіційний історик Карамзін. Можуть змінюватися її методи, тактика, маневрування, але провідна зоря її політики – світове панування

писателя» зазначає: «Московська ідея готує всьому світові оновлення. Та щоб таке сталося, треба, щоб політична вищість московського народу над усім слов'янським світом стала незapelним фактом».

Тут знову пошлемося на авторитет К. Маркса, який у статті «Versus Russia» з приводу російського месіанства писав: «Московський панславізм – це лише одна з форм московського загарбництва. Метою московського панславізму є не свобода та незалежність слов'янських народів, а знищення всього того, що створила Європа за тисячі років своєї культурної праці». Як тут не згадати спостережливого Наполеона, який писав, що коли російський народ здійснить революцію – «мені бракує слів, щоб сказати, яке там буде пекло. Московити не просто найжорстокіші дикуни, а й найпідліші, тому що в них немає жодного уявлення про мораль. Європейці згадають мене з повагою, коли Росія захопить Європу».

А тепер погляньмо, що дала народам «приобретонних земель» матушка Росія. Це відчуває і знає кожен із нас, тому пошлемося на мудрих і порядних росіян. «Ми, москвини, – писав російський філософ В. Розанов, – споїли киргизів, черемисів, бурятів та інших, пограбували Вірменію та Грузію, заборонили навіть Богослужбу грузинською мовою, ожебрачили багатьох Україну. Європі ми ж дали анархістів П. Кропоткіна, М. Бакуніна, апостолів руйни та катівства С. Нечаєва, В. Леніна і т. п. моральний бруд» (див.: Українське слово. – 2008. – 27 лютого – 4 березня). Тут ідуть на згадку слова іншого мудрого росіянина – О. Герцена, який, звертаючись до «Руських офіцерів в Польше», застерігав: «Пам'ятайте того, що Україна висотрадала после Богдана Хмельницького из-за присоединения к Москве, и память того, что заставило Хмельницкого идти в царскую кабалу, могла бы послужить ей большим уроком» (Там же). Чувсте, «таварішчі» сімоненки, януковичі та вітренки? А також морози, литвини і мукачівські політрусини – усіякі там жупани та сідори. Як треба ненавидіти Україну та її народ, щоб знову тягти нас у колоніальне рабство!

* * *

У зв'язку з багатовіковою бездержавністю і пов'язаними з нею етноцидами, геноцидами та примусовою русифікацією українського етносу сусідніми «братами»-шовіністами (за 350 років Росія, наприклад, видала 479 циркулярів, указів та роз-

поряджень про заборону української мови, а в 1951 році в Харкові за вироком Закритого судового засідання розстріляли 33 студентів Харківського університету і 800 репресували лише за те, що студенти відмовлялися складати іспити «общеполитною» російською мовою (література України. – 2006. – 24 серпня) нам у відповідальні історичні моменти постійно бракувало і продовжує бракувати державномислячої інтелігенції. Усьому світу відомо також, що коли у нас десь-колись і з'явився державник, «брати»-імпершівністи одразу його безжалібно знищували (іноді й руками доморослих яничар). Щоб нація була обезглавленою. Пригадаймо долю Богуна, Мазепи, Івигівського, Залізняка, Гонти, Калнишевського, Полуботка, Грушевського, Петлюри, Махна, Коновальця, Скрипника, Хвилювого, Бандери, Мельника, Волошина, Шухевича, Марченка, Стуса, Григоренка, Гетьмана, Чорновола, Гонгадзе, Ємця і багатьох-багатьох ім подібних борців за волю України. Тож не випадково після розпаду СРСР злюмпенізований народ України своїм президентом обрав секретаря ЦК Компартії України з питань ідеології А. Кравчука, який, як казав ужгородський рибин, «без єдин капейка» віддав Москві могутню атомну зброю, ракети, Чорноморський флот, кудись запропастив Чорноморську флотилію, розпочав «прихватування» різними запродами народного добра, а своєму народу замість усього скаченного всукнув ваучери та «кравчучки» на двох коліщатах, щоб їм життя полегшити. Леонід II – недавній директор надскретного ракетобудівного заводу, ставши з волі того ж люмпіну президентом України, довів пограбування українського народу до крайнощів – пару кримінальників, переважно заборуд, у тому числі й свого зятя, зробив мільйонерами, ба навіть мільярдерами, а решту народу – жебраками. Ну а В. Ющенко зі своїми кумами та В. Януковичем – самі бачите, що творять. І риди тому немає... Це ж треба було бути геніальним бездарою, щоб дійти до такої ганьби: у 2005 році 79% киян було за Ющенка, а на виборах через 5 років – усього 2%.

А в нас, на Закарпатті... Щойно російський «Нерушій» під назвою СРСР лише трішечки захитався, московські стратегі одразу згадали про політичне русинство. Як уже було згадано, на політичній орбіті неждано-негадано вигулькнув агент КДБ та чехословацьких спецслужб американський «теророс» П.-Р. Магочі й став переконувати найвищих людей у тому, що нібито Закарпаття в 1945 році не возз'єдналося з

Україною, а було силоміць анексоване Радянським Союзом, що нашу область заселяють не українці, а русини, які становлять ще маловідомий четвертий східнослов'янський народ. Європа ще на своєму горбу відчувала міць російського кияка, кордони «Нерушимого» були наглухо закритими, а громадянин США Магочі без будь-яких перешкод вільно перетинав ті кордони й під патронатом обласного КДБ та обкому КІПС читав для обласного партактиву лекції про русинство. Дива та й годі!

Від обласного КДБ політичне русинство опікував сам начальник управління полковник Давидов, який під вигаданими псевдонімами на сторінках партійної та комсомольської преси почав роздмухувати просто дику галичобію, замішану на печерному тутешняцтві. Від обкому партії політусинство «куріровал» секретар обкому В. Васильєв, йому активно допомагав викладач історії КІПС Ужгородського університету М. Макара, який очолив відділ агітації і пропаганди обкому партії. Сепаратистські настрої узявся відроджувати голова обласної компартійної діяч М. Волошук, йому галасливо підспівував перший секретар обкому комсомолу В. Приходько. Без усякого сорому московські пахолики взялися реанімувати давню угорську теорію про відрубність русинів від українців, дошкульно висміяну закарпатським сатириком Марком Бараболею ще в 30-х роках минулого століття:

*Русини наші – кедь так юж треба –
Ни вкраїнець, ни москаль,
Он упал себї із неба:
Правда се єсть історична.
Нам соборности не треба!
Наша шкіра еластична.*

Після того як розгніваний народ шляхом кількadenної облоги обласного «білого дому» прогнав з обласного трону сепаратиста М. Волошука, ідею політичного русинства підхопили й продовжують мусолити його наступники С. Устич, М. Крайло, Д. Дорчинець, М. Андрусь, В. Балого, М. Кічковський, магістратний єпископ греко-католицької єпархії І. Семедій та православне духовенство Московського патріархату, яке дуже швидко порозумілося з комуністами, котрим і досі сниться «Нерушимий». Хай без хліба і без штанів, зате армія яка! «Непо-бе-ді-мая!»

Як уже відзначалося, на підмогу сепаратистам, які об'єдналися під парасолькою політичного русинства, московські стратеги одразу ж прислали з Білокамінної працівника ЦК КІРС, вихідця із Закарпаття, який успішно перекваліфікувався з овоочівника на борця проти Ватикану та українського буржуазного націоналізму І. Миговича, редактора проімперського московського журналу «Советское славяноведение» І. Попа, донбаського політресина В. Петрова, кілька високопоставлених офіцерів кагебе та міліції типу Гольмаша. Уся ця «русинська» рать з небаченим ентузіазмом кинулася допомагати мукачівським сепаратистам виборювати «независімість Русинії» або в крайньому разі приєднання «Підкарпатської Русинії» до Угорщини, Словаччини, ба навіть до Чехії чи Росії. Аби тільки, як казав тодішній їхній «прем'єр» І. Турянціца, подати «од мертвого трупа України». Їм стали активно підспівувати й допомагати урядові кола Будапешта, Братислави, Праги і Москви та українофоби зі США і Канади. Не лише морально і політично, але й дзвінкою монетою. До їх послуг було надано не лише Закарпатське обласне, але й Будапештське та Братиславське радіо і телебачення, а українські державні чиновники роблять вигляд, що все це лише демократичні забави, ніякі не варто звертати серйозної уваги: ми ж демократи!

Поки українські чинодралаи чубилися за крісла та «дерибаняли» потім і кров'ю трудового народу нажито добро, недружелюбні нам сусіди виплекали і продовжують підгодовувати потужну п'яту колону в особі регіоналів, комуністів та соціалістів, яка просто роздирає живе тіло незалежної України й намається знову запрягти нас у московське ярмо. Януковичі, табачники, симоненки, морози, богословські та вітренки діють нахаписто і відкрито. А на Закарпатті підступні сусіди, що нерідко одягаються в тогу «друзів України», зробили ставку на політичне русинство. Я детально розповів про це в своїй монографії «Політичне русинство і будівництво української держави» (Ужгород: Гражда – 2003. – С. 194), частину матеріалів якої наведено в цій книжці.

Протягом тривалого часу мукачівські сепаратисти всіляко приховували той факт, що політичне русинство на Закарпатті ініційоване й щедро фінансується сусідніми державами, їхніми, у тому числі й заокеанськими, «обществами» та меценатами типу Магочія і Чепи. Найвних земляків переконували, що такою діяльністю здійснюють на кошти, які їм виділяють Мука-

чівська міська та Свалявська районна ради, директори окремих мукачівських заводів. Згодом засвітилися убитий кілерами мукачівський скоробатяк Геша (Михайло Токар) та його побратим В. Балого зі своєю арматією, яка, осідлавши Мукачівський міський та Закарпатський обласний Олімпі, демонстративно стала на бік русинських сепаратистів: керувана М. Кічковським обласна рада 7 березня 2007 року ухвалила рішення визнати на території Закарпатської області русинів за окрему національність і фінансувати їх діяльність – мову, освіту, культуру (Новини Закарпаття. – 2007. – 13 березня), а 14 січня 2009 року – рішення про фінансування з обласного бюджету антиукраїнської газети «Подкарпатський русин». Начебто ми живемо за часів покійних міжвоєнного чехословацького чи угорсько-фашистського режимів, а не в незалежній Українській державі!

Виникає питання: чому, як таке стало можливим у ХХІ столітті? А скринька й не була замкненою: головний покровитель мукачівських русинів очолив секретаріат Президента й став другим «Я» самого В. Ющенка. Ба більше: «Балога – це я», – казав Ющенко журналістам.

Побачивши, що в ніби незалежній Україні усе дозволено, обласна влада взялася за облаштування символіки «Подкарпатської Руси», за яку боролись політусини на чолі з московським батюшкою Дімитрієм Сідором. Гербом затвердили герб, подарований закарпатцям чеськими паннами ще в 1919 році, а ось з прапором вийшла заковика. Справа в тому, що прапором нашого краю намагалися навіязати російський триколір.

Несприйняття громадськістю затії з російським прапором, мабуть, насторожило керівників обласної влади, особисто М. Кічкова, бо питання про триколір було пригальмовано. А після того як батюшка Сідор під час вояжу в Москву остаточно дискредитував себе в очах громадськості як представник російської п'ятої колонії і його сепаратистською діяльністю почали цікавитися ті, хто давно мав зацікавитися активною антидержавною діяльністю «предсідателя сойму Пудкарпатської Руси», обласна рада 27 лютого 2009 року таки схвалила синьо-жовтий прапор з обласним гербом на синій полосі – як прапор Закарпатської області. Оскільки В. Балого з посади голови секретаріату президента «ушлі», позиції мукачівських русинів у області трохи похитнулися. Та не надовго? Великі надії політусини покладають на Януковича та Азарова. І, як виявилось, не без підстав,

Кому, крім керівників Української держави, невідомо, що політусинство на Закарпатті фінансується з-за кордону. Пересварившись між собою, це підтверджують і «вожді» русинського «двіжениця». Так, «класики» русинської літератури І. Петровіч говорять про «мільйони і мільйони доларів, які заокрепачили передавали русинам на русинську прихильники через Мадрида» (журналіст), П. Гольмаш у газеті «Наш час» від 25 серпня 2005 року розповідає про боротьбу Падыка з Філіпом за 100 тисяч гривень від американського мільярдера С. Чепи. Про фінансування Москвою (Фонд «Русский мир», голова – внук українського В. Пилипов у газеті «Українське слово» в номері від 23 грудня 2008 року. Зовсім недавно закарпатці могли побачити в ужгородському інтернет-виданні «Закарпаття он лайн» виступу Москви, адресовану протоієрею Сідору, відзвітувати, на які цілі витрачено 970 тисяч за попередній місяць і в подальшому до кінця кожного місяця обов'язково звітувати, на що витрачаються московські рублі: «Уважаемый господин Сидор Дмитрий Дмитриевич! – пишет Никонов, – имею честь сообщить Вам, что Ваша заявка за № 667892008 от имени общественной организации «Сойм Подкарпатских русинов» на поддержку и развитие русинских и русских школ Закарпатья получена. Согласно Вашей заявке, которую Вы переслали экспрес-почтой, Правлением Фонда «Русский мир» выделено 970 тысяч рублей. Повторно обращаем Ваше внимание на необходимость представления ежемесячных отчетов до 29 числа каждого месяца. С глубоким уважением Председатель Правления Фонда «Русский мир» Б. А. Никонов. 19.XI.2008 г.».

На антидержавну діяльність в Україні Москва коштує не мало. Відомо також, що тільки на друге збіговисько російських та русинських сепаратистів у Сіверськодонецьку (ідеологи Кідрішченко та Янукович), що відбулося 1 березня 2008 року, Москва виділила 200 тисяч доларів (Українське слово. – 2008. 12-18 березня). І треба підкреслити, що гроші роблять свою справу. Як не «кукурикали» «вожді» політичного русинства, протягом 15 років у русини на Закарпатті записувалося лише 10 найбільш активних українофобів, які створили свій «сойм», «русинське слово» та більше 10 «обществ», членами яких були од-

ні і ті ж горцощі. Та як тільки до влади в області дорвалися мукачівські скоробагатки і зросли закордонні пожертви, на останньому перепису населення в русини записалося 10 тисяч закарпатців. І в тому нема нічого дивного: українська влада на всіх рівнях мало дбає про державу і добробут народу, а воєністам України та їх п'ятій колонії це на руку. Та ще й Президент з питань політрусинства «своїї думки не має». Умови для антиукраїнської діяльності – просто ідеальні.

З метою деукраїнізації українського Закарпаття зарубіжні українофоби на чолі з американським угороросом П.-Р. Маго-чієм протягом 17 чи більше років намагалися відкривати при церквах недільні русинські школи, але ніхто до них своїх дітей не записував, та як тільки В. Балого осідлав Банкову, питання деукраїнізації українських шкіл у області набирає державних обертів. Приклад? 26 липня 2008 року зав. обласним відділом освіти Ю. Герцог розіслав листа за № 01-20/2069, у якому вимагає відкривати при загальноосвітніх закладах русинські недільні школи, всіляко сприяти їх розвитку. Недружелюбні до України держави та різні зарубіжні «общества» щедро фінансують антиукраїнство: високо оплачують русинських учителів, годують учнів, фінансують різні заходи, змагання та відпочинки дітей не лише в Карпатах, але й у сусідніх державах. Обласна держадміністрація, мукачівський міськвиконком та «родинний клан Балого з особливою завязістю патронують та огортають державною увагою русинські заходи та змагання» (Новинка. – 2008. – 8 листопада). І як наслідок – уже в кінці 2008 року в області було 20 антиукраїнських недільних шкіл (Україна молода. – 2009. – 3 березня). Ні Росія, ні Угорщина, як пише М. Могорита, коштів на антиукраїнство не шкодують. Має рацію Михайло Васильович, коли наголошує, що нинішні угорські керівники, до яких з дитячою найвісністю ставився наш Президент, дивляться на Закарпаття так, як дивилися їхні діди та прадіди напередодні Другої світової війни. Одержавши від Гітлера згоду на окупацію Карпатської України, угорський фашистський диктатор Миколаш Горті 13 березня 1939 року, захищаючись від радості, писав фюреру: «Ваша ексцеленце! Сердечно дякую! Я не можу ніяк висловитись, який я щасливий, бо ця життєдайна територія – я не випадково вживаю великих слів – фактично є справою життя» (Слово Просвіти. – 2009. – 18-24 червня). Ось вам і відповідь!

на питання, чому угорські екстремісти й донині так уперто захищають на нашу землю, на Ворітський перевал.

(Як уже наголошувалося, політичні русини – прямі нащадки Куртяка, Фенчика і Бродя, які, перебуваючи на службі у Горті Миколаша, під прикриттям автохтонства і боротьби за автономію у міжвоєнні роки докладали неймовірних зусиль для того, щоб повернути наш край фашистській Угорщині. І. Мокринин у статті «Совість» (Українське слово. – 2008. – 7-13 травня) резонантно зауважує: «На Закарпаття ніби повернулися тридцять років. Бо чим відрізняється Сойм карпатських русинів, який бажає автономії краю із подальшим приєднанням до Росії, від «Автономного земледельського союзу», заснованого у 1924 році дяко-вчителем Іваном Куртяком? Куртяківська партия, під прикриттям боротьби за автономію, насправді боролася за приєднання Закарпаття до Угорщини, повну мадяризацію українського населення, за що й була оплачувана Будапештом... Щось подібне відбувається у Соймі карпатських русинів: «Ми просимо визнати нас самокерованою територією під контролем Росії і ЄС, що є правонаступниками СРСР і Чехословаччини», – заявив у Москві протодієєрей Православної церкви МП Дімітрій Сидор. Що ще треба: Закарпаття знову продається – вже не на Захід, а на Схід» (Там само).

Якщо мова йде про «правительство» і «сойм» подкарпатських русинів, І. Мокринин має рацію. Але й серед русинів є різні течії. Іншимсьом, наприклад, такі факти. Як уже говорилося, перший членова «Общества подкарпатских русинов» М. Томчаній, виконуючи доручення КДБ, подався на проживання в той же Будапешт. Перший секретар «общества» Г. Михальова нині є громадяниною Ізраїля. Перший русинський «прем'єр» І. Турянціца, довіряючи до самогубства свою аспірантку (завідував кафедрою УжНУ), розколює в Словаччині. У пресі й нині пишуть, що такі русинські «ножоді», як Жупан і Шарга зиркають на Будапешт, Поп і Ач – на Прагу, балогівці були б не проти мати «свое» королівство, але ж їх єднає люта ненависть до України і всього українського.

У зв'язку зі сказаним пригадується такий факт. За часів президентства А. Кравчука ЦТ вирішило зняти й показати телеканал про русинство. На дискусію, що мала відбутися у офіс обласної влади, запросили й мене як голову асоціації українських партій і громадських організацій УНРЗ. Однак ніякої дискусії не було. «Прем'єр» Турянціца, утративши владу над собою, пішов перед телекамерою, плюючись, називав Україну «мйорт-

вим трупом», погрожував кулаками президенту й попереджував, що якщо «Русинії не дадут незалежність», горцюші візьмуть у руки автомати і будуть бити всіх українців (у архівах першого каналу той телефільм при бажанні можна б переглянути). І що ж? Думаєте, хтось присоромив «професора»? Навпаки. Обрада нагородила баламута новим легковиком (стараго «Москвича» «вождь» мав).

Побачивши, що в Україні все дозволено, мукачівські політрусини кинулися в бій за «самоврядність» і «незалежність», стали паскудити Україну як державу, її народ. І полетіли меморандуми, заяви, звернення та просьби до Москви, Будапешта, Братислави і Праги, в ООН і ЄС з вимогою відокремити Закарпаття від України і визнати «Подкарпатську Русь» «незалежним государством». Особливо багато напaskудили радянський офіцер міліції П. Годьмаш, колишній редактор каденського журналу в Москві «Советское славяноведение» І. Поп, колишній капітан КДБ і одночасно райкомівський партсекретар М. Шарга, «екс-прем'єр» І. Туряніца, сваявський шлясар В. Сарканич, мукачівський русин І. Русин, дитячий лікар Є. Жулан, але всіх перевершив промосковський батюшка Д. Сідор. Це та гвардія сепаратистів, що підхопила й тримає в руках прапор агентів Горті Міклоша – недоброї пам'яті І. Куртяка, С. Фенцика та А. Бродія.

Є серед куртяко-бродіївців і такі, що служать виключно Москві (наприклад, батюшка Сідор), але то не має істотного значення – їх об'єднує ненависть до України, а в цьому відношенні інтереси Москви і Будапешта збігались і збігаються. Русофілом був, наприклад, у міжвоєнні роки Є. Сабов, за русофілів видавали себе С. Фенцик та А. Бродій (їх активно підтримувала російська білоєміграція, що опинилася на Закарпатті), однак усі вони були стовідсотковими мадярянами, ворогами українства. Після окупації нашого краю Горті Міклош належним чином оцінив їхні старання на «славу Великої Угорщини».

У 28 числі газети «Ехо Карпат – реформа», присвяченому компрометації України як держави, надруковано, наприклад, провокаційну статтю «Караул...» за підписом «23 общественных организаций», у якій сіється міжетнічна та міжнаціональна ворожнеча. Автори статті «от имени русинов» твердять: «Подкарпатские русины скорее в очередной раз констатируют факт: Украина в Подкарпатской Руси пока не прижилась». І на підтвердження цього посилаються на рішення обласної ра-

ди від 14 вересня 2006 року про визнання національності «русинів» з вимогою до всіх «органів місцевого самоврядування Закарпатської області... сприяти вирішенню проблеми русинів» (Ехо Карпат – реформа. – 2006. – 19 вересня).

Які ж то «проблеми»? Ось послушайте. Коли СРСР доживав останні дні, «Общество подкарпатских русинов» ухвалює «Декларацию», у якій просить М. С. Горбачова та президію ВР СРСР перетворити «колишню Карпатську Україну в автономну республіку Подкарпатська Русь» (Отчий Край. – 1990. – Сергій-октябрь). Після проголошення Україною незалежності «общество» утворює тінювий «уряд» на чолі з одіозним «професором» І. Туряніцею, який очолив боротьбу за проголошення «незалежності Подкарпатської Руси» (прийнято десятки заяв, декларацій та вимог). Голова Республіканської партії ПР С. Ач просить президента Чехії В. Гавела допомогти «русинському народу добитися незалежності от України» (1999 рік). «Русини Закарпаття не хочуть бути українцями», – істерично волає на всіх перехрестях русинський «юрішта» П. Годьмаш. «Вождь» славянських русинов В. Сарканич у «зверненні» до президента І. Ющенка, голови Євросоюзу та голови Європарламенту, вимагаючи незалежності ПР, твердить, що до 1991 року не були під владою України» (Ехо Карпат – реформа. – 2006. – 15 червня). Московський батюшка Сідор, за сумісництвом і голова русинського «сойму», озлоблено плачеться: «Після розпаду СРСР Росія фактично залишила нас на поїдання галицьким екстремістам, і ми вже 10 років намагаємося пробитися скрізь стіни Кремля з проханням про допомогу» (Критика. – 2007. – № 19). Під час першого збіговиська московської п'ятої колони в Сінерському донецьку (2004 р.) русинський «сойм» під керівництвом І. Кривського опублікував войовничу «декларацию», яка повністю збігається з «декларацією» донецьких сепаратистів.

Трохи раніше, у серпні 1998 року, політрусини за підписом своїх «вождів» І. Туряніци, Д. Сідора, М. Макари, М. Алмаши і А. Філіпа розіслали у всі європейські організації «обращение», у якому вимагають «восстановить историческую государственность Подкарпатской Руси», «создать в Береговском районе «венгерский национальный округ» і заставити Україну виплатити «соответствующую компенсацию всем коренным жителям края», які були репресовані напередодні і після війни. Не менше – хоча України як держави під час тих репресій

на світі не було. Виникає питання: а як реагує на такі «вибри-ки» русинських «вождів» президент, уряд, прокуратура, зреш-тою, СБУ? Трохи згодом покажу.

Згадуючи проголошення в 1993 році «временного прави-тельства Подкарпатской Руси», польська газета «Жечь постполі-та» в 1995 році писала: «Уявімо собі, що якогось дня кілька гу-ралів із Закопаного виїздять до Братислави, де організують прес-конференцію, оголошують відокремлення Підгалля від Польщі та декларують заснування еміграційного уряду Під-галської республіки. Наступного дня, мовби й нічого, повер-таються спокійно до Закопаного й далі, без перешкод з боку поліції чи прокуратури, займаються сепаратистською діяльні-стю. Хтось відповість, що це фантазія. Однак подібні речі від-буваються на прикордонному із Польщею Закарпатті».

Керівники ніби незалежної України не тільки мирно спо-стерігають за антидержавною діяльністю сепаратистів, витрі-щаючи очі, але й тісно співпрацюють з куряко-бродівськими аксакалами, а точніше: горцонами. Свого часу в пресі пові-домлялося, що голова обласної адміністрації М. Крайло не лише очолює обласну держадміністрацію, але одночасно є й членом підпільного «уряду» І. Туряніці. Спростувань не було. Прези-дент Л. Кучма своїм указом нагородив українофоба-сепаратиста орденем «За заслуги» нібито «за значний внесок у духовне від-родження України». Насправді, як писав «Інформаційний лис-ток КоЗІ» (2000. – Січень-березень. – С. 11), угорор І. Семедій зятятю вступав проти братання Мукачівської єпархії з Га-лицькою митрополією, орієнтував її на Угорщину, вороже ста-вився до України як держави, започаткував міжконфесійну ворожнечу в області. А невдовзі орденем «За заслуги» Л. Кучма нагородив головного сепаратиста області – московського ба-тюшку Д. Сідора (Правозахист. – 2004. – 21 грудня). Очеви-дно, як московського промоутера. Ну а президент В. Ющенко пішов ще далі – головою покровителя мукачівських русинів В. Балого зробив головою секретаріату президента, другим своїм «Я». Чи можна після цього дивуватися, чому Україна у таких муках утверджується як українська держава?

Ну, а що робить обласна рада? Наважуюсь твердити, що її важко запідозрити в українському патріотизмі. Як уже йшлося, восени 1991 року після тридубової облоги в Ужгороді «білого дому» розгніваний народ прогнав з обласного олімпу комунаку

М. Волощука, однак справа не була доведена до логічного за-вершення. Депутати В. Бедь та І. Герц, виступаючи з балкона «білого дому», переконали народ, що прокомуністична обласна рада склала свої повноваження, народ повірив їм, припинив облогу, а виявилося, що то був лише фінт досвідченіших полі-тиків. Повноваження склали не обласна рада, а тільки її голова М. Волощук, а місце голови тут же зайняв його заступник – та-кий же комунак С. Устич. Щоправда, як людина високоосві-чена, С. Устич не скотився на позиції шаленого сепаратизму.

А що робить экс-голова? Коли захитався «Непорушний», Волощук з братією гнівно таврує всіляких сепаратистів, само-стійників, погрожує їм криміналом (Закарпатська правда. – 1991. – № 144), а як виникла незалежна Україна, той же Воло-щук стає на позиції печерного сепаратизму. На нараді парт-активу в Мукачеві Михайло Юрійович сказав, що оскільки Ук-раїна нам нічого не дала, обласній треба негайно проголосити самоврядність, «а потім уже нехай розбираються». Ніби у від-повідь на заклик тодішній голова обласної Д. Дорчинець опу-блюдав навіть розпорядження про скликання сесії обласної ради проголошення самоврядності (детальніше про це див.: По-годи: Гражда. – 2003. – С. 101-146). Мав усі підстави перший комсомолец області В. Приходько радити, що демократам у 1991 році не вдалося «усунути нинішній склад обласної ради» (Новини Закарпаття. – 1992. – № 191), а Волощук незабаром розшифрував сказане комсомольцем: без такого складу обласної ради не мали б ні особливої «зони», ні «справжньої... держави» (Новини Закарпаття. – 1993. – № 1-1). Не було б і русинського «правительства» та «сойму» і їх сепаратистських «меморандумів» та заяв – додамо до сказаного. Мабуть, за це президент нагоро-див М. Волощука орденем «За заслуги». Курям на сміх...

Та що поробиш, коли гарант Конституції й цілісності Л. Куч-ма призначає головою адміністрації області М. Крайла, який одночасно входить до складу «правительства» сепаратистів. Щоправда, Крайло був людиною інтелігентною, неагресивною, і на посаді голови довго не протримався. Тут доречно, мабуть, віддати, що й сам Л. Кучма робив необачні речі не з симпатії до сепаратистів – його підставляли місцеві князьки. Кучма був одним з трьох президентів, який не захотів ні разу поспілку-ватися з полігтрусинами ні в Києві, ні в Ужгороді. Із сепара-тистами, казав, говорить не стану! І не став.

Але тут мовиться про діла обласної. Як голова асоціації де-мократичних партій і громадських організацій, я мав нагоду

спілкуватися з екс-генералом міліції Д. Дорчинцем, що став головою обласної ради, і мушу сказати, що він справив на мене сумне враження. І як голова обласної ради, і як український «патріот».

А М. Андрусь, ставши головою обласної ради, активно співпрацював з політрусинами і повністю підтримував їхні домагання. Як і екс-комсомолец, затятий «русин» В. Приходько (коли був заступником голови облдержадміністрації), Андрусь вимагав від ВР визнати «русинську» національність (Новини Закарпаття. – 2004. – 12 червня). Однак те, чого не вдалося зробити волонтерам, дорочникам, приходькам і андрусам, завершив кум В. Балогі – М. Кічковський. Зрозуміло, не без благословення свого шефа. 7 березня 2007 року Закарпатська обласна рада всупереч закону таки прийняла рішення визнати русинів за окрему національність і зобов'язала районні ради фінансувати їх діяльність (Новини Закарпаття. – 2007. – 13 березня).

Не від нічого робити депутати Ужгородської міськради в грудні 2008 року ухвалили Звернення до Верховної Ради України, у якому застерігають: «За сприяння Закарпатської обласної ради в області активно діють антидержавні сепаратистські угруповання». І далі найцікавіше: «Останнім часом усі антидержавні зібрання, такі як І і II Європейські конгреси «підкарпатських русинів», проходили у вогчині глави Секретаріату президента України Віктора Балогі в м. Мукачеві. Незважаючи на те, що громадськість краю неодноразово звертала увагу Президента України В. Ющенка та в. о. голови СБУ В. Наливайченка, адекватної оцінки дій В. Балогі досі не дано». Та й хто дасть!

Хай читач пробачить мені за довгі цитати з названого Звернення, але в ньому сконденсовано чимало правди про те, чим займаються мукачівські політрусини. Цитую далі:

«Ужгородська міська рада обурена сепаратистськими, антиукраїнськими, антидержавними подіями, які відбувалися 25 жовтня 2008 року у м. Мукачеві на т. зв. «II Європейському конгресі підкарпатських русинів». На зібранні було прийнято ряд антидержавних заяв та звернень провокаційного характеру. Ось одне з них: «В ответ на угрозы галицких националистов-террористов взрывать нефтепровод «Дружба» и газопроводы русины, ставшие гарантами беспрепятственного транзита, согласны на размещение сил быстрого реагирования с Европы и РФ на охрану транзитных мощностей на территории русинов на юг от Карпат», що фактично означає заклик до окупації невідомої частини України Закарпаття інозем-

ними військами». У цитованому Зверненні йдеться, що на збігівську були й громадяни інших держав, у тому числі й Чехії, які виголошували антиукраїнські заклики, що одним із спонсорів «антидержавних дій у Мукачеві є глава Секретаріату Президента Віктор Балогі». Скажіть, де, у якій країні можна подобне робити? Та ще під крилом президента!

Підсумовуючи сказане, депутати резонно підкреслюють:

«Ці події не відбулися б у краї, якщо б не були підтримані відповідним рішенням Закарпатської обласної ради від 7 березня 2008 року про визнання національності «русинів». Це рішення легітимізувало діяльність політичного русинства в регіоні» (Ужгород. – 2008. – 13 грудня).

Точніше не скажеш...

Заслути Ющенко – колосальні.

СКАЖИ МЕНІ, ХТО ТВІЙ ДРУГ...

У часи кравчуківського беззладдя, та навіть і в перші роки кучмівського «дерибану», про Віктора Балого мало хто щось знав. Ну, був собі продавець чи комірник, став торгашем – таких було чимало. Більше легенд як про успішного, м'яко кажучи, нагромаджувача багатств ходило в народі про Гешу – крутої вдачі депутата облради Михайла Токаря. Та після наказного убивства Геші заговорили про В. Балого.

Спочатку Віктор Іванович осідав Мукачівську міськраду. Тут проявились організаторські здібності неопіта. Він зробив чимало корисного для міста, зрозуміло, не забуваючи й про себе. І його помітили. Здається, сам Медведчук. Тож не дивно, що невдовзі президент Кучма виводить його на обласну орбіту – призначає головою облдержадміністрації.

Оскільки скромний експродавець ніде не засвічувався, ніхто нічого не знав про його моральні та політичні якості. Люди навіть раділи, думаючи, що новачок наведе порядок у області. Поки чоловік не засвітився. Здається, В. Піпаш першим заговорив про метушню, яку зчиняв у області новий голова, як про суцільний балаган. Але йому не вірили. У тому числі й автор цих рядків. Поки не відчув це на своїй спині.

Як виявилось, що б не робив В. Балого – у всьому керувався не інтересами держави, народу, а своїми, вузькоєгоїстичними. Як тільки стало вигідно – від Медведчука перекинувся до Ющенка. А які баталії зчиняв у Мукачеві під час виборів! Не лише Україна, уся Європа дивилася на це, як на боротьбу демократії проти реакції, а виявилось, що насправді йшла затята боротьба між двома кланами за владу. Перемігши в цій боротьбі, клан Балого став одноосібним володарем області.

Президент В. Ющенко явно переоцінив моральні і розумові здібності експродавця, призначивши його головою свого секретаріату. Наче в Україні грамотних людей не було, юристів. І Балого під крилом Президента перетворив секретаріат на штаб плетіння інтриг державного масштабу, чим явно підмочив репутацію самого Президента. Взяти хоча б «ширку» по-мукачівськи. У Мукачеві, та й в Ужгороді, Балозі вдалося

створити таку «ширку» – підм'яти під себе всі або майже всі партії й назвати це «широкою коаліцією», а в Києві – не виїхало. Братання з московською п'ятою колоною, з регіоналами, закінчилося тим, що демократи стали відмовлятися брати з рук Президента навіть державні нагороди. Президент програв, а Балого – ні. Бо чи не за таке братання Янукович, будучи прем'єром, за свідченням преси, подарував президентському секретареві понад 350 гектарів лісу біля санаторію «Синяк», звільнені мукачівські казарми, замок, а дружині секретаря – цілий гектар землі в санаторії «Шаян». Скажете: дрібниці? Для гендирів, може, й так, але з боєм у серці скажу вам, що мій сусід, професор, що понад 15 років свого життя віддав боротьбі за утвердження нашої незалежності в демократичних рухах, не зміг одержати в Ужгороді навіть 4 сотини, якими користувався ще за часів Горбачова. Писав, просив, а йому відповіли: «Нізя». А на 18-му році незалежності з'явився нувориш і показує папірець: Ужгородська міськрада віддала чи продала молодиків у п'ять разів більшу ділянку, у тому числі й згадувані сотини професора. Ось вам і демократія по-українськи!

Мені, як голові асоціації демократичних партій та громадських організацій УНРЗ, уже випало писати про перші контакти з Балогою. Через кілька тижнів після призначення я в голову «Просвіти» області професором П. Чучкою йду до голови облдержадміністрації на прийом (була потреба обговорити якийсь питання). З труднощами потрапили до приймальні, а там кажуть: е-е-е, панове демократи, якщо хочете зустрітись з паном головою, ідіть і записуйтесь на прийом (до того часу усі адміністратори та голови облради керівників обласних об'єднань громадських організацій приймали без попереднього запису). Ідемо, записуємося. Помічник голови призначає нам час: наступного понеділка о 10-й. Приходимо у зазначений час, а нам кажуть: голова не може вас прийняти, бо виїхав до Києва, йому ніколи.

Не може, так не може. Записуємося на прийом на наступний тиждень. Нам призначають: понеділок о 10-й. Приходимо, а в приймальні нам кажуть: Віктор Іванович не може вас прийняти, бо збирається їхати в Королево. Записуємося утретє, нам призначають 10.00 наступного понеділка чи вівторка. Приходимо, а в коридорі повно людей: усі секретарі колишнього обкому КППРС та голови облради радянських часів. Ситі,

вгодовані. Ходять, по-діловому щось обговорюють, щось один одному показують. Хтось із челяді шепнув нам: буде пленум обкому КІРС. Що, і вас туди запросили? Підсміюється.

Заходимо в приймальню, а нам кажуть, що й сьогодні вас не приймуть – у Віктора Івановича важлива нарада. І ми остаточно впевнилися, що голова облдержадміністрації не хоче з нами розмовляти. Тут же, у приймальні, стали радитися, що нам далі чинити, коли відчиняються двері й від Балого виходить колишній секретар обкому партії В. Васильєв. Той Васильєв, що 9 чи 10 років тому погрожував Сибіром усім «незалежникам». Зупинився біля нас, зверхньо посміхнувся й почимчикував у коридор. Через хвилину-дві повернувся і знову зайшов до мукачівського демократа. Невдовзі відчиняються двері, і тепер уже два нові «демократи» почимчикували на нараду. Віктор Іванович, ховаючи очі, навіть не привітався з нами, а Васильєв й далі зверхньо посміхався: «Ну що, українці, допрагалис?» Дійсно, «допрагалис». Такого й приснитися не могло.

З того часу й донині представникам українських громадських організацій було закрито доступ і до обласного радіо, телебачення та преси. Голова облтелерадіо Петрик у свій час захищав впускати голів українських громадських організацій уНРЗ, Руху, «Просвіті» навіть у приміщення облтелерадіо, зате жителі області чи не щодня одержали можливість бачити або чути мукачівських русинів – сумновідомого Д. Сідора, С. Жупана, Ю. Чорі та інших.

Усе стане зрозумілим, коли процитую положення одного з перших розпоряджень голови Закарпатської обласної державної адміністрації № 70 від 13.02.2001 року за підписом В. Балого «Про позаштатних радників-консультантів голови облдержадміністрації», надруковане В. Піпашем у газеті «Карпатський голос». У розпорядженні йдеться: «З метою професійного, науково-аналітичного забезпечення підготовки проєктів голови облдержадміністрації, регіональних і галузевих програм соціально-економічного розвитку області затвердити склад позаштатних радників-консультантів голови облдержадміністрації, затвердити положення про них». А далі голова зобов'язує всіх керівників області і районів при ухваленні рішень з усіх сфер життя області залучати до їх підготовки радників-консультантів, а також залучати радників-консультантів до підготовки та проведення колегій, науково-практичних конферен-

цій, нарад, надання методичної допомоги райдержадміністраціям, підприємствам, організаціям та установам області.

Хто ж це такі висококваліфіковані теоретики та практики організації «демократичного» способу життя в області? Читаємо розпорядження: Бандровський Г. Й. – колишній перший секретар обкому КІРС, Ільницький Ю. В. – колишній перший секретар обкому КІРС, Волошук М. Ю. – колишній перший секретар обкому КІРС та колишній голова обласної ради, Химинець В. В. – колишній перший секретар обкому КІРС, Васильєв В. В. – колишній секретар обкому КІРС, Чулей О. Й. – колишній секретар обкому партії, Крайло М. І. – колишній голова обласної ради, Мальованник М. М. – колишній голова обласної ради, Дорчинець Д. Ф. – колишній голова обласної ради, Цурко І. Е. – колишній заст. голови обласної ради, ще три мукачівські русини: журналіст Д. М. Кешеля, художник М. Микита і просто родич В. Балого В. В. Петьовка.

В. Піпаш мав усі підстави сказати: «Вищезгадані комуністичні керівники області заслаужено ввійшли у суспільну свідомість і як дуже одіозні фігури. Вони асоціюються у закарпатців з КІРС, СРСР, сепаратизмом та «чорашнім» днем. На політичну арену області з ними прийшли нащадки Курцяка, Фенчика і Бродія та московська п'ята колона на чолі з батьком Д. Сідором. У далекому 1945 році «старші брати» розстріляли Фенчика і Бродія як агентів угорських фашистів, а в боротьбі проти української незалежності стали брататися з їх ідейними нащадками. Нині і перший комуніст області І. Мигонич, і голова сепаратистів Д. Сідор сміливо заламують очі на Москву і в унісон один одному просять Кремль допомогти бездоладним мукачівським русинам вибороти «независимость» від ненависної їм України.

Виникає питання: чи знав В. Ющенко моральне і політичне чуття В. Балого? Мусив знати! Якщо взявся керувати державою. Не забуваймо, Віктор Андрійович обійняв народ, що бандитам будуть тюрми, і народ повірив йому. І бандити повірили. Усякі боделани стали тікати до своїх північних господарів, деякі почали прикладати револювери до своїх скронь, а решта взялася пакувати бездонні чемодани й готуватися в путь-дорогу. Однак перспектива залишити країну без вождів і бандитів, мабуть, налякала В. Ющенка, і Президент одним розчерком пера перекреслив усі свої обіцянки – видає ім піддальгенцію (підписує меморандум та універсал з прощенням бандитам гріхів). Ось вам результат політики великого

самолюбця і геніального бездари. Замість тюрем злодії та бандити пішли у Верховну Раду. А трохи оговтавшись, стали брати за барки й самого Президента. Настав золотий час для мукачівських русинів.

Політики, журналісти, громадськість попереджували Президента про подвійну мораль його секретаря, однак Віктор Андрійович довго, навіть занадто довго перебував під враженням, яке справив на нього новий друг. «Балога – це я», – гордовито казав він своїм доброзичливцям. І Балога скористався з такої довіри. Що там інтриги – навіть свою партію став збивати під крилом Президента. ЄЦ! Та як тільки його замінили іншою людиною, одразу збунтувався і з небаченою агресивністю став паплюжити вчорашнього свого патрона, приписуючи Ющенкові й свої гріхи, такі як некомпетентність, кумівство, сватовство і т. п. І став брататися з Януковичем. Як і передбачала громадськість. Дуже боляче писати про це, бо В. Ющенко – перший український Президент України, але, як казав А. Кравчук, маємо те, що маємо...

Ось послушайте, що писали у «Відкритому листі співробітників правоохоронних органів Закарпаття, несправедливо звільнені зі служби та оголошені «ворогами народу» «злочинним кланом Балоги» до Президента. Так, якщо вірити підписантам, під час балогівської «чистки» з органів міліції в області було звільнено понад 500 неуго�дних працівників міліції. «Чистка» не минула й співробітників СБУ» (звільнили навіть обласного начальника СБУ, який не поділяв поглядів мукачівських русинів). Зате на їх місце, як писали «неуго�дні», попризначали людей, на яких заводилися кримінальні справи.

Як могло таке статися, що на керівні посади в області попризначали часом випадкових людей? До того ж без належної освіти і практики. Авторі відкритого листа пишуть, що керівні кадри в області добирають за принципом родинних, кумівських або «ділових» зв'язків «з сімейством пана Балоги». «Так, наприклад, губернатором Закарпаття став (де-юре) давній діловий партнер пана Балоги пан Олег Гаваші, а першим заступником губернатора – рідний брат пана Віктора Іван Балога. Закарпатську обласну раду очолив ще один кум пана Віктора – пан Михайло Кічківський, який до цього був лише помічником пана Балоги» (РІО. – 2007. – 7 липня). А мукачівські кумове в столиці на керівних посадах! І після цього

пан Балога має зухвалість патакати про кумівство і родинні зв'язки...

У цитованому листі наведено ще ряд кричущих фактів порушення норм людської моралі в доборі кадрів у області й робиться висновок: «Всі ці невеселі історії свідчать тільки про те, що нині населення Закарпатської області живе в режимі повного свавілля, встановленого у регіоні «мафіозним кланом Балоги», що клан Балоги привласнив собі право призначати на свій власний розсуд, кому можна жити і працювати, а кому – в жодному разі ні».

Зрозуміло, ніякої реакції ні з боку Президента, ні з боку інших державних органів, куди зверталися автори сенсаційного листа, не було. Тому й не дивно, що коли через рік після скасування МВС прислало в область нових керівників, уродженців інших областей, балогівці зчинили справжній рейвах: що ж це, мовляв, робиться – Київ присилає на нашу територію чужаків! «Ужгородською міліцією керуватиме дніпропетровець!» – заволавав пан Чепак, який керував обласною міліцією (Новини Закарпаття. – 2008. – 5 липня). «Зведенням політичних рахунків» назвав це голова облдержадміністрації пан Гаваші (Новини Закарпаття. – 2008. – 8 липня).

Ще більший гвалт зчинили балогівці, коли МВС посягнуло на посаду самого Чепака. Майже весь номер органу обласних «Новин Закарпаття» від 11 жовтня 2008 року було присвячено боротьбі за «свою» міліцію, проти якихось посягань на «нашу» територію. А радіо! А телебачення! Був випадок, коли сам міністр Ю. Луценко здригнувся (мабуť, після дзвінка з Банкової – твердили знавці). Скориставшись метушено, мукачівські політрусини на чолі з московським попом Д. Сідором та другим лікарем С. Жупаном проголошили в Мукачеві вихід Закарпаття зі складу Української держави й «восстановлення державності Подкарпатська Русь» (Правозахист. – 2008. – 4 листопада). Призначили навіть русинське «правительство» на чолі з П. Гецько, почали надавати громадянство «государства Подкарпатской Руси» і своїм горцощам, і іноземним громадянам. А що робить столиця? Київ стоїчно мовчить. Бо, як виявилось, у гаванта цілісності держави немає своєї думки про політичне русинство. Мабуť, він перебував у полоні ідей свого секретаря. О. Стецишин мав усі підстави заявити, що «сепаратизм підтримують у вищих ешелонах влади», бо «якби ці рухи не мали підтримки влади – як місцевої, так і центральної, – то пробле-

му сепаратизму давно можна було б вирішити» (Експрес. – 2008. – 7-14 серпня).

Ще конкретніше про підтримку політичного русинства кланом секретаря Президента говорив В. Мартин трохи раніше: «Всім чудово відомо, що обласну раду, як і обласну адміністрацію, а також решту державних структур регіону, контролює секретаріат Президента, конкретно його голова Віктор Балага. Симпатії В. Балаги до русинів на Закарпатті ні для кого не є секретом... Контроль В. Балаги простежується й на процедурі прийняття рішення обласною радою» (РІО. – 2007. – 16 червня).

Лідер закарпатської «Народної самооборони» Г. Москаль теж вказав, звідки стирчать вуха в закарпатського сепаратизму: «Те, що русинський рух на Закарпатті контролює особисто керівник президентського секретаріату Віктор Балага, не викликає сумнівів. Усі прекарсно пам'ятають, що рішення Закарпатської обласної ради у березні минулого року про визнання окремої національності «русин», з якого й почалася ескалація цього питання, прийняли лояльні до Балаги фракції обласної а їх основою стала фракція «Наша Україна» (РІО. – 2008. – 1 листопада).

Або візьмемо інший факт. На прес-конференції українців у Києві «Політичне русинство як фактор державної нестабільності в Україні» йшлося й про те, що мукачівські політусини, як говорив І. Габор, нещодавно провели «так званий всевітний фестиваль русинів, замаскований під культурологічну акцію», і цей фестиваль переріс у сепаратистський шабаш з відвертим закликом відокремлення від України, тобто руйнації цілісності держави... Дійшло до ультиматумів Українській державі, до галасу про «збитки», нанесені українською окупацією». Навіть цифру назвали: Закарпаттю, мовляв, нанесено шкоди на 20 мільярдів доларів» (Слово Просвіти. – 2008. – 18-24 грудня). Мукачівські вожді вимагають від України відшкодування цих збитків.

Як уже йшлося, сепаратистський рух на Закарпатті розпалюють недоброчинні сусіди – Росія, Словаччина, але, роззначено у цитованому документі, «найвульгарніше це робить Угорщина». На Закарпатті – на кістках закарпатських сировинників – уже відновлено пам'ятник «на славу Великої Угорщини», над Мукачевом стараннями балогівців уже ширяє степовий орел турау – символ угорської державності, в угорсько-

мовних селах на державних установах майорять угорські державні прапори, а Будапешт, як повідомляє І. Габор, «надає кошти угорцям Закарпаття, щоб вони активно скуповували тут землю». У самій Угорщині туристичні маршрути охоплюють і наше Закарпаття – як складову «Великої Угорщини». Такою є реальність.

Усім відомо, пише П. Антоненко, що Угорщині не потрібна «незалежна русинська держава». Просто це перший крок до відокремлення Закарпаття від України, щоб згодом приєднати його до Угорщини (Слово Просвіти. – 2008. – 18-24 грудня). І з цим не можна не погодитися.

Але тут виникає питання: яка ж позиція в цій антиукраїнській пані В. Балаги? Відомо ж бо, що частина політичних русинів на чолі з батьшком Сідором орієнтовані на Москву, друга частина, на чолі з І. Туряницею, дивляться на Братиславу і Прагу, а гавашівці – на Будапешт. Частина останніх на чолі з московським професором І. Попом виправдовують навігаторсько-фашистську окупацію краю в 1939 році, дякують угорському диктатору Горті Міклошу за те, що потопив у крові Карпатську Україну і «врятував» наш край від «українізації». Не думаю, що В. Балага належить до українофобів френцико-бродівського типу. Ні. Мабуть, мають рацію ті політики, які твердять, що «Балога руками русинів робить собі монархію» (РІО. – 2008. – 1 листопада), а розмови про «окрему державу Подкарпатська Русь є прикриттям для завіддівського «апока Віктора Балаги...» (РІО. – 2008. – 3 листопада).

З угорцями Балага заграє, щоб заручитися їхніми голосами на виборах. І в цьому відношенні він домігся свого. Навіть на рахунок інтересів свого народу, своєї держави. Незалежно від суб'єктивних намірів балогівців таким чином опинилися в одному таборі з фенцико-бродівськими сепаратистами. Зовсім не випадково угорський уряд нагородив представника Президента балогівського голову обласної адміністрації Олора Гаваші найвищою державною нагородою – «Айцарським крестом». Заслуги перед Угорщиною оцінено належним чином.

ФЕНЦИКО-БРОДІВЦІ ГАЛОПОМ ДО БУДАПЕШТА

Понад 90 років недоброзичливі сусіди експлуатують на Закарпатті ідею автономізму, започатковану Будапештом, коли розпадалася Австро-Угорська імперія. Одразу після приєднання краю до міжвоєнної Чехословаччини агенти Горті Міклоша – І. Куртяк, М. Демко, А. Бродій та Й. Камінський – застали партію «Автономний земледільський союз», яку фіналізував Будапешт. За роки входження нашого краю до складу Чехословацької республіки (1919-1939) будапештська політика колоні, як ніхто інший, галасувала про автономію, і коли чехословацький уряд надав краєві автономію, А. Бродій 11.10.1938 року не випадково було призначено прем'єром першого автономного уряду. Та буквально через 10 днів Бродій подався до Будапешта й намагався приєднати Закарпаття до Угорщини, у зв'язку з чим центральний уряд ЧСР вимушений був заарештувати автономіста-запруданця.

Після арешту Бродія боротьбу за передачу Закарпаття Угорщині очолив С. Фенцик, але невдовзі й він вимушений був податися до своїх господарів. Фенцику допомагали керівники «Автономного земледільського союзу» та «Русской народної ради» Демко, Возарі, Корлат, Фельдешій, Ортутай, Камінський і Шпак. Як уже говорилося, усіх цих «автономістів», як і Бродія та Фенцика, одразу після окупації Горті Міклош призначив депутатами свого «парламенту».

За яку ж автономію боролися закарпатські тутошні угороси? Фенциківський «Карпаторуський голос» у номері від 25 грудня 1938 року звертався до земляків із закликом, у якому розставлено всі крапки над «і»: «Требуйте всеобщаго народного голосованія, плебісцита – за свободную автономную Карпатскую Русь от Попрада до Тиси – в рамках братской Венгрии». Коментувати нема потреби.

Тут доречно згадати й позицію греко-католицького єпископа О. Стойки, який «вытычил» гасло «Подкарпатъе есть для подкарпатцев». Так ось, коли Гітлер і Муссоліні на Віденському арбітражі віддали Угорщині низовинну частину Закарпаття, цей «тутошняк» не поїхав із своїми вірниками до Хуста, а

намішався в окупованому Ужгороді. Ба більше, напередодні окупації Карпатської України Стойка разом з Є. Ортутасом і Ю. Фельдешієм двічі їздив до Будапешта й від імені «карпатських русинів» просив прем'єра П. Телекі (12.03.1939) та регента М. Горті (13.03.1939) військовою силою «освободжати Карпатію от украинцев». А ми нині дивуємося, звідки така люта ненависть до України і всього українського в учня Стойки – уже колишнього єпископа – мадярона І. Семедія. Та й нинішнього єпископа, подарованого нам словаками, М. Шашка, а тим паче його оточення в любові до України запідозрити важко.

Окупувавши в березні 1939 року нашу територію, угорці забули про автономію, якої так домагалися від чехословацької нацди. За неповних шість років вони загнали в концтабори 185 тисяч закарпатців, убили 115 тисяч – фактично кожного четвертого чи п'ятого жителя краю. Одним з перших розпоряджень угорського міністерства культури і шкіль був наказ, яким зобов'язувалося провести «якнайстрогішу ревізію в шкільних учительських бібліотеках», вилучити та знищити всі книги, у яких «Бодай раз зустрічається слово українець, український. Та головню мають бути викинені всі книжки, написані мовою українською, хоч правопис фонетичний, хоч панькевичівський...» І пішли попером усі цінні книги, крім тих, що їх видало антиукраїнське «Общество им. А. Духновича», відновлене мукачівськими русинами в умовах Незалежності (Культурне життя України. Документи і матеріали. Том I, 1939-1953. – Київ: Наукова думка, 1995. – С. 100). А щоб кардинально вирішити національне питання на Закарпатті, угорці в 1944 році вирішили депортувати всіх русинів із Закарпаття вглиб Угорщини. Депортація мала відбутися після вивезення євреїв у липні-серпні 1944 року. Було розписано навіть місця переселення, переважно в задунайській частині Угорщини, але наперешкоді цим замислам стала війна – фронт неблаганно наблизився до Карпат (В. Худаніч. Правда і домисли про возз'єднання. – Закарпатська правда. – 1992. – 21 листопада).

На фоні сказаного просто дико звучить просторікування політичних русинів, у тому числі й поодиноких урядових недовків, про те, що нібито Закарпаття за часів угорського панування не знало національного гніту, що навіть в умовах угорсько-фашистської окупації закарпатцям жилося щасливо і вільно. Перший прем'єр так званого «уряду Підкарпатської Русі» Іван Турияніца на угорському телебаченні заявляв, що

«Закарпаття – земля угорська, а українці є на ній лише гостями», «міністр» культури його «уряду» Ласло Сочка на всі лади вихваляв переваги угорсько-фашистської окупації часів регента Горті Міклоша, а диктор МТ (Угорського телебачення), їм підтакував (Закарпатська правда. – 1993. – 31 серпня). З подібними заявами «вожді» політрусинів виступали регулярно, кожного разу вимагаючи автономії або повного відокремлення краю від України. В іншому разі «прем'єр» Турянці погрожував братися за зброю. Чи не найбільш агресивно і злобно прозвучало попередження Українській державі як «окупанту Подкарпатської Руси» у листівці «Срібна Русь стане вільною!», розповсюдженій русинами на конференції, присвяченій нацменшинам, що проходила в санаторії «Перлина Карпат» у вересні 1998 року. На конференції були присутні американський теоретик політичного русинства П.-Р. Магочі, багаторошк Московського патріархату Д. Сідор та прем'єр «тимчасового уряду ПР» І. Турянціна, весь бомонд політичного русинства. Як виходить із самої конференції та друкованої листівки, ненависть цих людей до України – безмежна і ганебна. Оскільки політичні русини ще не спромоглися завоювати багату «свободу», вони попереджують: «Сокира русинського гніву вже вигострена і передчуває смак ворожої крові... Тремтіть окупанте! Настав час рішучої безкомпромісної боротьби за правду і волю!» Підписали: Національно-визвольний комітет і командування Робітничої партії русинського народу (Українське слово. – 1998. – 24 вересня).

Демократичні партії та громадські організації області забили на сполох, стали вимагати від Президента та уряду України припинити антидержавний шабаш на Закарпатті, але українська влада замилується глухою до вимог народу (додатиться дякувати А. Кучмі хоч за те, що не взяв собі у «візирі» якогось політрусина Магоція, Годьмаша чи Шаргу, як це зробив його наступник).

Відчуваючи всездозволеність у Незалежній, політрусини ДС тільки можна стали компрометувати Україну як державу. На підмогу мукачівським борцям за русинську «независімість» з Маріуполя прибув донбаський «русин» Петровай, ректор УжНУ професор В. Сливка розшукав у Москві й запросив на роботу московського професора-кагебіста мукачівського розливу І. Попа, активізували антиукраїнську діяльність та виступи в пресі політрусини московської орієнтації Д. Сідор, І. Мигович,

М. Макара, М. Шарга, П. Годьмаш, В. Сарканич та І. Русин. На розхитування політичної стабільності в Україні величезні сили по всіх напрямках кинула Москва (див. статтю М. Фішбеяна «Єврейська карта» в російських спецопераціях проти України). – (Україна молода. – 2009. – 1 серпня). Російська преса та ефір зарябили провокаційними антиукраїнськими висутками Проханова, Кисельова, Некрасова, Александрова, Загуліна, Ніконова, Павловського, Неменського, Шевцова, Шатрова, Фролова та інших українофобів. Ба більше, в похід проти української незалежності кинулися прем'єр Росії В. Путін та його ставленик президент Д. Медведєв, а Державна дума Росії, набіби на замовлення Д. Сідора, П. Симоненка чи Н. Вітренко, ухвалює профашистський закон, який дозволяє російським керівникам посилати війська захищати «русскіх» у будь-якій країні світу. Навіть недоумкуватій людині видно, що московська метушня має підкреслено антиукраїнське спрямування.

«Целі і задачі» прийнятого закону виказав біснுவатий Жириновський у день його ухвалення, чого не міг дозволити собі Д. Медведєв або В. Путін. Ми, віщав Вольфович перед телекамерою, будемо придивлятися, і якщо побачимо, що десь хтось обіймає рускаво челоовека, пашальом туда авіацію і танкі і принудім к міру і любові до русскіх». А досвід «принужденія к миру і любові» у москвітів – хоч відбавляй. Що, що, а в цьому відношенні вони можуть змагатися з самим Адольфом. Згадаймо хоча б Берлін, Черкаськ, Будапешт, Прагу, Кабу, Тбілісі, Багдад, Ригу, Придністров'я, Чечню, Абхазію, Осетію, Грузію... Під «добрям» чи невтручання «старої курви Європи» і США.

Не виконавши поставленого перед ним завдання (не зна-
шов порозуміння з місцевою інтелігенцією), чи не найлюті-
ший ворог України і всього українського московський профе-
сор І. Поп вимушений був ретируватися з Ужгорода. Не вря-
тував його навіть ректор. Зате «неведоміє сілі» влаштували
замамута на керівну роботу аж у Чехії. Окопавшись у чужій
державі біля чесько-німецького кордону, цей московський па-
ношок на догоду своїм кремлівським господарям та деяким
польським панам не перестає зісно обпльовувати нашу держа-
ву. Та що там обпльовувати! Цей недоросль взагалі не визнає
України як держави. На гроші Карпаторосійського етнічного
дослідного інституту в США та Товариства русинів і друзів Під-
карпатської Русі в Празі колишній редактор кагебістського
журналу «Советское славяноведение» в серії довідників про дер-

жави світу видав книжку «Подкарпатська Русь» (Прага: Лібри, 2005. – 192 с.), яка, за словами академіка М. Мушинки, є «вершиною антиукраїнства» (Дукля. – 2005. – № 5. – С. 80). У хворобливій уяві українофоба Закарпаття межує з такими державами, як Словаччина, Угорщина, Румунія, а на сході – Польща (Івано-Франківську та Львівську області відносить до Польщі). Обстоюючи незалежність «Подкарпатської Русі», виступає за її приєднання до Європи як окремої держави, без України. Спостворюючи історію краю, у своєму антиукраїнському пориві вихваляє угорсько-фашистську окупацію Закарпаття 1939-1944 років, бо в умовах окупації, мовляв, розквітала «русинська культура». Такими ж мотивами пройнята й «Енциклопедія Подкарпатської Руси», укладена «таваришем» Попом.

Ідеалізація угорсько-фашистської окупації червоною ниткою проходить у численних українофобських вислухах у пресі колишнього офіцера радянської міліції П. Годьмаша, який від нічого робити в незалежній Україні став «русинським фішкарошем» (юристом), останнім часом став «балуватися» навіть історією, а також «міністра временного правительства» А. Сочки та інших мучаківських політрусинів. Зловживаючи грою в демократію, якийсь Г. Михайлович у статті «Український проект» не може натішитися зрадкою про те, як фенічко-бродівські духовничівці 15-18 березня 1939 року допомагали угорським фашистам «бити українців» на теренах Карпатської України, у зв'язку з чим угорським гонведам досить швидко вдалося захопити «головний город» «Великої України» м. Хуст і «водрузити» флаг Венгрії на Торунському перевалі» (Подкарпатська Русь. – 1992. – 20 липня), а маловідомий «класик» русинської літератури – колишній співробітник радянських спецслужб вищої категорії В. Танчинець у віршах, писаних «тузнякувським наріччям», прямо проклинає уряд Карпатської України та юних січовиків, які чинили збройний опір угорсько-фашистським завоюванням (збірка «Тяме нас». – Ужгород, 2002. – 42 с.). (Тут у дужках не зайвим буде сказати, що, завдяки президенту В. Ющенку та його ставленнику в області О. Іваші нинішній угорській реваншисти без бою поставили пам'ятник на славу «Великої Угорщини» на Ворітському перевалі на кістках злочинно убитих угорцями та їх польськими союзниками карпатських січовиків у березні 1939 року). І немає тому ради.

Бездоганну характеристику фенічко-бродівським нащадкам, зокрема І. Попу, дав доктор історичних наук О. Довганич.

Розповідаючи про те, як цей чоловічок окопався в Чехії і звідти «менторським тоном» «повчає» всіх закарпатців «правді історії», відомий учений запитує: «Звідки в людини береться стільки ненависті і заа, коли говорить про такі події, як Перший з'їзд народних комітетів Закарпатської України, який ми називає «мучаківським цирком», а Маніфест про возз'єднання «пустим папірцем». І. Поп дійшов до того, що... прямо обляює угорський фашизм та регента Міклоша Горті, війська якого при окупації Карпатської України жорстоко знущалися з січовиків, а потім без суду і слідства розстріляли їх». Вчений повторить і про те, що угорці знищили кожного четвертого закарпатця, а в 1944 році усіх політ'язнів віддали німецькому гестапо й відправили в Німеччину. Повернувшись одиниці (Зб. «Возз'єднання Закарпаття з Україною». – Ужгород, 2006. – С. 42). Таке не забувається, і українофоби мали б це знати.

Тут ще і ще раз доведеться нагадати про те, яке паскудство натворив греко-католицький єпископ – угоророс Іван Семедій. Як голові УРНЗ, мені довелось брати участь у перемонинах про релігійні справи на Закарпатті з кількома представниками Папи Римського. Останнього разу разом з головною крайовою «Просвітою» професором П. Чучкою та майбутнім головою Хустської міськради М. Джандою в присутності самого єпископа. Що можна сказати про цього угоророса? Перед нами сидів, насупившись, наче індик, примітивний чоловічок угорсько-католицької церкви, радянська влада винишала або вивезла на заслання усіх священиків, які не хотіли перейти в православ'я. Тому, коли греко-католицька церква прийшла з підгілля, у нас не вистачало священиків, не було літньої кандидатури на єпископську посаду.

Однак, одержавши в руки єпископську булаву, Семедій нарешті чимало бід. Від перших днів свого єпископства він об'єднався з політрусинами угорської орієнтації й кинувся в бій проти України і всього українського. Невисокого інтелекту «бродівці» став героєм угорського радіо і телебачення, час від часу з'являвся на сторінках московської преси (Літературная газета за 1991 рік), переконуючи світ у тому, що Закарпаття це саміють не українці (Карпатський голос. – 1997. – 26 червня). У своїй злобі до України дійшов до того, що зобов'язав

греко-католицької церковні громади зняти з печаток та офіційних паперів навіть назву нашої держави – «Україна» (Карпатський голос. – 1997. – 16 квітня). Єпископ заборонив випускникам Львівської та Івано-Франківської духовних семінарій займатися богослужінням у церквах на теренах нашої області, а коли приїжджали с. Ділового Рахівського району попросили його направити слухачів на навчання в Івано-Франківський духовну семінарію, Семедій їм відповів: «За границю я нікому не дозволю їхати на навчання. Можуть навчатися у нашій Ужгородській семінарії чи в Угорщині». Як скаржилися прихожани, єпископ переконавав їх у тому, що Галичина для нас є «заграниччям», там нібито і мова у вузах незрозуміла, а от Угорщина – це стара наша батьківщина (там же). Цілком у дусі Курцяка, Фенцика чи Бродія.

Увійшовши в раж, Семедій не без впливу його оточення написав десятки листів, звернень та заяв, у яких переконавав Папську столицю, що закарпатці – це окремий «європейський народ», близький до угорців, що русини не мають нічого спільного з українцями і не бажають бути в одній церкві з «супер-націоналістами» (Карпатський голос. – 1997. – 26 червня). А якщо церковна столиця не прислухається до нього, погрожував «бунтом», всенародним повстанням...

І що ж? При підтримці кардиналів недружніх країн Семедій домігся свого. Римський престол відокремив закарпатську ГКЦ від загальноукраїнської ГКЦ, наділивши Мукачівську єпархію правом «sui iuris». Тепер Україна має й дві ГКЦ – Українську і Мукачівську. Скажете: якась нісенітниця? Але ж вона є! І робить її Папський престол. Як писали закарпатці у «Зверненні закарпатців до Священного Всеукраїнського Церковного Собору УГКЦ», причиною того, що в нашій державі з'явилися дві ГКЦ, «є тільки політичний сепаратизм з метою відчуження між русинами-українцями з обох боків Карпат» (Карпатський голос. – 1996. – 12 грудня). А це вже – політика!

Але найцікавіше попереду. Колишній президент України Л. Кучма запеклого антиукраїнця, галичфоба і сепаратиста єпископа І. Семедія нагородив орденом «За заслуги». В указі Президента йдеться, що єпископа нагороджено «за значний особистий внесок у духовне відродження України, зміцнення державно-церковних відносин». Отакої! Більшого глумління над українцями Закарпаття важко собі уявити. Мав рацію «Інформаційний листок КоЗІ», коли писав, що при нагоро-

дження сепаратиста президент «не врахував видатні заслуги» кур'янина у міжконфесійному розраті на Закарпатті і його ролі у мадяризації закарпатського греко-католицького клиру. Іванка продовжує дотримуватися проугорської орієнтації, настійливо відхрещується від Галицької греко-католицької митрополії, запровадив в Ужгородському кафедральному храмі богослужіння угорською мовою, чого не зважився зробити навіть один з його попередників єпископ-мадярон О. Стойка в часи угорсько-фашистської окупації краю. Ось такі-то «заслуги» (Інформаційний листок КоЗІ. – 2000. – Січень-березень. С. 11).

Скажете: президента підставили мукачівські політрусини, що дорвалися до влади. Нехай і так. Однак нехай буде дозволено запитати: а куди дивиться президент? Що робить його саужба? І хто нами править? Адже за 18 років на Закарпатті не було удостоєно державною нагородою жодного борця за незалежність України. Орденами нагороджували лише українців та сепаратистів типу Сідора, Семедія чи Волощука, сепаратистам присвоювали звання «Заслужених...». А тим, що публікують про «вічний» міжнаціональний мир на Закарпатті, нагадую, що тільки протягом XIX та поч. XX століття Будапешт видав 14 законів та розпоряджень про заборону української мови на українському Закарпатті, що за цей час повністю змадяризовано русинів у таких жупах, як Торна, Абудай, Сатмар, Соболч та словакізовано в жупах Спіш, Шарин і Земплін. Або наведемо інший приклад «вічної міжнаціональної дружби» на Закарпатті. У 1906 році угорські жандарми в с. Білки Іршавського району розстріляли 13 селян і десятки поранили лише за те, що білківчани вимагали в українському селі замість угорця призначити старостою села когось із місцевих українців. У тих же Білках 15 березня 1939 року угорці розстріляли чотирьох січовиків (Закарпатська правда. – 1993. – 10 серпня). А всього в 1939-1944 роках на Закарпатті угорські окупанти убили кожного четвертого чи п'ятого жителя краю. Ось вам і міжнаціональна «дружба». Хіба можна таке забути? У президента своєї думки не було. Соромно!

ПАМ'ЯТНИК ОКУПАНТАМ НА МАРТИРОЛОЗІ КАРПАТСЬКИХ СІЧОВИКІВ

Понад шістнадцять років точилася гостра боротьба між патріотами Закарпаття і угорськими шовіністами, яким і досі сниться «Велика Угорщина», за Ворітський (угорське – Верещий) перевал, і закінчилася ця боротьба ганебною поразкою для України, зокрема для українського Закарпаття та Галичини. До такого фінішу ми прийшли завдяки недалекоглядній політиці президента В. Ющенка та історичній неосвіченості керівної державної верхівки, яка не відзначається особливим патріотизмом.

Демократичні партії та громадські організації Закарпаття ухвалили й опублікували десятки заяв і протестів проти угорської історичної агресії на Закарпатті, десятки звернень до президентів, Верховної Ради та урядів України з проською стати на захист цілісності Української держави й припинити шабаш іноземних спецслужб та їх агентури в нашій області, однак керівництво держави голос громадськості проігнорувало.

У зв'язку із сказаним треба зазначити, що урядові кола та громадськість сусідньої Угорщини скористалися з квоності та бездіяльності української влади, навіязали і продовжують нав'язувати нам своє бачення нашої історії. З часу розпаду СРСР і проголошення незалежності України угорські керівники та представники угорських громадських організацій при кожній нагоді ставили питання про спорудження пам'ятника на Ворітському перевалі на честь приходу угорських кочових племен у Тисо-Дунайську улоговину. Ось приклад. Не громадський діяч, а міністр оборони Угорщини Імре Секереш проїздом до Києва в листопаді 2008 року зупинився в Ужгороді й обурювався проти «надмірного» навчання державної мови в угорських школах області, хоча відомо, що рівень знання випускниками угорських шкіл державної мови – нижче п'янтуса. І як наслідок – перейменовано на угорський лад перейменовано яких є угорські меншини, на угорський лад перейменовано центральні площі та вулиці в Ужгороді. Мукачеві та Берегові, на кошти українських платників податків у Берегові працює угорський державний педагогічний інститут, який готує кад

ри фактично для сусідньої держави, бо понад 80% угорців, що закінчили Ужгородський національний університет, через відсутність вакансій виїжджають на постійну роботу в Угорщину і там осідають. Але щедрому Міністерству і науки України й цього здалося замало, і ось у 2009/2010 навчальному році при УжНУ відкрито якийсь всеохоплюючий угорський факультет з різних спеціальностей для студентів, які не бажають і не хочуть слухати лекції та проводити практичні й семінарські заняття державною мовою. Ба більше, в УжНУ 40% бюджетних місць і половину всіх цільових направлень для сільської молоді віддано випускникам угорських шкіл, хоча угорців на Закарпатті лише 12%. Як пише В. Щадей у газеті «Місцевий час», випускники українських-шкіл області не змогли поступити в університет лише тому, що вони українці. Складається «таке враження», – продовжує В. Щадей, – що ми знову опинилися в 1939-1944 роках, коли угорські фашисти переслідували закарпатців за національною ознакою (Місцевий час. – 2009. – 21 листопада). Отже, невідповідним є те, що Угорське посольство єдине в світі привітало Міністра освіти Д. Табачника – затятою українофобом за його дискримінаційну політику щодо української мови в школах і вузах ніби незалежної України.

Але верхом глузливості над українцями Закарпаття і Української державою взагалі є відновлення з дозволу президента В. Ющенка та його мукачевських друзів-русинів пам'ятників окупантам у Мукачеві та на кістках карпатських січовиків, що полягли 18 березня 1939 року за нашу незалежність на Ворітському перевалі. Не забуваймо також, що за роки незалежності на Закарпатті угорці поставили в десятки разів більше пам'ятників та різних пам'ятних знаків, ніж на території всієї Угорщини. Тому демократичні партії та громадські організації області у своєму Протесті від 16 червня 1996 року мали всі підстави назвати це угорською історичною агресією на Закарпатті з неприхованим зазіханням на нашу територію.

Угорська історична агресія на Закарпатті має довгу історію. Ще наприкінці XIX століття в процесі підготовки та відведення тисячоліття Угорської держави угорці під стогін безприщого і доведеного до повного вимирання українського населення краю понаставляли на території Закарпаття величезну кількість пам'ятників та різних знаків на честь Міленіуму 1906 року. Пишні торжества проводилися під знаком нечуваного етноциду русько-українського населення краю. Як свідчать дослідники, вважалось нібито патріотичним обов'язком нищення русинів-українців на славу «Великої Угорщини». Оскільки на

Закарпатті не було своєї інтелігенції і не було кому промовити слово на захист українського етносу, І. Франко разом з ученими та громадськими діячами Галичини опублікував протест проти цього нечуваного етноциду «І ми в Європі». Викриваючи шовіністичну політику угорських панівних кіл на Закарпатті, галицькі брати писали: «Таким-то способом обезсилено, зубожено, отемено, обдерто з усіх найкращих здобутків цивілізації великий і живий відлам українсько-руського народу, відібрано йому можливість промовити самому в своїй обороні, заткано уста, щоби криком розпуки, стогоном потоптаной і зневаженої гідності людської не псував гармонії пишних торжеств тисячоліття мадярської єдності і мадярської слави» (Життя і слово. – 1896. – IV. – С. 8).

З нагоди Міленіуму угорці в Мукачівському замку на 33-метровій стелі поставили величнього бронзового степового орла-турула як символ угорської державності, який розпластав крила й зловісно зорить на схід. Тут не зайвим буде сказати, що той орел не раз шматував живе тіло не лише Закарпаття, але й Галичини, а в першій половині XX століття разом з німецьким «орлом» двічі упивався кров'ю Східної України, а частково й Росії. І ось нині, завдяки президенту В. Ющенку, «його всемогутньому візиту» В. Балози (А. Наумов) і їх ставленикам О. Гаваші та М. Кічковському, у області в Мукачівському замку, пам'ятці історії та архітектури національного значення, встановлено (відновлено – Ю. Б.) символ мадярської династії Арпадовичів як «яскравий прояв антиукраїнства» (Українське слово. – 2008. – 19 березня). Тепер над Мукачевом та його околицею знову гордовито підноситься монументальний пам'ятник окупанту, який століттями пригнічував і душив найзахіднішу гілку українського-руського народу. Душив капітально. На славу «Великої Угорщини».

Другим яскравим проявом антиукраїнства стало спорудження, а точніше відновлення пам'ятника на Ворітському перевалі на честь тепер уже 1111-ліття приходу угорців у Тисо-Дунайську низовину. Якщо бути об'єктивним, угорцям є з приводу чого святкувати і радіти: вони «віднайшли» для себе нову батьківщину. Але «віднайшли» її не в азіатських чи африканських пустелях і не в джунглях Амазонки, а в центрі густо заселеної Європи, де жили і трудилися наші далекі пращури. Як свідчить давній анонімний угорський літописець у «Gesta Hungarorum», на шляху в Європу вони розгромили військо угорського князя Лаборця, полоненого князя на території нинішньої Словаччини повісили, нищили слов'ян вогнем і

мечем, а тих, що втілювали, – мадяризували. Досить сказати, що тільки за останні 150 років, наприклад, у центрі Європи повністю змадяризовано русинів-українців у таких жупах, як Торна, Абудай, Сатмар і Соболч; тепер про їх спорідненість із Закарпаттям нагадують лише греко-католицькі храми, які ще донедавна осиротіло бовваніли від Чопа до Дебрецена. Народ усе це бачить, знає, а ось президент України В. Ющенко і його мукачівські «любі друзі» не знають і знати не хочуть, що «віднайдіння» угорцями нової батьківщини повернулося злим боком для українців Закарпаття, бо завоювальники принесли нам майже тисячолітню окупацію, нечуваний гніт і неволю. Але, як мені здається, Президенту, який «повністю пішов на поводу у Балози», варто було б прислухатися й до голосу тих, що попереджують його: «Балога завалив коаліцію, завалив і патрона», як тільки стане йому вигідно (РІО. – 2008. – 20 вересня). Як бачимо – ці слова виявилися пророчими: де нині президент Ющенко?

Будучи господарями поневоленого краю, угорці на честь Міленіуму поставили й на Ворітському перевалі величний пам'ятник під назвою: «Тут починається Велика Угорщина». На камінній брилі в основі монумента було викарбувано: «Подорожній, ступаючи на цю землю, зупинися і зніми взуття своє, бо ця земля священна. Тут починається Велика Угорщина». Коментарі, мабуть, не потрібні.

Після закінчення Першої світової війни Закарпаття під нагою Підкарпатська Русь було включено до складу Чехословацької республіки. Уряд новоутвореної держави на чолі з президентом Т. Г. Масариком запропонував Будапешту забрати з території краю пам'ятники, бо вони принижують національну гордість русинів-українців, які століттями стогнали під п'ятою угорських колонізаторів. Та оскільки угорці не збиралися виконувати запропонований їм варіант, чехословацька влада демонтувала пам'ятники на славу «Великої Угорщини» на Мукачівському замку та на Ворітському перевалі й відправила угорського орла-турула в Будапешт. Нині закарпатці цілком резонно запитують: хто був більшим патріотом нашого краю – чехословацький президент Т. Г. Масарик, який демонтував з нашої землі пам'ятники окупантам, чи президент незалежної України Віктор Ющенко, завдяки якому ті пам'ятники відновлено? Причому один з пам'ятників – на кістках захисників Карпатської України, убитих угорськими окупантами та їх польськими союзниками в березні 1939 року.

Протестуючи проти зазіхань сусідів на нашу територію, представники української громадськості області уже вказували на те, що австрійці, наприклад, змирилися з поразкою у війні 1914-1918 років й перестали марити про відродження своєї імперії, а ось багатьох угорців і досі мучать ілюзії про «Велику Угорщину». В міжвоєнний період, та й у воєнні роки, уся їхня ідеологія працювала на гасло: «Обчухрана Угорщина – держава, Велика Угорщина – райська держава». Факти говорять про те, що від такої ідеї певні кола Угорщини не відмовилися й донині і вперто працюють на неї.

Як тільки з'явилася незалежна Українська держава, угорці, не сприймаючи умов Трианону та мріючи про відновлення «Великої Угорщини» (Карпатський голос. – 2008. – Листопад), на всіх рівнях стали просто навально вимагати відновлення на нашій території пам'ятників колонізаторам. А не одержавши дозволу, за допомогою п'ятої колони у селі Верб'яз прибудили 2 га землі й почали самовільно будувати пам'ятник, церкву біля нього й готель для угорських паломників. Будівельників охороняли 16 гусарів. Оскільки українська влада на протести і просьби громадськості не реагувала, патріотична молодь Закарпатської, Львівської та Івано-Франківської областей у 1996 році вирушила на перевал, щоб прогнати з нашої землі непроханих гостей. Закарпатські можновладці нічого мудрішого придумати не могли – вони направили туди великі сили беркутівців. Назрівало зіткнення з неодмінним кровопролиттям. І ось тут хочу віддати належне тодішньому президенту А. Кучмі, який, нарешті, по-державному вирішив це питання: за його дорученням міністр закордонних справ України Геннадій Удовенко запропонував угорцям припинити будівництво пам'ятника, самим знести вже вимуруване і разом з гусарами покинути перевал. Непроханим гостям не залишалося нічого іншого, як тільки добровільно ретируватися, ну а мешканці навколишніх сіл знайшли раду, що робити з будматеріалом, який залишився.

Найвні українці думали, що битву з нащадками окупантів за Ворітський перевал виграно, що питання, як кажуть закарпатці, вирішено навхтема, й безмежно раділи. У тому числі й автор цих рядків. Аж у двох своїх книжках: «Політичне русинство і будівництво Української держави» та «З відстані часу» з таким вирішенням питання змирилися й угорські мудрі гологи, і в пресі сусідньої держави почали з'являтися роздуми про те, чи на часі порушити болюче для українців питання.

Однак не так думали угорські екстремісти, які вирішили: якщо їх виштовхнули через двері, то треба лізти через вікно. І стали лізти. Уперто і нахабно. Користуючись безхребетністю Ющенка. Не було такої зустрічі українських і угорських представників з приводу будь-якого питання, щоб угорці не мусили питання про пам'ятник на Ворітському перевалі. І після того як на Закарпатті волею президента до влади прийшли мучачівські політрусини, яким не перестав маритися «независимое государство Подкарпатська Русь», поборники «Великої Угорщини» домоглися свого: зневажаючи волю народу, Габсбурги, ганебно капітулював (Трибуна. – 2008. – 29 березня). Коли під час прес-конференції в Києві одна з журналісток умудрилась дорватися до мікрофона, щоб з'ясувати, чому глава секретаріату президента В. Балога сприяє будівництву монумента окупантам на межі Львівської та Закарпатської областей, В. Ющенко відповів: «Про монумент я говорив з президентом Угорщини вже кілька разів і переконаний, що нація його збудує, і це буде прикладом того, що вона європейська, а не дикунська» (Слово Просвіти. – 2008. – 8-14 травня). Соромно за такого президента.

Така відповідь президента шокувала громадськість. За цією логікою, українські патріоти, що виступають проти встановлення пам'ятника окупанту на кістках борців за Карпатську Україну, – дикуни. Боляче таке чути з уст президента, у якого таке поняття «європейськості» української нації. Як кажуть у народі, далі вже нікуди падати. І такий президент – упав.

У зв'язку зі сказаним наведемо жакхливий факт «європейськості» його «нових друзів». Нещодавно угорське телебачення кілька разів показувало місце поховання останків «колаборантів» Яноша Кадара та його дружини. Ані могили, ані надгробків на цвинтарі уже немає – останки викопали й невідомо куди винесли, а на їх місці палять, на якій написано: «На угорській землі зрадникам місця немає». Отакої! Навіть після смерті. А ми так хочемо сподобатися Європі, Москві та окупантам, що в досі на центральній вулиці столиці тримаємо пам'ятник кривавому окупанту В. Леніну, Катерині II у Одесі та Семену Мукачеві та на Ворітському перевалі. І не тільки! Доборомас України – казав колись класик.

Спорудили пам'ятник і австрійському окупанту імператору Францу-Йосифу в Чернівцях, який перед 100 роками гордо заявляв: «У моєї державі русинів немає». Ось так! Зате

угорські екстремісти намагалися спорудити його під захистом 2000-ліття християнства, а коли й тут зазнали поразки, стали «уболівати» за наші замки і туризм. Консул Генерального консульства Угорської республіки в Берегові Ласло Петер, дочекавшись приходу до влади В. Балоги, знову ставить вимогу: «Берецький перевал, з яким угорці пов'язують свою історію, вже давно став своєрідною туристичною Меккою для громадян сусідньої держави. А тому було б доречно спільними зусиллями цей на разі некерований процес у цивілізоване русло спрямувати, побудувати в цьому місці готель, ресторан і таке інше». І цього разу екстремістів почули. Політрусини...

Але є у заяві пана Ласло Петера одне місце, на якому хотілось би зупинитися. Він натякає на «некерованість» угорських екстремістських заїгів на території сусідньої держави. Чому? Чому? Чому? «Великої Угорщини» не дозволяють собі чинити подібні «некеровані дії» на території, скажімо, Словаччини, Румунії чи Хорватії, де також є угорські нацменшини. Не чинять, бо їм не дозволяють. Там є уряди, які поважають себе господарями на своїй землі. Демократичні партії та громадські організації області 24 лютого 1999 року вимушені були зробити чергову колективну заяву з приводу продовження угорської історичної агресії на Закарпатті і нахабного втручання сусідньої держави у наші внутрішні справи. Мова йде ось про це. На засіданні Змішаної українсько-угорської комісії з питань забезпечення прав національних меншин 10-11 грудня 1998 року в Ужгороді (українську сторону очолював Микола Рудько, угорську – Тібор Сабо) угорці продиктували Україні близько 30 вимог, у тому числі де і коли які школи будувати, які ремонтувати, які українські радіо- та телеканали закрити, щоб не заважає угорцям вести угорську великодержавну пропаганду на всі куточки Закарпатської області, а наші відмовилися навіть обговорювати питання про вибачення угорського уряду перед населенням Закарпаття за агресію та злочини, вчинені в березні 1939 року, про встановлення пам'ятних дошок у колишньому концтаборі Бор'юлопш, де окупанти катували карпатських січовиків та просвітян, а також на стіні Будапештського університету, де вчився майбутній президент Карпатської України Августин Волошин. На обговоренні цих питань українські безбачечки в особі М. Рудька та В. Приходька й не наполягали, бо це, мовляв, «не подобається угорцям», а ось на далішні переговори про встановлення пам'ятника на Ворітському перевалі погодилися, не питаючи закарпатців, львів'ян та івано-

яка шана окупанту. Кажуть, що сам кандидат у президенти України А. Яценюк своїм гаманцем розщедрився. Не на пам'ятник, скажімо, Ю. Федьковичу чи О. Кобилянській, а окупанту. Нахабному, злому! Такі ми «патріоти»! Невідомо тільки, якої батьківщини!

Та найбільшим кошунством є те, що пам'ятник на славу окупанту на Ворітському перевалі поставлено на кістках понад 600 карпатських січовиків, що віддали своє життя за нашу волю і незалежність. Угорські, як і польські політики, пробували приховати страшний мартиролог карпатських січовиків на Ворітському перевалі, посилались на незадокументованість тортур і страти. Але приховати злочин їм не вдалося. До наших днів залишилися живі свідки шабашу крвожерів на перевалі, а недавно дослідники почали знаходити й останки убитих. З приводу сказаного В. Довгея у книзі «Погляд за лаштунки...» писав: «Похилого віку мешканці сіл Нижні Ворота, Завадка і Верб'яз Воловецького району Закарпатської області пам'ятають, як на третій день окупації Карпатської України Мадярицією в післяобідню пору мадярські жандарми гнали через їхні села на Ворітський (Берецький) перевал колони голодних, виснажених тортурами січовиків. То були переважно вихідці із Західної України, з Галичини та Волині, яка в той час була під владою Польщі». Полонених передали своїм союзникам полякам, а ті наступного ранку до схід сонця знову розділили полонених на колони, повернули на угорську територію і розстріляли вздовж кордону над селами Нова Розтока, Верб'яз, Петросовиця, Жупани і Лази. Для острашки населення трупи більше місяця не дозволяли закопувати в землю (В. Довгей. Погляд за лаштунки... – Львів, 2006. – С. 6). (Тут у дужках зазначимо, що через півроку й сама Польща була окупована німецькими та радянськими військами, і «сталінські соколи» в лісах біля Катині подібним чином розстріляли тисячі польських офіцерів, серед яких могли бути й учасники польсько-угорського шабашу на перевалі).

Багатьом ученим, у тому числі й В. Довгею в цитованій книжці, вдалося опублікувати спогади людей, які бачили і пам'ятали той страшний мартиролог на Ворітському перевалі 18 березня 1939 року. Маю на увазі спогади колишнього директора Верб'язької сільської школи Івана Петровіча та мешканця цього села Федора Голяничя, Івана Джуглі, Ганни Кробиницевої, Василя Куштинця і Василя Галузинця (Там само. – С. 7-12).

Не одержавши дозволу на будівництво на Ворітському перевалі пам'ятника на честь 1100-ліття «Великої Угорщини»

франківців, чи їм це подобається (У 2009 році у Ворілопопші пам'ятну дошку таки поставили – слава Богу!).

Та золоті дні для угорських борців за український перевал настали після того, як до влади на Закарпатті прийшли мукачівські скоробататки, які фінансували сепаратистів у особі мукачівських політусинів. А як тільки В. Балого очолив секретаріат Президента, не без відома голови облдержадміністрації Олодара Гаваші роботи по спорудженню угорського монумента на Ворітському перевалі таємно відновилися. Як виявилось, угорський уряд за такі старання нагородив Олодара Гаваші найвищою державною нагородою... Паралельно велася інтенсивна робота для узаконення в області політичного русинства. До Гаваші підключався обласна рада на чолі з М. Кічковським, яка, взявши на озброєння вчення американського професора П.-Р. Маґочія, разом із «соймом Подкарпатської Руси» на чолі з промосковським батюшкою сепаратистом Дімітрієм Сідором повела боротьбу за кодифікацію русинської національності, за кодифікацію русинської мови, за свій герб, прапор, гімн і пресу. Під тиском «сойму» обласна рада 14 вересня 2006 року ухвалила рішення з вимогою до Президента і Верховної Ради негайно узаконити національність «русинів», а 16 листопада 2006 року – рішення «Про прапор Закарпатської області». Оскільки Президент і Верховна Рада не спішили задовольняти вимогу сепаратистів, 7 березня 2007 року обласна рада ухвалила своє рішення, згідно з яким у центрі Європи з'явився четвертий східноєвропейський народ – «русини». За бюджетні кошти фінансують русинську пресу, Москва фінансує русинсько-московське «ошколованя».

Майже синхронно з обласною радою працював і «сойм Подкарпатської Руси». Якщо вірити фішкаршму мукачівських русинів П. Годьмашу, ще під час першого збіговиська російських сепаратистів у Сівєрськодонецьку туди зібралися виїздити депутати обласної ради «для обговорення стратегії по утворенню Східної республіки і Закарпаття в її складі» (Наш час. – 2005. – 7 червня), а в процесі підготовки до проголошення «го сударства Подкарпатська Русь» голова згаданого «сойму» Д. Сідор відвідав Москву і там 22 лютого 2008 року розпінався про необхідність визнання «Подкарпатской Руси» в статусі «самонаправляемой административно-национальной территории под международным контролем» та запровадження окремих паспортів для «подкарпатских русинов» (Українське слово. – 2008. – 19 березня). Ще нахабнішими стали вимоги закарпатських сепаратистів під час проведення 7 червня 2008 року в Мука-

чівні Європейського конгресу подкарпатських русинов (ЄКПР). У пункті II-а учасники збіговиська «в обхід офіційної влади звертаються до урядів, президентів і парламентів ЄС, Чеської Республіки та РФ з наполегливою вимогою виступити гарантантами держави Подкарпатська Русь», провокують сусідні держави втручати сили. А апогеем загравання української влади і мукачівськими політусинами стало збіговисько в Мукачеві 25 жовтня 2008 року, на якому «сойм» проголосив утворення «государства Подкарпатська Русь», прийнято й опубліковано «Меморандум восстановлення государственности» (Правозахист. – 2008. – 4 листопада).

Подібного знущання над своїм суверенітетом із загрозою цілісності не потерпіла б жодна країна світу, а наш гарант цілісності держави, виявляється, не має «своїї думки з цього питання». А. Наумов у статті «Апрельско-пасхально-президентские тезисы» з приводу позиції президента слушно відзначає: «Глава государства, оказывается, «по русинству не готовый до себя відповіді»... Его нацию эта проблема «цікавить» далеко не первый день, если не сказать больше, «гарант» целостности и консолидированности все еще не в курсе, оказывается» (Свобода. – 2008. – 5 травня).

На прес-конференції в Києві журналісти попросили Президента уточнити, чому його секретар В. Балого «сприяє будівництву монумента угорцям на межі Закарпатської та Львівської областей, а також потурає тому, що на Закарпатті утверджується русинство». Замість відповіді почули: «Я думаю, що Ви мій партнер у цьому питанні, а ви лаєте мене» (Слово Пресвіти. – 2008. – 5 травня). Про причетність В. Балого до угорського та русинського «антиукраїнського шабашу на Закарпатті пишуть журналісти чи не в усіх засобах масової інформації. Володимир Мартин у газеті «РІО» від 16 червня 2007 року прямо каже, що «антиукраїнський рух на Закарпатті очолює голова секретаріату Президента В. Балого, його брат, дружина та кумове...» (РІО. – 2007. – 16 червня). Лідер закарпатської «Народної самооборони» Г. Москаль підтверджує, що русинський рух на Закарпатті контролював особисто керівник президентського секретаріату Віктор Балого, а газета у цьому ж номері уточнювала: «Балого руками русинів робить собою монархію». Упевнений, що без підказу свого «візира» Президент не вчинив би такого необачного антиукраїнського кроку.

Під завісою русинства угорські екстремісти чинили свою справу й домоглися того, за що боролися. Внаслідок візитів

президента В. Ющенко до Угорської республіки та міністра закордонних справ Угорщини К. Гьонца в Україну весною 2007 року було прийнято плани заходів, п. 10 яких давав «добро» на спорудження пам'ятника на честь переходу угорськими племенами Карпат. На підставі цих заходів Кабмін України 27.12.2007. видав доручення № 40821/8/1-10, згідно з яким обласній адміністрації дозволялося будувати пам'ятник за рахунок місцевого бюджету. Даремно демократичні партії та громадські організації області бунтували, протестували й мітингували – їх ніхто не слухав. Даремно протестувала й Рахнівська районна рада 22.03.2009 року та Ужгородська міська рада. Окрилені рішенням президента, О. Гаваші та М. Кічковський депутати Львівської обласної ради, яка протестувала проти встановлення пам'ятника окупантам на кістках карпатських січовиків, навіть у приміщення обласної ради не впустили. 21 липня 2008 року пам'ятник таки відкрили. Як казав О. Кудин у інтерв'ю газеті «Експрес»: «Кілька днів тому, не поставивши до відома навіть місцеву владу, на перевал потай звезли кілька автобусів із представниками угорських та «русинських» організацій, і монумент, споруджений на кістках січовиків, відкрили. На кістках тих українських патріотів, які боронили рідну землю від мадярських окупантів. Все це блюзнірство сталося у момент, коли відповідно до указу Президента країна готується відзначити 70-річчя Карпатської України» (Експрес. – 2008. – 7 серпня). Що тут додати? Тепер київські безбаченки тішають себе і патріотів Закарпаття, що пам'ятники угорським окупантам і їх жертвам розташовано на певній відстані один від одного. «Щодо пам'ятника карпатським січовикам, розстріляним угорцями і поляками (на угорській стороні кордону – Ю. Б.), та пам'ятного знака на честь переходу угорськими племенами Карпат, – пише у відповіді голові Української Народної Ради Закарпаття Юрію Балезі перший заступник Голови Державного комітету України у справах національностей та релігій С. Бугай, – то зазначені монументи відкрито 21.07.2008 й розташовано на відстані один від одного». Мовляв, радуйтеся, що не поруч, об'єднуйтеся й ведіть «роз'яснювальну роботу серед населення». Зазначу, що навіть таку потішну відповідь в обласній адміністрації від мене приховували і лише під тиском Києва віддали через місяць чи й більше.

22 березня 2007 року голова Ужгородської міськради С. Ратушняк у прямому ефірі телеканалу НТН засудив незаконне рішення обласної ради про русинську націю і звинуватив керівництво області й особисто В. Балогу в планах відок-

ремити область від України шляхом визнання окремого русинського народу. З таким звинуваченням він звернувся й до керівників держави. Зверталися й представники громадської, у пресі повідомлялося, що проти голови «сойму» московського батюшки Д. Сідора відкрито кримінальну справу за антидержавні дії. І що ж? Після такого повідомлення батюшка вправ прес-конференцію і перед камерами телебачення добравче познуцався з української служби безпеки. Більше того, прохи згодом у Ростові-на-Дону (новій столиці Подкарпатської Русі – жартують дотепники) проходив черговий шабаш політрусинів. У ньому взяли участь і представники «правительства Подкарпатской Руси» – «прем'єр» П. Гецько, «міністр закордонних справ» Павук та «міністр природних ресурсів» Микулін. Разом із К. Затуліним та О. Олександровим вони обпальовували Україну, й народ і шасливо повернувся додому (Україна молода. – 2009. – 31 січня). З приводу таких антидержавних «діянь» мукачівських політрусинів польська газета «Жеч Посполита» писала: «Уявімо собі, що якогось дня кілька гуралів із Закарпаття виїждять до Братислави, де організовують прес-конференцію, оголошують відокремлення Підгаля від Польщі та де планують заснування еміграційного уряду Підгаляської республіки. Наступного дня, мовби й нічого, повертаються до Закарпаття й далі, без перешкод із боку поліції чи прокуратури, відносять сепаратистську діяльність. Хтось відповість, що це фантазія. Однак подібні речі відбуваються на прикордонному із Польщею Закарпатті» (Критика. – 2007. – ч. 19). Хай пробачить читач за повторення, але воно доречно.

Зрозуміло, що в будь-якій державі світу прокуратура дає опротестувала б незаконні рішення обласної, притягнула б до кримінальної відповідальності мукачівських сепаратистів за посягання на територіальну цілісність держави, однак в Україні цього не буде, поки Банкова опікуватиме політрусинів, які представлятимуть в області свої кадри. А вседозволеність, як відомо, породжуватиме нові авантюри. Досить було Президенту дозволити угорцям, що в душі не миряться з наявними кордонами, поставити пам'ятник на славу Угорській державі на українській території, за понад сто кілометрів від кордону, як батюшка в Мукачеві на пам'ятці культури державного значення, в Мукачівському замку відновлюють символ угорської державності – високо вгору піднімають на стелі степового орла-турула. У нійби займається сепаратистами, пробує навіть попереджувати їх, а тим часом обласна рада ніби на зло СБУ 14 січня, 2009 року ухвалює рішення фінансувати за рахунок держбюд-

жету антиукраїнську політрусинську газету «Подкарпатський русин». Щоб знали, хто в «Подкарпатській Русі» хазяїн!

Не залишилися в боргу і сусіди-угорці. Як уже зазначалося, за заслуги перед Угорською державою представника Президентства України на Закарпатті Олодара (Олега) Гаваші нагородили найвищою угорською державною нагородою. І по заслугі!

У пресі вже писалося, що загравання В. Ющенка з угорськими великодержавниками пояснюється намаганням одержати голоси закарпатських угорців на наступних виборах (Місцевий час. – 2009. – 21 листопада). «На здоров'я, – казав з приводу цього Р. Офіцинський. – Але навіщо українців бити під дих» (Екзиль. – 2007. – Ч. 10-12). Не зайвим було б подумати й про настрої та голоси українців Закарпаття. А їх на Закарпатті не 12, а 80%. Тепер Ющенко, може, й задумається... Але поїзд, як каже М. Горбачов, «ушол...».

Дядькам «отечества чужого», які звинувачують українських патріотів у роздмухуванні угрофобії, відповімо словами І. Франка, які донині не втратили свого значення: «Ми не вороги угорської нації. Ми високо цінимо її енергію в боротьбі за свої права, її героїзм в тяжких для неї хвилях; ми шануємо її заслужених мужів, її талановитих писателів, поетів і політиків, бо знаємо, що вони ніколи не були ворогами слабих, гнобленими і пригноблених, не були прихильниками злирства, потемнення і деморалізації «ad majorem Hungariae gloriam» (Життя і слово. – 1896. – VI). Але приєднуємося й до таких слів І. Франка та його однодумців: «по трупах немадярських народностей» угорська нація не підніметься до вершин своєї слави.

Р.С.: В Україні, як відомо, цензури немає, однак запропоновану мною доповідь «Пам'ятник окупантам на мартиролозі карпатських січовиків» керівники наукової конференції в Ужгородському національному університеті, присвяченої 70-річчю Карпатської України, включити в програму конференції, а тим паче надрукувати, не захотіли. Отакі ми «демократи» й «патріоти» – ніч не поробиш!

«РУСИНИ РИССЮ ДО РОСІЇ...»

Так назвала свою статтю про русинський шабаш у новій «голиці» Підкарпатської Русі – Ростові-на-Дону» наприкінці 2008 року Наталія Лебідь (Україна молода. – 2009. – 31 січня). Сказано виважено і точно. Бо якщо одна частина феніко-продівців на чолі з «екс-прем'єром» І. Турянцею галопує до Будища, то друга на чолі з московським батюшкою Д. Сідором, відчувши вседозволеність на теренах України, рвонула риссю до Москви.

Була загалом нелогана спроба показати еволюцію політичного русинства на Закарпатті від О. Духновича до Сідора і його поплічників (Р. Офіцинський в журналі «Екзиль» – 2007. – № 10-12. – С. 28-31), але точніший діагноз цієї хвороби назвав І. Мокрянин. Він пов'язав політичне русинство із закарпатським мадяронством, найбільш агресивними представниками якого були І. Куртяк, А. Бродій та С. Фенік. «На Закарпатті ніби повернулися тридцять років, – безпідставно пише І. Мокрянин. – Бо чим відрізняється Сойм карпатських русинів, який бажає автономії краю із далішим приєднанням до Росії, від «Автономного земледільського союзу», заснованого у 1924 році дяком-вчителем Іваном Куртяком?

Куртяківська партія, – продовжує Мокрянин, – під прикриттям боротьби за автономію, насправді боролася за приєднання Закарпаття до Угорщини, повну мадяризацію українського населення, за що й була оплачувана Будапештом... Щось схоже відбувається у Соймі карпатських русинів: «Ми просимо визнати нас самокерованою територією під контролем Росії і ЄС, що є правонаступниками СРСР і Чехословаччини», – відповіли у Москві протоясирей Православної церкви МП Дімітрій Сідор. Що ще треба: Закарпаття знову продається – вже не на Будище, а на Схід» (Українське слово. – 2008. – 7-13 травня).

Відповідаємо І. Мокрянину: Україні потрібна українська Православна Рада і влада, а не влада п'ятої колони (яка різниці – московської чи ізраїльської?), що усіма фібрами своєї «свобідної» душі ненавидить нашу державу, нашу незалежність (І. Русин, М. Товт, М. Гай та інші. Євреї і слов'яни на Україні: у пошуках істини. (Трибуна. – 2009. – 5 вересня).

козі, особливо різні шредери та меркелі, мимоволі спадають на думку рядки з восьмивірша Д. Павличка (цикл «Час»):

*І буде ще Європа, курва хлжа,
Здивована, побачивши з вікна,
Як танки йдуть по вулицях Парижа,
Чужі, немов залізна сарана.*

Недалекозора політика умиротворення агресора (Чечня, Придністров'я, Абхазія, Південна Осетія) дала кремлівським палебистам карт-бланш на реанімацію імперії Джугашвілі. Друг Путіна Александр Проханов у інтерв'ю радіостанції «Ехо Москви» публічно заявив: «Сталін становітса ліцом Расіи», що «Расія» – потенціальная сверхдержава і з цим має рахуватися весь світ. Цей великодержавник похвалився також: «Ми добілись того етапу кризи на Україні», а на запитання журналістки «Что сейчас нужно делать?» відповів: «Нейтралізувать Ющенко!»

Не треба бути особливо проникливим, щоб побачити в якомусь старшобратньому випаді Д. Медведєва проти українського народу і його Президента безпрецедентне втручання у внутрішні справи суверенної держави – намагання «нейтралізувать Ющенко». Напередодні виборів. І що ж ви думаєте, українська правляча верхівка обурилася українофобським вибірком російського президента? Або генерал-полковника К/ВБ Кіріла? Навпаки. Лідери московської п'ятої колони Сімоненко та Янукович просто божеволіли від радості і задоволення, підтримуючи хама. Не з кращого боку показали себе й «патріоти» Яценюк та Литвин – малоросійська ментальність у них загаворила. Як і тоді, коли Верховна Рада України відправила у відставку міністра закордонних справ Огризка лише за те, що той наважився вказати російському послу Чорномирдіну на його безтактне висловлювання як гостя про українське державне керівництво. Після такого спробуй сказати, хто в нашому домі хазяїн?

З п'ятою колоною усім, хто не байдужий до дальшої долі нашої держави, здається, все ясно, а ось з малоросами, які під присмоком кремлівських полковників стали пагякати про неевропейський, якийсь особливий вектор української політики – справді сумніша. Невже Чалий, Литвин і Яценюк й справді вірять у те, що московські імпершівністи колись змиряться з незалежністю України? Із втратою цієї колонії? Та ніколи! Як пише

Українські політики аж до запаморочення люблять повторювати підкинуту їм недоброчинливцями пусту, але підступну фразу, що нібито політичне русинство, як і інші антиукраїнські вибрики московської та угорської п'ятої колон, то наша внутрішня проблема і нам її вирішувати. Ой ні! Наша, але не внутрішня. Ось послушайте, що говорив з приводу цього «великий друг» України путінський президент В. Медведєв на розширеному засіданні ФСБ у Москві 29 січня 2009 року: «Вряде соседних государств сохранялась нестабильная социальнo-политическая обстановка, не прекращались попытки расширения НАТО, в том числе и за счет так называемого ускоренного вступления в альянс Грузии и Украины. Все это, разумеется, потребовало четкой и слаженной работы всех специальных силовых структур, правоохранительных органов и весьма высокого уровня координации их деятельности. До сих пор сразу сказать, что Федеральная служба безопасности в целом успешно выполнила поставленные перед ней задачи», а збройні сили РФ, додамо до сказаного, відчутно пошматували незалежну Грузію й поставили крапку над вступом Грузії та України в НАТО. Чого й добивалася Москва.

Виникає питання: а як дивляться на московський шабаш «сара курва» Європа і США? Невже забули, як у 1918-1920 роках вони шматували Україну й допомогли більшовикам сколотити найлютішу і найстрашнішу на землі імперію? Нині всякому відомо: не було б СРСР, не було б Гітлера і Другої світової війни. Однак факти говорять, що історія нічого не навчила Західний світ. До таких висновків приходили, коли бачили, як упадають перед новими російськими диктаторами німецькі канцлери, французький та американський президенти. Так і приходять на згадку сумно відомі Чемберлен і Деладьє.

З різних причин світ не зважає на попередження К. Маркса у статті «Versus Russia» про те, що «російська політика не змінна. Московські методи, тактика мінялися й мінятимуться, але провідна зоря російської політики – підкорити світ і владарювати в ньому – є і буде незмінною. Російський панславізм – це лише одна з форм російського загартництва» (цит. за ст. Ол. Крамаренка «Про що мовчить Європа»). – (Слово Просвіти, 2008. – 3 вересня). Фрідріх Великий назвав «божевільням те, що короткозора Європа допомагає зміцнювати силу Московії, яка мріє зруйнувати Європу» (Там же). І нині, коли так безвідповідально «лобзаноється» з Медведєвим і Путіним Обама, Сар

В. Пилипів у статті «На службі у Кремля», «В геополітичних планах Росії Україна, як великий стратегічний плацдарм з великим природним потенціалом, є дуже важливим об'єктом. Територіальні претензії до України, агресивна поведінка російського Чорноморського флоту в Криму, створення російських осередків на нашій території, дестабілізація політико-економічного становища в суспільстві – головна стратегія Кремля. Вже оголошувались заходи про створення російських республік на південному сході України «Новоросійська», «Криворізько-Донецька», про відторгнення Криму від України. А тепер колонізатори вирішили створити республіку «Подкарпатська Русь» – як окреме державне утворення під егідою Москви» (Українське слово. – 2008. – 17-23 грудня). А ще додайте до сказаного нещодавно прийняті російською Думою профашистські закони про захист «рускаво человека» на території будь-якої країни світу (згадайте причину війни гітлерівської Німеччини проти Чехословаччини і Польщі) та превентивне застосування атомної зброї проти будь-якої країни, яку кремлівські полковники задумують «принуждати к міру» та «любити» до Росії.

Росія з давніх часів, кинувши погляд на Балкани, зацікавилася Закарпаттям і за допомогою довгого рубля насаджувала тут русофільство (згадаймо Добрянського, Фенцика, Сильва та інших діячів XIX століття), однак її зусилля протягом півтора століття очікуваних результатів не дали. Як тепер кажуть, русофільська ідея не спрацювала. Тому московські стратеги одразу після закінчення Другої світової війни перехопили від Будапешта ідею політичного русинства. Як уже говорилося, наприкінці 40-х та на початку 50-х років минулого століття російські учені намагалися цю ідею прищепити чехам і словакам, але в ті часи вона не спрацювала. На перешкоди стала, мабуть, хрущовська відлига. До неї радянські спецслужби повернулися аж у 70-х роках, коли московські страсти почали готувати «гарячі точки» типу Карабаху, Абхазії, Південної Осетії, Придністров'я, а в Україні – Крим, Донбас і Закарпаття, щоб затримати під своєю владою «приобретенные земли», які не мирилися з московським колоніальним рабством. Саме в 70-х роках на арені засвітився агент чехословацьких і радянських спецслужб громадянин США угорськонаціональності П.-Р. Магочі, який у дусі московських стратегів став переконувати світ, що русини Закарпаття – не ук

раїни, а якийсь четвертий східнослов'янський народ, ну а по-своєму Магочія взялися шукати спільність русинів з угорцями та росіянами. Затія не нова – угорці й раніше підтримували московіфадство, яке в усі часи служило справі мадяризації українського населення області. Ще в 20-х роках минулого століття А. Волошин писав: «Многі з мадяронства виступають проти малоруського язика. Вони бояться од воскресеня русини через народну просвіту і, видячи великі услуги москвичам для мадяризації, любил би і тепер спинити розвиток на-родної культури» (А. Волошин. Твори, т. 1, с. 183).

Щоб загальмувати порив українців до незалежності, Закарпатський обком КПРС при підтримці обласного КДБ ще за радянських часів ініціював створення і в спішному порядку зареєстрував «Общество подкарпатских русинов», яке розгорнуло шалену антиукраїнську кампанію. Найактивнішими її членами «общества» були І. Турянці, Б. Сливка, М. Томчаній, І. Попович та П. Годьмаш, згодом до них приєдналися кілька мукачівських шоферів та сваявських сторожів, а вже потім замістилися й партійні функціонери – І. Мигович, М. Макара, Я. Васильєв, М. Волощук (усі вони – керівники обкому партії).

Екс-голову обласного управління КДБ Давідова треба вважати батьком печерної галичфобії: усі біди на Закарпатті й похованих, що виступав під різними псевдонімами, пояснював не недоугою політикою КПРС, не російською, а «галицькою окупацією» краю. Ще до ГКЧП, ризикуючи багатом, мені доводилося вступити в полеміку з державним страховиком і показувати, хто хазяйнує в області – росіяни чи галичані. Мені пощастило: кривава диктатура КДБ уже давала тріщини.

Поки не поступила вказівка з Москви, Закарпатський обком КПРС різко виступав проти сепаратизму в області і засуджував будь-які його прояви. Та одного дня, без будь-яких пояснень, обком партії на чолі з М. Волощуком змінив свою політику на 180 градусів. На посаді першого секретаря обкому партії, а потім на посаді голови обласної ради «Таваріщ» Волощук фактично став не лише ідеологом, але й керівником партійного руху на Закарпатті. Це під його керівництвом обласна рада стала штабом сепаратизму і скотилася на політичного русинства. Уже в незалежній Україні вона почала боротьбу за незалежність, за автономію не лише області, але й Березівського району, провела незаконний референдум за самоврядність області, боролася за різні «вільні

зони» тощо (Детальніше про це пише В. Піпаш у брошурі «Феномен регіонального сепаратизму в Закарпатті» – Мукачево, Карпатська вежа, 2009. – С. 20-36).

На позиціях політичного русинства Закарпатська обласна рада залишилася й до цього часу. Цей ухил у її діяльності знову похитався після того, як до влади дорвалися мукачівські скоробатівки... Хоча... І попередник М. Кічковського на посаді голови облради М. Андрусь, як свідчить обавиконкомівська газета, цілком і повністю поділяв політичні домагання «русинських організацій» (Новини Закарпаття. – 2004. – 12 червня). За свідченням головного русинського «юрішти» – у минулому високопоставленого радянського офіцера міліції П. Годьмаша, під час першого Сіверськодонецького збіговиська сепаратистів депутати Закарпатської обласної ради «збирались віділати на з'їзд у Сіверськодонецьк для обговорення стратегії по утворенню Східної республіки і Закарпаття в її складі» (Наш час. – 2005. – 7 червня), але не встигли. Погорів на цьому й тодішній голова «сойму Подкарпатской Руси» І. Кривський, який поспішив прийняти й опублікувати «Заяву», якою цілком і повністю була співзвучною із заявами донецьких сепаратистів. Діяннями сепаратистів зацікавилася прокуратура, але В. Ющенко й тут виявився Ющенком – не питаючи волі народу, пробачив їм усі антидержавні гріхи. А 7 березня 2007 року Закарпатська обласна рада під керівництвом М. Кічкова згідно з вимогами мукачівських політрусинів прийняла безпрецедентне антизаконне рішення про визнання русинів за окрему національність і зобов'язала відповідні органи області фінансувати їх діяльність (Новини Закарпаття. – 2007. 13 березня). Політики сходяться на думці, що саме це рішення започаткувало новий виток сепаратизму на Закарпатті.

Довгоочікуване рішення облради викликало божевільну радість у колі мукачівських політрусинів. Промосковський бютюшка і одночасно голова «сойму ІР» Д. Сідор спішив порадувати словацьких русинів: «80% посланців обласної ради, вую жночі право органів містної самосправи, і наперек просьбам з Києва, сміло прийняли рішення о узнанню русинської народности чим зняли ганьбу з України... Слава Україні, а честь і почилисть Карпатській русинській Русі!» (Критика, – 2007. – № 19. – С. 18). Одночасно батюшка почав жалітися на своїх господарів, які, як він вважає, не прислухаються до голосу створеної ними п'ятої колони: «Після розпаду СРСР Росія фактично

влянишила нас на поїдання галицьким екстремістам, і ми вже 10 років намагаємося пробитися крізь стіни Кремля з проханням про допомогу» (Там само). І як тільки у Європі запахло Косовом і Абхазією, Сідор – риссю до Москви. Його там радо зустрічають, надають радіо і телебачення, влаштовують прес-конференції, на яких батюшка вимагав «прізнання незалежності» політрусинів просив Росію та ЄС прислати війська й нарантувати «незалежність» державства ІР. У будь-якій країні світу за закликом до збройного нападу на свою країну баламут опинився б за ґратами, тільки не в Україні. Та ще коли на банковій вершині справи Віктор Балого.

Хоча... Щось подібне траплялося й раніше. Ще наприкінці минулого століття секретар обкому КПРС і по сумісництву нардеп ВР України І. Мигович слізною просив: «З надією прошу братів-росіян: підносьте свій голос на захист тих, хто під Карпатськими в тисячолітніх муках зберіг історичну пам'ять, мовні надбавки, культурно-побутові традиції Київської Русі» (Голос України. – 1998. – 2 грудня). Спробував би хтось таке сказати, коли Мигович очолював Закарпатський обком КПРС! Мигович підправив би його на Колиму.

Мені пригадується далекий 1994 рік, коли А. Кучма вперше став президентом України. На нього мукачівські політрусини поклали великі надії. Я жив по сусідству з першим «прем'єром» «Русинії» І. Туряницею і мимоволі став свідком діалогу русинського шабашу. Як тільки було оголошено перемогу Кучми на виборах, до «прем'єра» зібралися чи не всі тодішні, переважно мукачівські політрусини й перед будинком, у якому проживав Туряніца, під п'яні вигуки «Україні капут!» розпочали шалені оргії, що продовжувалися цілу ніч. Народ у суспільних будинках тієї ночі не спав.

Однак політрусини помилилися. На відміну від Кравчука та Ющенка, Кучма навіть розмовляти з українцями не міг, «Ніяких розмов із сепаратистами не буде!» – категорично заявив Президент журналістам, і політрусини вимушені були на деякий час підібрати хвости. Атаки проти України набули епізодичного характеру – тривали в русинській пресі та на різних форумах, що їх проводила п'ята колона, очолювана І. Туряницею та П.-Р. Магоцієм. Тож не випадково до приходу до влади мукачівських скоробатівків у політрусини в області зголошувалося лише 36 активних українців. Протягом 15 років.

миша, обласна рада збиралася посилати на збіговисько сепаратистів у Сівєрськонецьку в 2004 році цілу делегацію і обговорити з кушнарєвими, януковичами та колесніченками питання про «утворення Східної республіки і Закарпаття в її «кладі» (Наш час. – 2005. – № 20).

Як уже йшлося, форсувалося питання про герб та прапор іншої області, причому робилося все для того, щоб відкинути відомий ще з XVIII століття синьо-жовтий прапор і протягнути російський триколір. Лише випадок урятував ситуацію: під «президентським візором» захиталося крісло, і обрлада змінилася із синьо-жовтим прапором, прапором наших пращурів.

Керована Гаваші обласна адміністрація спішно створює в області русинські школи, угорці та угороси пишуть для них грамматики, московські українофоби не можуть натішитися бездіяльністю української влади. Московський україножер (і) Неменський на сайті «Единая Русь» опублікував статтю «Недоукраїнці» или новий народ? (вона ж: «Есть ли альтернатива для «недоукраинцев?»), у якій повчає, як покінчити з Україною та її мовою. У питаннях мови теоретик московської «україністики» радить брати за приклад мукачівських «русинів, які збираються кодифікувати аж 4 варіанти русинської мови» (Літературна Україна. – 2005. – 21 липня).

Попутно зауважимо, що угорські великодержавники до цього спритно скористалися з ситуації, яка склалася, й допомогли повернення на Закарпаття угорської великодержавної символіки – угорського орла-турула над Мукачівським замком, відновлення на кістках убитих угорськими окупантами на їх польських друзями на Ворітському перевалі карпатських січовиків у 1939 році пам'ятника, спорудженого в XIX столітті на честь Великої Угорщини, у прикордонних містах і селах, на державних установах поруч з українськими замайоріли прапори сусідньої держави.

Затіяна балогівіями метушня закінчилася тим, що обласна рада під керівництвом М. Кічковського, порушуючи закон і Конституцію, 7 березня 2007 року, говорячи мовою Д. Сидора, «сміло прийняла рішення о узнанню русинской» національності її зобов'язала місцеві органи фінансувати їх діяльність (мочу, освіту, культуру). Невдовзі зав. відділом освіти і науки облдержадміністрації Ю. Герцог розіслав листа за № 01-20/2069, у якому зобов'язав директорів шкіл відкривати при загальноосвітніх закладах русинські недільні школи, а 14 січня 2009 ро-

Переконавшись, що українська влада не збирається захищати свою державу від ненависних сепаратистів, полірусини засипали уряди Росії, Чехословаччини, Польщі, Угорщини, усі європейські організації та ООН своїми зверненнями, заявами та меморандумами з вимогами не визнавати возз'єднання Закарпаття з Україною, підтримати «независимость Русинии», або – в крайньому разі – приєднати на правах автономії до котроїсь із сусідніх держав – Угорщини, Словаччини або Чехії. Аби тільки подали «од мертвого трупа України» (П. Туряніца). Стали не те що виправдовувати, а всіляко вихвалити угорсько-фашистську окупацію краю в 1939-1944 роках.

Щедро фінансована Москвою, окремими мільярдами США та мукачівськими скоробатгьками русинська преса розгорнула на Закарпатті страшну україно- та галичфобію. Як повідомляв А. Шатров, на одну тільки конференцію в Ужгороді «О межнациональных отношениях на Закарпатье» університет штату Джорджія виділив 650 тисяч доларів США. «Видно, – захоплюється Шатров, – понимают на Западе и в США, какое значение имеет Закарпатье для дальнейшего духовного ослабления России и русской нации», адже «русини говорят на русском языке и считают себя частью русского единства» (Літературна Росія. – 1998. – 30 січня).

На збіговисько російських сепаратистів у Сівєрськонецьку Москва виділила 200 тисяч доларів. Цікаво було б знати, у яку копітку обійшовся Москві русинський шабаш у «новій столиці Подкарпатської Руси» – Ростові-на-Дону наприкінці 2008 року? Ні Путін, ні Затулін, ні Шатров не повідомляють. А жаль, бо він був помпезніший, ніж, скажімо, ужгородський.

Мукачівські та сваявські полірусини із замишуванням поглядали на Косово, вони передбачали війну в Грузії та «відділення» Абхазії й Південної Осетії, просторікували про неминучість війни в Україні. «Ждет участь дробления и Украину. Процесс пошел, и его уже никому не остановить», – надривно віщав І. Русин у газеті «Эхо Карпат – реформа» від 5 вересня 2006 року.

В унісон з мукачівськими полірусинами йшла й Закарпатська обласна рада. За головування як Андруса, так і Кічковського вона не переставала раз у раз вимагати від Президента та Верховної Ради визнати на Закарпатті четвертий східнослов'янський народ – русинів, що не має нічого спільного з українцями. Тому й не дивно, що, за свідченням П. Годя-

ку обласна рада прийняла рішення про фінансування з обласного бюджету антиукраїнської газети «Подкарпатський русин» (Новини Закарпаття. – 2009. – 17 січня). Тут уже й прокуратура не втрималася – опротестувала рішення обласної ради як незаконне, але обласна махнула рукою і на закон, і на протест і вдруге підтвердила своє рішення. «Так проголосували депутати», – прокоментував русинський вибрик голова обласної М. Кічковський.

Громадськість області протестувала, попереджувала президентів, що рішення обласної ради провокує новий виток сепаратизму та українофобії на Закарпатті, однак верх узяла позиція «президентського візира». Та й чи можна було чекати чогось іншого, якщо усі головні українофоби і сепаратисти в нашій області, зокрема М. Волошук, І. Семедій, С. Устич, І. Гранчак, Д. Сідор та інші, нагороджені орденами «За заслуги». Водночас серед нагороджених не має жодного активіста, що борюється за Українську державу. Що це, як не знушання над українцями Закарпаття, зрештою, над Українською державою?

Підбаворений рішенням обласної ради, голова «союму» «Подкарпатської Руси» український орденосець і московський батюшка Д. Сідор одразу після проголошення незалежності Косово подався риссю до Москви і, як уже говорилося, розгорнув там активну діяльність, спрямовану на розвал Української держави. Та діяльність була настільки агресивною, що налякала не лише обласну раду, але й заокеанських покровителів – політрусинів Маґочія та Чепу, і вони, як і обласна рада, стали пояснювати: ми, мовляв, не доручали Сідору виступати так агресивно, то, мовляв, його власна ініціатива. Так-то воно так, але ж Сідор – голова вашого «союму».

Однак переживати сепаратистам не було потреби – українська влада й цього разу не збиралася захищати інтереси Української держави. Несміле попередження сепаратистів, яке зробила Сідору СБУ, викликало в мукачівських політрусинів напад сміху. Історичного. 25 жовтня 2008 року на «європейському» збіговиську в Мукачеві політрусини проголосили розвал України як держави й утворення «государства Подкарпатська Русь». Було прийнято «Меморандум встановлення русинської державності», обрано «правительство» і звернення до Росії та ЄС із закликом визнати їхнє «государство» й прислати війська, які гарантували б «незалежність» «Подкарпатської Руси» (Правозахист. – 2008. – 4 листопада).

Думаєте, що такі ігрища мукачівських політрусинів схвилювали центральну владу чи Президента? Помиляєтеся. Лише через три дні після закінчення шабашу державне радіо боязко проінформувало громадськість про мукачівське збіговисько, а нове попередження СБУ ще більше розсмішило батюшку Д. Сідора та його полічника Є. Жупана. Результат? З квітня 2008 року батюшка Сідор на обласному радіо злобно покептує як із СБУ, так і з «государства Україна», відстоюючи карпатрусинську «самоврядність».

СБУ спокійно стежить за політичним розгاردішем сепаратистів, а вони роблять своє. Не знаю, як справи з паспортами для «подкарпатських русинів» на Закарпатті, яких домагався голова «союму» батюшка Сідор 22 лютого 2008 року в Москві, а ось «громадянство» «государства Подкарпатская Русь» і своїм, і іноземним громадянам надають. Чин чином оформлені, з великою круглою печаткою «союму» за підписом самого Сідора. У духовних «академіях» під керівництвом учорашнього адвоката, що поміняв мантію юриста на рясу попа МП, готуються кадри, якщо вірити меру Москви Ю. Лужкову, далеко не для України.

Тому не дивно, що коли наприкінці 2008 року в «новій столиці» Русинії Ростові-на-Дону під озунгом: «За нами Москва, ми победім!»...проходила науково-практична конференція «Питання етноциду русинів на Закарпатті, мукачівські русини на чолі з «прем'єром» «Подкарпатської Руси» П. Гецом стрімго кинулися на те антиукраїнське збирище. Разом з «прем'єром» до Росії їхала ціла делегація, у тому числі «міністр закордонних справ» Павук та «міністр» природних ресурсів Миґалін. У Ростові-на-Дону «правительство» опікали російські поліції, а також заступник голови партії «Русский блок» Алексей Александров та одіозний Константин Загулін. І «прем'єр» і член «правительства» одне перед одним із сльозами на очах жалілися росіянам на нечуваний етноцид русинів в Україні й просили захисту та допомоги. Співчуваючи політрусинам, Александров заявив, що в Україні живе 45 мільйонів росіян і лише третина: «Ми победім, за нами Москва!», а Загулін, погоджуючись з Александровим, уточнив, що українці – то лише «атма-вікі великаво русскаво народа, у них нет будущего!» Ну що тут жеш? Жаль тільки, що на збіговисько не запросили лікарів-хіатра і там не було кому поставити українофобам діагноз.

Хотілося укротити висловити жалі з приводу того, що українська влада не захищає свою державу, але... Краще почасмо та подивимося, коли, чим і за що нагородити вона хочі сепаратистів мукачівського розливу. Орденами, медалями чи матеріальними благами. Як свідчила преса, нагородив же не так давно, під час свого прем'єрства, білоруський сябр Янукович їхнього покровителя 350 гектарами лісу в санаторії «Синяк», його дружину одним гектаром землі в санаторії «Шаян» та Мукачівським замком, а вже при Тимошенко «Балога «отгрыз» у Вальки Семенюк термінал «Карпати» в Чопе», – писала «Новинка» (2008. – 8 листопада). Мабуть, не випадково передвиборчу президентську кампанію В. Янукович розпочав з вояжа до Мукачева.

Стараються хлопці! І вибори президента показали, що їх старання не пропали даром. Москва буде задоволена: «Дело сделано!» Не без допомоги того ж Ющенка. В Ужгороді ходять чутки, що представники «громадськості» просять В. Януковича нагородити В. Ющенка званням Героя за колосальну допомогу регіоналам дорватися до влади в «государстве Украина». Та найкумеднішим є те, що нині Ющенко намагається очолити опозицію до цієї влади.

Я не належу до симпатиків журналістики Тетяни Коробової – жінці не личить так вульгарно писати, але не комедією, а кошмаром називає вона нові потуги Ющенка. «А в том кошмар, – пише журналістка, – что в авангард борцов за Украину снова толлит свой абосранный зад сам лично Виктор Андреевич Ющенко! И некому сказать ему: сгинь, уйди, не путайся под ногами, ты уже сделал всё, что мог, не добивай страну, не компрометируй оппозицию, не вызывай ассоциации со своими провалами, созданными твоей безмозглостью и под твоем угробившим Украину именем!» (Трибуна. – 2010. – 30 квітня).

Жаль, що «хахли», чи то пак свинопаси, які пруть у президенті цього не розуміють, братаються з безмозгим! Бідна Україна!

РОЗДІЛ II

- ФЕНИЧКО-БРОДІВСЬКІ ПРИВИДИ НА ЗАКАРПАТТІ
- СЕПАРАТИЗМ
- «РУСИНСЬКА» ЧИ «РУСЬКА» МОВА НАША?
- ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО: ІДЕОЛОГІ І ПОКРОВИТЕЛІ

ВІДПОВІДЬ ПРОФЕСОРУ МАГОЧІ

- ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО І БУДІВНИЦТВО УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

ШУМОВИКИ ЗА РОБОТОЮ,
або ЯК НАСАДЖУВАЛОСЯ
ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО

- ГОРЦОШІ
(ТАЛІНСЬКО-СУСЛОВСЬКОГО
ВИШКОЛУ

- МОСКОВСЬКО-РУСИНСЬКІ
ФІТЬКАШІ В НАУЦІ

- ПРІКХУНИ ЧИ ПРОВОКАТОРИ?
Або:

«ІІІ ПЛАЧТЕ, МАРІЄ ІВАНІВНО»

ФЕНЦИКО-БРОДІВСЬКІ ПРИВИДИ НА ЗАКАРПАТТІ

Ще не так давно й на п'яну голову не могла прийти комусь думка про те, що не десь інде, а в незалежній Українській державі почнуть вставати з могила фенцико-бродівські привиди часів перебування Закарпаття в складі міжвоєнної Чехословаччини (1919-1939) та угорсько-фашистської окупації (1939-1944), почнуть вести агресивну боротьбу проти України і всього українського, а урядові чинники, покликані стояти на сторожі цієї держави, не лише спокійно і з цілковитою байдужістю спостерігатимуть за цим розбоем, але й заграватимуть з ними. Та що найдивовижніше – за реанімацію фенцико-бродівського «автохтонства», політичного русинізму і автономізму взялися найбільші поборники московського інтернаціоналізму, які перед кількома роками з небаченим ентузіазмом творили «єдиний советський», зрозуміло, російськомовний народ і жорстоко розправлялися над усяким «мєстнічєством». Мова йде про комуністів. Це їхня влада одразу після війни судила і разом з українськими патріотами страшила й вождів політичного русинізму А. Бродія і С. Фенцика та ще кількох їхніх політиків. Ні, не за «русинство», як твердять нинішні поліруси, а за їх шпигунську діяльність на користь угорсько-фашистського диктатора Міклоша Горті, за те, що за чужі гроші вони тягли і втягнули наш край у фашистську неволю, внаслідок якої 185 тисяч закарпатців топилися в концтаборах і 115 тисяч із них були замордовані – фактично кожен четвертий чи п'ятий житель області.

Компартійні функціонери (вчорашні й нинішні), промосковські батошки, атеїсти та колишні міліціонери, що в умовах незалежності України стали юристами, журналістами та вождями «русинів», час від часу підкреслюють, що в часи розпаду СРСР великі «угорорусські автономісти» й істинні «патріоти русинського краю» А. Бродій та С. Фенцик були реабілітовані. Так, відповідає їм академік О. Мишанич, були реабілітовані юридично, але не політично. Так, уточнюємо сказане, були реабілітовані «за вказівкою зверху» і на просьбу угорського президента, що дуже і дуже знаково. Ось як розповідає про

це син А. Бродія, теж Ондраш, у інтерв'ю редагованій панотцем А. Сідором полірусинській газетці «Християнська родина» (ч. 5 від 6 травня 1999 р.), у якій, як писав С. Федака, «усе про політичне русинство і п'ять рядків про християнство». У 1989 році він, Ондраш, попросив президента Угорщини допомогти йому, і «вже через місяць я отримав документ про посмертну реабілітацію Андрія Бродія. А ще Президент Угорщини обнадіяв мене, що якщо я приїду в Угорщину, то зможе мені дійсно допомогти». І допоміг. Врахувавши, мабуть, заслуги батька, як і те, що мати Ондраша – угорка.

Політичне русинство, як і москвофільство, протягом більш як півтора століття культивували на Закарпатті та в Галичині окупаційні режими сусідніх держав, які намагалися відірвати західну гілку українського народу від свого природного кореня і зденационалізувати її. В Галичині першим ідею про окремішню три мільйонну «русинську націю», цілковито орієнтовану на Відень, підтримав митрополит Сембратович з братією. Критикуючи галицьких полірусинів за їх австрофільство, не вражений шовінізмом і месіанством росіянин М. Чернишевський у статті «Про національну безтактність» ще в середині XIX століття картав цих колаборантів за те, що вони галасують про патріотизм, а насправді дроблять українську націю на частини й допомагають окупантам тримати її в ярмі.

На Закарпатті одразу після смерті австрійської імператриці Марії-Терези пішла тотальна мадяризація українсько-руського населення. Воду на млин мадяризаторів трохи пізніше почало лити й запроваджене А. Добрянським москвофільство, злудного впливу якого зазнав і відомий закарпатський письменник-просвітитель О. Духнович та його друзі. Не маючи серйозного спротиву, угорські правителі порівняно швидко домоглися того, що наше духовенство (а іншої інтелігенції ми не мали) стало більшими мадярами, ніж самі угорці. Як свідчать Духнович-патріот, на обіді, який влаштувала «руська громада» з нагоди освячення новозбудованої церкви в Мукачеві 27 серпня 1859 року, «руські священики» влаштували справжній дебош і бійку, коли «крилошанин Василь Гаджєга» намагався виголосити тост руською мовою (Науковий збірник Державного музею українсько-руської культури у Свиднику. – Ч. 20 – Пряшів, 1998. – С. 327). У тому ж щоденнику («Записки») в лютому 1861 року Духнович з боєм у серці скаржився: «Мукачевські русини по газетах виголосили, що они с мадярами один народ,

що они с мадярами жить й умереть желаютъ». Подібне, продовжує Духнович, заявляли й угорськські поли-русини в газеті «Sürgely» (1862. – ч. 2), підкреслюючи, що «русин і мадяр то все само і одно» (Науковий збірник Державного музею українсько-руської культури у Свиднику. – Ч. 20 – Пряшів, 1995. – С. 536).

Як зазначав інший відомий борець проти мадяризації українського населення краю А. Волошин, згодом президент Карпатської України, Герой України, у другій половині минулого століття «твердій мадяризації» сприяло москвофілство, яке «віддавало інтелігенцію від народу і в такий спосіб руська інтелігенція швидко стала мадярською» (А. Волошин. Твори. – Ужгород: Гражда, 1995. – С. 114). Воно було інспіровано і фінансувалося російським імператором Миколою I та наступними російськими царями. У 1923 році в «Трудах Государственного Румянцевского Музея» з'явилася кореспонденція обер-прокурора Святішого Синоду К. П. Победоносцева, у якій є два документи, котрі свідчать про те, що А. Добрянський одержав від священика російського посольства у Відні протоієрея Михайла Раєвського 15000 гульденів за русофільську роботу. М. Раєвський пише Победоносцеву: «Ваше Высокопревосходительство, глубокоуважаемый Константин Петрович! Имею честь при сем препроводить расписку Адольфа Ивановича Добрянского в получении им пятнадцати тысяч гульденев. Отец Наумович сам придет в Вену за получением денег, и поэтому расписку его пришлю после. С глубоким почтением... Протоиерей Мих. Раевский. Вена, 11 апреля 1883 года».

Надрукована й «расписка» А. Добрянського: «Расписка. Ниже подписавшийся получил от отца протоиерея Михаила Ф. Раевского пятнадцать тысяч гульденев. Вена, 7 (19) апреля 1883 года. Адольф Иванович Добрянский» (С. 331).

Угорські урядові чиновники добре знали, що Львів і Київ – ближче, ніж Москва, і якщо русини Закарпаття усвідомлять свою єдність з братами по той бік Карпат – їм ніколи не бачити нашої землі в складі «Великої Угорщини». У зв'язку з цим вони ніколи не виступали проти москвофілства, а часом, у боротьбі проти української національної ідеї брали його собі в союзники. Тим паче, що закарпатські москвофіли були хорошими угорськими патріотами.

Говорячи про мадяронство москвофілів Гомічкова, Сільва, Фенчика і Попрадова, А. Штефан писав: «Дуже помиляєтеся, коли думаєте, що, крім Добрянського і його кількох од-

нопаємніників, інші наші інтелігентні предки не були лояльними до мадярів... У канцелярії угорського міністерства внутрішніх справ я читав у 1919 році, що мадярські детективи повідомляли, коли і скільки рублів отримували з Росії Євген Фенчик і його колеги – парафіяльні священики. Але детективи повідомляли й те, що ті пани не є панславістами, а навпаки – є добрими мадярами, і лише тому пишуть кирилицею і мішаною слов'янською мовою статті, яких ніхто не читає, і посилюють ті статті до Росії, бо із-за своїх великих сімей є залежними від рублів...», що «на підставі ближчих спостережень було встановлено, що усі вони є добрими мадярськими патріотами. Доказом цього було те, що проти жодного з них угорська влада не завела судової справи» (Podkarpacke hlasy. – 1930. – 17 чересня).

Угорцям імпонувала войовнича українофобія майже всіх москвофілів та тутешняків. Як відзначав прямицький професор А. Байцура, навіть такі патріоти, як А. Добрянський та О. Духнович, «що визнавали етнічну єдність угорських (підкарпатських) і галицьких русинів, закидали їм українську орієнтацію і були проти вживання української мови як засобу комунікації для русинів. Вони вважали українське спрямування русинів шкідливим, бачачи в ньому послаблення великого російського народу, від якого очікували порятунку для своєї національності» (Дукля. – 1997. – № 6. – С. 79). А в цілому «русофільствуюча» закарпатська інтелігенція другої половини XIX століття, а були ще в основному, продовжує Байцура, «греко-католицькі священники та вчителі, які вчили в церковних школах та які в більшості випадків були змадяризованими русинами або мадярами» (Там само), довела до того, що на початку XX століття майже культурне та літературне життя на Закарпатті фактично заглохло.

З приводу сказаного газета «Pesti hírlap» (1915. – 10 жовтня) писала, що русинам Галичини ще в 1848 році влада намагалася нав'язати латинику, але це не вдалося, бо, захищаючи свою ідентичність, ті русини прийняли кулішівку, а ось «русини Угорщини з причин русофізму трималися старої кирилиці, спільної з москалями. Внаслідок цього інтелігенція угорських русинів змадяризувалася, а простий народ залишився без вождів і без культури... Русини не мають іншого вибору, як безумовно емансипуватися від греко-слов'янської атмосфери, залишивши дві головні її ознаки: юліанський календар і

кирилицю. Так можуть зробити людину з руського простака, який до цього часу живе, як худоба». А в номері від 23 січня 1916 року ця ж газета злораділа: «Є в нашій державі біля 300 тисяч душ народності, яка не має політичних домагань, яка повністю змадяризувалася, настільки, що й говорити по-руськи забула. На зовнішню силу опиратися не хоче, сама як на родність постоїти за себе не може, внаслідок чого може бути тільки мадяризація».

І мадяризували, та так, що в чотирьох комітатах, які входили до складу Мукачівської греко-католицької єпархії – Абадуй, Сотмар, Саболч, Торна – нині не знайдете жодного русина: про них в Угорщині лише сям-там нагадують греко-католицькі церкви, що розкинулись аж до самого Дебрецена. Ну а в 1907 році угорський парламент прийняв т. зв. «Закон Аппоні», згідно з яким на Закарпатті було закрито й останні церковно-парафіальні руські школи, в урядових установах заборонялося вести розмови руською мовою, а робітники і службовці краю вимушені були змінювати свої прізвища зі слов'янських на угорські. Махровий шовініст міністр А. Аппоні цинічно заявляв: «Якщо угорці є панами-господарями, то інші раси мусять бути слугами, і поки ці відносини існують, є абсурдом говорити про рівність» (Див. кн.: В. Шандор. Закарпаття. Історично-правовий нарис від IX ст. до 1920. – Нью-Йорк, 1992. – С. 184). Інший міністр-шовініст М. Естергазі, який замінив убитого 31.10.1918 р. І. Тісо, перерегулював з Аппоні, коли хитався: «Я бажаю працювати на демократичній платформі, але є samozрозумілим, що демократія в Угорщині може бути тільки мадярська демократія» (Там само. – С. 184). У 1915 році угорські правителі остаточно заборонили кирилицю й зобов'язали греко-католицьку церкву краю перевести богослужіння на угорську мову. За українську книжку в Карпатах угорські гонведи русинів вішали без всякого слідства і суду, а ідейний батько нинішніх політрусинів С. Фенцик, вислужуючись перед поневолювачами, лицемірно хвалився, що на Закарпатті немає жодної панської руськомовної родини, що русини змадяризувалися не з примусу, а тому, що самі «прогресували» до мадярської культури і «добровільно забули, ким вони були», що нині всі як один вважають себе мадярами (Görgöi katholicus szemle. – 1918. – 21 серпня).

Однак торжество угорських шовіністів та їх поплічників виявилися передчасними. Як тільки Австро-Угорщина почала

розпадатися, закарпатські русини навідріз відмовилися залишатися в Угорській державі. Як пише В. Шандор, «мадяри були особливо неприємно здивовані тим, що ті проголошували нині як «Генс фіделіссіма» русини не бажають залишитися надалі в Мадярщині» (В. Шандор. Там само. – С. 187).

«До України хочемо! До своєї неньки України!» – такою була воля народу (Див.: О. Довганич. До своєї неньки прагнули Закарпатці. – Новини Закарпаття. – 2003. – 21 січня). Нинішні політрусини на чолі з недавнім «прем'єром» І. Турянцем і геополітиками русинізму П.-Р. Маточієм та І. Попом замовчують той факт, що в 1918 році закарпатоукраїнці відкинули запропоновану їм угорським прем'єром Карольї автономію, що 10 грудня 1918 року покинули скликане угорським урядом у Будапешті зібрання закарпатської інтелігенції і 21 січня 1919 року провели в Хусті Всенародний з'їзд представників міст і сіл нашого краю, на якому було проголошено возз'єднання Закарпаття з Україною. З'їзд направив делегацію до Станіслава до Києва, яка вручила рішення Хустського з'їзду урядам УНР і УНР й була присутня на Софійській площі під час проголошення об'єднання УНР і ЗУНР в єдину Соборну державу. Так що ідея українства, ідея про возз'єднання з братами по той бік Карпат приніс на Закарпаття не радянський воїн-визволитель восени 1944 року і не Сталін з Мехлісом, як твердять політрусини на чолі з необільшовиками, промосковською комітетською верхівкою області, – вона нуртувала в душі і геніях русько-українського населення, вона була вистраждана і виборена народом, який відстоював право на своє існування.

На жаль, возз'єднання Закарпаття з Україною в роки змагань за волю і незалежність де факто не відбулося, бо Україну агресивні сусіди завоювали і при підтримці країн Заходу розділили між собою. Щоб не потрапити в угорську неволю, Закарпаття під назвою Підкарпатська Русь увійшло до складу новоутвореної Чехословацької республіки, уряд якої обіцяв надати краєві найширшої автономії.

Як відомо, міжвоєнна Чехословацька була загалом демократичною державою. Під час входження Закарпаття до складу ЧСР (1919-1939) тут було запроваджено певні демократичні свободи, руська мова була проголошена офіційною на території краю, з'явилися своя школа, преса, своя інтелігенція, якої на той час уже майже не було. З цього погляду цікавим є такий факт: коли шкільний референт краю Й. Пешек

запропонував змадяризованим учителям скласти присягу на вірність новій державі, з 674 учителів присягу склали лише 279, а решта 295 відмовилися працювати в руських школах (Ю. Шерегій. Нариси історії українських театрів Закарпаття. – С. 34-35). У 1945 році в Україні до 1945 року. – Пряшів, 1993. – С. 34-35). У зв'язку з цим чехам довелося направляти вчителів в руські школи російських біоємігрантів та чеських офіцерів, які в роки війни побували в російському полоні і трохи вивчили російську мову, а для роботи в заснованих гімназіях запрошували вчених з Галичини. Таким чином, навчання в школах Підкарпатської Русі одразу розпочалося трьома мовами: русько-українською, російською і чеською та ще якимось дивним слов'яно-угорським суржилом.

За порадою Празької академії наук чехословацькі правителі спочатку підтримували русько-український напрям, однак утвердившись при владі, розпочали примусову чехізацію Закарпатської України.

Московський «професор, доктор історичних наук, вчений європейського рівня» (капітан катебри М. Шарга), «історик, політолог і мистецтвознавець» І. Поп у брошурі під вкраденою назвою «І ми в Європі» (Ужгород. – 2003; під такою назвою понад сто років тому І. Франко разом з передовими вченими Галичини надрукували протест проти нечуваної шовіністичної політики угорських панівних кіл на Закарпатті. Див. також Протест проти угорської історичної агресії на Закарпатті демократичних партій та громадських організацій краю. – Карпатський голос. – 1996. – 20 червня) на ноті найвищого надріву «репетує», що нібито ніякої чехізації руського населення на Закарпатті за часів міжвоєнної Чехословаччини не було, що це всього-на-всього вигадки «вульгарно-марксистський «істориків», бо чеські керівники мали далеко важливіші національні проблеми...» (С. 15). Не знаю, чого в таких пасажах представника русинської «інтелектуальної еліти» більше – елементарного неугтства, навмисного ігнорування фактів чи політичної зашореності? Нагадаю «гаспадіну» Попу, що Вищий адміністративний суд ЧСР своїм рішенням від 28 червня 1925 року українську мову визнав чужою для українського населення Закарпаття (Див.: Радянське Закарпаття. – 1956. – № 1 – С. 112).

Упродовж неповних 20 років чехи не приймали українців на роботу, навіть шкільних слуг привозили з Чехії. У 30-х ро-

ках минулого століття з 8500 державних службовців лише одна третина були закарпатці, з 2300 представників фінохоронили лише 270 були закарпатці, з 950 жандармів – 106 закарпатців, у 80 поштових відділеннях працювали лише 3 закарпатці. Для 15 тисяч чеських панів тут було відкрито 400 чеських шкіл, у яких працювало 900 чеських учителів. Це в той час, коли на Верховині було немало українських сіл, у яких не було української школи взагалі. Так виглядала масариківська демократія (В. Гренджі-Донський. Твори: В 11 томах. – Т. 10. – Вашингтон, 1990. – С. 176-177).

Уже в 1927 році газета «Карпатська правда» вимушена була констатувати: «Національний шовінізм чеської буржуазії втілює гідним наслідником мадярського. Буржуазне освоєння з мадярського ярма стає в дійсності новим поневоленням. Мадярського жандарма замінив чеський, мадяризація – чехізація» (Карпатська правда. – 1927. – 8 травня). У тому ж номері газета повідомляла, що на Підкарпатті зменшено приїзду студентів до руських учительських семінарій і 40 учителів русинів звільняють з роботи, бо на їх місце запрошено таке число вчителів з Чехії. Дійшло до того, що в селах, де не було української школи, відкривалися чеські школи, в усіх місцях і великих селах було відкрито чеські школи, а в українських школах – паралельні чеські класи, т. зв. «паралельки».

З метою прискорення денационалізації закарпатської України населення чехословацькі правителі заборонили закарпатцям називати себе українцями, а свою землю – українською. За порушення такої заборони, як уже відзначалося, вислали із Закарпаття поета С. Черкасенка, професора Бачинського, поетку Марійку Підгірянку, галицького емігранта Мисика та інших. В інтерпеляції до чехословацького парламенту послали від Закарпаття вказували, що в «часи чорної революції імператор (російський. – Ю. Б.) заборонив був писати й читати по-українськи. Другий випадок – це цензор чехословацької держави в Ужгороді імперським жестом забороняє в газеті, друкованій на українській мові, уживати слова: «українець, український народ, Закарпатська Україна». Заборонили українському населенню Чехословаччини уживати назви свого народу» (Карпатська правда. – 1926. – 24 жовтня). Мадяда заборонила поету В. Гренджі-Донському називати журнала, який він збирався видавати, «Українська земля». Після накарпатської тяганини фактично перший українськомовний літе-

ратурний та громадсько-політичний журнал на Закарпатті примушений був виходити під назвою «Наша земля» (1927-1929). 17 березня 1928 року чеські демократи заборонили поєхати в Ужгороді вірші «Пророкові» з нагоди 67-ї річниці з дня смерті Т. Шевченка, а 20 вересня 1930 року чеський суд за вірші «Розділили Україну поміж ворогів» засудив Гренджу-Донського на три місяці тюрми. Разом з ним судили за українство й посадили в тюрму М. Климентюка (В. Гренджа-Донський. Твори: В 11 томах. – Т. 10. – Вашингтон, 1990. – С. 86). Соромно професору І. Полу не знати фактів, відомих навіть учням віддалених від центру сілських шкіл.

Сповідуючи відомий принцип «поділай і володарюй», чехословацька влада всіляко роздмухувала «мовну гризню» між українським і русофільським напрямками, з одного боку, та інспірованим Будапештом «тутешняцтвом» – з другого. З цього погляду цікавим є такий факт. Як тільки Закарпаття ввійшло до складу ЧСР, у Будапешті було створено Русинську народну партію (1920), лідер якої М. Куткофолві посів місце в угорському парламенті. Партія ставила перед собою завдання повернення Фелвдіюку (Підкарпаття) до Угорщини. А вже в 1920 році й на Закарпатті було створено подібну партію – Автономний земледільський союз, яка ставила собі за мету повернути наш край до Угорщини (Див.: Книга пам'яті України. Закарпатська область: У 2-х томах. Т. 2. – Ужгород: Карпати, 1998. – С. 16).

Уряд ЧСР закривав очі на проугорську орієнтацію москвофільських партій, таких, як Народно-соціалістична партія (Гатко, Цурканович), Соціал-демократична партія (Нечас), Аграрна партія (Камінський), що Будапешт відкрито фінансує русофільсько-мадяронську партію «Автономний земледільський союз» (Куртяк). Угорську народну партію (Корлат) та інші. Коли в Угорщині підняли голови фашисти німецько-італійської орієнтації, Козма Міклош – організатор і керівник угорських терористичних банд, які почали готуватися до походу на Карпатську Україну, у жовтні 1938 року заявив: «На землі рутенів потрібен неспокій. Ми це зробимо. Європа буде мати рутенське питання». І зробили. Чехословацька влада лише тоді спохопилася, коли Закарпаття було завоєване угорськими польськими шпигунами і диверсантами, на боротьбу з якими вимушена була кидати частини регулярної армії (Детальніше про це див.: Петро Стерчо. Урядова координація операцій мо-

дирських і польських терористів у Карпатській Україні в 1938-1939 рр. – Філадельфія, Па., 1971. – С. 26).

В умовах дальшого соціального і національного гноблення українського населення краю виразником і носієм української національної ідеї на Закарпатті було селянство, нечисленні робітничі колективи та нова інтелігенція – переважно учительсько-агитатори. У 1929 і 1934 роках в Ужгороді та в Мукачеві проходили 1-й і 2-й з'їзди закарпатської молоді, які задекларували приналежність русинів до української нації. Ось що підкреслювалося в Резолюції 1-го з'їзду закарпатської молоді 7 серпня 1929 року: «Проголошуємо всьому культурному світові, що ми, підкарпатські русини, є частиною великого українського народу і що наша мова і наша література була, є і буде та сама, що наших братів з другого боку Карпат.

Проголошуємо, що всякі стремління нас змоскалізувати або сфабрикувати з нас якесь окремішне плем'я і тим відірвати нас національно від матірнього пня, будемо всіма силами поборювати. Тому визнаємо всіх, щоб назву «русин-українець» не і всюди вживали» (Цит. за: В. Гренджа-Донський. Твори. – Т. IX. – С. 75).

За півтора року до цього Союз учительства Підкарпаття урядив «Протест учительства Підкарпаття», в якому було сказано: «Колоніальний режим розсипалівсько-шімеківського правління стремить до нашої національної смерті, щоби врешті скайкнути нам чеську культуру, чеську мову, щоби врешті скайкнути, що українців на Підкарпатті нема, а є тільки чехи (яких ми до перевороту тільки з літератури знали)... «Підкарпатське самі» заявили, що вони всіма силами боротимуться проти українства і розповсюджуватимуть чеську «мішленку»... Братні українці вже дійшли до такої безличності, що шкільний реферат, тобто найвища влада українського шкільництва, заборонив уживати у себе українську мову, а приказав урядувати по чеськи» (Наша земля. – 1928. – Ч. 4. – С. 5).

Та особливо могутньо українська національна ідея прозвучала на відомому Всеукраїнському з'їзді в Ужгороді 17 жовтня 1937 року. Понад 20 політичних партій, громадських організацій і товариств випустили до з'їзду «Маніфест до українського народу Підкарпаття», у якому декларувалося: «Ми є вірними громадянами нашої демократичної держави, – але в моральних і культурних справах ми були й будемо частиною ве-

ликого 50-мільйонного українського народу і цієї нашої народної та культурної єдності ніколи нізачо не зречемося... Нема сумніву, що на Підкарпатській Русі не є двох народів. Нема тут жадних «русскіх», то є жадних москалів, нема жадних «карпаторосів», але є лише один український нарід». І ось після цього неорусини І. Мигович, М. Макара, М. Шарга, московський професор І. Поп з братією, змосковцений батюшка Д. Сідор не соромляться твердити, що нібито українство приніс на Закарпаття радянський війн-визволитель у 1944 році та інші зовнішні чинники. Українство, як уже йшлося, жило в душі і генах народу й тому привело до проголошення Карпатської держави.

Учасник змагань за Карпатську Україну відомий поет Зореслав у статті «Калинові мости українства» писав: «Нас пробувано приманювати до тутешняцького русинства, автохтонства мадярськими пенгами та польськими злотими, але молоді ніяк не хотіла захоплюватися такою штучною та неприродною намієологією. Української свідомості нам ніхто не накидав, нас ніхто не силував до українства, навпаки, чеська влада забороняла називатися українцями, а ми все ж таки не здавалися, а боролися і перемогли, бо українська свідомість була нам природна, органічна, рідна, вона нуртувала в нашій крові, виросла в 1930-х роках із дитячих сердець початкових школярів, жовтодзьобих пластунчат, із палкої душі підростаючої молоді, з самого ества генія українського народу» (Тиса. – 1992. – № 1-2. – С. 92). Отже, не якусь міфічну «Рутенію», а Карпатську Україну будували закарпатські русини в 1938-1939 роках, будували свою Українську державу, яку в березні 1939 року при підтримці ідейних батьків наших політрусинів потопили в крові угорські окупанти.

Боротьба за Карпатську Україну була тривалою і важкою. Крім чеської реакції, російських емігрантів і «тутешняков-русинів», тут, як уже згадувалося, майже вільно почувала себе угорська агентура в особі І. Куртяка, А. Бродія, С. Фенцика, Й. Камінського, І. Косея та ін. (Див.: Ю. Химинець. Закарпаття – земля Української держави. – Ужгород: Карпати, 1991. – С. 87). У жовтні 1938 року, коли під натиском агресивних сусідів республіка почала розпадатися, чехи, нарешті, надали Закарпаттю автономію, але призначили прем'єром уряду Підкарпатської Русі відомого «автохтона» А. Бродія. Та не пройшло й 10 днів, як чеський уряд вимушений був заарештува-

ти прем'єра, бо той, будучи агентом Горті Міклоша, одразу поїхав до Будапешта й намагався приєднати Закарпаття до Угорщини.

Новим прем'єром автономії став Августин Волошин – відомий учений, педагог, політичний діяч і богослов, який очолював боротьбу за українське Закарпаття, що закінчилася проголошенням у 1939 році Карпатської України. Президенту Карпатської України А. Волошину, закатованому в 1945 році в зачіпках московського КДБ, у 2002 році було присвоєно звання Героя України (посмертно) – за розбудову незалежної держави Карпатська Україна. Ми гордимся тим, що маленька гілка українського народу за Карпатами в оточенні ворожих держав наважилася будувати свою Українську Державу, що в цій державі вперше в історії українська мова була проголошена державною мовою, що ця маленька новонароджена Держава, як писав Ю. Химинець, першою в світі «вчинила збройний штурм брутальному нацистському імперіалізові Німеччини» та її союзнику – Угорщині (Ю. Химинець. Закарпаття – земля Української держави. – С. 103).

Нинішні фенцико-бродіївські привиди в своїх брудних інсинуаціях часом палюють Карпатоукраїнську державу та добре ім'я її Президента, звинувачують А. Волошину у зв'язках з Німеччиною. Однак відомо, що Гітлер був таким же другом Карпатської України, як і Горті Міклош та Йосиф Сталін. Ще в 1938 році Гітлер заявив: Для нас «було би дуже зручним встановлення автономної русинської території до остаточного вирішення питання» – ліквідації ЧСР (Книга пам'яті України. Закарпатська область: У 2 томах. – Ужгород: Карпати, 1998. – Т. 2. – С. 30). Не більше. Чому? Директор одного з відділів МВС Німеччини Ворманн подав Гітлеру і Ріббентропу таку пропозицію з цього питання: «Що стосується Карпатської України, то, очевидно, існування незалежної Карпатської України стало б нуклярним зародком України, яка була б пізніше створена з багатьох мільйонів українців у Польщі, СРСР і Румунії». А тому рішення німцям не підтримувати незалежність (Ю. Химинець. Цит. праця. – С. 91). І не підтримували. 6 січня 1939 року Бек у Мюнхені мав розмову з Ріббентропом, після якої було сказано: «Відтак Бек перейшов до справи «Великої України» і зазначив, що він дуже задоволений заявою фюрера, що фюрер в Україні не має жодного зацікавлення» (Там само. – С. 98).

Коли німецька армія напала на ЧСР, Гітлер дав дозвіл угорцям окупувати Карпатську Україну. Він наказав Волошину не чинити опору гортістам, але уряд Волошина відкинув домагання Гітлера. Усьому цивілізованому світові стали відомі слова шефа штабу Карпатської Січі полковника М. Гузара-Колонінського: «Слова *капітуляція* в словнику українського націоналіста нема. Ворог може побити нас, але ми ніколи не здамося». І невеличка група майже озброєних січовиків виступила на захист Карпатської України перед озброєною до зубів угорською арматією.

Чи мали захисники Карпатської України хоч найменшу надію на перемогу в боротьбі з ворогом? Ні, не мали. Але вони свідомо віддавали своє життя за честь і незалежність своєї Держави. Чи можуть чимось подібним похвалитися фенціко-бродівські колаборанти з «Общества ім. А. Духновича»? Ні, не можуть. Запроданство у всі часи було й залишається гідким, мерзенним явищем на всій земній планеті. Мабуть, тому фенціко-бродівські привиди й нині пишуть про Карпатську Україну і її захисників так, як писали їх «отці», як писали угорські гортіівські окупанти та радянські історіографи. Ось приклад. Не так давно у видавництві російського філолога В. Падяка, яке не запідозриш у любові до України та її народу, на «пуз-някувському наречі» вийшла книжка «стихов» працівника «ко-лишніх радянських спецслужб вищої категорії» майора В. Танчинця «Тямте нас» (Ужгород, 2002. – 42 с). Книжка ніби присвячена героям, що полягли на Красному полі в боротьбі проти угорських військ, однак ви не знайдете жодного слова осуду фашистських окупантів, які вбивали українських патріотів. Навпаки, віршомаз таврує уряд Карпатської України – українських «авантюристів», які «повели на мукы и смерть даремну... дівчакув»:

Тко тя, тко тя, дитиночко, На се Поле злудив? Ци в них хворі головоочки, Най їх гута пубе!

З приводу сказаного академік М. Мушинка пише: «Отже, най гута пубе не гортіівських найзників, які з благословення Гітлера напали на Карпатську Україну, а тих, що вирішили перед цілим світом виявити патріотизм... Дивує, що у «Слєдслові» його автор, видавець та редактор серії Валерій Падяк саме ці вірші вважає вершиною поезії Танчинця. Як і поет, автор передмови беззастережно твердить, що винуватцями «русинської трагедії на Красному полі» були «політичні

авантюристи, зайды и прихольды», які «задаремно поклали в «амлю» ліричного героя – «патріота, котрий у історичних реаліях, што фург ся мінявут, надаремно проливав кров за чужі інтереси и ідеї» (С. 9-10). Невже ж оборона рідної землі перед майбутнім була «боротьбою за чужі інтереси?» (Інформаційний листок КоЗІ, 2003. – ч. 59-60, січень-червень. – С. 11-12). Що ж, політрусини осуджують не фашистів, а тих, що чинили опір фашизму, хто поліг у боротьбі з фашистами! А ідеолог рушинства І. Поп у газеті «Християнська родина» від 5.X.2000 року, як справедливо зауважує О. Довганич, «прямо обілює угорський фашизм та регента Міклоша Горті, війська якого при окупації Карпатської України жорстоко знущалися з січовиків, а потім без суду і слідства розстріляли» (Зб.: «Возз'єднання Закарпаття з Україною» – Ужгород, 2006. – С. 42).

Зрозуміло, Карпатська Україна не могла вистояти перед ворожою силою, вона була потоплена в крові крапців її синів. Та саме існування такої держави має всесвітньо-історичне значення. Про значення проголошення незалежності Карпатської України добре сказав один з послів на засіданні Союму 15 березня 1939 року в Хусті: «І хоч проголошена тут нами Держава вдержалась би, може, кілька годин, бо відвічний наш ворог наступає збройною силою на нашу країну, і хоч би цей ворог зайняв силою цей клаптик української землі, то ця земля мимомого остане українською. Ворогові ніколи не вдасться перемогти те, що тут сьогодні сталося. Не знищив ворог українців за Карпатами впродовж тисячу літ, не знищить їх і теперішнім своїм наїздом, і прийде скоро час, коли цей клаптик української землі буде належати там, де є його природне місце, прийде час, коли цей клаптик української землі знайдеться в Соборній Українській Великій Державі» (Іван Рогач. Під припором незалежності. – Карпатська Україна в боротьбі. – Відень, 1939. – С. 112). Як у воду дивився чоловік, затямте, «таварішці» політрусини.

Після арешту Бродія, як відомо, боротьбу за приєднання Закарпаття до Угорщини очолював другий «тутешняк» – С. Фенцік, який був агентом не лише Будапешта, але й Варшави. На чолі італійського «дуче» він організував і очолив «Гвардію чорнорубашників», яка пролила немало української крові, домагаючи угорським фашистам у 1939 році вилувати і віддати захисників Карпатської України. В одній упряжці з ними «тутешняками» йшов і запеклий «автохтон» епис-

коп О. Стойка – гідний попередник І. Семедія та промосковського батюшки Д. Сідора. Це Стойка «вытычив» гасло: «Подкарпатя есть для подкарпатских русинов», та коли після Віденського арбітражу в 1938 році угорці окупували Ужгород, цей «отец руського народа» не переїхав до Хуста разом із своєю «паствою», а залишився на окупованій території й кілька разів їздив до Будапешта просити диктатора Горті «визволяти Подкарпатя од українцев». За вірну службу Будапешту диктатор після окупації краю без виборів призначив депутатами свого парламенту таких колаборантів, як Бродій, Демко, Воварі, Корлат, Фельдешій, Оргутай, Камінський, Шпак та ще кілька «автохтонів». Чи не з подібних міркувань певні кола Угорщини й нині так активно підтримують полігрусинів, їхні «общества» та «временное правительство»? А в Ниредьгазському педінституті навіть русинську кафедру відкрили для підготовки кадрів – чи не для майбутньої «Рутенії»? Чим не перегук поколінь? Жаль, що в Києві цього не розуміють. Ба більше, на кістках убитих угорськими окупаційними військами та їх союзниками польськими прикордонниками шестисот січовиків дозволили будувати на Ворізьському перевалі пам'ятник на славу 1100 ліття Великої Угорщини.

Однак окупанти та їх угорусинська агентура пророкувалися – восени 1944 року Закарпаття було визволено від фашистської нечисті і 27 листопада в Мукачеві відбувся І З'їзд народних комітетів Закарпатської України, який прийняв Маніфест про возз'єднання Закарпаття з Україною. Ідейні нащадки Феніка і Бродія нині зі шкіри пнуться, щоб «доказати» нелегітимність з'їзду, який нібито проходив «під дулами радянських автоматів». Радив би я «таварисам» годьмашам, алмашам, попам, сідорам, туряніцам та іншим угорусинам прочитати листи одного з організаторів з'їзду – П. Сиви, який не мав особливих симпатій до України, довго йшов однією дорогою з «автохтонами» та «угоросами», але, зрозумівши згубність того шляху, став на бік народу й очолив рух за возз'єднання (Старий замок. – 1998. – 30 липня).

Намагаючись знеславити возз'єднання Закарпаття з Україною, представники п'ятої колони не перестають каркати, нібито возз'єднання відбулося за вказівкою Сталіна і Мехліса – під дулом радянського автоматника. Щоб припинити зловорожі інсинуації на цю тему, я вимушений, показуючи сп

равняню роль Мехліса, розкрити й небажану для деякого роду п'ятої колони на Закарпатті. Щоб люди бачили, хто є хто.

Так ось, коли готувався з'їзд народних комітетів Закарпатської України в Мукачеві, великий «друг» України начальник політуправління 4-го Українського фронту Мехліс поспішно проводить в Хусті З'їзд православного духовенства Закарпатської Руси й готує делегацію до самого Сталіна. І така делегація в супроводі інспектора політуправління 4-го Українського фронту майора Алексєєнко під загальним керівництвом генерала-майора Селіванова у Москві була. Збереглася «совершенно секретная» довідка Стадніченка і Ходченка, які докладно інформують, як їхала і що робила закарпатська делегація в першій половині грудня 1944 року в Москві. У складі делегації були: ігумен Феофан Сабов, заступник єпископа Мукачівсько-Пришівської єпархії, архимандрит Алексій Кабалаук, протоієрей Дмитрій Беляков, священник Іоанн Кополович – секретар єпархії та професор П. В. Аінтур.

Зрозуміло, Сталін делегацію не прийняв, але нею опікувався – ще більший, ніж Мехліс, «друг» України Лазар Каганович, митрополит Алексій (останній чотири рази зустрічався із закарпатцями) та голова ради в справах російської православної церкви при РНК СРСР Карпов. Ось антиукраїнський лист, з яким Мехліс відправив делегацію до Сталіна («таварис» полігрусини, підкреслюю – антиукраїнський):

«Великому вождю Маршалу Советского Союза Иосифу Виссарионовичу Сталину! Мы, нижеподписавшиеся представители Православных Общин в Карпатской Руси, выражая волю всего нашего русского православного народа, просим включить Закарпатскую Украину (Карпатскую Русь) в состав СССР в форме: Карпатская Советская Республика».

Далі ходяки наївно, по-дитячому пояснюють «вождеві»: «У нас все знают, что «От Карпат до Владивостока и Кремля все русская земля», что «наш народ русский, русин – Руси сын», что «Мы все преданы Советскому Союзу, но мы решительно против присоединения нашей территории к Украинской ССР. Мы не хотим быть ни чехами, ни украинцами, мы хотим быть русскими и свою землю желаем видеть автономной, но в пределах Советской России». Мовляв, то галичани втовкмачують у голови закарпатців, що вони українці, і, виливши на голови підступних галичан бочку дьогтю, просять «об оказании помощи Карпато-Русской православной церкви по изъятию церк-

вей, церковних домов и земельних участков от греко-католической (униатской) церкви в Закарпатской Украине» (див. статтю В. Сергійчука «Все таємне стає явним» та матеріали, у яких ідеться про роль П. Лінтура і православного духовенства, що боролися проти возз'єднання з Україною, за приєднання нашого краю до Російської Федерації на правах автономної республіки. – (Людина і світ. – 1994. – № 8). Скажіть: що тут українське?

А тепер гляньте, за що боролися їхні політики – угороси трохи раніше. Фенциківський «Карпаторусский голос» 25 грудня 1938 року вимагав від закарпатців: «Требуйте всеобщаго народного голосования, плебісцита – за свободную автономную Карпатскую Русь от Поппада до Тиси – в рамках братской Венгрии». Правильно відзначив І. Мокрянин, підкресливши, що різниця лише в тому, що угороси тягнули і продовжують тягнути наш край до Будапешта, а карпатороси – до Москви (Українське слово. – 2008. – 7-13 березня).

А тоді – Сталін не був придуркуватим і на репетування закарпатських русофілів уваги не звертав. Але в одному їх підтримав. Одряду після возз'єднання почалося «изъятие церковных домов и земельных участков от греко-католической (униатской) церкви» й передача усього цього православним, а закінчилася сталінська вакханалія нечуваного ресією духовенства і повною ліквідацією греко-католицької церкви на Закарпатті в 1949 році. Такі факти, таваріщі комуністи та русофіли. А ви рвете на собі ризи й намагаєтесь обдурити наївних людей.

Здавалося б, збулися віковічні мрії українського населення краю, і питання про приналежність Закарпаття до України вирішене безповоротно. Однак батьки московської імперії мали на це інший погляд, готували манкуртів, яничарів, щоб у «слушний» час повернути їх на батьківську землю для боротьби з «українським сепаратизмом», чи то пак «буржуазним націоналізмом». Готувалися такі кадри і з вихідців з інших країн. Мені вже доводилося писати, як у 70-х роках минулого століття для реанімації русинства з Чехословаччини почав надіятися до нас тоді ще аспірант Магочі Пол – агент КДБ та чехословацьких спецслужб. А коли захитався «Нерушимий», з Москви почали повертатися годіванці на високі партійні та професорські посади в області. Заворушилися і поставали «тутешняками» й місцеві спеці зі сталінського «Краткого курса истории ВКП(б)», наукового атеїзму та поодинокі міліціонери.

Оскільки ідея українофобства і галичфобії на Закарпатті не могла знайти опору і підтримки, Закарпатський обком партії при допомозі КДБ взявся за реанімацію політичного русинства. Так, 17 лютого 1990 року в спішному порядку було засновано і негайно зареєстровано «Товариство пудкарпатських русинув», назване згодом «обществом». Нині на території області маємо 20 чи й більше русинських «обществ», русинський «сойм», «временное правительство Пудкарпатської Руси», які займаються далеко не науковою чи культурницькою діяльністю, а відкритим політиканством, спрямованим проти України, її цілісності, а окремі новоспечені «вожді» постійно шастають по країнах Європи, ба навіть Америки, й оббивають брудом національну політику нашого уряду, галасують про український «геноцид» на Закарпатті. Ще донедавна вони домагалися виходу Закарпаття зі складу України і приєднання до Угорщини чи Чехословаччини, а тепер, коли окремі «общество» та русинську метушню очолили колишні і нинішні партійні керівники області (І. Мигнович, М. Макара, М. Шарга) та муніципальні політрусини Віктор Балага з братом Іваном, М. Кічонським і О. Гаваші, вони вже погоджуються навіть на автономію в складі ненависної їм України (Християнська родина. 1999. – 8 квітня; та наступні «рішення» «русинського сойму»).

У пресі не раз повідомлялося про те, що батьком нинішнього політичного русинства на Закарпатті був і залишається син угорських емігрантів, громадянин США Магочі Пал чи Пол. Автор цих рядків уже писав про те, як у свій час офіцери КДБ приводили до нього Магочія для агітації в русинство, як тодішній аспірант читав лекції для партактиву Ужгорода, однак політрусини заперечували усе це. І ось у 1992 році чеська газета «Nesepizované povíni» (ч. 14) надрукувала спиток співпрацівників Чехословацької державної безпеки, у якому аж тричі згадується ім'я Магочія, його номер і класка. Повторює про це й наша СБУ. Як кажуть, шила в мішку не втаїш!

А 8 липня 1996 року Г. Городниченко в провокаційній статті «Русины Закарпатья требуют автономии» в газеті «Киевские ведомости» фактично підтвердив те, що реанімацією політичного русинства на Закарпатті займався КДБ: «Еще в 1990 году автора этих строк вразумлял высокий чин тогдашнего КГБ СССР: «Что ты все: «Крым! Крым!» О русинах слышно? Вот о чем голова скоро болеть будет...» І заболіла. Особливо, коли «русинів» почала активно підтримувати тодішня

обласна рада на чолі з Д. Дорчином, яка була вражена бачиннями війовничого сепаратизму (Див.: Заява групи «Демократична платформа» (Закарпатська правда. – 1991. – 3 вересня). До речі, рецидиву русинізму час від часу спостерігалися в роботі обласної й пізніше, а з приходом на владний Олімп В. Бабоги з мукачівськими кумами полірусинство набуло просто загрозливих обертів.

А трохи пізніше в газеті «Независимость» (1998. – 6 жовтня) І. Безсмертний надрукував інтерв'ю з колишнім «ведущим аналітиком розвідки КГБ ССРСР», який «работал в контрразведке, имел выход на окружение последнего советского лидера Михаила Горбачева», а нині – високопоставленим працівником СБУ Віктором Михайловичем Школьніком: «Мы не были против реформ, мы были против обвала». Наведемо трохи продовгий витяг з цього інтерв'ю – він проливає світло на те, що таке політичне русинство і хто такий його лідер Пол Магочі: «– Виктор Николаевич, знаю, что вы были одним из главных действующих лиц в локализации возникшей в свое время проблемы карпатского русинства.

– Да, я этим занимался, и сегодня кое-что можно уже рассказать. Когда мы все это подняли, оказалось, что главный идеолог русинства Пол Магочі – давний агент КГБ...

– То есть, это была игра Москвы против украинской независимости?

– Нет. Когда-то, работая на КГБ, Магочі «липачил». От его услуг отказались. Тогда он как бы в отместку сильно сработал против нас, но уже не против Союза, а против Украины. И когда его бурная деятельность обрела контуры реальной угрозы, пришлось нейтрализовать ситуацию. Я полетел в Закарпатье на одну из конференций по проблемам русинства. Имел там ряд очень важных встреч. Получил интересовавшую меня информацию. Была также подключена агентура. Более того, от одного источника мы получили информацию о том, что в Чехословакии Магочі вместе со своим другом задавал машинной пешехода. Друг попал в тюрьму, а Магочі посадили и выпустили. То есть, было подозрение, что сработала чехословацкая спецслужба. Мы располагали и другой информацией деликатного свойства.

– И как вы ее использовали?

– Провели конфиденциальные переговоры с коллегами в соседних государствах – и они отказались от негласного попустительства этому авантюристу. А вскоре в Чехословакии ими

Многочисленные появились в опубликованных списках агентов коммунистических спецслужб. Для него это был финиш... Знаете, за разоблачение таких проходивцев, как Магочі... мне и сегодня раскаиваться не приходится».

Ось хто керував і, на жаль, продовжує нині керувати полірусинами в нашій області! Американсько-угорські провідники. Як і в 30-х роках минулого століття.

Роздмухуючи полірусинство, а відтак українофобію, а особливо галицькофобію, обком партії, як і КДБ, не засвічували – робили це через підставних осіб. Так було використано відомого українського письменника М. Томчанина. Як писав Р. Пастух, «небагато національних зрадників і колаборантів звали стільки наклепів, вилили стільки бруду, так багато реанімували з приводу «українського геноциду» на Закарпатті, як він», а, виконавши свою брудну справу, цей «вождь» «русинського народу» подався до Будапешта й одержав там мадярське громадянство (За вільну Україну. – 1999. – 16 березня).

На підмогу «обществам» було організоване «временное правительство Пудкарпатської Руси» на чолі з професором Ужгородського університету І. Тураніцею, з яким тісно співпрацювали колишні голова обласної Д. Дорчиною та голова обласної адміністрації М. Крайло (Єдинство-плос. – 1993. – 27 березня; Срібна земля. – 1993. – 11 травня). Міністрами оперетковий «прем'єр» призначив будапештського «русина» Геттінгера та «головацького «русина» Ондіка, які не форсують питання русинства в своїх країнах, а намагаються збудувати населення нової області. Користуючись паралічем української влади, яка й досі не зважається виступити на захист інтересів своєї держави, дозволила промисловській п'ятій колоні збудувати в одесі пам'ятник кату України Катерині II, а на кістках розстріляних на Ворітському перевалі захисників Карпатської України відновити пам'ятник величчю Угорської держави, «временное» роз'їжджає по Європі й галасує про «геноцид русинів» на Закарпатті, подавало «меморандуми» ООН, Клінтону, Г'онцу, Голові Євросоюзу, Голові Європарламенту та іншим керівникам держав, домагаючись то незалежності «Русинії», то приєднання краю до сусідніх держав, а то автономії в складі України, проголосили разом із Закарпатською обласною радою «русинів Пудкарпатської Руси» за четвертий східнослов'янський «народ».

А нинішній компартійний бос Закарпаття, автор книги «Міністерська церква – ворог культури і прогресу» (Київ, 1982),

який, як пише О. Мишанич, «був секретарем обласного комітету компартії України саме в той час, коли партія формувала «єдиний советський народ», і, отже, значною мірою причетний до цього потворного явища» (Інформаційний листок КоЗІ. – № 5. – 1999 – Січень-березень), перефарбувавшись у політрусина, майже зі сльозами на очах, як депутат ВР, волає до росіян: «З надією прошу братів-росіян: підносьте свій голос на захист тих, хто під Карпатами в тисячолітніх муках зберіг історичну пам'ять, мовні пласти, культурно-побутові традиції Київської Русі» («Голос України». – 1998. – 2 грудня).

Що ж то за диво-народ на Закарпатті, який не дає спокою комуністам і російським шовіністам? Ось послухайте, що пише з цього приводу «старший брат» А. Шатров у статті «Как украинизируют Закарпатье»: «В Закарпатье есть организации, борющиеся за сотрудничество с Россией. Среди них Славянский Собор – Русская община Закарпатья, насчитывающая около 1500 членов, Товарищество подкарпатских русинов, Подкарпатская республиканская партия». Він плаче, що ніби то на Закарпатті йде українізація «русинов», а «русины гонят на русском языке и считают себя частью русского единства, кстати, этих же взглядов придерживаются и русины, проживающие в Словакии», у зв'язку з чим хвалить згадувані «обидниці» за боротьбу проти українізації й просторікує, що в не залежній Україні народ жити не хоче і не буде, крім західних областей.

Альберт Шатров з пієтетом говорить про конференцію в Ужгороді «О межнациональных отношениях в Закарпатье», на яку університет штату Джорджія виділив 650 000 доларів США. Не поспушився! «Видно, – продовжує Шатров, – понимают на Западе и в США, какое значение имеет Закарпатье для дальнейшего духовного ослабления России и русской нации».

Закінчуючи свій пасквіль, Шатров хвалить іншого шовініста Є. Мармазова за виступ на сесії Парламентської асамблеї Ради Європи в Страсбурзі на захист національних меншин «Все-таки есть еще на Украине здравомыслящие политики. И выражают они интересы не национальных меньшинств, а народов, осознающих себя частью русского единства, то есть русинов, малоросов, русских...» (Литературная Россия. – 1998 – 30 січня). Краще не скажеш, панове утророси.

Скажете, що автор цих рядків згушує фарби? Ні! Ось по слухайте, що говорилося в листівці «Срібна Русь стане вісною!», розповсюдженій на конференції, присвяченій нацмен

щинам, яка проходила в санаторії «Перлина Карпат» у вересні 1998 року: «Сокира русинського гніву вже вигострена і передчує смак ворожої крові. Ні національна русинська буржуазія, ані русинська інтелігенція не спромоглися завоювати волю русинському народові. Тепер долю русинства береться вирішувати організована, історично прогресивна сила – робітничий клас. І далі: «Тремти, окупанте! Настав час рішучої безкомпромісної боротьби за правду і волю!» Листівку підписали: Національно-визвольний комітет і Відповідальне командування Робітничої армії русинського народу (Українське слово. – 1998. – 24 вересня). «Таварішей» не дуже бентежить навіть те, що населення краю не поділяє поглядів політрусинських «вождів». Незважаючи на титанічні зусилля комуністів, політрусинів та частини православного духовенства, під час перепишу населення України в 2001 році в русини записалося менше відсотка населення області. Як кажуть, плакали гроші мушкетерів, московських та американських товстосумів.

Оскільки «общества», «сойми» і «временное» успіхів на ниві сепаратизму не мали і не мають, вимушені були «засвітитися» їхні покровителі – компартійні керівники (учорашні та нинішні), і їх союзник – українсько-московський батюшка Д. Сідор, який нібито церковну газету «Християнська родина» перетворив на русинський політичний листок з українофобським присмаком (замість служіння Богові подався на службу до компартії (і ніби не боїться піп!). Чи не за такі «заслуги» батюшку прийняли в Спілку журналістів, а президент Л. Кучма нагородив воєнником орденом «За заслуги». Ось так! Отже, нині «русинська проблема» набуває нових обертів – комуно-православних. З українським присмаком.

Зусиллями новоспечених «вождів» майбутньої «Русинії» та українських скоробатяків на Закарпатті проводяться різні русинські форуми, фестивалі, конференції, колишні і нинішні компартійні керівники мішками сльози проливають над «полюсним» Україною «русинським народом». На московські та українські гроші видають «енциклопедії», антиукраїнську літературу. При мовчазній згоді навіть у Верховній Раді, згоди української влади проводили всевітнє збіговисько українофобів під вигладом «Світового конгресу русинув». Окремі «державні діячі» навіть вітали такий форум. І нікому зупинити антиукраїнський шабаш невеличкої групи авантюристів, що викидають себе за «вождів» «пудкарпатського» народу. Усього кілька антигків політиканів, а галасу-то скільки! Їх навіть починають

боятися... Чи, може, заграють з ними? Можливо. Заперечувати не стану.

Однак вимушений укотре підкреслити, що безкарність штовхає на нові злочини. Ось уже в наші дні земляки Януковича 9 лютого 2010 р. в Донбасі проголосили «нову Донецько-кримську державу, що об'єднує Донецьку, Дніпропетровську, Запорізьку, Луганську, Харківську, Херсонську області й АР Крим... Затверджено символіку, прапор, гімн, печатку, офіційні державні бланки й валюту «рубль». Є міністри, уряд, який започаткував свою діяльність» («Слово Просвіти. – 2010, – 25 лютого). На такі «затії» наповнують донецьких сепаратистів московські ідеологи – Загулін та Жириновський. Є перелук з Мукачевом? Є...

СЕПАРАТИЗМ

КОЛИСЬ

Наприкінці 1990 року в періодичній пресі сучасної Угорщини почали з'являтися статті, автори яких силкувались «доказати», що населення Закарпаття – це окрема «рутенська» чи «русинська» група, яка не має нічого спільного з великим українським народом, і в зв'язку з цим ратували за «новий підхід до оцінки самого акту возз'єднання Закарпаття з Радянською Україною». Ностальгія за «угорорусинством» і «карпатським русинством» почала проявлятися хай і не в значної частини закарпатської інтелігенції – здебільшого колишніх «духовників» та їх дітей, які не можуть примиритися з тим, що як у 1919, 1938-1939, так і в 1944-1945 роках народ за ними не пішов, а твердо вирішив назавжди поєднати свою долю з усім українським народом. І ось 25 січня 1990 року син відомого українського народного письменника архітектор М. Томчаний в газеті «Карпат і го́з сов» друкує статтю «Українці чи русини», в якій ненавздо вловити ремінісценції ідей наших зарубіжних «добродітників», зокрема Магочія, а 17 лютого уже відбувся й установчий з'їзд «карпаторосів» та «угроросів», проведений при допомозі відповідальних обласних керівників. З підозрілою квапливістю Закарпатський обласним керівником буквально через день реєструє статут «Общества карпатських русинов» і нині немало його членів уже відкрито проповідують відрубність населення Закарпаття від його східних братів, протиставляючи русинів українцям.

У статуті «общества» сказано, що воно є не політичною, а культурно-громадською організацією. На цьому наголошувала й обласна партійна преса, зокрема газета «Закарпатська правда» (1990. – 21 квітня), захищаючи «общество» від «відвертого шимпрометажу» і «знайомлячи читачів з основними положеннями Статуту...». Скажу одразу, що було б найважливішим, щоб іншого в статуті, який писався офіційними функціонерами, що засідали в українських культурно-громадських організаціях, а окремі з них відповідали і за культурні зв'язки з українцями, які живуть за кордоном (о, бідна українська культура!). Та під статутським камуфляжем криється шалене українське шимпрометство – дика політика. Цього не приховують і новоявлені

«вожді» та «теоретики» русинства, наплювавши історичної ваги акт воз'єднання в 1945 році закарпатоукраїнського населення зі своїми східними братами і твердячи, що нібито «українізацію» на Закарпатті насильно запровадив великий «друг» українського народу Сталін. Ось окремі їх заяви, наведені В. Ільницьким та І. Ребриком у статті «Коли скресла крига байдужості», надрукованій у «Закарпатській правді» від 21 квітня 1990 року:

М. Томчаний – голова обласної організації Товариства карпатських русинів, архітектор: «Процес поглинання культури і мови русинів українською культурою і мовою є більш політичним, аніж проявом братніх почуттів».

Б. Сливка – перший заступник голови Ужгородського міськвиконкому: «Русинів в Україні було переведено одним розчерком пера, як переводять учнів з класу в клас, за вказівкою «батька всіх народів»».

Ось так – не більше й не менше! Майже в душі просторікувань царського штабс-капітана, а в 20-30-х роках основного «наукового радника» «Общества им. А. Духновича» Є. Недзельського, який переконував бідних «карпатороссов», що «українізм», бачте, на «юге России» насаджували австро-угорські політики «подобно тому, как это было сделано в 1922 году большевиками на территории Малороссии, однако без заметного успеха» (Е. Недзельський. Очерк карпаторусской литературы. – Ужгород, 1932. – С. 15).

З цих і подібних фактів В. Ільницький та І. Ребрик роблять цілком логічний висновок: «Самі того не бажаючи, шановні оратори зуміли вперше виявити в українському народі, окрім широковідомого і традиційно приписуваного йому «українського буржуазного націоналізму», і великодержавний шовінізм та ще й зі сталінським душком».

Мають рацію автори згадуваної статті, коли пишуть, що нинішнє русинство виросло не зі «сталінської національної політики» – своїм корінням воно сягає в далекі дорадянські часи. Про це свідчить і цитований ними «Меморандум карпаторуських організацій, об'рацений к г. Президенту республик и правительству, 1934 г.», у якому славні батьки новоявлених політусинів з «гострим чуттям політичного моменту» робили демарш окупаційним чехословацьким властям: «Українізація Подкарп. Руси проводиться вопреки воли подавляющего большинства карпаторусского народа, ведущего против нее»

ітчений 15 лет упорную и глухую борьбу...». Звучить так, ніби то писалося сьогодні або вчора. Подібним українофобським демаршам, що їх робили «возлюбленныя автохтоны» окупантам різних мастей, починаючи з середини позаминулого століття, немає числа.

Зрозуміло, що нині не ті часи, і не всякий, хто не хоче осоромитися перед цивілізованим світом, ризикне відкрито виступати з українофобськими домаганнями, як це робить Міністр освіти України Д. Табачник. Обласне керівництво всього півняк лякало наївних людей львівськими «десантами», які нібито каламутьять воду в «мирній» нашій області. «Закарпатська правда» в редакційній статті «До своїх витоків» (1990. – 23 травня), резонно ратує за збереження самотності місцевого населення та фанфарно-переможно віщаючи про утворення Ужгородської міськрайонної організації Товариства Карпатських русинів, уже безцеремонно картає «мігрантів», у тому числі і керівників різних рангів, котрі, опинившись у нашому середовищі, не роблять бодай найменш зусиль для висвітлення історії, культури, мовних особливостей Закарпаття. Це ображає корінне населення, нерідко викликає нездорову реакцію». Зверніть увагу: не культуру й українську мову, яка стала державною, не руську, а – русинську!

Друкуючи свої статті в партійній пресі, «члени правління Товариства» ніби й відгороджуються від «галичанобоязні» та «унонофобії», але, публікуючи майже ті ж матеріали у своїй газеті «Отчий храм» (1990, №1), зневажливо говорять про «шпешлявих» галичан і ратують за «Граматику русинської мови» типу граматики Гарайди, котра в роки угорсько-фашистської окупації культивувала на «Карпаторольо» (Підкарпатті) «русоруськое» язичіє. Цілком у душі своїх «отцов», які ще у 20-х роках, надсилаючи чехословацькому уряду «меморандуми», часоромно писали, що нібито українську мову на Закарпатті «уповсюджують галицькі мігранти». Ось що твердив один з «теоретиків» з національного питання того часу А. Лукович у статті «Національная и языковая принадлежность русского населения Подкарпатской Руси», посилаючись на газету «Русский вестник»: «Галичане распространяют польско-жидовскую мешанину... не то, что учиться, но даже и слушать мерзко одному истинному русину... сію мешанину только... половино-мешанинкам пріятно слушать, а чистокровный русин сего навещив мерзится!» (Карпаторусский свет. – 1928. – № 1. – С. 330). А

ми ще й нині скрушаємося: звідки ж у нас береться таке «чистокровне» русинство?

Ну а щоб ні в кого не виникали ілюзії, що нібито Товариство карпатських русинів є культурно-освітньою організацією, рекомендуємо ознайомитися зі статтею одного з новоявлених «теоретиків» русинства і «члена правління Товариства» «Мирний наш русинський шлях», що надрукована в міськрайонній газеті «Вісті Ужгородщини» від 22 травня 1990 року. Нагородивши щільними «неграмотних» професорів та кандидатів наук, чий міркування розходяться з «розрабованою» ним «теорією русинства», і даючи «відповідь тим, хто вважає Товариство карпатських русинів альтернативою Руху, виплодом КДБ чи обкому партії», автор статті твердить, що ця організація виступає за «автономію» і «державність» «Подкарпатської Русі чи Русинії». Мовляв, в умовах перебудови така «державність» стала реальною, і «Русинія» в «оновленій федерації вільних радянських республік може мати своє визначне місце. А звідси і всі інші похідні: кордони, мова, література, культура й мистецтво, наука тощо». Ну, точно, як у відомій сатирі нашого дотепного Марка Бараболі «Проект автономії», у якій за часів окупації в 30-х роках XX ст. висміяно «Тутошняцьку губернію» і фашистських борців за неї – Куртяка, Фенчика, Сабова та їх подібних.

Особливо перепало від борців за «Русинію» український неформальним організаціям, зокрема рухівцям. Для «чистокровних» русинів Рух на Закарпатті – це «києво-львівська копія» організації не русинів, а якихось там (о, кого б ви подумали?) – «крикунів, базік та екстремістів, які не хочуть працювати, а планують бити вікна в міліції та провокувати безпорядки» (Вісті Ужгородщини. – 1990. – 22 травня). Неважко тут розпізнати популярний у сталінські часи «жанр» політичної «інформації».

Цікаво відзначити й такий факт. У травні 1990 року заступник редактора «Закарпатської правди» І. Полович підписував до друку не лише обласну партійну газету, але й русинський «Отчий храм». Причому не лише видавав, але й редавав, будучи на службі обкому Компартії України! Скажете: випадок? Ова! Саме цей працівник партійної преси був головною ініціативною групою з проведення установчої конференції Ужгородської міськрайонної організації, він її й очолював. Хіба не зручно? Не треба було, як іншим неформалам, їхати й

Прибалтику друкувати свою репліку. Та й «Закарпатська правда» до послуг русинів була.

А між тим гра в політичне русинство не така вже й безневинна. Як писав М. Макара, лише «колишня змодеризована або зчехізована частина інтелігенції» в перші місяці після визволення «намагалася виступати за приєднання Закарпатської України до Угорщини або до Чехії», «приховано насаджувала теорію «відрубності русинів», протиставляючи закарпатських українців українському і російському народам», однак проти воли народу перти довго вона не могла. Та пройшло трохи більше ніж півстоліття після возз'єднання, і ось що пише про результати «інтернаціональної» роботи зарубіжна преса. У будапештській газеті «Пешті гірлоп» від 14 квітня 1990 року Ш. Фодор із знанням справи говорить: «Одна частина закарпатських місцевих рутенів вважають себе українцями, а друга – русинами. Це значить, що вони не хочуть відноситися до Києва. Згадується і таке, що якщо говорити про приналежність, то скоріше до Будапешта, ніж до Києва. А давнє населення Закарпаття і прийжджі слов'яни-«зайди» тепер воюють між собою... ми це використовуємо». І використовують! Причому не лише в Будапешті, але і в Празі з'явилися різні партії, які в гонити за політичними очками одним із пунктів своєї програми ставили вимогу про «повернення» Закарпаття Угорщині чи ЧСФР.

Політичне русинство насаджували на Закарпатті і австрійські, і угорські колонізатори, але, як пише угорський історик І. Удварі у статті «Істориографія карпатських українців (русинів) XVIII століття» в югославському журналі «Думки з Дунаю» (1989. – № 6. – С. 270), особливо активно русифікували русинів чехи у 20-30-х роках минулого століття. Правда, вимагає сказати, що не менш інтенсивно робили це й угорські фашисти, які в 1939-1944 роках знову окупували нашу землю. Річниця була лише та, що чехи робили з населення краю «карпататоросів», а угорці – «угроросів». Причому робили це за активної участі «чистокровних» тутешняків типу Фенчика і Бродія.

Так, наприклад, угорсько-фашистські окупанти (1939-1944), очолюючи нещадну війну українській культурі і мові, фактично підтримували і «угроросів» і «карпатських русинів», які проповідували відрубність населення краю від українського народу. Очолювані вождами фашистів А. Бродієм та С. Фенчиком місцеві «русифіки», змінивши свої погляди з Москви на Будапешт, проповідували вірність закарпатоукраїнського насе-

лення угорській святостефанській короні й переконали публіку, що територію краю заселяють «угоророссы» зі своїм «угорорусским языком» (Разбор грамматики угорорусского языка. Под редакцией Г. Геровского и В. Крайняницы. — Ужгород, 1941), що і літературна, і розмовна мова «угоророссов» докорінно відрізняється «от русского или украинского литературного языка» (Русское слово. — 1941. — 2 березня) і на догоду своїм жайнакам заявляли, що закарпатці нібито «не желают ничего ни от великорусского языка Пушкина, Достоевского или Тургенева, ни от украинской фонетики Шевченко, Франка и других украинцев» (Донецкий голос. — 1941. — 27 травня).

них писателів» (Карпаторуські вблос. 1941. С. 134). Як уже було сказано, ренегатів-русинів очолював «ширшій патріот Угорщини і один з носителів руської культури» Алексан-дер Ільницький», протоіерей (Літературна неділя. – 1941. – С. 122), їм протегували єпископ О. Стойка та регентські комісії-ри М. Козма і В. Томчаний, які нібито працювали «на хосен руськаго народа й цілої Угорщини». За словами основного «граматика» цих «русинів» І. Гарайди, їх кредо ще до фашистської окупації «выгычів» єпископ Стойка: «Подкарпатя есть дан подкарпатских русинов» (Там само. – С. 134). Ось що вклада-ли в таке «выгычіння» апологети «тутешняцтва». Критикуючи «уророссов», Г. Стрипський у «Літературній неділі» від 23 ли-стопада 1941 року писав: «Знайте, ож мы русины-западняки! Мы вязаны ид западови землєписным положєнем и исторією, вязаны господарски и церковно, вязаны политично и языко-но – словом, цілою нашою руською культурою. Мы не хочєме нич спольного маги с русско-татарскою культурою восточной Мо-сквы, а нас, западняков, ниякі голоси не перетворят на по-сточников, бо тога русска культура нам чужа!»

...За нашою границею сидять хива ж русские; ни, да-
дять поляки. 3 тамошними русинами ни торгуеме, ни жени-
меся, ни до них не переходжаеме... Русин має свой окремий
окремий улаштуу й окремую литературу».

Чим не І. Поп чи М. Шарга? Так що нинішні наші полігрю сини зовсім не є оригінальними, їм тільки треба чіткіше визначитися, бо в боротьбі проти української мови і культури «общество» збирало під своє крильце і «угоросів», які перемогуться з Будапештом, і «карпаторосів», які заграють з Пригою, і колишніх москвофілів, які у 20-30-х роках зчиняли в краї «мовні сварки» й допомагали окупантам чехізувати карпатську українське населення, ну і «чистокровних» автохтонів

А улавані «турботи» про збереження національної самобутності «русинського народу» – одне лицемірство.

Тут не зайвим буде нагадати, що в минулому весь український народ називався руським. У «Історії русів» одночасно говориться про «народ руський», «князів руських», «першого гетьмана руського», «прозивання руських воїнів козаками» тощо. Ще донедавна галичани, у тому числі І. Франко та В. Стефаник, називали себе русинами. У середині позаминулого століття славний наш поет і просвітитель О. Духнович гордо заявив: «Я русин був, есьм і буду. Я родився русином» («Зручание»), а в 20-30-х роках минулого століття основоположник нової української літератури на Закарпатті В. Грен-євська-Донський цілком у дусі Духновича пише патріотичні вірші «Русинь», «28.10.1928», «Мій рідний край», спрямовані проти денационалізаторів. Так, у вірші «Руська мати породила...» поет писав: «Руська мати породила і мене плакала, Над колим-коп мні руську Пісеньку співала». Він переконував своїх земляків, що ми – русини, «сини великого роду», закликав любити «наше руське слово» («Люби рідну мову»), «що мати учила», «Без-лічно картав бездуховних манкуртів («Блаудному синкові», «Без-вольна мати»).

Нинішні наші політрусини намагаються робити Духновича своїм провісником і прапором. Але й тут вони не є оригінальними – московіади це уже робили в роки чехословацької окупації. Навіше того, підкреслено антиукраїнське товариство назвали його ім'ям – «Общество имени А. Духновича» (1923–1938). До речі, промовляли «общество» фашистські «вожді» Є. Сабов та С. Фенюк, а засідали в ньому такі політики та авантюристи, як Куртяк, Бродій, Недзельський, Камінський, Косей, Кралик, Гаврилюк та інші ренегати.

Виступаючи проти мадяризації закарпатоукраїнського народу і мужньо відстоюючи руську мову, культуру і звичаї, Лужкович широко радів виходу в світ «Русалки Дністрової»: «Русалочки заспівали Сладкую піснь над Дністром, Німфи їм ся збавили Над Тисою, над Істром». Під час революції 1848-1849 років активно домагався об'єднання Закарпаття з Галичиною Буковиною, щоправда, в складі Австрійської імперії, вважаючи, що спільними зусиллями можна протистояти денационалістам. У вірші «Голос радості» поет заявляв: «Бо свої то діти – не чужі!» Для нього галичани – «Близькі братя єди-

ной мисли, Єдність бесіди» («Поздравление русинов...»). Ось вам і справжній русин!

А через 80 років, захищаючи русинів, їх мову і культуру від чехізаторів, Іренджа-Донський виступав за воз'єднання Закарпаття, яке під назвою Підкарпатська Русь входило до складу міжвоєнної Чехословаччини, з Україною. Він пише сповнений гнівним протестом проти політики імперіалістичних держав вірш «Розділили Україну поміж ворогів», за який чеські «демократи» посадили поета на три місяці в тюрму. Утвердженню ідеї єдності всіх українських земель був присвячений редактований ним журнал «Наша земля» (1927-1929), цією ідеєю пронизані його історична повість «Петро Петрович», збірка оповідань «Немає набойів», серія репортажів, статей і поетичних творів про Гуцульську Республіку. У вірші «Ми українці справжній русин гордо кидав ренегатам та їх нагненикам: «Чим ми є, ми не ганьбимось. Знайте: ось чий ми сини: Ми українцями звемося! А не «русьняцкі русини». Застерігаючи від ворожнечі на національній основі, поет у вірші «Як різня почнеться...» радив ліричному герою: «Плюнь тому у вічі. Хто тебе морочить, що ти не вкраїнець, а біда зна що!» Сердито й неестетично! Значить: була причина. Українофоби у всі часи лляли воду на млин денационалізаторів.

Потрібно відзначити й таке. Закарпатські русини у всі часи називали свою мову не русинською, а руською, як і всі свої національні речі та атрибути. У автографі вірша Духновича «Вручание» читаємо: «руськое племя», «воздух руський еса», «кормился руським хлібом», «руськое слово прорік», «руським ішол расходом». Поет ніколи і ніде не називав свою мову русинською, він чітко відрізняв також термін «руський» і від «русскій» у значенні «російський». «А скільки із цим Духновичем віршем за сто літ було зроблене спекуляцій, саме у транскрипції того слова», – писав К. Заклинський. Особливо спекулювали на цьому москвофіли та «чистокровні» автохтони з товариства його ж імені, фенцико-бродівці.

Новоявлені теоретики «русинства» свідомо не називають мову закарпатців руською – їм це не вигідно, бо в минулому так називали мову українську. Виступаючи за відрубність закарпатців від українського народу, вони взяли термін «русинський» щодо мови, культури і літератури краю, взяли його від чеських колонізаторів, які протягом двадцяти років (1919-1939) зчиняли в краї мовні сварки і під виглядом русиніфіка-

ції русинів проводили політику насильницької чехізації місцевого населення. Так що піонерами в цій лукавій роботі нинішніх політусинів назвати, ну, ніяк не можна.

А якщо глянути за обшири краю, то доводиться констатувати, що дещо подібне було в Галичині, але понад півтора століття тому. Присягаючи на вірність австрійському цісарю і виступаючи проти єднання Галичини із Східною Україною, галицькі русини у львівській газеті «Слово» писали майже те, що нині не перестають повторювати «карпатські русини»: «Мы существуем как русины и, как русины, имеем свое особенное происхождение, обычаи, язык и веру. Все это нам осталось заветным наследием от святых предков... «Цитуючи «Слово», великий російський мислитель М. Чернишевський резонно зауважив: «Ось до чого приводить претензія створювати своє особливе літературне наріччя із суміші місцевого народного діалекту з літературною мовою інших племен, в даному разі великоруського племені, не вдовольняючись уже готовою літературною мовою, що виробилась у більшості малоруського племені... Русини заявляють або, краще сказати, львівське «Слово» заявляє від імені русинів, що вони не хочуть з'єднатися з іншими малоросами... Навіщо ж говорити про національність, якщо не хочеш національної єдності? Дивні люди!»

Виникає питання: кому більш як через півтора століття потрібна була реанімація політичного русинства? Та ще в часи, коли в таких мукх відроджується національна самосвідомість українського народу і ведеться нелегка робота для консолідації усіх прогресивних сил у боротьбі за суверенітет республіки. В. Ільницький та І. Ребрик у цитованій уже статті пишуть, що Товариство карпатських русинів задумане апаритом щось на зразок Інтерфронтів, і від нього чекають «реальних плодів від протистояння між прихильниками Руху» і русинами. Керівники товариства, як уже йшлося, заперечують причетність до цього обкому партії чи КДБ. У приватній же розмові один «страж» Конституції сказав: краще нехай закарпатці б'ються між собою, ніж мають об'єднатися з киянами і львів'янами. Ось так! А досвід можна запозичити з чинних імператорів, президентів чи регентів, які так пестували русинство. Тож назад до русинства! Зупиняйте історію...

ТЕПЕР

Необільшовицькі сили, що після провалу путчу в 1991 році перебували в підпіллі, в усіх суверенних державах, які виникли на руїнах колишнього СРСР, вийшли з окопів, організовуються і розпочали активну боротьбу за реанімацію Російської імперії. Обманом, шантажем і грубою військовою силою російські шовіністи намагаються загнати народи, що звільнилися з колоніального рабства, у відновлювану «тюрму народів» (В. Ленін).

Ці сили як всередині країни, так і ззовні розпочали шалені атаки на державну самостійність України. Вони відкрито виступають проти незалежності нашої держави, її територіальної цілісності, розпалюють національні та міжконфесійні конфлікти, зневажають українську мову та державні символи. Великодержавні шовіністи та частина вчорашньої партноменклатури, що перебувають при владі, свідомо дезорганізують виробництво, розкрадають народне добро, намагаються компрометувати саму ідею української державності. На Закарпатті ситуація ускладнюється ще й тим, що до московських великодержавників та їх агентури підключилися американські, угорські, словацькі та навіть чеські кола, які намагаються скористатися з бездіяльності української влади, відірвати нашу область від України й приєднати її до Угорщини, Словаччини чи Росії. Особливо підступно ведуть себе угорські шовіністи, які виношують ідею реанімації «Великої Угорщини». Ці прикриттям політичного русинства, вільної економічної зони та спеціальної самоврядної території згадувані сили роздмухують на Закарпатті сепаратизм та українوفобію, гальмують реформи, розбудову Української держави.

Російські комуністичні усвідомлювали той факт, що їхня імперія – СРСР – тримається на терорі, й досить надати народам, які входили до її складу, хоча б найменшої свободи, й вона одразу розсиплеться. Тому в Москві заздалегідь готували до цього Карабах, Придністров'я, Південну Осетію, Абхазію, Крим, а на Закарпатті – «Русинію», щоб потім виступати в ролі «миротворців» і посилати в «гарячі точки» російські танки та війська. Тут уже доводилося писати про те, як американський громадянин угорського походження Пол Роберт Мачогчі за дорученням КДБ та іноземних розвідок більш як чверть століття тому почав займатися проблемою реанімації політичного русинства, започаткованого угорськими панівними колами ще за часів Австро-Угорщини, вільно приїздив на За-

карпаття й читав для партактиву лекції, переконуючи слухачів у тому, що русини не мають нічого спільного з українцями, що нібито вони є четвертим східнослов'янським народом. Політичне русинство мало стати, а нині воно вже й стало спекулятивним підґрунтям сепаратизму та українوفобії в нашому краї.

Не посвячені в таємниці московського Кремля до окрику із «чорносною» «вожді» закарпатських комуністів (Волошук, Химинець, Приходько, Данканич, Мацола, Лутак) виступали проти місцевого сепаратизму. У «Заяві державних та громадсько-політичних організацій області» напередодні путчу ГКЧП вони порожували «кримінального справую», і засуджували сепаратизм ірбачовського «Союзного справую», і засуджували сепаратистів, які «сприяють посиленню в нашому краї сепаратистських інструтів, що проявляються у вимогах якогось особливого статусу Закарпаття в складі України і навіть про доцільність повернення його до Чехо-Словаччини чи Угорщини» (Закарпатська правда – 1991. – 31 липня). Однак після окрику з Москви парткерівництво області не лише змінило своє ставлення до сепаратизму, а навіть ініціювало чи не всі політичні авантюри, пов'язані з різними «зонами» та «особливим статусом» краю, які, як писав народний депутат України С. Павлюк, «є завуальованою спробою поглибити політичну кризу в державі, підсилити і надати реальності існуванню, а також офіційного статусу різного роду сепаратистам» (За вільну Україну. – 1993. – 6 листопада). Обговорення на Верховній Раді питання про БЕЗ на території Закарпаття підтвердило правдивість сказаного. На жаль, президентська рать бачити цього не хотіла.

Справді, за дорученням чи не самого Горбачова 17 лютого 1990 року обком партії та обласний КДБ заснували Товариство підкарпатських русинів (нині – Общество пудкарпатських русинув) і блискавично 21 лютого зареєстрували його. «Общество» (ОПР) створювалося як противага Рухові. Крім того, воно мало нанести «нож в спину» Львову і Києву, де найактивніше розгортався рух за незалежність України. Заступник редактора обкомівської газети «Закарпатська правда» І. Попович по сумісництву став і редактором українوفобської реплитицької «Гручій храм» (нині «Подкарпатська Русь») – рупора сепаратизму, що видавалася в обласному Будинку політосвіти, а після закриття цієї установи продовжувала друкуватися у державній типографії видавництва «Закарпаття», сіючи ненависть до Української держави, її символики і Президента.

Зареєструвавшись як культурно-освітнє товариство, ОПР з перших днів свого існування займається виключно політикою, спрямованою на відрив Закарпаття від України. Вона ґрунтується на «теорії» американських (Магочі), російських (Чешко, Васильєв), угорських (Удварі) та чеських (Сладек, Горжец) політиків, активно підтримуваних місцевими українцями (Турянці, Годьмаш, Макара, Поп, Алмаші) (Див.: Новини Закарпаття. – 1993. – 27 листопада та ін.), згідно з якою русини Закарпаття є четвертим східнослов'янським народом, котрого нібито Сталін позбавив «русинської» національності, «незаконно» приєднавши в 1946 году к Советскому Союзу и передал Украинне без сохранения государственности» (Подкарпатська Русь. – 1993. – 21 жовтня). У зв'язку з цим ОПР вважає незаконним рішення І З'їзду народних комітетів Закарпатської України (Мучачево, 26 листопада 1944 року) про возз'єднання Закарпаття з Україною й домагається анулювання Договору між урядом Чехословаччини і урядом СРСР (29 червня 1945 року) про вихід Закарпатської України, яка згідно із Сен-Жерменським договором (1919) під назвою Підкарпатська Русь входила до складу ЧСР, із складу Чехословацької республіки і її возз'єднання з Радянською Україною.

До поділу Чехо-Словаччини на дві незалежні держави «вожді» «пудкарпатських русинів» регулярно вояжували до Праги, виступали навіть у парламенті сусідньої країни з вимогами «до парламентаріїв: проголосувати за приєднання Закарпаття – колишньої довоєнної провінції Чехословаччини – до Чехо-Словаччини» (Карпатська Україна. – 1992. – 27 лютого). Зрозуміло, на правах автономного краю – Подкарпатська Русь, А щоб надати вигляду «законності» порушенню цілісності території України й зміні кордонів між Україною і Чехо-Словаччиною, «погрозували плєбісцитом, апелювали до ООН» (Срібна земля. – 1993. – 6 квітня), домагалися референдуму, галасували про «разбой украинства» на Закарпатті (Русин. – 1991. – № 2. – С. 16-17), про «кравчуковський геноцид» (професор УжДУ І. Турянці). Таким же війовничим несприйняттям Української держави і всього українського пройнята й програма та діяльність незареєстрованої «Пудкарпатської республіканської партії», основний кістяк якої складають члени того ж ОПР, хоча її скандально відомий «вождь» В. Заяць заграє з Москвою, просторікує про незалежну «диржаву Пудкарпатська Русь» (Вісник

Потісся. – 1992. – 3 березня). Ще активніше це робить голова «сйому» батюшка Д. Сідор.

Як не дивно, але сепаратистські ігри закарпатських політрусинів знайшли прихильників серед певних кіл тодішньої ЧСФР, у тому числі й у парламенті. Серед них особливою агресивністю відзначався голова Чехо-Словацької республіканської партії Мірослав Сладек. Користуючись паралічем української влади, він з метою роздмухування сепаратистських настроїв організовував авантюрні десанти в наш край, під час яких на різних зібраннях та мітингах переконував «подкарпатських русинів», що Закарпаття – «то не Україна, а складова частина ЧСФР» (Новини Закарпаття. – 1992. – 26 березня). З такими заявами він виступав і в чехословацькій пресі (Республіка. – 1990. – 18-24 жовтня; Аїдове демокраціє. – 1991. – 3 вересня). Територіальні претензії авантюриста Сладека активно підтримував Яромір Горжец із празької Спілки приятелів Підкарпатської Русі, яку утворили діти колишніх чеських жандармів та поліцаїв, що народилися на Закарпатті у міжвоєнний період (Аїдове демокраціє. – 1991. – 7, 18, 20 вересня; Народні новинки. – 1991. – 11 грудня).

Після розпаду Чехо-Словаччини єднання з Прагою стало досить проблематичним, і керівники ОПР та ПРП почали заправати з Братиславою, Будапештом і Москвою, з боку яких політрусини, як зізнається їх учорашній «вождь» І. Турянці, отримують не лише політичну, але й матеріальну підтримку (Див.: Новини Закарпаття. – 1992. – 26 березня).

Московські вчені від політики типу Солженіцина, Чешка, Попа, Виноградова та журналісти уже не перший рік переконують світ у тому, що русини Закарпаття є четвертим східнослов'янським народом і переймаються тим, що нібито колишню Подкарпатську Русь «незаконно» перейменовано на Карпатську Україну (Московские ведомости. – 1992. – 14 червня і 6 вересня; Литературная газета. – 1992. – 10 червня; Новини Закарпаття. – 1993. – 5 січня; Независимая газета. – 1993. – 23 лютого; Русский вестник. – 1992. – № 32; Молодь Закарпаття. – 1991. – 9 лютого), агітують за надання Берегівському району статусу автономного угорського округу в складі Подкарпатської Русі. А як на це дивився гарант Конституції? – питає ви. У нього, виходить, своєї думки не було.

Друкуючись у газетах Москви та Санкт-Петербурга, «вожді» «пудкарпатських русинів» І. Турянці і В. Заяць (останньо-

го «старші брати» величають «гаспадином Зайцевым»), чинять наклепи на Українську державу, гаумляться з українського народу, видають закарпатоукраїнське населення за чистокровних росіян, яких підступні українці насильно українізують. У статті «Русины – народ, которого как бы нет», надрукованої у «Российской газете» (1993. – 17 квітня), скандально відомий професор Ужгородського університету І. Туряніца, працюючи в державному вузі і живучи за рахунок українського народу, поширював легенду про міфічну Русинську державу, розділену між «Угорщиною, Румунією, Словацькою й Союзом», й ганебно хвалився, що в своєму паспорті власноручно закреслив національність «українець» і великими буквами вписав – «РУСИН», прямим текстом агітує за відновлення «Русинії» як держави. Багато в чому з Туряніцею перегукується інший професор – І. Поп, якого невідомі сили відкликали з Москви й доручили йому в свій час очолити Інститут карпатознавства при УжНУ, інститут, що за українські гроші працював проти Української держави, всіляко ганьбить наш народ. Останнім часом ті ж сили перекинули Попа в Чехію, і він звідти продовжує обливати брудом Україну й усе українське на Закарпатті.

Особливо войовничим сепаратизмом відзначається «діяльність» Товариства угорської культури Закарпаття (ТУКЗ – КМКС), яке утримується на кошти сусідньої держави й користується сильною підтримкою урядових кл Угорщини. Московсько-американська ідея неорусинства, як відомо, не знаходима прихильників серед закарпатоукраїнського населення області – першою її підхопила угорська преса краю, активно підтримувана пресою, радіо і телебаченням Будапешта і Москви, а згодом Праги і Братислави. Саме в Угорщині з кінця 1989 року почали з'являтися статті, автори яких силкуються доказати, що слов'янське населення нашої області – це окрема «рутенська» чи «русинська» нація, що не має нічого спільного з українським народом, саме в Угорщині з'являються «русинські» товариства, відкриваються кафедри «русинської» філології, які комплектуються «русистами» й готують кадри для майбутньої «Русинії». Закарпатську область в Угорщині офіційно на всіх рівнях до цього часу називають тільки Карпатолійо (Підкарпаття) так, як називали наш край під час угорсько-фашистської окупації. На кошти сусідньої держави наше державне видавництво видало десятки дуже далеких від науки книг

Дупка, Арпи, Гортвай, Сабова та інших політиканів, які силкуються переконати наївних людей у тому, що до приходу угорців ніяких слов'ян за Карпатами не було, що Закарпаття – земля угорська, заселена угорцями, що українців переселила і продовжує переселяти в наші краї післявоєнна влада, фальсифікують на угорський лад назви всіх населених пунктів, річок і гір. А обласна рада і Київ їм у цьому потурбують. Дійшло до того, що в Берегові і Берегівському районі на державних установках майоріють не українські, а угорські державні прапори. Та що там у Берегові. В Ужгороді перед держадміністрацією донедавна курсували міські автобуси під угорським державним прапором.

На ґрунті сепаратизму ТУКЗ стало надійним союзником промосковського парткерівництва області в його боротьбі за автономію та русинство. Так, 17 липня 1991 року під вивіскою свята на честь видатного діяча угорського національно-визвольного руху початку XVIII століття Франца Раковіці II назване товариство провело в селі Вилок на Виноградівщині мітинг, на якому було прийнято «Декларацію про автономний статус Закарпаття». Звісно, не порахувавши з волею 80 відсотків українського населення краю, волею, яку воно виявило рішеннями Любонянської, Свалявської та Мараморощ-Сігетської народних рад 1918 року, Хустського Всенародного з'їзду 21 січня 1919 року, в той час боротьби за незалежність Карпатської України в 1938-1939 роках та на I З'їзді народних комітетів Закарпатської України 26 листопада 1944 року, який поставив крапку над «!» в боротьбі за визволення і возз'єднання Закарпаття з матір'ю Україною.

Національна безтактність ТУКЗ проявилася і в тому, що саме воно було ініціатором нині вже хиріючого утворення Демократичної ліги національностей Закарпаття (ДАНЗ) своєїдного Інтерфронту, у якому в жовтні 1991 року на платформі політичного русинства та автономізму об'єдналися товариства «русинів», угорців, росіян, євреїв, словаків, циган і німців (Карпатський край. – 1991. – 29 жовтня). Саме ТУКЗ на конференції ДАНЗ нав'язало названій Лізі статут, згідно з яким вона стала політичною організацією, що бореться за надання Закарпаттю статусу «автономної республіки» (Подкарпатська Русь. – 1993. – 28 січня), вільної економічної зони чи Карпатського євро регіону, а в Берегівському районі – національно-територіальної автономії.

Як уже відзначалося, на перший погляд хитро масковані «культурні домагання» ТУКЗ активно підтримуються певними політичними колами, а то й урядовими чинниками Будапешта і Москви. Щоб зрозуміти причину такого антиукраїнського альянсу, наведу тільки один ніким не спростований пункт із конфіденційного рішення радянських і німецьких експертів про геополітичні проблеми Середньої Європи (Женева, вересень 1990 року), обнародовані пресою Чехо-Словаччини, Румунії та Болгарії: «СРСР не буде забороняти відірванню Закарпатської України на випадок дестабілізуючої діяльності українських націоналістів та її включення до Угорської республіки» (Срібна земля. – 1993. – 17 листопада; Новини Закарпаття. – 1993. – 25 березня). Мабуть, не випадково разом з московськими засобами угорські засоби масової інформації стрімголів кинулися в бік проти українського націоналізму на українській же землі.

Нині стало відомим і те, що 9 лютого 1991 року з ініціати-ви уряду Угорщини засновано Фонд Телекі, який має фінансувати Інститут міжнародних зв'язків Угорщини з прицілом вивчення мовних та етнічних особливостей угорських меншин у східно-середньоевропейському регіоні, а з вересня 1991 року урядовою постановою з джерел названого фонду було створено Дунайський інститут досліджень мадярства та Інститут оборонних досліджень, що займається проблемами угорців за межами Угорщини. Як свідчить газета «Модьор немзет» (1993. – 28 квітня), Інститут уже видав і перші рекомендації: «поки що не форсувати зміну кордонів, а зосередитися на вимогах «найбільш повної автономії для угорських меншин, які проживають у сусідніх державах» (Детально про це: В. Худанич. Її чий інтересах розпалюються антиугорські настрої? // Закарпатська правда. – 1993. – 10 липня).

Як писав В. Худанич, «на наших очах відбувається подовне намагання реалізувати цю стратегічну лінію – «виймати найбільш повної автономії». Для підтвердження ми могли б цитувати виступи окремих керівників та активістів ТУКЗ по Будапештському та закарпатському телебаченню (22 листопада 1993 року, наприклад), їх публікації у закарпатській та угорській пресі. Справді, таких прикладів – море, та досить навести шантажуючі слова колишнього представника Президента України у Бергівському районі М. Товта, а згодом і депутата ВР України, із статті «Особий путь Закарпаття» в московській «Независимой газете» від 23 лютого 1993 року: «Ми добиваємося створення національно-територіального автоном-

ною округа в містах компактного проживання венгров. Автономний округ дозволив би нам решати певний ряд проблем: створити свободну економічну зону, обмежити приток мигрантів-українців... Ми очень надеемся, что руководство Украины пойдёт нам навстречу и предоставит автономию, если же нет, что ж, нас не так много и самое страшное, что может произойти – венгры возьмут чемоданы в руки и перейдут границу». Одрозу видно, хто ким керує й чого домагається. Тільки не треба говорити від імені всіх угорців Закарпаття!

III Конгрес словацької інтелігенції, який за участі Президента Словацької республіки Міхала Ковача відбувся в Пряшіві 29 травня 1993 року, застерігав перед пасткою, яку робить у собі Карпатський євро регіон. Як висловився спеціаліст з угорсько-словацьких відносин Ладіслав Деак, ідея Карпатського євро регіону йде від Угорщини: «Мадярщина взяла урок з тактики Німеччини, що не слід йти за старими методами розвитку, а конструктивною дорогою, економічним проникненням, а не дусі інтеграції Європи можна порушити інтегритет і суверенність сусідніх держав. Мадярщина підписала Гельсінську декларацію, що границі не сміють мінятися насильною формою, тому пристосовує до цього свої сьогоднішні намагання. Цей регіон має спеціальне самоврядування, т. зв. Раду, яка буде верховним органом. Мадярщина прагне, аби ця Рада не була підпорядкована суверенітету держав, і в ній хоче захопити вирішальну позицію. Потім Рада пред'явить пропозицію про проведення референдуму, аби в окремих частинах громади плембситом вирішили, де хочуть жити» (Нове життя. – 1993. – 5 червня). Тому угорські засоби масової інформації так активно підтримують політичний русинізм на Закарпатті, цю автономію, Карпатський євро регіон та домагання особливості територіального статусу Закарпаття в складі України. Користуючись з того, що українська влада мало дбає про цілість територіальної цілісності держави, певні політичні кола Угорщини роздмухують сепаратистські антиукраїнські настрої на Закарпатті. Голова ТУКЗ Шандор Фодов у будапештській газеті «Пешті гірлоп» від 14 квітня 1990 року злорадів з того, що на Закарпатті з'явилися русини, які «не хочуть відноситися до Києва», а «скоріше до Будапешта», й обіцяв скоритися з того, що слов'яни воюють між собою. А в інтерв'ю газеті «Модьор форум» (1993. – 7 січня) по-своєму трактує Закарпаття України про національні меншини, називає ТУКЗ «керуючою і спрямовуючою» політичною силою області й вимагає

передати в його руки керівництво школою і освітою, щоб від культурної автономії «розпочати здійснення повної автономії». А щоб у народі Угорщини створити негативну думку про Україну, її армію і Рух, вдається до підтасовки фактів та дезінформації. Духом бойовничого сепаратизму й українофобії пройняті й інші матеріали про Закарпаття в пресі, на радіо й телебаченні Угорщини (Нопло. – 1991. – 3 вересня; Модьор гір-лоп. – 1991. – 10 вересня; Модьор немзет. – 1993. – 11 серпня; телепередача «Панорама» від 11 серпня 1993).

Проймперські сили Росії, США, Канади і Угорщини з метою дестабілізації втягнули в політичну боротьбу на Закарпатті не лише православну, але й греко-католицьку церкву. Так, Мукачівська і Хустсько-Виноградівська православні єпархії до цього часу перебувають під юрисдикцією московського патріарха з усіма наслідками, що випливають із цього (жаль, що антидержавного характеру такої підлеглості української церкви не хотів розуміти ніби й грамотний депутат ВР С. Головатий). Не краща ситуація і в Мукачівській греко-католицькій єпархії – вона фактично розпалася на два напрями: український та неорусинський. Очолювані єпископом І. Маргітчем священики вступали за єдність УГКЦ. Друга частина священників на чолі з тепер уже колишнім єпископом-ординарієм І. Семедієм твердо стояла на позиціях політичного русинства і сепаратизму, відстоюючи незалежність Мукачівської греко-католицької єпархії від УГКЦ, намагається не допустити єднання русинів-українців Закарпаття з братами по той бік Карпат (Детальніше див.: В. Довгей. Греко-католики Закарпаття: з Ватіканом... поза Україною // За вільну Україну. 1993. – 25 грудня). Єпископські неорусинські політири навколо церкви не викликають сумніву в тому, що І. Семедій виконував вказівки не лише колишнього обласного КДБ та обкому партії, але й волю католицьких ієрархів Будапешта, Братислави та Пітсбурга, які не хочуть, «аби цей край належав до України» (Інформаційний листок КоЗІ. – ч. 18. – Березень-квітень 1993. – С. 5). Важко запідозрити в любові до України нового єпископа Шашіка, з волі Ватикану присланого до нас із Словаччини. Ось вам і незалежність церкви від політичних панів Головатий! Так і хочеться запитати вас: на чий ви майдан воду ласете? І чого домагаєтесь, захищаючи сепаратистів на віві у парламенті? Систематично!

Верхом глумління над Українською державою було проголошення в Мукачеві 15 травня 1993 року опереткового «Вре-

менного правительства Подкарпатської Руси» на чолі з уже відомим українофобом І. Турянцем. Крім місцевих «русинов», до «временного» увійшли й громадяни сусідніх держав: Тібор Ондік та Могорита (Словаччина), Горжані (Угорщина). У розподіленні цього «правительства» надавалась преса, радіо і телебачення Словаччини, Чехії та Угорщини, не кажучи вже про радіо, телебачення і пресу нашої області. Не зайвим буде зазначити, що й нині на сторінках «братньої» словацької преси не знайдете доброго слова про нашу державу і український народ.

Одразу після проголошення «временного правительства» почало публікувати різні «заявлення» та «обращення» до «закарпатцев» і до «народов бывшего СССР», в ООН і Міжнародний суд з вимогами надати нашій області статус «Автономной Республики» і створити комітет для підготовки «конституції» Подкарпатської Руси (Подкарпатська Русь. – 1993. – 21 жовтня). Отримуючи щедру фінансову підтримку не лише з-за океану, але й від місцевих рад (Див.: Срібна земля. – 1993. – 17 грудня) та директорів мукачівських заводів Трощака, Перести і їм подібних (Дзвін. – 1993. – 17 грудня), «временное» регулярно розіжджало по сусідніх державах, проводило там антиукраїнські акції, як, наприклад, прес-конференцію в Будинку журналіста у Братиславі (Братиславська «Правда». – 1993. – 20 грудня), виступ у «Панорами» Угорського телебачення в Будапешті 13 серпня 1993 року, під час яких «председатель со мінстрами» паплюжили Україну й переконували світ у тому, що вони вимагають автономії, «за якою буде й відокремлення» від ненависної їм України (Срібна земля. – 1993. – 31 серпня). Нову й антидержавну діяльність «временного правительства» однозначно підтримали «Русский дом», Товариство словацької культури, «Асоціація демократов Закарпаття», «Народний комітет общественного согласия», Гражданский конгресс України та інші українофобські угруповання (Подкарпатська Русь. 1993. – 21 жовтня).

Сепаратистський шабаш ОПР і його «временного правительства» бачить чи не весь світ. Крім сусідніх держав, сепаратистські ігри на Закарпатті підтримують фінансово деякі організації Канади і США (Інформаційний листок КоЗІ. – ч. 18-го. – 1993. – С. 9). Політрусини знайшли групу депутатів у вже розпущеній ВР РФ, яка вважала, що ситуація на Закарпатті схожа із ситуацією в Криму, й збиралася зайнятися нашими

справами: вони налагоджували контакти з «Республікою Крим і Молдовською Придністровською республікою» (Новини Закарпаття. – 1993. – 27 лютого). А згодом під своє російсько-фашистське крило політрусів Закарпаття від імені «фракції ЛДП Государственной Думы Федерального собрания Российской Федерации» узяв новоспечений вождь В. Жириновський (Подкарпатська Русь. – 1994. – 21 квітня). Французька преса з тривогою писала, що в центрі Європи назріває ще одна Боснія (Ле Monde політiкве. – 1993. – Червень. – С. 12). Жаль, що наш Президент і уряд України робили і роблять вигляд, що цього не існує і в них немає думки з цього питання.

Керівники області, заявляючи про свою любов до України і засуджуючи екстремістські заяви «Пудкарпатської республіканської партії» та «временного правительства» як антидержавні, чомусь не відмежовуються від політики ОНР, яке довго не проходило перереєстрацію, однак продовжувало видавати антиукраїнську рептильну «Подкарпатська Русь». Бо, як казав колишній голова області Д. Дорчинець, у нас «є отдельні сепаратисты, як і в других областях» (Срібна земля. – 1993. – 13 листопада), а представник Президента М. Крайло нагородив «премієра» І. Туряніцу новою «Таврією». «Чого ж після цього варгі, запитує «Срібна земля» в номері від 11 травня 1993 року, офіційно розгизаговані пресою заяви обласних керівників про їхнє відмежування від сепаратизму і сепаратистів, клятин в любові до України?» Бо й справді, чимало схожого було і є в діяльності області та «вождів» політрусів. Це і вимога кодифікації русинської нації (на заклик області в «неорусини» до приходу Балого записалося менше 40 закарпатців), і проведення референдуму, і намагання проголосити Закарпаття «спеціальною самоврядною адміністративною територією як суб'єкта в складі незалежної України», і боротьба за ВЕЗ тощо. «Закарпатська правда» в номері від 6 листопада 1993 року писала, що область та облдержадміністрація проводять з політрусинами спільні прес-конференції і співпрацюють. А президент нагородив вождів сепаратизму Волощука, Семедія та Сідора орденами «За заслуги». Що й казати, порозумілися.

Не хочеться вірити, але факт: газета «Русинської оброди» Словаччини «Народны новинкы» (1993. – 27 жовтня) у статті «Драматичне іднання о автономії» «посла» «дочасної влади» Подкарпатської Руси на Словенську В. Могорити повідомляла, що представник Президента України на Закарпатті М. Крайло «окрім того є ще підпредседа парламенту Підкар

патської Руси». Зміст цієї статті опублікував у «Закарпатській правді» від 20 листопада 1993 року під заголовком «Допоки ще?» М. Мушинка, однак спростування щось ми на зустрічали. Як не було й спростування газети «Народны новинкы» про «временну зустріч керівників області з «временным правительством», на якій мова нібито йшла про автономну республіку Подкарпатська Русь, бо «Україна ся розпадать». Голова «временного» професор Ужгородського університету І. Туряніца й раніше в присутності ряду обласних депутатів та пана Крайла заявляв, що «пора нам розлучитися із трупом України. Най буде Закарпаття автономнов республіков, яка ни од кого ни залежна и нам нико ни уповість, же мы ни на добрум пути», і ніхто навіть елементарного зауваження не зробив знайомішому українцю жеру.

Справжній «натхненник і організатор» антиукраїнського шашу на Закарпатті «засвітився» згодом – у зв'язку із зверненням «временного правительства» Підкарпатської Руси до «народів» Закарпаття. 11 червня 1993 року оргбюро закарпатського відділення Союзу комуністів України безастережно підтримало сепаратистські автономістські домагання ОНР під півніською «спеціальною самоврядною адміністративною територією суб'єкта в складі незалежної України» й наголосило на необхідності відновлення СРСР. А 22 вересня того ж року на нараді партактиву в центрі «Русинії» Мукачеві колишній перший секретар Закарпатського обкому партії М. Волощук заявив, що Україна нам нічого не дала, і тому області треба негайно проголосити самоврядність, «а потім уже нехай розбираються, і ніби у відповідь на таку «пораду» й справді була спроба проголосити на сесії ВР України питання про ВЕЗ та провал референдуму з цього питання, що його «проштовхували» за проектом закону про таку самоврядність.

Та чи надовго? І як довго влада України терпітиме таку антидержавну діяльність на теренах незалежної держави? Бо демократія і сепаратизм – явища далеко не одного порядку. До того ж, демократію потрібно й захищати. Бо, як писав великий український поет О. Олесь у поемі «Цвіте трояндами»,

Часом воля, наче пташка,
У вікно влетить сама,
Не зачинши нагло вікон, –
Зирк! І вже її нема.

«РУСИНСЬКА» ЧИ «РУСЬКА» МОВА НАША?

Весь грамотний світ, крім політиків імперіалістичних держав, ніколи не піддавав сумніву те, що слово *русин* чи *руси* є ширшою самоназвою українців від Тиси і до Кубані. М. Грушевський у вступі до «Історії України-Руси» писав: «Ся праця має подати образ історичного розвою життя українсько-руського народу, що інакше зветься «малоруським», «південноруським», просто «руським» або «русинським». Його старе історичне ім'я: Русь, русин, руський в часи його політичного й культурного унітку було присвоєне великоруським народом, котрого політичне й культурне життя розвинулося на традиціях давньої Руської держави, так що Московська держава (передовсім – наслідком династичних зв'язків) уважала себе її спадкоємницею».

Торкаючись питання про культурне і літературне життя русинів Галичини, Буковини і Закарпаття, М. Драгоманов у статті «Галицько-руське письменство» теж підкреслює єдність русинів на всій території України: «В Австрії, або Цесарщині аж у трьох землях живуть руські люди: у Буковині (220 000), у Галичині (2 300 000) і по тім боці Карпатських гір, в Угорщині, або Венгрії (до 700 000). Ці руські люди подібнісенькі мовою і звичаями до тих, що живуть в południ Rosii і звуться одначенних людей малоросами, або українцями, котрих... у Росії більш 14 мільйонів».

У недавню опублікованій «Історії русів» однозначно йдеться про народ український як «народ руський», про «князів руських», «гетьмана руського», про «прозивання руських воїнів руськими» і про те, що всі «ті назви суть власні руські, з їхньої мови взяті». І гетьмани Богдан Хмельницький, Іван Виговський та інші вважали синонімами слова *український* і *руський*. У одних випадках вони підписувалися як гетьмани війська руського, а в інших випадках – як гетьмани війська українського. Відповідним чином українська мова в минулому теж називалася мовою руською. На Закарпатті у зв'язку з географічними та відомими історичними обставинами давня самоназва українців та їх мови збереглася найдовше.

Іноземні колонізатори робили все для того, аби відірвати Закарпатців від своїх братів по той бік Карпат, щоб убити на-

На жаль, президент і уряд України цього не розуміють, а сепаратисти з цього користуються. Особливо активізувалися вони після приходу до влади клану Балоги. Керована балогином М. Кічковським обласна рада продовжувала вимагати від Верховної Ради та Президента офіційно визнати русинів як четвертий східнослов'янський народ, а 7 березня 2007 року балоги́вці ухвалили рішення «визнати на території Закарпатської області національність русинів» й зобов'язали органи місцевої влади підтримувати й фінансувати діяльність русинів.

Як і слід було сподіватися, таке рішення обласної ще активізувало сепаратистів. Голова «сойму» Подкарпатської Руси батюшка Сідор побіг до Москви й почав вимагати визнання «Подкарпатської Руси» як окремої суверенної держави, гарантувати їй незалежність, видавати русинам подкарпатські паспорти. А 25 жовтня 2008 року політусини на збіговиську в Мукачеві прийняли «Меморандум», у якому проголосили «восстановленіє государства Подкарпатської Руси» і звернулися до Росії та Євросоюзу із закликом військовою силою гарантувати їм незалежність.

Думаєте, що такі вилазки сепаратистів заставили Київ задуматися над тим, що робиться в Мукачеві? Помиляєтеся. До честі СБУ, вона зацікавилася «діяльністю» Сідора та Жупана, а ось у Гаранта територіальної цілісності держави своєї думки цього питання не було. Очевидно, жив думкою Віктора Балоги.

Незважаючи на обіцянку СБУ зайнятися сепаратистами, обласна рада 14 січня 2009 року прийняла рішення фінансувати з обласного бюджету українофобську газету «Подкарпатський русин» (Новини Закарпаття. – 2009. – 17 січня). Разом з балоги́вською адміністрацією обласна бореться за «свою» СБУ, міліцію, інші обласні служби, чинила шалений опір керівникам, призначеним Києвом.

Зрозуміло, такий стан речей підбадьорює сепаратистів. Наприкінці січня 2009 року Москва організувала в Ростові-на-Дону шабаш русинів. Туди поїхало і «правительство Подкарпатської Руси» на чолі з «прем'єром» П. Гецьком та «міністрами» Павуком і Микулінім. На чому світ стоїть паскудили Україну, вимагаючи «незавісіміості» Подкарпатської Руси. Повернулися – і нічого. Взялися за русинське та російське «ошколованя» на Закарпатті, яке відкрито фінансується Москвою.

шу національну свідомість, і без того потьмарену проімперською політикою Будапешта, Петербурга, а згодом і Праги. Ще на початку XX століття угорський уряд радив австрійському імператору вести лінію на розкол між словаками та чехами в Австрії. Як писав угорський прем'єр у листі до імператора, «тому і стараюся придушити стремління до єдності чехів і словаків та вважаю небезпечним і той факт, коли б в угорських і галицьких русинів збудилося почуття племінної єдності». Між іншим, як пише Г. Лавер, «після поразки в Другій світовій війні міністерство закордонних справ Угорщини дає стратегічну вказівку своїм послам в сусідніх країнах, щоб вони всіляко підтримували русинів і допомагали їм матеріально, тому що коли вони усвідомлять, що вони українці, то Угорщина ніколи не зможе їх території знову приєднати до себе».

Подібною була й політика чеських колонізаторів на Закарпатті у 20-30-х роках минулого століття. Редактор журналу «Наша земля» В. Гренджа-Донський у програмній статті цього місячника в 1927 році писав: «Те саме прокляття, що переслідувало наш народ в давній Росії та в Австрії, прийшло врешті й до нас. Там робили з нашого народу «малоросів», «рутенів» чи «русинів», а тепер хочуть із нас зробити малий народець без культури, без історії, без літературної мови – «руснаків» – на те, щоб нас потім легше ковтнути... Урядово випрокувано клятий «языковий вопрос», даліше – релігійну боротьбу, все це на те, щоб відвернути нашу увагу від того, що наше соціальне становище ставало чим раз тяжчим, що господарська країна чим раз більше жебрачила, що відібрано належні нам права» (№ 1. – С. 2). Сказано ніби сьогодні.

Українське самоусвідомлення закарпатських русинів розпочалося після розпаду Австро-Угорщини. Відомо, наприклад, з якого рішення угорські колонізатори відкинули спробу мукачівського єпископа Андрія Бачинського об'єднати Закарпаття і Галичину в одну церковно-адміністративну одиницю та намагання закарпатської і галицької інтелігенції об'єднати Галичину, Буковину і Закарпаття в межах Австрійської імперії в одну територіально-адміністративну одиницю. Між іншим, недавній єпископ, «автохтон» чи мадярон, І. Семедій австрійської імперії, щоб не допустити об'єднання Мукачівської ГКС з іншими ГКС України в умовах єдиної держави, усіма силами підпирив політичне русинство на Закарпатті.

Особливо нестерпним став національний гніт на Закарпатті після утворення дуалістичної Австро-Угорської імперії. У

XIX та на початку XX століття угорські правителі видали аж 13 чи 14 законів та урядових розпоряджень, спрямованих на повну мадяризацію українського населення краю (Див.: Карпатська Україна. – 1992. – 14 травня). Дійшло до того, що в 1915 році було заборонено «руське письмо» та «руські свята» (їх замінили латинським алфавітом та григоріанським календарем). Після горезвісного закону міністра Аппоні (1907 р.) тут не залишилося жодної руської школи, а на державній службі чи роботі кожен мусив змінювати прізвище на мадярський лад. Інтелігенція, що складалася переважно з греко-католицького духовенства, була майже повністю змадяризована. Лише просте селянство залишалося носієм пам'яті про національно-культурну та релігійну спадщину з галицькими русинами. Йшло та кілька інтелігентів на чолі з А. Волошиним чинили опір денационалізаторам.

Як тільки розпалась імперія, угорський уряд під керівництвом Каролі, щоб зберегти наш край у складі нової Угорщини, 10 грудня 1918 року ухвалив закон X (десять), згідно з яким надав Закарпаттю автономії під назвою «Руська Країна». На 10 грудня 1918 року в Будапешті угорці зібрали з'їзд закарпатської інтелігенції, який мав схвалити цей закон, але наша інтелігенція рішення уряду не підтримала – і з'їзд було зірвано.

Навчені багатовіковим гірким досвідом закарпатці категорично відмовилися від запропонованої їм автономії. Як відомо 18 грудня 1918 року інтелігенція Мараморощини скликала у м. Сигет з'їзд делегатів, який ухвалив рішення про возз'єднання з Україною й постановив зібрати в Хусті «Загальний собор русинів, які живуть в Угорщині», щоб вирішувати долю всього краю, усіх «русинів-українців». Подібні з'їзди відбулися також у інших містах краю, а 21 січня 1919 року в Хусті відбувся Всекарпатський з'їзд народних представників, який проголосив возз'єднання нашого краю з Україною. На з'їзд прибуло 420 делегатів від 175 населених пунктів Закарпаття – 1 делегат від кожної 1000 населення (ряд районів були окуповані чеськими та румунськими військами). Такою була справжня воля народу. (Про це детально див.: О. Довганич. До своєї неньки прагнути закарпатці. // Новини Закарпаття. – 2003. – 21 січня).

Однак у нерівній збройній боротьбі з агресивними сусідніми державами Україна не змогла відстояти свою незалежність, нахил її зрадив і Закарпаття далеко не зі своєї волі опинилося в складі новоутвореної Чехословацької держави. Чехослова-

цькі правителі обіцяли надати нашому краю статус автономії, однак обіцянки своїєї не виконали аж до розпаду республіки в 1938-1939 роках. Та як-не-як Чехословацьчина була демократичною державою, у її складі на Закарпатті з'явилися руські школи, преса, професійний театр і українська література. Розпочався процес українського самоусвідомлення руського населення Підкарпатської Русі.

Наприкінці 1938 року почався розпад Чехословацької республіки, і в зв'язку з цим восени цього ж року празький уряд надав Підкарпатській Русі статус автономії, однак населення краю повело боротьбу за повне відокремлення від ЧСР. Ця боротьба закінчилася 15 березня 1939 р. проголошенням Карпатської України як самостійної держави. Повторюся, але мушу підкреслити знову, що такою була воля народу, який не питав на це згоди мадяронів – духовних батьків нинішніх полігрусинів Магочія, Годьмаша, Амашія, Попа, Туряніці, Жупана чи Сідора.

Відомо, що воля закарпатоукраїнського народу до своєї державності була потоплена в крові кращих його синів угорськими завоювальниками в березні того ж 1939 року. Угорські колонізатори замінили чехізацію мадяризацією й проголосили населення краю окремим угорським народом, що не має нічого спільного з Україною, її народом, культурою і мовою. Точно так, як нинішні полігрусини. Не треба при цьому забувати, що за прагнення до волі, за уточненими даними, в угорських концтаборах опинилося 184 877 закарпатців, з яких 114 892 було знищено.

26 жовтня 1944 року Закарпаття було визволене Радянською армією з-під гніту угорських завоювальників. Згідно з міжнародними угодами воно мало входити до складу ЧСР, однак населення краю не захотіло жити під владою чужинців, і вигнало з території області представників чехословацького уряду. На 1 З'їзді народних комітетів Закарпатської України (20 листопада 1944 року устами своїх представників воно знову проголосило возз'єднання Закарпаття з Україною, тепер уже радянською. Зрозуміло, не обійшлося тут без закусної роботи комуністів, однак у даному випадку воля народу не розійшлася з волею комуністів. Точніше було б сказати: комуністи вгадали волю народу до возз'єднання. Як учасник збирання підписів під Маніфестом про возз'єднання в Берегові з усією відповідальністю засвідчую, що не було випадку, коли б хтось відмо-

внився підписати Маніфест. Навіть представники інших національностей ставилися з розумінням до волі більшості населення краю. І не було в мене автоматів в руках, не ходив зі мною радянський солдат або чекіст, як це нині твердять полігрусини, намагаючись скомпрометувати виношену віками волю народу до возз'єднання, ба й сам акт возз'єднання, який завершився договором між ЧСР і СРСР від 29 червня 1945 року про прихід Закарпаття зі складу Чехословацьчини і вклюдження краю до складу УРСР.

Як видно з наведеного, русини Закарпаття у всі часи усвідомлювали свою єдність з русинами по той бік Карпат. Як і єдність мови, яку з часів Київської Русі називали руською. До речі, цю істину усвідомлювали і вчені мужі сусідніх народів. Словацький поет і громадський діяч Людовіт Штур, наприклад, полемізуючи з газетою «Pesti Hírlap», яка зневажливо писала про редактора газети «Slovenske narodne noviny», що нібито той нападає на угорську мову й захищає мову русинів, писав: русинів нічого прилучати до словацької преси, їм варто мати свої газети і журнали, «адже вони мають свою руську, красиву мову». Й. Кобаль уже звертав увагу на те, що й угорські вчені люди як у минулому, так і тепер не бачили різниці між українцями і русинами, між руською і українською мовами. У відомій енциклопедії «Паллас» (1895-1897) біля слова *рутен* (*русин*) у XIV томі написано: «дивись слова «Малоросія», «Руська література», а в X томі сказано, що «Малоросія – це Україна, а малороси, тобто українці, – це слов'янський народ, що проживає у Півд.-Зах. Росії, Галичині й Угорщині (в основному на Закарпатті)»; у «Великій енциклопедії Ревай» (1924) біля слова *рутен* (*русин*) автори запрошують до слова «русський»; в Угорській етнографічній енциклопедії (1981) *рутенів* пояснюють словом *українці*.

З часів великого возз'єднання ні в кого не було сумніву в тому, що закарпатські русини є частиною українського народу, що руська мова, як вони її називали, є мовою українською. Один тільки американський вчений П.-Р. Магочі, що вивчився таємним агентом КДБ та чехословацької таємної поліції, з усіх сил намагався реанімувати стару «русинську» теорію, згідно з якою, як «доказували» чеські та угорські колонізатори, закарпатські русини є нібито окремий русинський народ зі своєю русинською мовою. Між іншим, сам термін *ру-*
синський народ і *русинська мова* принесли на Закарпаття че-

Але потім платними агентами угорського диктатора Горті. Менажерами на факти, вони твердять, що нібито Духнович був родоначальником неіснуючої русинської мови і літератури. А один «общественник» у цій мізерній справі умудрився поводитися навіть на творчість В. Гренджа-Донського (Отчий храм. 1990. – № 3). «Дивні люди!» – казав про таких М. Чернишевський у статті «Національна безтактність» понад 150 років тому.

Факти говорять про те, що Духнович, на відміну від неорусинів, ніколи не хворів на галицькофобію і не протиставляв подкарпатських русинів своїм братам за Карпатами. Більше, під час революції 1848-1849 років він виступав за об'єднання Закарпаття з Галичиною і Буковиною, щоб спільними зусиллями протистояти іноземним поневолювачам – австрійцям і полякам, котрі «из свободных Русинов рабов зделали не постыдались» (Зоря Галицька. – 1849. – № 31). Ще в 1837 році поет і просвітитель радів виходу в світ «Русалки Дністрової»: «Русалочки заспівали Сладкую пісню над Дністром. Німфи їм ся обозвали Над Тисою, над Істром» («Отвіт Иоанну Левинському») – «Бо свої то за горами – не чужі» («Голос радости»). На відміну від нинішніх політусинів, для Духновича галичани – «Близкі братя єдної мислі, Єдния бесіди» («Поздравление русинов на новый год 1850»).

О. Духнович усе життя важко трудився над тим, щоб провудити своїх земляків від багатовікової сплячки. У вірші «Вручание» він гордо заявляв: «Я русин был, есмь і буду. Я родився русинном», однак, як уже відзначав К. Заклинський (Дукля. – 1963. – № 3. – С. 72), ніколи не плував термін «русский» (русин) з насаджуваними асиміляторами термінами «русинський» та «русский» (у розумінні російський), як це робили і промовляють робити політичні авантюристи. За свідченням Закарпатського, в рукописі названого вірша сказано: «воздух русинский», «русский хліб», «русское слово», «русский піг», «русское имя», «русским ішол расходом». Аналізуючи мову твору, цей дослідник пише: «А скільки з цим Духновичем віршем за ціло літ було зроблено спекуляцій, саме у транскрипції того слова». Особливо спекулювали на цьому москвофіли та «чистокровні» автохтони з товариства його ж імені, які зачаровано віднаходилися на Будапешт.

Як бачимо, Духнович однозначно вважав своїх земляків русинами, а мову їхню – руською, як і мову галичан, хоча й дотримувався того погляду, що для інтелігенції треба писати

ські колонізатори. Однак як вони не старалися, цей термін у русинів краю не прижився. Як свідчить М. Мушинка, «русини у Словаччині (I на Закарпатті. – Ю. Б.) ніколи не вважали себе самостійним народом, і ніхто їх таким народом не вважав». До 1989 р. у пресі русинів не було навіть терміна «русинський», а споконвіку вживався лише термін «русый»... І школи, і підручники, і преса та література була руською. А поруч з нею чеські колонізатори разом з російськими емігрантами продовжували традиції москвофілів XIX століття, насаджували російські школи та пресу».

Однак як тільки Україна заговорила про волю до суверенітету, КІПРС і КДБ одразу взялися за реанімацію русинства за рецептом Магочія. З небаченою поспішністю на Закарпатті було засновано й одразу зареєстровано «Общество подкарпатских русинов», яке проголосило українське населення Закарпаття окремим русинським народом зі своєю русинською мовою і культурою й повело боротьбу за відокремлення краю від України. Вчорашні «інтернаціоналісти» і вірні лєнінці – правічники ідеологічного відділу тодішнього обкому КПУ – стали вербувати в русини інтелігенцію краю, яка, однак, за ними не пішла. Політика «общества» знайшла співрозуміння і підтримку з боку певних кіл Будапешта, Братислави, Праги і Москви, які, як відомо, виношують надії на повернення Закарпаття до складу їхніх держав.

Аналогічним чином у Східній Словаччині виникло товариство «Русінска оброда» з такою ж антиукраїнською програмою. Підтримувана урядовими колами «Русінска оброда» намагається переконати пражських русинів, що вони є окремим самостійним русинським народом, який нібито до 1953 року мав свою мову, русинські школи і пресу, хоча добре відомо, що після війни на Пряшівщині, до 1953 року, і школи, і преса були російськими. «Оброда» домагається «деукраїнізації» культурно-національного життя українців-русинів Східної Словаччини, активно підтримує політичний русинізм на Закарпатті. Це спричинилося до посилення словакізації українського народу – навіть у церквах на Пряшівщині богослужіння перенесено на словацьку мову. Догралися!

Фальсифікуючи історію і культуру Закарпаття, політусини беруть собі в союзники чи навіть в «основоположники» Олександра Духновича, як це робили і їх «отцы» – керівники «Общества ім. А. Духновича» у міжвоєнний період, які виявля-

твори російською мовою – як мовою більш аристократично. Псевдофілологам, які силкуються створити для закарпатців якусь особливу русинську мову, варто нагадати, що Духнович, будучи, за словами І. Франка, невлічно заплутаним у мовних та політичних доктринах, у зрілому віці різко критикував тих русинів, які намагалися той чи інший діалект підносити до рівня літературної мови, бо в такому випадку в русинів було б «1000 діалектів, буде постійна распря, буде междоусобиця, брань, що може русинам последнее принести уничтожение» (Вістник... – 1850. – № 62). Золоті слова, над ними варто призадуматися, особливо праяшівчанам.

Політусинам доцільно нагадати, що й В. Гренджа-Донський ніколи не плував слова *руський і русинський*. Гнівно картаючи манкуртів-песоголовців («Блудному синкові», «Бездольна мати»), поет у віршах «Русин» та «Люби рідну мову» переконував земляків, що вони русини – «сини великого народу», й закликав любити «миле руське слово». Арічний герой поезії «Руська мати народила...» гордиться тим, що його «руська мати породила», «над колисков мні руську пісеньку співала», «руським серденьком раділа», «руські сльози лила», «руське слово... вчила», що «Руську душу, руське серце Она мені дала, й відтак гордо свого сина Русином назвала».

У той же час Гренджа-Донський у вірші «Ми українці» гордо кидав у вічі чеським денационалізаторам та їх місцевим поплічникам: «Чим ми є, ми не ганьбимось. Знайте: ось чий ми сини: Ми українцями звемось! А не «русняцькі русини». Прокинаючи того, хто здійме «меч на свого брата», поет у вірші «Як різня почнеться» радив своєму герою: «Плюнь тому у вічі. Хто тебе морочить, Що ти не вкраїнець, А біда зна що!» За вірш «Розділили Україну поміж ворогів», у якому автор з боєм у серці розповідав про те, як після Першої світової війни імперіалістичні держави пошматували українську землю, і тепер стогне Дністер у Галичині, вмирає народ у Карпатах, а буковинські землі толче румунський поїст, чеські «демократи» посадили поета на три місяці в тюрму. Ось яким був справжній закарпатський русин!

І Духнович, і Гренджа-Донський вважали закарпатських русинів частиною великого українського народу, а руську мову – мовою українською. Для них слова *русин і руський* були синонімами слів *українець, український*. Як і для всіх чесних закарпатських русинів, яким дорогою була й залишається

доля свого народу, своєї Вітчизни. У зв'язку зі сказаним проситим, які на задоволення антиукраїнських сил США, Москви і Будапешта намагаються «творити» четвертий східнослов'янський «русинський» народ і неіснуючу досі «русинську» літературну мову.

А щоб наші діти росли неукраїнками, як за старих часів, Москві через свою агентуру на чолі з попом Д. Сідором фінансує в області русинсько-російське «ошколовання». Через «недільні школи» недоумки намагаються відродити суржик, який запроваджували на Закарпатті угорсько-фашистські окупанти в 1939-1944 роках та їх фенцико-бродівські агенти.

Шумовикам з різних «обществ», що відбрунькувалися від «Общества карпатських русинів», та їх покровителям скажу словами Чернишевського: «Що за дивні люди! Захоплюються думкою про свою національність і хочуть дробити своє плем'я на дрібні частини без усякої потреби».

ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО: ІДЕОЛОГІ І ПОКРОВИТЕЛІ

Син угорського емігранта американський вчений Пол чи Пал або Полі Маґочі нерідко приїздить на Закарпаття, щоб реанімувати модне за часів окупаційних режимів русинство. Трохи насторожувало те, що з «істориком» знайомили людей працівники органів, які, здавалось би, не мають нічого спільного з історією і літературним процесом. Та якось не хотілося надавати тому значення. У приватних бесідах зі мною пан Маґочі намагався переконати автора цих рядків, що Закарпаття не возз'єдналося зі своєю матір'ю Україною, а було силою анексоване Радянським Союзом. Сьогодні пан Маґочі став президентом американського Карпаторуського дослідного центру, завідує кафедрою українознавчих студій при Торонтському університеті (Канада), для реанімації русинства зібрав чималі кошти й збирається витратити їх на «підтримку паростків, які мають дати другий урожай революції 1989 року» (Руске слово. – 1990. – 1 червня).

У зв'язку зі сказаним хочеться висловити сумнів у добрих намірах Пола Маґочі. Революція, як відомо, робиться чистими руками, а от бурхлива діяльність заокеанського емісара, спрямована на розшматування українського народу в період, коли той народ у нелегкій боротьбі відстоює своє право на суверенітет, – просто дивує всяку порядну людину.

Уся діяльність пана Маґочі, що видає себе за «спеціаліста» в галузі «творення нових націй» (Голос Лемківщини. – 1990. – ч. 5. – Травень), має підкреслено українофобський характер. Він, бачте, як і Соляніцин, твердить, що «українство» в Галичині нав'язали австро-угорські політики в XIX столітті, на Закарпатті – кат українського народу Сталін у 1945 році, ну а комуністи Чехословаччини і Польщі – відповідно на своїх землях. Тому Маґочі хоче «просвітити» лемків у Польщі, русинів на Закарпатті та в Східній Словаччині, що вони не мають нічого спільного з українським народом. Паразельно з ним це роблять і московські вчені Чешков, Поп та інші.

Останнім часом у періодичній пресі сусідніх країн – Угорщини, Чехії та Словаччини – з'являються статті, автори яких силкуються «доказати», що населення Закарпаття – це якась окрема «рутенська» чи «русинська» група, яка не має нічого спільного з українським народом і в зв'язку з цим ратує за

«новий підхід» до самого акту возз'єднання краю з Україною. Окремі нові партії, що з'явилися в цих країнах, підтримуючи таку точку зору, у гонитві за політичними очками одним з пунктів своєї програми ставлять вимогу про повернення «Карпатольно» чи «Подкарпатской Руси» до Угорщини, Чехії чи Словаччини.

Ностальгія за «угорутенством», «карпаторусством» чи просто за політичним русинством почала проявлятися хай і в незначній частині закарпатської інтелігенції – переважно колишніх духовниківів з Мукачева та їх дітей, які не можуть примиритися з тим, що ні в 1919, ні в 1939, ні в 1944-1945 роках народ за ними не пішов, а виявив і здійснив свою волю до возз'єднання Закарпаття з Україною. 25 січня 1990 року син відомого українського письменника М. Томчаній, архітектор за професією, помінявши свою спеціальність на філологічну науки, в угорській газеті «Картаті і'оз сов» надрукував статтю «Українці чи русини?», у якій неважко вловити ремінісценції ідей наших зарубіжних «добродійників», а 17 лютого уже відбувся установчий з'їзд русинів, проведений за сприяння обласного КДБ та партапарату. З'їзд проголосив утворення Товариства карпатських русинів, яке об'єднало в своїх рядах «угорроссов», «карпатороссов» і просто русинів, а нині окремі його члени уже відкрито проповідують відрубність закарпатсько-українського населення від своїх східних братів, протиставляючи русинів українцям. Гідне подиву й те, що Закарпатський обласним конком буквально через день після проголошення зареєстрував статут Товариства карпатських русинів, а керівні працівники обкому партії стали вербувати інтелігенцію в русинство.

У статуті сказано, що Товариство є не політичною, а культурно-громадською організацією. На цьому наголошувала й обласна партійна преса, зокрема газета «Закарпатська правда» в номері від 21 квітня 1990 року, захищаючи Товариство від «відвертого компрометажу». Однак за статутським камуфляжем неважко помітити його політичне обличчя. Та цього не приховували і тодішні «вожді» і «теоретики» русинства М. Томчаній та Б. Савіва, виступаючи з українофобськими промовами (див. статтю В. Ільницького та І. Ребрика в тому ж номері «Закарпатської правди»). У своїй газеті «Отчий храм» (№ 1 і № 2. – 1990) русини картають киян та «шепелявих» галичан і інших там «мігрантів» за нібито неповагу до русинства, а в «Східноукраїнській партійній газеті «Вісті Ужгородщини» від 22

травня того року один «член правління Товариства», визнаючи антирухівське спрямування цієї організації, заговорив про державність «Карпатської Русі чи Русинії» з її «кордонами, мовою, літературою, культурою й мистецтвом, наукою тощо». Ну, точно, як у відомій сатирі Марка Бараболі «Проект автономії», у якій відомий карпатський сатирик висміяв «Тутошнянську губернію», якої в 30-х роках домагалися безславні батьки наших політрусинів – Фенчик і Бродій.

Питання «українці чи русини» – далеко не наукова проблема, як дехто хотів би це подати «наївній» публіці. Воно давно перестало бути проблемою – життя вирішило його ґрунтовно і безповоротно. У наш час навіть найбільші ретрогради не наважуються ділити Україну на Південну Русь, Галицьку Русь, Холмську Русь, Буковинську Русь тощо. Гра в русинство – політичне питання. У різні часи на всі лади його роздмухували чужоземні загарбники – російські, австрійські, угорські, чеські і польські. Окуповавши нашу землю, вони намагалися вбити живу душу і пам'ять народу, відірвати його від своєї матері-Вітчизни і таким чином увіковічити своє панування. У таку брудну роботу чужоземні заборди втягували місцеву інтелігенцію, яка, не відзначаючись високою культурою і національною самосвідомістю, фактично допомагала окупантам проводити денационалізаторську політику. У зв'язку з цим є потреба ретроспективно оглянути це питання. Тим паче, що закарпатці середнього і молодшого віку з ним майже не обізнані.

Як відомо, національне пробудження на Закарпатті пов'язане із зародженням місцевої буржуазії. Започаткував його А. Добрянський у 40-х роках XIX століття, який усі надії на автономію краю покладав на австрійського цісаря та його союзника Микола I, а подальший культурницький розвиток краю протягом майже цілого століття проходив значною мірою під прапором О. Духновича. З перших своїх початків цей рух набув підкреслено москвофільського характеру. Говорячи про націоналістичний рух на Закарпатті в XIX столітті, М. Драгоманов писав: «Націоналізм угорсько-руський (*закарпатоукраїнський*) – Ю. Б.) мусив мати москвофільський характер, тому що була ще дотепер є «виключно націоналізмом», без домішки соціальної. Такий націоналізм тягне до держави, а не до народу. Коли нема русинсько-української держави, але є держава москвофільсько-петроградська, то, природна річ, що угорсько-руський націоналізм буде линути до цієї держави».

О. Духнович розпочав свою культурницьку, літературну та публіцистичну діяльність під час революції 1848-1849 років. Нормуючись проти соціального і національного гноблення закарпатсько-українського населення, він виступав організатором шкіл, укладав для них підручники, видавав календарі, альма-матри, писав вірші, драматичні та епічні твори, у яких показував страшну убогість і затурканість селянських мас і закликав «подкарпатських русинів» проснутися. Він заснував «Пряшевське літературне заведення», яке розгорнуло видавничу діяльність. За «Книжицу читальну для починаючих» та патріотичну діяльність угорські революціонери його заарештували й висою пішки гнали з Пряшева до Кошиць.

На перших порах Духнович різко засуджував окупантів. У дописі «Состояние Русинів в Угорщине» до «Зорі Галицької» (1849. – № 31) він скаржився, що «азиятички поганы из Русинів свободных рабов зділати не стыдались» і, як і А. Добрянський, ратував за адміністративне з'єднання «Руси Угорської» з Галичиною і Буковиною. У той же час збирався творити місцеву літературну мову. У віденському «Вістнику для Русинів Австрійської Держави» (1850. – № 14) писав: «Я стараюся о мові карпато-или бескидо-русской, народами в Галичині і Угорщині употребляемой», котра є ще «без украшений, як проті художна (*бідна*). – Ю. Б.) невинна дівочка», і закликав прирешати її «красивыми квітами, пестрыми косицями», «мало не ржи очистити».

Однак, побувавши кілька разів у Галичині і налагодивши тісніші зв'язки з львівськими москвофілами, Духнович повністю підпав під вплив Дідичького та його братів, що фатально позначилося не лише на його діяльності, але й на діяльності його послідовників. У числах 29 і 62 згаданого «Вістника» за 1850 рік він переорієнтовується з народної мови на церковно-славянську й погоджується із своїм дописувачем, що «народний наш язык в союзе с библическим или церковно-славянским есть», а ще через два роки починає вимагати для населення краю, зокрема для науки й публіцистики, «салонної» російської мови й вороже виступати проти мови народної, котра відіється тільки для неосвіченого селянства. Коли в 1852 році він опинився в українському переказі поеми Хом'якова «Ермак», Духнович з обуренням у «Зорі Галицькій» (1852. – № 50) писав: «Кий у вас нещасник Ермака Хомякова на столько изуродовал? Який то язык? Якая граматика?...» і з особливою лютюю на-

падав на А. Могильницького, називаючи поета «ужасным финтерлингом» за те, що той у передмові до поеми «Скит Манявський» захищав народну мову. Мовляв, завдання поета – «дигати язык из порока сельской грубости, не оутопати в грязи фразеологии мужиков».

Коли ж «Зоря Галицька», а за нею і віденський «Вістник» перейшли на українську мову, Духнович у «Семейной библиотеке» (1856. – С. 31-32) з гнівом запитував редакції цих двох видань, чому вони замінюють язичіе народною мовою: «О, друзья, братья! Почему поставяете на ея місто безправную, простую служанку, беззбучную: валяющуюся по корчмам и по вольным домам?» Критикуючи журнали «Мета» і «Вечорниця» за публікацію творів Шевченка, Куліша, Марка Вовчка, Федьковича та інших українських письменників, у віденському «Вістнику» (1863. – № 11) він писав: «Простите, братья, не оскорблю никого, но сказать должен я правду, что в тих наших украинских повестях нит доброго вкуса; нынешняя ваша белегристика управлена только для корчмы Грицееви и Ивано-ви, чтоб посмяться, але не образовался... Галичина не на Оукраині... тай для чого должна Галичина стремити до Оукраини? Не понимаю, говорю, якая то притягательная сила несет Галичину до Оукраини?» Майбутнє Галичини і Закарпаття мислив тільки в складі Австрійської імперії. І. Франко в статті «Старая Русь» називав Духновича «чоловіком без сумніву доброї волі і не малих здібностей, але неважливо запутаним у языкові й політичні доктрини і критикував за те, що той «ніколи не завдавав собі праці роздиритися ближе, які книжки радійше читав би його земляки, і відхрепчувався, мов від злого духа, від думок про потребу заведення народної мови в письменстві, бачачи в перемозі тих думок не більше й не менше, як «венеч татарского или монгольского царства» (ЛНВ. – 1906. – Т. 35. С. 385).

У зв'язку з наведеним сучасний дослідник літературного процесу на Закарпатті академік О. Мишанич писав: «Завдяки такому ставленню до народної мови О. Духнович завдав шкоди своїм добрим намірам. Сам він згодом із жахом дивився на наслідки піднятої ним кампанії проти мови трудящих мас, коли мадари́зація серед закарпатської інтелігенції почала набувати катастрофічних розмірів, але вдіяти нічого не міг. Виступаючи проти мадари́зації, він сам і сприяв її поширенню, одірвавшись від того животворного джерела, яке могло вряту-

вати становище» (Вітчизна. – 1962. – № 8. – С. 207). Не випадково на схилі віку Духнович безнадійно скрушався: «В Угорщині руская народность не существует боліе... послідняя искра народнаго духа погасла, й так ми уже ність».

На жаль, таким же плутаним шляхом у національно-мовному питанні йшли й інші письменники Закарпаття позамирулого століття. За винятком хіба одного О. Павловича, рідше відгородившись від живої розмовної мови, вони намагалися писати «салонним русским языком», однак російської мови не знали і писали фактично суржиком, який прийнято називати язичієм. Ознайомившись з творами Духновича та його послідовників, академік В. Перетц писав, що їхні вірші «довольно нескладные, написанные на языке, представляющем страшную смесь малорусского, церковнославянского и великорусского литературного языка» (Киевская старина. – 1892. – Т. 37. – С. 462). Прозуміло, що народні маси такої мови не сприймали. Не випадково Духнович скаржився, наприклад, що навіть його знайомі, яким він безплатно давав свої книжки, не хотіли їх читати, що «мадаризм господствует повсюды и годі зарадити».

Трагедія Духновича та інших письменників Закарпаття XIX століття значною мірою пояснюється тим, що всі вони були полами, були пов'язані з духовенством, і це зумовило специфічний характер їхнього світогляду. І. Франко писав: «Якесь духовенство, будь воно і так зв'язане з життям народним, як наше, – потягає за всіди далеко більше до патріархально-феодальних ідеалів, ніж до ліберальних. Існування його зв'язане нерозлучно з існуванням авторитету, поваги церковної в ділах віри і розуму та поваги феодальної в ділах суспільства» (Твори. – Т. 16. – С. 36-37). Ведучи культурницьку діяльність, наші «будителі» ніколи не ставали в опозицію до влади. Духнович, наприклад, міцно висловлюючись на адресу мадари́заторів, фактично загравав з угорським урядом, коли говорив про «великодушіе» окупантів, підкреслював, що він «вважає свого права, своей народности, но всегда по законам, правно...» (Слово. – 1862. – № 6).

Таку особливість інтелігенції краю використали угорські панівні кола: вони створили духовенству такі умови життя, що, за словами П. Аінтура, попу на селі «мог позавидовувати людині поміщика», зате й піп «в руках властей служил орудіем поанглического, культурно-національного и религиозного гнета» (Наукові записки УжНУ. – Т. 33. – С. 199). До кінця минулого

століття асиміляторам удалося повністю зденационалізувати усе духовенство та «півцо-учителів» краю. Ф. Главачек у статті «Моя подорож по Закарпатській Україні в 1896 році» писав: «Учителі і майже вся інтелігенція, яка вийшла з народу, помандрилася. Між залишками деякої «національної інтелігенції» панувало т. зв. «москвофільство», вдягнене в мадярські кунтуші» (Дукля. – 1957. – № 4. – С. 53). У листі до Главачека В. Гнатюк також стверджував, що закарпатські попи та вчителі – «не вже духом мадяри, а русинами звуть себе лиш тому, що часом говорять по-руськи з селянами, та що суть греко-каголики». Навіть монахи, за свідченням Гнатюка, «наскрізь пересякнуті духом мадярським... Як і всі мадярони, будуть навіть на мадяр нарікати, але рівночасно будуть зі собою говорити по-мадярськи, а Ви, як не знаєте мадярської мови, будете сидіти, як на турецькій проповіді» (Там само. – С. 55). Тому й не дивно, що селянство вороже ставилося до попів, вважаючи їх обманщиками та кровопивцями, як писав про це О. Митрак у своєму щоденнику, опублікованому Лінтуром у згадуваному томі «Жукових записок УжДУ».

У листі до Главачека від 26.05.1896 року В. Гнатюк писав, що нарикінці XIX століття уніатські попи на Закарпатті називали себе мадярами, і лише ті з них, що займалися «літературством», вважали себе «русинами, взглядно «руськими». Приховані погляди одного з них, О. Митрака, В. Гнатюк у листі до Главачека від 14 грудня 1896 року передавав так: «Але Бог і цар» можуть щось для утрово-руського народу зробити. Коли «цар» вишле свої полки в Австрію і установить канони на вершинах Карпат з зверненими пащеками проти мадярів, русини угорські будуть щасливо жити; коли ж ні, то безумовно загинуть». А тому Митрак радив письменникам і всім закарпатцям: «Ми повинні закинути народні «жаргоні», а звернутись до образованої мови російської, узнати її за свою і довести остаточно до злиття всіх слов'янських народів». (Дукля! 1957. – № 4. – С. 59).

У той час як закарпатські і галицькі москвофіли шалено воювали проти української мови та літератури, вважаючи народну мову «хлопистикою», великий син російського народу М. Г. Чернишевський у статті «Національна безтактність» говорив про висміяв і засудив галицьких москвофілів за їх національно-короткозорість. Оскільки сказане Чернишевським має пряме відношення й до письменників Закарпаття минулого століття,

як і до нинішніх наших «русинів», я вимушений навести трохи завелику цитату з названої статті, сподіваючись, що читачі не осудять мене за це: «Галицькі малороси, або, як вони себе називають, русини, відзначаються всіма властивостями, цінними для всього малоруського племені. А коли є племена, які можуть до себе привернути симпатію більше ніж інші племена, то саме малороси – одно з племен найбільш симпатичних. Чарівне поєднання наївності і тонкості розуму, лагідність нравів у родинному житті, поетична мрійність характеру, непохитно наполегливого, краса, витонченість смаку, поетичні звичаї, – все поєднується в цьому народі, щоб чарувати вас, так що інopleмінєць стає малоруським патріотом, якщо хоч трохи поживе в Малоросії».

А їх становить! Це плем'я – переважно плем'я селян, доля яких тяжка. Їх патріотизм чистий від помислу про поневолення інших; вони бажать лише того, щоб їм самим було легше жити на вільному світі; ніяке інше плем'я не хочуть вони підкорити собі чи кривдити. Не можна не співчувати їм».

Картаючи «русинів» зі львівського «Слова» за заяви про те, що «вони не хочуть з'єднатися з іншими малоросами, що вони єнні захисники Австрійської імперії», Чернишевський гнівно записує: «Навіщо ж говорити про національність, якщо не хочеш національної єдності?» І проаналізувавши мову першого номера «Слова», робить такий висновок: «Хіба це – малоруська мова? Це мова, якою говорять в Москві і Нижньому Новгороді, а не в Києві або Львові... Навіщо ж говорити про племінну єдність каліченою мовою, якою ніхто не пише ніде, крім Львова? Наші малороси вже виробили собі літературну мову, незрівнянно кращу; навіщо відокремлюватися від них? Що за дивні люди! Захоплюються думкою про свою національність і хочуть зробити своє плем'я на дрібні частини без усякої потреби». Коментарі, здається, не потрібні, але прямий перелук з сучасністю «Особливо коли мова йде про мукачівських «русинів»».

Угорські шовіністи ніколи не церемонилися з національними меншинами в межах своєї держави, але особливо шалений наступ на поневолені ними народи повели вони після утворення в 1867 році дуалістичної Австро-Угорської імперії. Законом від 7 грудня 1868 року всі національні меншини в країні було зараховано до угорської нації, а спеціальними законами, що були видані в 1879 і 1883 роках, українську мову було заборонено вживати в школах і установах на території І. Поп.

Та особливо шалену антиукраїнську кампанію угорські власті почали вести на Закарпатті в 90-х роках XIX століття під час підготовки і проведення торжеств у 1896 році з приводу 1000-ліття Угорської держави. Ця кампанія викликала обурення світової прогресивної громадськості. У ті дні І. Франко разом з товаришами написав протест угорському уряду «І ми в Європі», у якому говорилося: «Таким-то способом обезсилено, зубожено, отемнено, обдерто з усіх найкращих здобутків цивілізації великий і живий відлом українсько-руського народу, відібрано йому можливість промовити самому в своїй обороні, заткано уста, щоб криком розпущки, стогоном потоптано і зневаженої гідності людської не псував гармонії пишних торжеств тисячоліття мадярської єдності і мадярської слави» (Життя і слово. — 1896. — Т. 5. — С. 8).

У цьому документі виражено рішучий протест угорському уряду проти насильницької мадяризації закарпатоукраїнського населення і в той же час підкреслено, що український народ ніколи не був ворогом трудящих Угорщини, що він завжди шанував і шанує кращих представників угорської нації, угорську культуру і мистецтво. Зрозуміло, що й угорський народ не був ворогом українського народу, у тому числі й населення Закарпаття. Шовіністичну політику здійснювали угорські поміщики, барони та капіталісти. На жаль, не відмовилися від неї й певні сучасні будапештські кола, які зі шкідливим наміром спурдували на Ворітському перевалі монументальний пам'ятник на славу 1100-річчя Угорської держави. До речі, на тому перевалі, де їхні діди й батьки в 1939 році разом з польськими прикордонниками по-звірячому убивали карпатських січовиків — захисників Карпатської України. Тобто на кістках своїх жертв. І Ющенко їм пішов на зустріч.

Проводячи політику мадяризації, угорські власті переймали українські назви усіх сіл і міст, українські прізвища робітників і службовців, закривали руські школи. З 1890 до 1900 року кількість українських шкіл на Закарпатті зменшилася з 210 до 95, а в 1905 році тут було лише 11 початкових українських шкіл. Після сумновідомого закону Аппоні (1907 рік) усі українські школи було закрито, а русинам заборонялося в державних установах розмовляти своєю мовою. Цим пояснюється той факт, що на початку XX століття на Закарпатті було 90,2 процента повністю неграмотного населення — на славу «Великої Угорщини».

Як уже відзначалося, у своїй асиміляторській політиці колонізатори опиралися на уніатське духовенство, синків місцевих капіталістів та поміщиків. За подачки від угорського уряду вони намагалися прищепити закарпатцям ненависть до своїх братів на Сході, повчати їх, що край заселяє якийсь окремий «рутенський» народець, який і своєю мовою, і звичаями, і побутом стоїть ближче до угорців, ніж до українців. Не лише на службі, але і вдома ці ренегати розмовляли виключно угорською мовою і виступали активними поборниками денационалізації своїх земляків, за що народ прозвав їх мадяранами. Тож не дивно, що на порозі XX століття культурне і літературне життя в краї майже повністю занепало. З приводу цього Іван Франко писав, що «доки ті русини звертали очі свої на Русію, у них проявлялось хоч яке-такє життя народне, були хоч які-такі писателі, газети, починався і рух народний, прокидалось «народовство» серед молодіжі. А тепер, коли зв'язки з Русією порвалися, коли очі угорської інтелігенції звернулися до Пешта — що там осталося?» (Твори. — Т. 16. — С. 139).

І дійсно, в той час на Закарпатті не було вже жодного прогресивного журналу чи газети, не було жодного помітного прогресивного діяча. Коли в 1907 році угорський міністр освіти мажоритарний реакціонер граф Аппоні видав антиукраїнський закон, місцева інтелігенція прийняла як належне цей антинаціональний закон. Навіть майбутній президент Карпатської України А. Волошин, який пройшов нелегкий шлях від рутенства через русинство до українства, написав «Практичну граматику малоруської (рутенської) мови» угорською мовою. Пізніше, коли в 1916 році єпископ Мукачівської єпархії угорський магнат А. Папп розпорядився замінити в церковних книгах кирилицю латинським шрифтом, Волошин написав «Азбуку угорського латинського шрифту» та ще кілька книжок латинським шрифтом і угорською транскрипцією для змадяризованого панства, яке навіть мови своєї не знало. Разом з тим Волошин як ніхто інший трудився над тим, щоб зберегти самотутню культуру своїх земляків, видавав газету, молитовники, збірник слов'янської друкарні, бунтував проти мадяризації.

Про ренегатство уніатського духовенства свідчить і такий факт. Коли в роки Першої світової війни угорські власті почали переслідувати закарпатоукраїнське населення за те, що воно нітало солдат російської армії, яка перейшла було Карпати, російські збори духовенства в Нижніх Воротах ухвалили таке

рішення: «Что наш народ внешне не идет так быстро к материализации, как внутренне он ею проникнут, главное препятствие того усматривается в том, что в наших церквах по-русски молились і что наш календарь не тождествен с календарем наших мадярских братьев. Просим потому, чтобы мы могли в наших церквах на мадярском языке к богу взывать и требовать объединения календарей».

Така витівка духовенства була підхоплена угорською шовіністичною пресою. В урядовій газеті «Будапешті гірлоп» від 29 травня 1915 року була надрукована стаття «Геть з московськими буквами», у якій, між іншим, йшлося, що друкування книг кирилицею сприяє поширенню панславізму та православ'я серед «рутенського» народу, і тому треба негайно заборонити таке друкування. Справа дійшла до того, що в селі Білки під Олодар Романець написав брошуру «Разрешение русинского вопроса», у якій вимагав навіть у богослужбових книгах замінити слова «православие», «цар», «царство», «бог» на «русский», «русский царь», «русское царство». Возпоминав про «русские воеводы» (Див.: Ю. Русак. Воспоминания. – Ужгород, 1933. – С. 12-15). Так закінчилася боротьба «русских воевод» з «халупниками» за «салонную» «русскую» мову, таким був логічний кінець політичної гри «подкарпатских русинов» в «угорских кунтушах» у самостійний «русинський» чи «рутенський» народець.

Під впливом революційних подій у 1918 році розпалася «кляптікова» Австро-Угорська імперія і на Закарпатті розпочався національно-визвольний рух. Народні маси не хотіли далі залишатися в складі Угорської держави. Вони не пішли за лідерами «русинства» Є. Сабовим, Ю. Гаджегою, Ф. Гулом, чим, Гебесем, Камінським і Лукачем, які боролися «против всей попытки, направленной на отрыв рутенев Мадярии от своей мадярской праотчизны». Масовий народний рух, що охопив усе Закарпаття, закінчився Всенародними зборами в Хусті, які 21 січня 1919 року проголосили возз'єднання Закарпаття з Україною. Такою була воля народу, який протягом майже цілого тисячоліття знемагав під гнітом чужоземних завоювань. Так що лукавлять нинішні мигівці, попи, макари та годьмаші, коли твердять, що нібито українство принесли на Закарпаття в 1944 році радянські воїни за вказівками Сталіна і Мехліса.

І зовсім не з волі народу Закарпаття у тому ж 1919 році було включено до складу Чехословацької республіки, у дер-

живному утворенні якої перебувало до її розпаду в 1939 році. Як відомо, чехословацькі правителі обіцяли Закарпаттю широкую автономію, якої, однак, не дали до кінця існування першої республіки. Обіцяли також, що «у всіх школах народна мова буде мовою навчання і так само буде урядовою мовою закладом», але обіцянки залишилися обіцянками.

Цікавий такий факт. 15 листопада 1919 року військове командування надіслало міністерству шкільництва листа, у якому просило, щоб Празька академія наук вирішила питання про те, якою мовою розмовляють закарпатці і на якій мові розпочинати навчання в школах краю. У листі-відповіді, надісланому за підписом міністра шкільництва Габермана, на підставі рішення АН від 4 грудня 1919 року говорилося: «Тому що місцевий русинський діалект на Карпатській Русі, про який говорять Статут, є безсумнівно діалектом «малоруським», треба вважати за літературну мову «малоруську», якої вживають найближчі його сусіди та співплемінники, т. є. галицьку українську мову» – і підкреслювалося, що не слід займатися штучним «відлучуванням населення цієї області від національного пня, котрого воно є природною частиною» (Календар «Карпатської правди» на 1927 рік. – С. 124-125). Але незважаючи на недовозначне рішення АН, чехословацькі правителі робили все для того, щоб українська мова на Закарпатті не стала урядовою мовою і мовою навчання.

У тому ж 1919 році чехословацький уряд проголосив відкриття на Закарпатті народних шкіл. Згідно з конституцією навчання в школах повинно було проводитися на народній мові. Та оскільки в краї не вистачало вчителів, чиновник Пеншек, якому доручили організувати «автономне шкільництво», вибрав на роботу величезну кількість російських білогвардійців та чорносотенців, які знайшли собі притулок на території Чехословащини. Учителями було призначено чимало галицьких емігрантів та чеських легіонерів, які в роки війни знаходилися в Росії і трохи вивчили російську мову. Тому від самого початку навчання в школах Підкарпатської Русі проходилося фактично трьома мовами: «автохтоні вчили по-церковнослов'янськи з домішками живої мови, українці – по-українськи, руські – по-російськи, чехи – по-російськи з домішками чеської» (Див.: згадуваний «Календар». – С. 126). Всукуп взятим на себе зобов'язанням уряд офіційно підтримував

і українську, і російську, і так звану русинську мови і цим сприяв роздумуванню мовної боротьби.

У так званому «мовному питанні», яке зводилося фактично до роздумування національної ворожнечі у багатонаціональному краї, чехословацькі правителі наслідували політику своїх попередників. Вони добре знали, як австро-угорські завоювання у довоєнний період, підтримуючи в Галичині, Буковині та Закарпатті москвофілість з його штучним язичем, успішно проводили денационалізацію українського населення, зокрема інтелігенції та духовенства. Крім того, як відзначала преса, «урядово випроковували клятий «язиковий» вопрос, нові колонізатори намагалися відвернути увагу трудящих від боротьби за соціальні і політичні права. «Те саме прокляття, наголошувалося у програмній статті журналу «Наша земля», що переслідувало наш народ в давній Росії та Австрії, прийшло врешті й до нас. Там робили з нашого народу «малоросів», «рутенів» чи «русинів», а тепер хочуть із нас зробити малий народ без культури, без історії, без літературної мови – «руснаків» – на то, щоби нас потому легше ковтнути» (1927. – № 1. – С. 1).

Про одну з причин роздумування національно-мовної ворожнечі в краї обмовився міністр, а згодом президент тодішньої ЧСР Е. Бенеш у брошурі «Промова про підкарпатський кий проблем», виданій у Празі в 1934 році: «Підкарпатська Русь своїм географічним положенням і складом свого населення у відношенні національному й релігійному є країною, що служить дійсно, буквально мостом, переходом між Сходом і Заходом» (С. 44). При розпаді Австро-Угорщини, продовжував Бенеш, перед Закарпаттям була реальна можливість «прилучитися до Української Республіки, що утворилася в рр. 1918-1919, або до нової Росії» (С. 29). Однак така можливість не виступала «західних союзників і Північну Америку», які не хотіли, щоб Росія «перейшла Карпати» і стала «середньоевропейською державою» (С. 30). Тому він попереджував, що «бої за мову» і «предентичним позиранням за кордон, на Україну або на Росію, мусять припинитися» (С. 47), бо «нині не можна сподіватися, щоб принаймні у ближчих століттях взагалі «стало можливість» возз'єднання закарпатців із своїми східними братами» (С. 29). Як бачимо, щирим був пан Бенеш, але в своїх «передбаченнях» помилявся на цілі століття!

Мовна боротьба на Закарпатті у 20-30 роках набула особливого загострення. Автори «Історії подкарпатської літератури»

турь», виданої угорськими фашистами 1942 року в Ужгороді, як і нинішні мукачівські політрусини, твердили, що, мовляв, галицькі емігранти заповнили школи, установи й газети і принесли на Закарпаття мовну боротьбу. Ще раніше щось подібне писав один з «теоретиків» з національного питання краю А. Лукович. У статті «Національная и языковая принадлежность русского населения Подкарпатской Руси» (Карпатурской свет. 1928. – № 1. – С. 330) він твердив, що то «галичане распространяют польско-жидовскую мешанину... не то, что учатися, но даже й слухати мерзко одному русину... Сію мешанину только... половинковникам пріятно слухати, а чистокровный русин сего навеки мерзится!» З Луковичем прямо перегукуються новоявлені русини, які у газетці «Отчий храм» (1990. – № 1) на всі лади паляють «шепелявих» галичан. Достеменно дивним виглядає і твердження катебіста М. Давидова, який у рецензії на книжку Д. Данилюка «Історіографія Закарпаття в новітній час (1917-1985)» писав, що «поширення українського буржуазного націоналізму бере початок на Закарпатті з 20-х років, після розпаду Австро-Угорської імперії і розкоління Підкарпатської Русі до складу Чехословацької буржуазної республіки». Автор рецензії в душі неорусинства твердив, що значну роль «у цьому відіграли не лише представники місцевої інтелігенції, але й українські емігранти з Галичини і, зокрема, недобитки різних контрреволюційних організацій і військових формувань, що запрягли Закарпаття. Значна кількість їх влаштувалася на викладацьку роботу в школах, гімназіях, пролізла в різні просвітняські установи» (Закарпатська правда. – 1989. – 19 березня).

Ну, якщо йдеться про «недобитків різних контрреволюційних організацій і військових формувань», то до твердження можна було б прислухатися, зокрема, коли б автор уточнив, чого саме має на увазі. Однак не можна так огульно говорити про всіх галичан, котрі в ті часи, коли в нашому краї не вистачало своїх викладачів шкіл, особливо гімназій, допомагали закарпатцям піднімати народну освіту і культуру. Серед таких можна назвати І. Панькевича, А. Франка, Марійку Підришку, В. Пачовського, О. Бадана, А. Дівнича, В. Бірчака та багатьох інших галичан, які заслужувують на нашу найвищу шану і повагу.

Навіть комуністична преса того часу свідчила, що національні чвари на Закарпатті розпалювали не галичани, а росій-

ські біломігранти. Уже в 1920 році на території Чехословаччини було 120 тисяч російських білогвардійців, значна частина з них опинилася на Закарпатті (М. Климентюк. Підступні американських імперіалістів на Закарпатті. – Ужгород, 1952. – С. 45). «Руські контрреволюціонери, – писала «Карпатська правда» в номері від 9.10.1932 року, – які протягом декількох сот років поневолювали український нарід соціально і національно, тепер тут, на нашій землі, на Підкарпатті, розпочали свою ганебну працю. За час страшного голоду і нужди... чорносотенна руська контрреволюційна буржуазія завела язикову ворожнечу на нашій голодаючій селі, аби допомогти успішніше чехізувати наш нарід та розбити одноцільний фронт борців проти екзекуції, за хліб, працю, землю і волю». Борці за «народну» мову на Закарпатті, підкреслював у своїй промові «Культура належить народові» керівник закарпатських комуністів О. Борканюк на з'їзді товариства «Просвіта» 17 жовтня 1937 року, «Це є передовсім російські білогвардійці, яких грядущий російський народ вигнав з Росії, а в нашому краї вони дістали приют, ба навіть в наших школах виховують наших дітей» (Карпатська правда. – 1937. – 4 жовтня). Чи не за таких «гріхів» сталіністи завезли на літаку й скинули Борканюка при мо у руки угорським катам у перші роки війни?

В одному таборі з російськими чорносотенцями виступали місцеві «русофіли» – куртяки, камінські, федори, фенцики, бачинські, бродії, «які за мадярського режиму видавали себе за чистокровних мадярів, многі з них ще й тепер не знають ні тільки російської мови, але й мови свого народу», – продовжував Борканюк. Спекулюючи на симпатіях закарпатців до російського народу та його культури, ці політики в душі сумнозвісного Валуєва проповідували шовіністичні ідеї про те, що Україна, як і української мови, нема взагалі, що існує єдиний російський народ від Попради до Камчатки і т. п. Один з тих писак, що гуртувалися навколо заснованого відомою есеркою Брешко-Брешковською товариства «Школярська допомога» (1919-1939), без усякого сорому заявляв: «Я не думаю, чтобы можно было найти сколько-нибудь достаточное число крестьян Киевщины, Черниговщины, Вольны, Галичины, которые бы называли себя украинцами» (И. Лаппо. Происхождение украинской идеологии новейшего времени. – Ужгород, 1926. – С. 3). Професор А. Волконський нічого сумняшся вторив Лавро: «Так, недавно пришлось прочесть, что Шевченко писал по-

рински. Это неверно: Шевченко по-украински не писал» (Карпатский свет. – 1929. – № 4. – С. 496). Думаю, що такі «відкриття» можуть викликати криву посмішку навіть у самого М. Шарги. Або Міністра освіти України Д. Табачника.

Російські біломігранти разом з місцевими «русофілами» сипались доводити, що українська мова є лише діалектом російської мови, що українізм на півдні Росії насаджували австро-німецькі політики «подобно тому, как это было сделано в 1922 году большевиками на территории Малороссии, однако без заметного успеха» (Е. Недзельский. Очерки карпаторусской литературы. – Ужгород, 1932. – С. 15). Скажіть, чим не О. Солженіцин? У червні 1937 року в доповіді «Подкарпатская Русь и русский язык» на «конгрессе о-ва А. Духновича», глумлячись з української культури і мови, П. Сова злорадив з того, що творили сталінські сатрапи на радянській Україні: «Разложение украинства всеяет в нас уверенность не только в нашей правоте, но и в окончательной победе» (Русский народный календарь на год 1937». – С. 83). «Украинцы ни в коем случае не народ. Украина никогда не существовала», – просторікував фанатизуючий вождь «угро-русских» «чорнорубашников» С. Фенцик (Наш путь. – 1935. – 3 вересня). А згадуваний уже Луконич твердив, що закарпатоукраїнське населення «не принадлежит целиком к малорусской ветви великого и единого русского народа» (Свет. – 1929. – № 1. – С. 403). Майже як московський професор І. Поп. Так і кортить спитати: чи не звідси черпають ідеї нинішні «теоретики» новоявленого русинства на Закарпатті – попи, годьмаші, алмаші, магочі і їм подібні (Див.: Історія Ужгородщини. – 1990. – 22 травня), протиставляючи населення краю українському народу?

Писання поборників «великой и неделимой» Росії були ширь наповнені випадками проти політики КПРС, яка нібито ставить собі за мету знищити російську націю та її культуру. Чорносотенці твердили, що в СРСР не можна навіть «заикнуться» про Росію. У хворобливій уяві Д. Вергуна на всій земній кулі залишився тільки єдиний куточок «подлинной Руси», «где при звуках Русь святая – еще шемит сердце, еще дрожит слеза» – це «Русь Подкарпатская» (Альманах «Возрожденцев». – Прага, – 1933. – С. 6).

У 1923 році, на противагу «Просвіті» (1920-1939), яка багаторо зробила для поширення української культури і літератури на Закарпатті, російські біломігранти разом з угорськими та

автохтонами організували культурно-освітнє товариство «Общество имени А. Духновича». Прикриваючись ім'ям відомого закарпатського письменника і громадського діяча XIX століття, духновичівці з 1923 до 1939 року проводили на Закарпатті шалену українофобську політику. Чехословацький уряд по чергово підтримував то «Просвіту» то «Общество им. А. Духновича». Цікаво відзначити й те, що, крім чехословацького уряду, «русифільську» пресу, видавництва й партії та їх діячів щедро фінансували уряди багатьох країн, у тому числі польський та угорський. Коли, наприклад, чехословацький уряд перестав фінансувати фенциківську газету «Карпаторусский голос», що функцію взяв на себе польський посол в ЧСР Гржибовський. Доходило до курйозів: «патріотичні» статті для керівника «Общества им. А. Духновича» відомого угорського С. Фенцика писав польський консул в Ужгороді Сержбіньський (Українське слово. – 1935. – 21 березня).

Виникає питання: яку мету ставили перед собою буржуазні правителі, підтримуючи національно-мовну гризню в краї? На політичних зборах у Берегові чеський урядовець Клофач на це питання відповів так: «В русинських школах на П. Русі ми повинні запроваджувати не українську мову, а російську, і саме з тієї простої причини, що Львів близько, а Москва далеко, і наші русини ніколи не дістануться до Москви» (Вперед. 1931. – № 24). До речі, Клофач лише повторив те, що говорили угорські колонізатори на початку XX століття. Нині на таких позиціях стоять політусини. Як не прикро, але доводиться констатувати, що «русифілам» у 20-30-х роках вдалося обманути значну частину учнівської молоді та вчителів і втягнути їх у мовну гризню. На згадуваному з'їзді «Просвіти» О. Борканюк відзначав: «Значна частина нашої інтелігенції, яка інакше є демократична, в мовному питанні підпала під вплив цих ворогів народу».

Керуючись відомим принципом «розділяй і володарюй», чехословацькі правителі підтримували й «тутешняцький» напрям з арсеналу австро-угорських окупантів вони витягнули «теорію» про те, що Закарпаття населяє «особливий народець» – так званою русинською мовою, ближчою до чеської, ніж до української. Газета «Голос життя» в номері від 18 листопада 1934 року писала: «Кому потрібне русинство? Ясно, що чеські імперіалісти хочуть тутешнє українське населення відмежувати від його природного пня, щоб могли швидше зчехізувати

його». Політичну суть «мовної гризні» в ті часи добре розкрив Марко Бараболя в сатирі «Продукція язиков», показавши, що гризню навколо «мовного питання» керував міністр-чех, аж ніяк не зацікавлений у розв'язанні надуманої «проблеми».

Відомо й те, що до 1924 року не мали чіткої лінії в національному питанні й комуністи краю – вони підтримували на Закарпатті москвофілство, яке зливалось з «русифільством» угорської, чеської і «тутешняцької» орієнтації. Лише після рішення з цього питання V Всесвітнього конгресу Комінтерну і II з'їзду КПЧ, який відбувся в листопаді 1924 року, компартія виправила свою помилку. З того часу й комуністи краю почали виступати за впровадження української мови в школах і пресі Закарпаття. Це було задовго до Мехліса, «таварішці» русини. Нова політика КПЧ, що була найбільш популярною в краї, не мало налякала чеських панів, і вони, за прикладом своїх попередників, вирішили заборонити українську мову взагалі. Рішенням найвищого адміністративного суду Чехословаччини від 28 червня 1925 року українську мову було визнано чужою для українського населення області (Див.: Радянське Закарпаття. – 1956. – № 1. – С. 112). Закарпатоукраїнському населенню офіційно приписувалося називати свою мову *русинською*, хоча місцеве населення споконвіку називало її *русською* як синонімом *української*. Не забороняли чеські москвофіли називати й «карпаторусською». Так що українофобство після 1925 року в Чехословаччині було фактично узаконеном.

У «мовну боротьбу» чехословацьким правителям вдалося вилізти майже всю інтелігенцію краю. І. Еренбург, відвідавши в 1928 році Підкарпатську Русь, зазначав, що «местная интеллигенция занята главным образом спорами об языке. Сущестуют три лагеря: русский, украинский и «местняцкий». Последний ратует за возведение в язык местного диалекта (Виза времени. – М.-Л., 1931. – С. 251). Саме цього домагаються навіть «теоретики» реанімованого русинства з політичним підтекстом! Таку ж картину побачив російський письменник і в 1934 році: «Я был в Подкарпатской Руси лет пять тому. Мало что изменилось за это время... В Подкарпатской Руси, – продолжал Еренбург, – грамотных людей мало, и эти грамотные люди заняты главным образом спорами об языке: по-кавказски они грамотны – по-русски, по-украински или по «местняцки» (Затянувшаяся развязка. – М.: Советский писатель, 1934. – С. 192).

А тим часом поки закарпатська інтелігенція вела «мовну боротьбу», окупанти проводили насильницьку чехізацію закарпатоукраїнського населення. Хоча офіційно в «русинських» школах було запроваджено «Руську граматику» (1922) І. Панакевича, поруч з нею використовувалося понад 10 інших граматик – усе залежало від бажання і симпатій учителя. Утвердившись при владі, окупаційні власті почали відкривати на Закарпатті чеські школи. За визнанням самого Бенеша, у 1931/1932 навчальному році на Закарпатті на 433 початкових (восьмирічні) «русинські» школи припадало вже 160 чеських шкіл, на 16 «русинських» – 14 чеських горожанських шкіл (Див. згадувану «Промову...», – С. 52).

Крім того, в початкових школах краю працювало 618 вчителів-чехів, а в горожанських школах, гімназіях та академіях частка учителів-чехів становила 41,1% (Подкарпатська Русь за роки 1919-1936. – Ужгород, 1936. – С. 101-105). Ці вчителі не володіли українською і проводили навчання чеською мовою, якої діти не розуміли. Ба і вчителі-«автохтони», борючись за «народний язык», проводили навчання в одній і тій же школі по-різному: по-«русинськи», по-українськи і по-російськи. Таким чином, закінчивши школу, учні залишалися фактично малограмотними, що цілком влаштовувало чехізаторів. При найменшій потребі той же Бенеш повідомляв світу, що населення Підкарпатської Русі некультурне, що воно ще не піднялося до рівня світової цивілізації і, отже, йому не можна «дати автономію» (Згадувана «Промова...», – С. 39).

І все ж, необхідно підкреслити, що в історії розвитку культури на Закарпатті у 20-30-х роках відбулися серйозні зрушення в порівнянні з тим, що було тут за часів Австро-Угорської імперії. Як-не-як, Чехословаччина була демократичною республікою, де легально існували десятки партій, які боролися за вплив на народні маси. Серед них були й прогресивні. На Закарпатті вони очолювали боротьбу за возз'єднання краю з Україною. Саме в цей період тут було запроваджено обов'язкове восьмирічне навчання, відкрито 4 гімназії, 2 учительські семінарії, 2 торгові академії, 16 горожанських та ряд сільськогосподарських і промислових шкіл, виходило близько 80 газет і журналів, працював перший професійний театр, заснований М. Садовським і його трупкою, відбувався нелегкий процес національного самоусвідомлення народу.

Наприкінці 30-х років угорські фашисти пред'явили територіальні претензії на Закарпаття. Щоб трохи задобрити свого друга М. Горті, Гітлер та Муссоліні, за згодою Англії, Франції і США, у 1938 році продикутували рішення і Віденського арбітражу, за яким низинні землі Закарпаття з містами Ужгород, Мукачево та Берегово були передані фашистській Угорщині. На решті території краю було утворено автономну Подкарпатську Русь на чолі з агентом Угорщини А. Бродієм. За відкритого братання з Гортієм через кілька днів Бродій було заарештовано і його замінив А. Волошин, якого в березні 1939 року обрали президентом Карпатської України. Однак Гітлер, щоб догодити Сталіну, домовився з Гортієм про окупацію Угорщиною й решти Закарпаття: 15-18 березня 1939 року, коли Гітлерівський рейх загарбав чеські землі, угорські фашисти з боями захопили всю територію Карпатської України, потопивши в крові цвіт закарпатоукраїнської інтелігенції, що чинила опір загарбникам. А в 2009 році за згодою Президента В. Ющенка їх нащадки на кістках убитих угорцями та їх польськими союзниками карпатських січовиків відновили на Ворітському некрополі пам'ятник. Як це назвати?

Гортисти встановили на Закарпатті режим кривавої диктатури. Тут запрацювала машина репресій, яка поєднувала середньовічні тортури з найновішими методами гестапо. Закарпаття вкрілося катівнями і концтаборами. За неповних 6 років було кинуте в тюрми близько 185 тисяч чоловік. Від рук вбитих загинуло 115 тисяч закарпатців. Не враховуючи тих, що були насильно мобілізовані в гортистську армію й полягли на фронтах розв'язаної фашистами війни на Сході.

Криваві окупанти позбавили закарпатоукраїнське населення всіх політичних прав і запровадили насильну мадяризацію. Населенню краю суворо заборонялося називати себе українцями, а саме слово «українець» окупанти вживали лише з прикладкою «бандит». Українська мова і література були оголошені поза законом, із бібліотек виучили всі твори українських письменників. Переважну частину цієї літератури публічно спалили на вогнищах, а решту книг відправили в Дебрецен і Будапешт. Було репресовано і вивезено за межі області майже всю українську інтелігенцію – на угорські землі для колонізації або в табори.

Із заповорошених архівів угорці знову витягнули горезвісну «теорію», за якою Закарпаття заселяє не український, а якийсь

окремий «угороруський» народець, дуже близький до угорців. Отруювати свідомість закарпатців була покладана й клерикальна та урядова преса. На гроші уряду Горті вожді «русофільського» напрямку – відомі агенти угорських фашистів на Закарпатті А. Бродій та С. Фенцик – видавали газети «Карпаторусський голос» та «Русское слово», у яких вели шалену фашистську пропаганду і намагалися переконувати читачів, що на Закарпатті живуть «угоророссы» зі своїм «угороруським язиком», який нібито докорінно відрізняється від «русского или украинского языков» (Русское слово. – 1941. – 2 березня).

Не менш реакційні «автохтони», яких очолював протоієрей О. Ільницький, а протегували їм регентські комісари М. Козма та В. Томчаній, на такі ж гроші заснували «Подкарпатское общество наук». Вони видавали збірник «Гойнал-Зоря» та журналі «Литературна неділя» і «Руська молодеж». Змагаючись з «русофілами» в плазуванні перед окупантами, «автохтони» чи «тутошняки» переконували читачів, що нібито Закарпаття заселяють «рутени» чи «русини-западняки», які являють собою «особливе плем'я неслов'янського походження», що «русин має свій окремий язик, окрему культуру й окрему літературу» (Литературна неділя. – 1941. – 23 листопада). Так що Магочі, Поп, Шарга чи Турянці лише повторюють «теорії» фашистських попередників.

У роки угорської окупації старою російською орфографією було видано кілька хрестоматій для «угро-русских» та «угро-русских» шкіл, куди включили матеріали з дореволюційних російських та закарпатських видань, а також низку «грамматик». З 1941 року запровадили «Граматику русского языка» І. Гарайди, яка культивувала своєрідне язичче – суміш місцевого діалекту з покрученою російською та угорською мовами. Такі «освітні» заходи призвели до того, що в 1944 році на Закарпатті нараховувалося понад 150 тисяч неписьменних або малописьменних.

Зрозуміло, що закарпатоукраїнське населення не мирилося з неволею. Одразу після окупації краю почалася масова втеча молоді в Радянський Союз, де на них, на жаль, чекала сталінська неволя, тюрми і концтабори.

У роки окупації на Закарпатті ширився український патріотичний рух молоді за визволення краю, так звані «ковнерівці». Проти окупантів виступали комуністи, хоч і з деяким запізненням почали діяти партизанські загони О. Тканка, В. Русина,

Д. Усти – І. Прищепи. Усе це паралізувало «нормальну діяльність» окупантів у Карпатах, однак довгождану волю принесли брати зі Сходу вікопомної осені 1944 року. Після визволення закарпатці навідріз відмовилися від тих договорів, згідно з якими наш край було включено до складу Чехословацької республіки. Тут розгорнувся всенародний рух за возз'єднання з Україною, який закінчився прийняттям у Мукачеві Маніфесту про возз'єднання.

Історичний акт – підписання договору між ЧСР і СРСР про возз'єднання Закарпаття з Україною відбувся 29 червня 1945 року. Як живий свідок тих подій хочу підкреслити, що то було вільне виявлення волі усього закарпатоукраїнського населення, торжество історичної справедливості, значення якої приписати нікому не вдасться.

Треба відзначити, що закарпатські українці в нерівній боротьбі з чужоземними поневолювачами протягом майже цілорічного відстоювали й відстоювали свою мову і культуру й донесли їх до наших днів. Нині ми гордимось й тим, що наші предки, відстоюючи свою ідентичність, з надією дивилися на Схід, боролися за возз'єднання з своїми братами по той бік Карпат. Тому не можна зрозуміти тих, що намагаються посварити закарпатців із своїми однокровними братами. Хоча кому не відомо, що ренегатство існувало у всі часи, але воно завжди кваліфікувалося як злочин перед своїм народом. Та й проміжне політиканство лаврових вінків нікому не приносило. Не принесе!

ВІДПОВІДЬ ПРОФЕСОРУ МАГОЧІ

(з приводу політичного шоу Ужгород-Медзилаборце-Коцуру і не тільки)

Уже не раз доводилося писати про те, що 18-19 березня 1991 року в Ужгороді відбувся міжнародний науковий семінар «Традиції регіональних культур. Українці-русини в Карпатах і діаспорі», у роботі якого взяли участь вчені України, Угорщини, Словаччини, Польщі, Югославії, а з американського континенту – проф. П.-Р. Маґочі. Останній був ініціатором проведення цього семінару і його неофіційним спонсором. На семінарі він оголосив доповідь «Створені чи перетворені в Америці? Національність і процес самовизначення серед карпатських іммігрантів». Організована з випадкових людей русинська «група підтримки» оплесками та вигуками з місць схвалювала все, що говорив їх «ідейний лідер», як з пієтетом називала професора прорусинська газета обласної ради на родних депутатів «Новини Закарпаття», однак при обговоренні доповідей жоден з його учнів і шанувальників не спромігся на виступ, щоб сказати кілька слів з приводу порушеного питання. Як не запрошував головуючий доктор філологічних наук О. Мишанич до виступу тодішніх керівників «Общества карпатських русинів» М. Томчанія та А. Сочку, ті відмовилися від слова. Бо й що могли сказати бездарні політики? Тим часом поважні науковці і спеціалісти в галузі карпатознавства професори Й. Дзєндзелівський, П. Чучка, В. Мельник, М. Томодар, доцент О. Борель, кандидат історичних наук П. Федак, музикознавець В. Гошовський та інші у своїх виступах вказували на теоретичну плутанину в доповіді професора з Торонто, відзначали помилковість тверджень стосовно русинства в різних країнах Європи та Америки, а також довір'я поновлення з фактами. До речі, про ці недоліки доповіді писала координаторка семінару «Закарпатська правда» Юлія Зейкан у номері від 11 квітня 1991 року. Науковці Ужгородського університету та письменник І. Чендей відзначали також, що як доповідь проф. Маґочі, так і доповіді його колег мали політичний характер, що семінар був своєрідним політичним шоу, а не науковим форумом, «оскільки доповідачі майже не торкалися питань

культури, літератури, мови, етнографії та фольклору русинів Карпатського ареалу».

Як виявилося, їхав професор з Торонто до Ужгорода зовсім не для того, щоб розповісти закарпатцям про те, як іде процес самовизначення серед карпатських іммігрантів у Америці. У центрі програми семінару була інша доповідь, а саме: «Карпатськорусини: новий чи відроджений народ?». Власне, з цією доповіддю він виступав під час науково-політичного марафону за маршрутом Україна – Польща – Словаччина – Югославія: 17 березня 1991 року – на зібранні «Общества карпатських русинів» в Ужгороді, 23 березня – на I «Світовому» конгресі русинів у Медзилаборці (Словаччина) і 25 березня на зібранні активу югославських русинів у селі Коцур (Югославія). Незавжди згодатися, що метою проїзду була активізація політичного русинізму, реанімацією якого зайнялися імперські сили саме тоді, коли Україна в тяжких муках парламентським шляхом виборювала і нині обстоює свій суверенітет.

Розуміючи, що вступати в полеміку із спритним опонентом на основі лише прослуханої доповіді – справа не з вдячних, я не поспішав публікувати відповідь професору Маґочі у пресі. Та оскільки вчений із Торонто своєю доповіддю читав не раз і не в одній країні, його виступ став набутком широкої громадськості. Нарешті, 21 травня 1991 року згадувана вже газета «Новини Закарпаття» надрукувала основну частину доповіді, у якій, як з удаваною «скромністю» інформувала редакція своїх читачів, «викладено думки професора лише стосовно Закарпаття». Дивіться нас, хоча наш ідеолог у своєму виступі відкриває очі не тільки одним «темним» закарпатцям, а й русинам усього світу на те, хто вони є, чийх батьків діти. Таким чином, усе те, що стримувало мене братися за перо, відпало. Крім того, протягом 1991 року пан Маґочі здійснив п'ять вояжів до Чехословаччини, під час яких виступав із злобними українофобськими доповідями, частина з яких опублікована чи викладена в пресі. На жаль, притиснуті посткомуністичною обласною радою ініціатив «незалежні» закарпатські газети не наважувалися друкувати полемічні виступи, спрямовані проти політрусинства і його теоретика, щоб не дратувати покровителів і справжніх носіїв антиукраїнського сепаратизму та реваншизму на Закарпатті.

Виступати публічно спонукало мене й те, що колись дорожую з Америки в Україну пан Маґочі, м'яко кажучи, розминув

ся з правдою, над якою нині ой як любить пожартувати, приписуючи своїм опонентам якусь містичну віру в «свату правду» й заперечуючи саме існування «наукової правди» взагалі! Часте розходження з правдою з часом переросло в звичку, ну, а звичка, як кажуть, – то другий характер. І ось нині, коли імперські сили в ім'я збереження «тисячелітним» формованої «единой и неделимой», узявши на своє озброєння давній, нишпит, принцип колонізаторів «поділяй і володарюй», намагаються шматувати Україну на «автономні» краї чи республіки, професор Магочі вирішив погріти руки на віковій трагедії українського народу. Незважаючи на історію і факти, він узявся «теоретично» обґрунтувати якусь імперсько-містичну, просто фатальну необхідність дроблення багатостраждального народу, який після довготривалого стояння на колінах намагається піднятися на ноги, – на українців і русинів. Причому не лише в Україні, а і в сусідніх країнах, де українці як національній меншині задихаються в «братніх» обіймах державних націй, зокрема й «обіймах» донедавна пригнічуваних братів-слов'ян, які ще не так давно на власному досвіді самі відчували, що таке геноцид. Хіба не іронія долі?!

То хто ж такий пан Магочі? Над цим питанням варто замислитися. Досить, приміром, професору переступити наші державний кордон – і ошасливлена його появою на обріях краю обласна радапаратна преса одразу впадала в якийсь істеричний екстаз. Як і комсомольська, чи то пак молодіжна! Матеріали вченого з-за океану «Новини Закарпаття», як правило, ілюстрували крупним фотографією автора, не говорячи вже про зливи славослів'я на його адресу. А от 2 липня 1991 року ця газета побила всі рекорди: крім фотопортрета, який прикрашав першу сторінку, екзальтовані поклоники «творця нових націй» мали можливість втішатися ще чотирма знімками свого кумира в цьому ж номері (анфас, профіль з двох боків і спина вченого). Такої уваги від офіційної преси області не був удостоєний навіть попередник Магочі в галузі творення нового народу – сирій парткардинал М. Суслів, який з упертою тупістю здійснював безуспішні експерименти по злиттю всіх націй у єдиний «советський народ», а точніше: націю російську.

Щодо цього пальму першості з «Новинами Закарпаття» може поділити хіба що «Молодь Закарпаття», яка не те що фотопортрети пана Магочі, а навіть портрети його учнів подавала крупним планом, коли той ошаслилював бідних русинів їхні-

ми «теоретичними відкриттями», що мають фантасмагоричний характер. «Аве Магочі!» – на ноті найвищого надригу, наприклад, кричав на цілих восьми сторінках молодіжної газети від 25 травня 1991 року один з учнів професора В. Фединиши-ниці, не перестаючи при цьому обливати брудом своїх університетських учителів та колег по перу. Це не одиничний випадок. Тому даремно «Молодь Закарпаття» настирливо запрошує до полеміки з новоявленим теоретиком. Жодна людина, що пова-жас себе, полемізувати з Фединишицею не стане. Немало авто-рів, зокрема й письменників краю, взагалі порвали будь-які відносини з редакцією, яка так щедро надавала свої шпальти українцям. Редактор і його працівники про це знали, але...

Прихильники пана Магочі (на щастя, їх одиниці) на сторін-ках названих газет та «русскоязычної» газети «Единство-палюс» обливали брудом кожного, хто не поділяє вчення «люди-ни, послааної Богом відродити скривджений народ» (Молодь Закарпаття. – 1991. – 25 травня). Щедро фінансовані проім-перськими силами, неорусини почали видавати свої підкрес-лено антиукраїнські газети «Республіка» і «Подкарпатська Русь», самі назви яких підкреслюють, що Закарпаття нібито не є Україною, і воно мусить відлучитися від України й повернутися в лоно колишніх державних структур – Угорщи-ни або Чехо-Словаччини, які хазяйнували тут до 1944 року.

Ніби й не підтримуючи «концепції Магочі», та все-таки ба-ляючи поставити на місце «українофілів», які наважилися критикувати «професора одного з американських вузів», що має «монографічні дослідження, відомі науковій громадсько-сті світу», взявся номенклатурний обласний історик професор І. Гранчак (Новини Закарпаття. – 1991. – 6 лютого). Характер-но, що до його статті «Вічнозелені галузки Карпатського краю» редакція додала карту України, пошматовану на автономні краї чи республіки, – цілком у дусі одеських «науковців» О. Нек-расова та Є. Стригунова, які домагалися утворення «Новорос-син» на півдні України. Видно, щось таки ріднить одеських «новороссов» з нашими «карпатороссами» та «угророссами», а точніше: фенічко-бродівськими привидами.

Розвиваючи ідеї, як пише Фединишинець, «провідного іс-торика Підкарпатської Русі Івана Гранчака», «цімбори» та учні Магочі без оглядки кинулися обливати брудом «українофілів» на українській же землі. І обливали, запрошуючи на допомогу новоявленого донбаського «русина» з Маріуполя В. Петрова

(Молодь Закарпаття. – 1991. – 2 березня), для якого навіть українська мова стала «націоналістической». 23 липня 1991 року дісталася від них В. Зігалову. На голову бідолахи І. Петровічів весь свій далеко не благородний гнів спрямував за те, що той нібито пообіцяв професору Магочі організувати в Ужгороді зустріч з активістами Руху. Товариства української мови та інших демократичних організацій, а потім, щоб дістати «долари за провокацію», зірвав заплановану зустріч (Новини Закарпаття. – 1991. – 23 липня). Не стану захищати Зігалову – він таки, м'яко кажучи, загравав з паном Магочі, і якщо обіцяв, як говорилося в газеті, «провідному в світі теоретику русинства» організувати зустріч з інтелігенцією краю, то заслуговує – щоправда, не політичного – а морального осуду. Поясню чому. Він же знав, що на міжнародній конференції в Празі шеві керівники закарпатських громадських організацій одночасно відмовили пану Магочі в його просто-таки категоричній вимозі організувати йому в Ужгороді зустріч з активістами Руху і Товариства української мови. А якщо знав, то навіщо було обіцяти?

Розумію скрушення І. Петровіча: так, пан Магочі був дуже «роздратований» тим, що «традиційна» для нього зустріч з активістами міста зірвалася. Але я ніяк не можу зрозуміти професора, який постійно нагадує найвизначнішим закарпатцям, що в Європі відбулася революція 1989 року, що в нашій країні йде «перестройка», а сам живе і хотів би жити за нормами брежнєвської сусловської ери. У ті часи йому не треба було клопотатися, бо організацією зустрічей американського емісара з партійним Ужгородом займався обласний апарат. Запрошували на такі зустрічі за «утвержденным» списком і допускали на них кожного. А нині не ті часи. Хочеш – ідеш на зустріч, а не хочеш – ніхто не заставить.

Знаю, що накаличу на себе гнів сильних світу не лише обласного маштабу, але не можу втриматися, щоб не подивитися на ці події в ретроспективі. Перша моя зустріч з паном Магочі відбулася років 30 тому. Був я тоді деканом факультету романо-германської філології. Одного разу офіцер КДБ запропонував мені зустріч з американським аспірантом, що прибув до нас з Чехо-Словаччини. Я відмовився – в Україні тоді йшла друга хвиля політичних арештів, і я таку пропозицію сприйняв як провокацію. І лише після того як до цього «підключили» ректора університету проф. Д. Чепура, я здався.

Скажу відверто, та зустріч справила на мене гарне враження. Аспірант, якого супроводжували два офіцери в цивільному, виявився добрим знавцем літературного життя краю. Їм розповів мені, що його батько – син угорського емігрантадесь з-під Ніредьгази, а мати – русинка з Іршавського району. Насторожило тільки те, що аспірант відважився переконувати мене, нібито Закарпаття в 1944 році не возз'єдналося з Україною, а було анексоване Радянським Союзом, що закарпатці – не українці, а русини. Таким чином, нині професор лукавить, коли заявляє, що нібито раніше й він вірив у остаточне вирішення національного питання на Закарпатті, і тільки «доба Горбачова» показала помиляковість таких поглядів. Насправді «доба Горбачова», а ще точніше – доба собчаків та руських показала тільки те, що як Карабах, Абхазія, Південна Осетія, Придністров'я, так і Крим, «Новороссія» та «Карпаторусинія» планувалися в Москві, причому заздалегідь і з великодержавним прицілом.

Наступного року відбулася випадкова зустріч з паном Магочі у місті, однак довірливої розмови не було, бо на мене давив страх. Це помітила тоді й молода дружина вченого, яка застерігала мене, що він «наш» і боїться його не треба. А от втретє зустрітися з професором мені вже просто не дозволили сильні світу того.

Було то значно пізніше, коли дитина пана Магочі за допомогою і під патронажем згадуваних офіцерів відпочивала в піонерському таборі при середній школі № 15. Обласний апарат саме тоді організував зустріч партактиву з американським ученим, який відносно вільно перетинав радянський кордон, ще й літературу перевозив. Нам тоді таке могло тільки снитися. Так ось, одного разу мені, тоді вже як партоту філологічного факультету, подзвонили з парткому університету, що в конференц-залі готелю «Закарпаття» відбудеться зустріч з американським професором Магочі – і мені на тій зустрічі треба бути. У зазначений час я подався до готелю, але при вході в зал мене зупинив молодик атлетичної статури в цивільному. Я намагався пояснити, що мене сюди направили від парткому університету, але незадоволений мою поведінкою молодий чоловік з притиском прошипів: «Вас не пригласили!» І невідь-звідки виник другий «бююститель парядка». Таким чином, я «усьок», у чому річ. Того разу мені не пощастило послухати доповідь професора Магочі перед партактивом. Такі зустрічі практикувалися й пізніше, але мене на них «не пригласили».

Учні й дослідники професора Магочі бачать у своєму вчителі і наставнику науковця «дійсно русинської подоби» і часом хочуть видати його за «чистокровного» русина. Ясніє, що до своєї національної приналежності вніс сам учений, підмітивши: «Я американець мішаного русинсько-угорського походження» (між іншим, більшість його дослідників на Закарпатті – теж такого або подібного походження, наприклад Томчак, Сливка, Кривський, Жупан, Сочка, Філіп). І як американець, він при будь-якій нагоді заявляє, що не збирається втручатися в закарпатські справи. «Мої зауваження, – говорить професор, – не можна розглядати як спробу повчати або впливати на ці події. Це ваша справа, не справа гостя з-за кордону». Случні слова, та скільки в них фарисейства! Кращий учень «симпатичного професора» – «ученого застряглого дня, перспективи» В. Фединишинець видає, як кажуть, з головою свого вчителя. «Загаврувавши» та обплікавши відступників від вчення Магочі, «продажних» «ужгородських університетчиків та киево-русинських академістів», ось що він пише про свого вчителя: «У колі його овиду – сотні людей. І він пам'ятає імена, статті, роботу. Фіксує, націлює... Я підпис на конгресі і в розмовах з професором Магочі. Цей русинський зодчий мовби запрограмував мене на велику роботу» (Молоде Закарпаття. – 1991. – 25 травня).

А ось напучування «темним» русинам у доповіді «гостя з-за кордону»: а) русинам треба навчитися «не відповідати своїм хулителям»; б) дати русинську граматику, словник, історію національні символи, пам'ятник Духновичу; в) навчати молоді покоління, «що значить бути русином»; г) нагадувати українцям, що питання економіки, навчання та суспільного життя мають вирішуватися не в Києві, а в Ужгороді (тут доцільно відзначити, що питання неорусинства на Закарпатті чомусь порушила угорська газета «Карпаті ігоз сов», як і те, що «Декларація про автономний статус Закарпаття» 14 липня 1991 року, як повідомили «Новини Закарпаття» від 03.08.1991 року, теж прийняло Товариство угорської культури Закарпаття); д) попередити Рух і Гельсінську спілку, щоб не виступали проти русинства або були «неутральними»; е) русинам треба співати гімн «Я русин был» і «Подкарпатськіє русинь» та виставити «русинський прапор з карпатським ведмедем». Доходить до того, що «неутральний» професор радить прайівським русинам, як і які готелі будувати, як одягати офіціантів, ба навіть які страви готувати для туристів. А словацькому і польському

урядам – не давати жодної підтримки ненависним українцям, що живуть у їх державах. А ми дивуємося, чим розумом живе Закарпатська область!

А в доповіді «Карпатські русини», виголошеній на міжнародному симпозиумі «Національні меншини Середньої і Південносхідної Європи», що відбувся у Братиславі (Словацьчина) 13-16 листопада 1991 року, «неутральний» американський професор радить урядам Центральної Європи «тиснути на владу України», щоб берегла русинів і забезпечила їм «індивідуальні та спільні права», національність «русин», ну і як того намагав Закарпатський обком партії та Закарпатська обласна рада народних депутатів у співрозумінні з Товариством угорської культури Закарпаття і «Обществом подкарпатських русинів», – «статус автономії», якою нібито «Подкарпатська Русь тішилася в міжвоєнний період» (С. 14).

Детальний аналіз цієї доповіді зробив академік М. Мушинка в брошурі «Політичний русинізм на практиці», що вийшла в Пряшеві як додаток до газети «Нове життя». (1991 р. – Ч. 47-48.) Повністю солідаризуючись з думками і оцінками авантюрних потуг професора з Торонто, які містить праця М. Мушинки, мушу ще раз наголосити, що не вірю, що пан Магочі недостатньо обізнаний з історичними фактами. Адже усьому світу відомо, наприклад, що в міжвоєнний період чехословацькі правителі не дали нашому краю обіцяної автономії, так що ми не могли «тішитися» тим, чого не мали. Автономію Закарпаття одержало тільки під час розпаду ЧСР (жовтень 1938 – березень 1939).

Погопивши в крові кращих синів нашого народу незалежну Карпатську Україну (15-18 березня 1939 р.), угорський кат Міклош Горті теж обіцяв Закарпаттю «справжню автономію», а угорський прем'єр Пал Телекі 17 березня 1939 року заявив, що Угорщина має намір надати Закарпаттю «статус самоврядування». Звучить зовсім по-сучасному. Тут прямий перегук неолітшовизму з фашистами колишньої Угорщини. Однак відомо, що, насадивши в краї режим військової диктатури, угорські фашисти загнали в концтабори понад 180 тисяч закарпатців, 115 тисяч з яких було замордовано – кожен четвертий чи п'ятий житель області. І ось нині пан Магочі зі своїми учнями проливають крокодилячі сльози за «автономією», яку в 1945 році під них було незаконно відібрано. Хіба це не святотатство?

Один з «вождів» політичного русинства А. Філіп на «Світовому конгресі русинів» у Медзилаборці в березні 1991 року,

засуджуючи возз'єднання Закарпаття з Україною, фактично виправдовував окупацію краю угорськими фашистами з жорстокими репресіями та мадяризацією: «Хотів почути, як йшли на Закарпатті розбой українства не із сорок п'ятого року, як ставиться доказати, а з двадцятих років» (Русин. – 1991. – № 2 – С. 16-17). А «предсидатель» «Общества карпатських русинів» професор Ужгородського університету І. Турянціца, працюючи в українському державному вузі, на засіданні комісії області ради з питань самоврядування 13 лютого 1992 року публічно закликав «розлучитися із трупом України, най буде Закарпаття автономнов республиков, яка ни од кого ни залежна» (Карпатська Україна. – 1992. – 20 лютого). І ніхто з членів обласної ради не зробив хоча б зауваження лютому українофобу, який нахабно глумився над Українською державою на українській же землі. Тому й не дивно, що ті ж І. Турянціца, В. Фединшинець, А. Сочка, Ю. Думнич та І. Попович майже регулярно виступали з подібними заявами та домаганнями в обласній пресі, по місцевому радіо і телебаченню, сіючи ненависть до України та українців, особливо до галичан. Ну, майже так, як це робить Міністр освіти Д. Табачник. Зовсім не дивно, але автономістські домагання неорусинів активно підтримувало телебачення і преса сусідньої Угорщини (Нопа. – 1991. – 3 вересня; Модьор гірлоп. – 1991. – 10 вересня). А при Товаристві угорської культури Закарпаття 10 травня 1992 року було створено ініціативну групу демократичної платформи, яка відкрито сурмила, скликаючи вражених сталінським синдромом активістів на «активну боротьбу» проти «українського націоналізму» в Україні, українській же державі (Карпат ігоз сов. – 1992. – 22 травня). Ось так! Невідомо тільки, чи збирається Українська держава захищати себе і свій народ. Події квітня 2010 року говорять про те, що не збирається і не буде!

Відчуваючи на теренах України повну вседозволеність, учні і послідовники пана Магочі перестають оглядатися на свого вчителя й відкрито домагаються розколу не лише української нації, але й Української держави, відокремлення Закарпаття від України. Прорусинські газети виходили під аншлагом «Пудкарпатська Русь – диржава!». Особливо войовничим сепаратизмом і ненавистю до України просякнута «Програма Пудкарпатської республіканської партії», яку очолював запеклий українофоб В. Заяць (Вісник Потисся. – 1992. – 3 березня). На установчому з'їзді цієї «партії» голова Чехо-Словацької Республі-

ліканської партії Мірослав Сладек однозначно заявив, що Закарпаття – складова частина ЧСФР (Новини Закарпаття. – 1992. – 26 березня). З такими заявами він виступав і в чехословацькій пресі (Републіка. – 1990. – 18-24 листопада; Лідова демокраціє. – 1991. – 3 вересня). Пана Сладека активно підтримував Яромір Горжец із празької Спілки приятелів Підкарпатської Русі (Лідове демокраціє. – 1991. – 7, 18 і 20 вересня). У такому українофобському «хорі», сформулювавши перед європейською громадськістю вимоги політичного русинізму до України, професор із Торонто попереджає Україну, що в іншому випадку вона не буде прийнята до «Нової Європи!» Ось так! Ось вам і ціна часто повторюваних заяв пана Магочі про те, що він не збирається «повчати або впливати» на «ваші», тобто такі наші справи!

Змінивши архітектуру на філологію, а філологію на історію і нині шукаючи себе в живописі, перший голова Товариства карпатських русинів (первісна назва нинішнього «Общества карпатських русинів») М. Томчаний договорився до того, що відніс русинів Закарпаття до невідомих досі світовій науці південно-західних слов'ян. Згодом щось подібне ми побачили в «одкровеннях» капітана кагебе М. Шарги. Відчуваючи, мабуть, незручність за учня, професор Магочі під час марафону поспішив уточнити, що русини «належать до східнослов'янської руської культури». Розходиться нібито теорія американського вченого і з великодержавним шовіністичним маренням О. Солженіцина, який у брошурі «Як нам облаштувати Росію» твердить, що нібито український народ на Західній Україні створили австрійські політики наприкінці XIX століття. П.-Р. Магочі рішуче підкреслює, що «твердити, як це дехто робить, що русини – це те саме, що росіяни, межує з божевіллям». Невідомо тільки, як бути з твердженням самого Магочі, коли він цілком у дусі російських великодержавних шовіністів типу Вергуна, Лаппо, Нездзельського і того ж Солженіцина намагається переконати лемків, мовби термін *українець* насадила в Галичині австрійська імперія? (Голос Лемківщини. – 1990. – Ч. 5. – Травень). Бідні українці! Вони й не відають, що їх вигадали австрійці на зло «старшим братам».

Та залишмо «невідоме» плем'я галичан, яких підступні австрійці «прозвали» українцями, в спокої. Може, знайдеться десь у Гінолау проникливий професор, який допоможе й галичанам усвідомити, хто вони є насправді, якого племені-роду. Краще

подивімося, хто такі русини у світі вчення проф. Магочі. Що то за етнос, яке невідоме плем'я у Карпатах відкрив новоявлений Міклухо-Маклай з Торонто. І що збирається робити з тими аборигенами, які побувають на території України, Чехії, Словаччини і Польщі, не відаючи, хто вони є. Правда, сенсація кінця XX століття!

На думку американського вченого, русини (за винятком Войводини в Югославії) не є народністю, вони становлять етнічну групу чи групи «східнослов'янської руської культури», а яких спеціаліст у галузі «творення нових націй» на науковій конференції в Гоголю на Гаваях «Проблеми національної свідомості лемків» 20 листопада 1988 року цілком у дусі парткардинала Суслова обіцяв через 10 років створити «четвертий східнослов'янський народ» (Голос Лемківщини. – 1990. – Ч. 2. – лютий). Зрозуміло, об'єднавши лемків, що живуть у Польщі, а «карпаторосами» на Закарпатті. Бідний учений! Він не знав, що паралельно з ним у Москві над цією проблемою в поті чоли працювали вчені з Інституту етнографії АН СРСР, яким удалося випередити спритного американця на цілих вісім років. Вони вже створили такий народ! На запитання «печерних» аборигенів, хто вони є, учені мужі названого інституту в листі від 6 листопада 1990 року за підписом заступника директора С. Чешка порадували останніх своїм відкриттям: «Русини – поняття одного порядку з русскими, украинцями, белорусами, а не часть какого-либо из этих этносов» (Молодь Закарпаття. – 1991. – 9 листопада). Ось так, щоб знав, як змагатися з москвичами. Обскакали! Мене тепер дуже цікавить питання про те, що було зі створенням у 1987 році в США Карпаторусинським дослідним центром, який, як зізнається його президент П.-Р. Магочі у статті «Русини і революція 1989 року», мав координувати роботу всіх русинів, щоб вони вибороли собі визнання окремої «національної меншини» (Ферв'ю, Нью-Джерсі. 26.01.1990). Тут так і кортить запитати президента: навіщо він під час «наукового» марафону обдурював своїх слухачів, що нібито не збирається втручатися в справи закарпатців? А на симпозіумі у Братиславі «симпатичний американський вчений» намагався присоромити словацький та польський уряди за те, що в період економічної скрути ці уряди подавали матеріальну допомогу українським товариствам. Як вкласти це в рамки загальнолюдської моралі? Дослідний центр, координація роботи і «невтральний» президент.

Як бачимо, частина російських великодержавників типу Солженіцина, вважає русинів зіпсованими (австрійцями) росіянами, а друга частина, типу Чешка, – четвертим східнослов'янським народом. Ну що ж, обидві теорії не є новими. Перша, москвофільська, відома з часів Миколи I, який підтримував її не лише морально, а й довгим карбованцем як у Галичині, так і на Закарпатті. Москвофільство затримало розвиток національної свідомості в нашому краї на ціле століття. Це воно, москвофілі, у 20-30-х роках, під час входження Закарпаття до складу Чехословаччини, зчиняли тут мовні сварки, обрали оскаженілу боротьбу проти всього українського і фактично допомогали чехізувати українське населення краю. Проф. Магочі – проти москвофільської орієнтації частини членів «Общества карпатських русинов». Це так. Однак глибоко помиляючись, є думка деяких представників діаспори та окремих наших письменників, що нібито проф. Магочі «змінює румбу» й відходить від москвофільства. Насправді він на таких позиціях ніколи не стояв – не такий уже наївний. Професор з упертою туїстю претендує на роль будівника «четвертого східнослов'янського народу».

То лише частина членів опікуваного професором товариства числа «духновичівців» 20-30-х років (здебільшого – колишні члени «Русского культурно-просветительного общества» ім. А. Духновича та російськомовні) хотіли б бачити Закарпаття в складі Російської Федерації на правах автономного краю – більшість дивляться на Прагу і Будапешт. Звідси розуміє ремствування В. Фединишина, котрий схоплює думки свого вчителя «на ходу»: «В Товаристві русинів заворушилася русофільська гнида, яка спала більше п'ятдесяти років, а тепер, проснувшись, «стала шукати підтримки у кабінеті Бориса Ельцина» (Молодь Закарпаття. – 1991. – 25 травня). Та і в різних московських наукових інститутах – треба додати до сказаного. І знаходить. Тому, мабуть, незважаючи на застереження своїх «творців» і «теоретиків», згадуване товариство офіційно проголосило російський «триколон» своїм прапором, остаточно демаскувавши свою суть і покликання. Як і своє українське коріння.

Між іншим, ще до того, як ця «гнида заворушилася» на Закарпатті, радянські дипломати активно підтримували русинство у США та інших країнах Заходу. Не з власної ж кишені русинські витівки професора з Торонто фінансував ліпший друг А. Брежнєва, англійський видавець лорд Максвел, який

наводнював чи не весь світ чужоручними писаннями незабутнього генсека. Ще в 1987 році В. Мороз у статті «Лемківська трагедія 1947 року і проблема русинства» писав: «Русинство породжує постійно, покоління за поколінням, агентів. Русинське середовище довкола Нью-Йорку було довголітнім продуктом сов'єтських розносчиків пропаганди. Представники сов'єтської амбасадати постійні гості на «русинських фестивалях» протягом десятиліть. І Пімен, «патріарх» від КДБ, не мав би бази в Америці, якби не «русинські» церкви. То стара традиція, починаючи з часів Ольги Грабар». Точніше: А. Добрянського. За свідченням В. Мороза, «шовіністичні кола Північної Америки не хочуть, щоб ми були українцями. Русини асимілюються легко», і тому «русини такі милі всім» (Анабазис. – Торонто, 1937. – «Осінь і зима». – С. 8). Цим пояснюється й те, що такого агресивного українофоба, як пан Магочі, взявши посаду професора кафедри української історії Торонтського університету і з першого дня дали йому «теньйор» (довічна посада), який надається лише видатним ученим по довгих роках праці і заслуг. «Теньйор» для того, щоб українці не змогли усунути його з посади, яка оплачується важко заробленими грошима тих же українців. Є над чим задуматись.

Правдою є те, що «теорія» Магочі збігається з підступною московською «теорією» Чешка, яка замішана на імперському маренні, згідно з яким Україну треба поділити на автономні краї і таким чином послабити її порив до суверенітету. У Британії професор укотре повторив: «Нова українська держава мала би стати децентралізованим етнітетом, у якому кожна з регіональних частин буде мати великий ступінь автономії», і питання мови, навчання, фінансів має «вирішувати національна рада в Ужгороді, не у Києві».

В унісон з паном Магочі ідею саме такої автономії висунуло Товариство угорської культури Закарпаття. За два тижні до референдуму воно об'єдналося з товариствами русинів, словаків, циган і німців у Демократичну лігу національностей Закарпаття, щоб спільними зусиллями домогтися автономії, не беручи до уваги те, як до цього поставиться основна більшість – 80 процентів українського населення краю (Закарпатська правда. – 1991. – 19 листопада). Найдивовижнішим було те, що ідеї Магочі та Ліги національностей повністю збіглися з ідеями Закарпатського обкому партії та обласної ради народних депутатів, у дію було запущено потужний пропагандистський

апарат. І тільки завдяки втручання А. М. Кравчука референдум про автономний статус Закарпаття було замінено референдумом про надання області статусу особливої самоврядної адміністративної території. Без будь-якого обґрунтування референдум було проведено з бажанням для обрання результату, а 6 березня 1992 року прокомуністична Закарпатська обласна рада прийняла рішення просити Верховну Раду України прийняти розроблений неоліберальними юристами закон про спеціальну самоврядну адміністративну територію Закарпаття та проголосити Президента узаконити своїм указом відкрити Магочієм у центрі Європи національність – «русин» (Новини Закарпаття. – 1992. – 12 березня). Коментуючи референдум 1 грудня 1991 року про особливу самоврядну територію краю, очолюваний професором Карпаторусинський дослідний центр у душі свого президента переконує закарпатських емігрантів та їх нащадків, що нібито «голосування карпатських русинів на Закарпатті виявило їх інтерес мати власне самоуправління та їх переконання, що вони є окремим від українців народом», що таким голосуванням карпатські русини ствердили своє право на існування як окремих народ» (Зе візантине католик ворд. – 1992. – 16 лютого). Не більше, але й не менше.

Магочі-неоліберальницька теорія, звичайно, не є новою. Відомо ж бо, що австрійські колонізатори ще в минулому столітті намагалися «перетворити» галицьких русинів у окремих русинський народ, що не мав нічого спільного зі своїми братами на сході і нібито хотів вічно жити під десницею австрійського імператора. Таких галицьких австрійців і викривав М. Чернишевський у статті «Національна безтактність». Серед закарпатської інтелігенції в минулому столітті більш популярним було москвофільство, але воно досить скоро зникло, бо духовенство як носій цієї ідеї повністю змарнувалося. Його потім раанімувала чеська адміністрація (1919-1939), яка здійснювала чехізацію українського населення краю.

До Першої світової війни угорські колонізатори, що вели відкрити політику геноциду, русинство не дуже толерували. Його намагалися культивувати чеські колонізатори, але помітного успіху не мали, оскільки ця ідея підтримувала лише змарнувана частина греко-католицького духовенства на чолі з єпископом О. Стойкою, яка наприкінці 30-х років перейшла на службу до угорського диктатора М. Горті. Угорські фашисти в 1939-1944 роках особливо активно підтримували ідею

русинізму. Майже поголовно винищували українську інтелігенцію краю, вони намагалися переконувати закарпатців, що русини чи угороси – це окремих народ неслов'янського походження, що вони ближчі до угорців, ніж до українців (Карпаторуський голос. – 1941. – 27 травня). Так що В. Федінішинець не є оригінальним «теоретиком», коли заявляє, що «в жилах русинів течет и словацкая и венгерская, скажем одним словом – европейская кровь» (Закарпатська правда. 1992. – 15 квітня). У зв'язку з чим «Мали бысьме быти отділені од України, мы мусиме дістати статус автономії... мали бысьме писати латиніков, жебы быти ближе до Европы» (Народні новинки. – 1992. – 29 січня). Таким чином, пан Магочі зовсім не оригінальний творець нового народу. Усе то закарпатські українці, як то кажуть, уже проходили. І не раз.

Професор Магочі усе це знає і визнає, що угорська влада підтримувала угорусинство «як крок до дальшої мадяризації», польська влада підтримувала лемків, щоб послабити «український рух і асимілювати лемків», міжвоєнна чехословацька влада, культивуючи русинство, намагалася в такий спосіб «прикріпити Підкарпатську Русь до першої республіки». «І хто його знає, може, сьогодні радянські державні органи на Закарпатті зацікавлені підтримувати русинство тому, – продовжує вчений, – що для них це менш небезпечно, ніж український націоналізм». Тільки не хоче сказати професор, яку мету він поставив перед собою. І чому його ідеї повністю збігаються з ідеями Москви та Будапешта. Ніхто ж не повірить, що безкорисливе «піклування про благо» «темних» русинів спонукує американця «русинсько-угорського походження» для реалізації неорусинства здійснювати часті вояжі та марафони в такі далекі краї.

Нехтуючи фактами та аргументами, ідеолог неорусинства переконуює всіх послідовників: «Довгі й нудні історичні та філологічні аргументи про те, що русин – це давня назва українців, не переконують людей». Ось так: історичні та філологічні аргументи не переконують, а не підперта фактами і аргументами політична риторика новоявленого «пророка», як називає пана Магочі голова Всесвітньої організації лемків І. Гвозда, має переконовувати. Мусить – і все. Без аргументів.

А тим часом важко повірити, що професор Магочі не знає, що всі українці з часів Київської Русі називали себе русичами, русинами, руснаками і т. п. Як свідчить «Історія Русів» (кінця

XVIII – початок XIX ст.), запорізькі козаки теж називали себе руськими воїнами, а своїх гетьманів – руськими гетьманами. До кінця XIX століття галичани та буковинці також вважали себе русинами. Як уже говорилось, у вступі до «Історії України-Руси» М. Грушевський писав: «Ся праця має подати образ історичного розвою життя українсько-руського народу, що наагше зветься «малоруським», «південноруським», просто «руським» або «русинським». Його старе історичне ім'я: Русь, русин, руський – в часи його політичного й культурного упадку було присвоєне великоруським народом, котрого політичне й культурне життя розвивалося на традиціях давньої Руської держави, так що Московська держава (передовсім – наслідком династичних зв'язків) уважала себе її спадкоємницею». У зв'язку з цим українці змушені були на всій своїй території поширити назву *українець*. Оскільки закарпатці найдовше жили в чужому оточенні і під чужим гнітом, вони найдовше берегли за собою назву *русин*, не зреклися своєї мови, культури, звичаїв та інших етнічних прикмет, характерних для їх братів по той бік Карпат. Цим ми гордимось перед усім світом в першу чергу перед недоброзичливцями українського народу. І негоже нині експлуатувати патріотичні почуття закарпатців у сумнівних цілях.

Гадаючи, мабуть, що, крім поклонників, ніхто інший читати його одкровення не буде, професор вдається до жонглювання фактами. Наприклад, він твердить, що в Польщі, Чехословаччині і на Закарпатті «русини усіх цих держав прийняли офіційний погляд (що його сформулювала ще 1926 року Комуністична партія більшовиків України), що русини, незважаючи на те, ким вони себе називають, становлять вітку української народності». Виходить, отже, що то КП(б)У постановила вважати русинів українцями в 1926 році. А як тоді бути з такими авторитетами в цьому питанні, як М. Драгоманов, І. Франко, М. Грушевський, В. Гнатюк, А. Волошин, О. Маркуш, Ф. Погушник, В. Гренджа-Донський, Ю. Бортош-Кум'ятський, Зореслав? Вони теж виконували рішення Компартії України? Або словацькі вчені, а також Празька академія наук у 1919 році.

Знаючи, що, крім власного «Я», американський професор інших авторитетів не визнає, все одно не може втриматися, аби не сказати, що, згідно з поширюваним теоретиком русинства твердженням трохи чи не українськими більшовиками бувають піонери чеського відродження Челаковський, Гавлічек,

Полацький, Рігер, Добровський, Дуріх, Шафарик, Ковбек, які вважали русинів частиною українського народу. Ось що писав наприклад, Полацький у 1830 році: «Руський народ є окремий щодо мови як від росіян, так і від поляків... Ціла т. зв. Мала Чорна і Червона Русь є власне руські, а тільки Велика Русь є російська, або, як ми кажемо, руска. На півдні русинський народ сягає аж до Угорщини. Ціла Східна Галичина є русинська. Звідті простягаються русини на Поділля, Волинь і Україну аж за Дніпро до Полтави» (Часопис českého muzea. – 1830. – № 1, С. 76). «Русини у всякому випадку і щодо мови, звичаїв, історії, – писав К. Гавлічек, – є окремий слов'янський пень... живуть у південній частині Росії, в Галичині й Угорщині» (Народне новіни. – 1848. – 19 грудня). Чеський вчений П. Ковбек, який досліджував українську етнографію і певний час жив біля Львова (1830-1836), у 1838 році в журналі «Часопис českého muzea» писав: «Карпатська земля становить не тільки фізично-географічну, але також антропологічну одиницю. По обох сторонах Карпат живуть ті самі лемки, бойки і гуцули. Природа й люди по обох боках кордону, що становить державну границю між ними й Галичиною, є однакові. Отже, також і мова... Русини мають свого Богдана Хмельницького, котрий піддався (1654) зі своїм сином Юрком і з народом малоруським під владу московських царів». А ось словацький письменник Богущ Носак Незабудов у чудових репортажах «Потисянські спогади», що були написані після його подорожі з Ужгорода до Хуста в 1843 році (03.08-10.09). Пригадуючи, як відгукувався про співучість українського народу Срезневський, він писав, що й русини Закарпаття так люблять співати, як їхні українські брати: «А я можу сказати, що русини, принаймні під Татрами (*Карпатами*. – Ю. Б.) в долинах і узгір'ях, не є гірші від своїх братів українців» (Орол татранскі. – 1847. – № 11. – С. 53).

Ставлячись з неповагою до фактів, професор Магочі при вчив до цього й своїх учнів. Знайдеться «маленький» кандидат у президенти, який зчинить галас, мовляв, тут засипають «молду русинську науку» цитатами. Ну що ж, перш ніж щось стверджувати, було б не зайвим подивитися, що зробили вчені іноді задовго до нас. Скажімо, до московського професора І. Поповича колишнього заввідділом пропаганди й агітації обкому партії М. Макари.

20 листопада 1988 року президент Карпаторуського центру наукових досліджень у США на конференції в Гонолулу інфор-

мує гавайців про невідоме досі плем'я в Карпатах, яке Радянський Союз і польські комуністи підступно зарахували до українців, а з наступного року розпочинає вояжі в Європу з метою реанімації русинства. 26 січня 1990 року він друкує статтю «Русини і революція 1989 року», у якій уточнює, що нібито після війни «декретом влади всіх русинів було зараховано до українців». А того часу фенцико-бродівські нападки в один голос заявляли: «Після визволення русинів Закарпаття без їх відома зарахували до українців», слово в слово повторюючи свого вчителя.

Ну, коли почуєш таке від любителів дискусій, нефахівців, то подумаєш: а хіба можна чекати чогось кращого від людей, які не проявили себе на основній своїй роботі і нині прагнуть утвердитися на каламутній хвилі політиканства – майже кожен із них прагне стати президентом «Рутенії» чи «Русинії». Однак не можна вибачати відомому вченому, який знущався з народу нашого, замовчуючи святе і велике в історії русинів Закарпаття й ріжучи по живому і болючому.

На запитання, чому «будівничий» неорусинства замовчує рішення Любовнянської, Свалявської та Мараморощ-Сігетської народних рад 1918 року, Всенародних хустських зборів у січні 1919 року, українську літературу краю 20-40-х років та рішення І З'їзду народних комітетів у 1944 році в Мукачеві, «симпатичний професор», як його величає Фединишинець, роздратовано кинув: читайте мої книги, там я про це пишу.

Як історик, проф. Магочі іноді вимушено й згадає той чи інший факт з минулого краю, який явно не вкладається в його схеми, а от як «творець нових націй», він ніде не прохопивши жодним словом про те, що русини Закарпаття своє ставлення до політичного русинства виявили в 1918 році, коли Руські Народні ради Любоні, Сваляви і Мараморощ-Сігета при розпаді Австро-Угорщини заявили про необхідність об'єднання з Великою Україною, а 21 січня 1919 року «Загальний збір русинів, які проживають в Угорщині», без будь-якого тиску Сталіна чи КДБ проголосив у Хусті приєднання Закарпаття до України. Такою була воля народу на початку століття, а наприкінці XX століття апостол неорусинства з-за океану, як і професори із Москви, починають переконувати світ, що без їхньої допомоги «затуркані» русини ніяк не втнуть, хто вони є.

У 20-40-х роках на Закарпатті утвердилася нова українська література, представлена творчістю таких письменників,

як А. Дем'ян, В. Гренджа-Донський, О. Маркуш, Ю. Борщюш Кум'ятський, Ф. Потушняк, І. Ірлявський, Зореслав, М. Рішко, А. Патрус-Карпатський, М. Томчаний, І. Чендей, П. Скунич, В. Вовчок та інші. У жодному з русинських «одкровенень» пана Магочі не знайдете й згадки про літературу краю, писану руською мовою. Бо українська література не вкладається в його неорусинські схеми. Як і робота товариства «Просвіта», учительської громади тощо. Ціаком подібне бачимо і в неорусинській «Енциклопедії Подкарпатської Руси» І. Попа.

А чим можна пояснити той факт, що й теоретик неорусинства, і його учні воліють не згадувати національних змагань закарпатців у 1938-1939 роках? Про рівень національної свідомості закарпатоукраїнського населення говорять те, що під час виборів до сойму 12 лютого 1939 року 94 проценти виборців схвалили створення національного парламенту, який 14-15 березня проголосив Карпатську Україну суверенною державою. На жаль, угорські фашисти при активній підтримці місцевих угоросів потопили Карпатську Україну в крові кращих синів нашого народу. Тут мушу запитати нинішніх «духновичів» неорусинів: чи хоч у одного з них дід чи батько потерпів від руху окупантів? Усе було навпаки. А найбільший «автохтон» єпископ О. Стойка, як не раз відзначалося, двічі їздив до Будапешта просити диктатора Горті прискорити «визволення» краю. Було над чим замислитися й колишньому єпископу-політрусу І. Семедію, а ще більше – греко-католицькій громаді, яку єпископ просто обдурював. Історія багато чому вчить.

Або згадаємо для прикладу І З'їзд народних комітетів Закарпатської України, який відбувся в Мукачеві 26 листопада 1944 року. Іще йшла війна, а русини Закарпаття прислали на з'їзд 663 делегати, які одностайно прийняли Маніфест про возз'єднання Закарпаття з матір'ю-Україною. Ні, не під дулами «сталінських енкаведистів» вони це зробили, як твердили послідовники Магочі. У серці народу, що пережив страшний розгром угорсько-фашистської окупації, жила пам'ять про Карпатську Україну і трагічні березневі дні 1939 року, а в зв'язку з цим потреба мати свою Українську державу.

Крім злочинств угорських фашистів, народ ще добре пам'ятав і поведінку чехословацьких колонізаторів, примусовну чехізацію, чеського екзекутора і жандарма. Пам'ятав і те, що чеське військо першим розстрілювало неозброєних січовиків у Хусті того трагічного березня 1939 року, а саму Чехію відда-

Гітлеру без единого пострілу. Тому народ був безмежно радий, коли з-за гір прийшли свої.

Звичайно, народ не знав, що його святе прагнення до возз'єднання збіглося з імперськими апетитами Сталіна. Але я впевнений, що коли б навіть знав, то не відступив би від здійснення мрії, яку батьки пронесли через століття. Як учень п'ятого класу Берегівської гімназії я збирав підписи своїх земляків під Маніфестом про возз'єднання Закарпаття з Україною і не пам'ятаю факту, коли б хтось не хотів підписатися під документом. І нікому я ні землі, ні інших матеріальних благ не обіцяв, бо й сам не мав. Правда, народ тоді не знав, що попереду його чекали гулаги, колективізація і тотальна русифікація.

Великий гріх узяв на душу професор з Торонто за те, що намагався розділити й посварити лемків у Польщі, переконуючи найвухліх частину в тому, що польські комуністи нав'язали лемкам назву *українець*. Нині всьому світу вже відомо, що саме комуністи Польщі згідно з акцією «В» (Вісла) виселили лемків за їх українство з історичних лемківських земель на північ, де вони поневіряються до цього часу. Газета «Наше слово» в № 2 від 24-31 грудня 1989 року наводить витяг з «Гасмного розпорядження Міністерства повернутих земель переселенському відділу воєводського управління в Ольштині» від 10 листопада 1947 року, де написано: «Основною метою акції «В» є асимілювати їх [переселенців] у польському середовищі. Треба докласти всіх зусиль, щоб мета була досягнена. Щодо цих поселенців не вживати окреслення «українець».

І після цього проф. Магочі твердить, нібито комуністичний уряд «декретом» (!) зарахував лемків «до українців». Ай-яй!!! Хіба це морально? Тут треба погодитись з І. Гвоздою, що, замість хоча б морального співчуття, на що лемки могли б сподіватись, професор Магочі «добиває цвях до їхньої домовини».

Говорячи про українфобські тенденції в Словаччині, історик І. Ванат у інтерв'ю І. Яцканину підкреслив: «Сучасні ідеологи й пропагандисти політичного русинізму за кордоном (П.-Р. Магочі, М. Зарічняк) і в нас дома, у Чехо-Словаччині (Горжец, Сладек, Біцко та інші), демагогічно зловживають національною свідомістю частини українського населення, котре залишилося при етнічному визначенні *русин (русина)*, яке збереглося від часів Київської Русі» (Закарпатська правда. – 1991. – 28 червня). Очоловане В. Турком товариство «Русінска

оброда» (навіть назва словацька!) повело шалений наступ на українську мову і культуру й домоглося розколу й так уже нечлеської глибокої русько-української розколу. Турки з «Русинської оброди» проголосили девіз: краще стати словаком, ніж українцем! І стають. Це безмежно радує московських емісарів. Український театр у Пряшіві вже є безнаціональним театром імені А. Духновича, розпорядженням міністра. Музей української культури в Свиднику перестав бути Музеєм української культури. Все це зроблено стараннями «обродівців», а професор з Торонто не може нагнітити тим, що, крім «Русинської оброди», на Пряшівщині відновило свою роботу й русофільське «Русское культурно-просвітительное общество імені А. Духновича», а в Пряшіві народжені колись на Закарпатті діти чеських ексекторів та жандармів заснували Спілку приятелів Підкарпатської Русі, яке домагається повернення Закарпаття до складу Чехії. Як засвідчував М. Мушинка, проблема «повернення» Закарпаття не сходила «зі сторінок чеської та словацької преси» (Нове життя. 1990. – 7 грудня), але перед у цьому питанні вела Республіканська партія Чехо-Словачини. Домагання чехословацьких «пржтелув» (друзів) підтримували активісти «Общества карпатських русинов» і теоретички неорусинства на Закарпатті.

Американо-український учений бачить і визнає, що русинам Пряшівщини «загрожує словакізація». Це його ніби й не влаштує, та серце «будівника нових націй», а точніше українофобів, тішить той факт, що урядові кола Словачини знайшли спільне розуміння з «обродівцями» та іншими «пржтелами» закарпатців і поклали наступ на українську мову і культуру. Бо, бачте, українізація на початку 50-х років була запроваджена насильно. Не буду сперечатися, при адміністративній зміні курсу русифікації русинів Пряшівщини українізацією, мабуть, були допущені й помилки, але ж хай буде дозволено запитати: чи мали тоді русини Пряшівщини свою руську школу, руську пресу? Ні! І школа, і преса, і радіо були у них російськими, передня адміністрація намагалася зробити з русинів Пряшівщини росіян. Ось від чого йшла тоді відмова.

Русофільська традиція, до якої спричинилося популярне на Пряшівщині «Культурно-просвітительное общество імені А. Духновича», мала там глибше коріння, ніж на Закарпатті. Воно сильно гальмувало розвиток національної свідомості русинів українців цього краю. Мабуть, тому русини Пряшівщини не приєдналися до русинів Закарпаття, коли у 1938-1939 роках

йшла боротьба за суверенну державу Карпатську Україну. Як і в 1944-1945 роках, коли русини Закарпаття боролися за возз'єднання свого краю з матір'ю-Україною. Але це суто їхня справа, і не мені їх повчати, а тим паче докоряти. Однак, коли пан Магочі, злорадючи, іронізує, що, мовляв, українці за тридцять років не зуміли «внявити себе», я хочу запитати: чи було за попередні століття на Пряшівщині зроблено стільки в галузі науки, середньої і вищої освіти, преси і журналістики, національної літератури, театру і мистецтва, як за останні 50 років? Факти – річ уперта!

Новоявлений апостол русинства вважає «здобутком» те, що «русинів офіційно визнано як окрему національну меншину у Чехо-Словачині». Однак у цьому немає нічого дивного, бо, як уже було сказано, «концепція» Магочі збігається з «концепціями» русинства в Москві. Ба, і в деяких інших сусідніх столицях. А обласна рада Закарпаття намагається узаконити й «четверту східнослов'янську національність» – русин. Ось що з приводу цього пише пряшівський учений Ю. Бача: «Коли наші юроги розпочинали новий наступ на наше населення, на його ліквідацію, починали перед тим величезну пропаганду за те, що ми не маємо нічого спільного ні з Московією, ні з Києвом, що ми не руські, не росіяни і не українці, що ми окремі, самостійний невеличкий, навіть не народ, а народець і то дуже близький до мадярського, чеського, словацького, польського чи іншого народу. Тому нас так радо і часто називали незмадяризованими мадярами, непольсакізованими поляками, угороросами, карпатгоросами, пряшівськими руськими чи десятками різних назв, лише не руськими, не українцями, як решту нашого народу по ту сторону Карпат» (Нове життя. – 1990. – 29 квітня). Сказано точно.

Професор з Торонто не визнає пряшівських українських учених, ба навіть кепкує з їхніх «докторатів», оскільки вчені люди не поділяють його псевдонаукових концепцій. Дивує тільки те, що близькими його сподвижниками на ниві русинства є переважно люди без усяких «докторатів», не спеціалісти, а далекі від науки політики. До речі, не лише на Пряшівщині, але й на Закарпатті.

Під час наукового «марафону» в Ужгороді, наприклад, на семінар з професором Магочі прийшла згадувана уже «група підтримки», в складі якої були колишній учитель, колишній лікар, колишній продавець, колишній міліціонер, колишній токар, колишній сторож, колишній шофер і один доктор біоло-

гічних наук. У присутності «теоретика» відомий закарпатський письменник І. Чендей підкреслив, що політиканством зайнялися люди, які не зуміли реалізувати себе в своїй професії й на схилі літ шукають себе. Марна це справа.

Пан Магочі і сам бачить, що його оточує не вельми «компетентна» громада, і закликає українських «компетентних мовознавців» співпрацювати з його учнями. Та його не чувають. А один з учнів професора, який прагне прославити своє ім'я на рівні русинства та теорії «сексу з русинським ухилом», скаржиться на нестачу в цій українофобській компанії «освічених людей і фахівців-істориків, учителів». Ну що ж, які ідеї, такі і їх носії та поклонники.

І в доповіді, і під час дискусії професор Магочі обурювався тим, що Карпаторуський центр «не має тих мільйонів доларів, що йому приписують деякі українські пропагандисти на батьківщині». У зв'язку з цим бідкався, що ні він особисто, ні керіваний ним центр не допомагають політрусинам матеріально. Ба й не збираються, оскільки не хочуть впливати на цей процес, втручатися у не свої справи.

Однак ми вже мали можливість бачити, що в професора з Торонто буває, як кажуть, сім п'ятниць на тиждень. Ось послухайте, що він заявляв за кілька місяців до «марафону»: «Ми ж, карпатські русини Америки та Канади, хочемо і будемо допомагати вам як морально, так і економічно». Ні, не «українські пропагандисти» приписали йому ці слова. Сказав він їх І. Петровцю, який опублікував інтерв'ю зі своїм «цімбором» у «Закарпатській правді» від 14.11.1990 року.

Повідомлення про те, що теоретик неорусинства зібрав чималі кошти й хоче «підтримати паростки, які мають дати другий урожай революції 1989 року», я прочитав у газеті «Руске слово» від 1 червня 1990 року. У цьому ж номері «невтралний» професор радив своїм прихильникам за океаном листуватися з активістами русинства на Закарпатті, їхати до них у гості і запрошувати їх до себе, а також допомагати «комітетами, книгами, матеріально». Тут же в захопленні самим актом створення «Общества карпатських русинов» обіцяє товариству моральну, і матеріальну допомогу. А потім, мабуть, по забув куватості, сказав, що то йому приписали підступні українці.

Щоб позбавити нашого «теоретика» можливості знову кинути на «українських пропагандистів», я вимушений повідомитися на його друзів і спільників по брудній роботі, тобто на політрусинів. «Молодь Закарпаття» в № 50 від 15 грудня 1990 року надрукувала інтерв'ю, яке дав О. Орос журналісту В. Зубачу. У тому інтерв'ю О. Орос розповів, як великий друг Ма-

гочія П. Кампов агітував його виїхати до США, жити там на ті мільйони, що їх зібрали американці на русинство, і не чинити конкуренції Кампову, який збирається стати прем'єром Русинії. Бажання, як бачимо, хоча й «скромне», зате – шире.

У нашій пресі уже не раз писалося про участь обласного апарату у створенні «Общества карпатських русинов» і на диво поспішну його реєстрацію. І в цьому нема нічого неймовірного, якщо врахувати, що частина вихованих М. Сусловим керівників не пам'ятає своєї національної приналежності, а де-хто з партноменклатури за допомогою політичного русинізму мріє потрапити в крісло президента «Русинії» чи «Русинії». Майже за кримським сценарієм – режисура ж тут одна! Близький їм і антирухівський дух русинства, галичофобія і, нічого гріха таїти, тупа українофобія як на Закарпатті, так і на Східній Словаччині. Не знаю тільки, чи вдасться їм навіть при підтримці ідейного теоретика і соратника проф. Магочі примирити різні течії, що з'явилися у противників суверенітету України. Бо виявляється, що частина політрусинів заграє з Бурдапештом, частина підіграє словацьким «обродівцям» та чеським «пржателам» і партіям, які домагаються «повернення» Закарпаття до Чехії, ну а найбільш агресивна частина членів то-вариства виступає за приєднання нашого краю до Російської Федерації, яка, як стало відомо, не скупиться на довгого рубля для «сойму» попа Сідора та русинсько-російське «ошколованя». Поміркованіші ж неорусини, налякані законом про цілісність території України, не проти бачити автономну «Русинську республіку» в крайньому випадку і в складі федеративної республіки України, якщо б тільки не та ненависна їм українська мова і культура. Головне, щоб «вождь» був з Мукачева чи Закарпаття.

Як бачимо, на спільній основі українофобії виникли різні групи політрусинів, кожна з яких має свою кінцеву мету. Цього, мабуть, не чекали ні партдержапарат, ні теоретик політичного русинізму П.-Р. Магочі. Як кажуть, у єдиному строю всі такі краще перти проти незалежності і неподільності України. А тут ще й народ побачив різницю між етнічним і політичним русинізмом! Жаль, що не бачать цього Президент і уряд України, а про Верховну Раду й говорити нічого. В Україні завжди були не лише кагановичі і табачники, але й морози, литвини та плаюці.

ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО І БУДІВНИЦТВО УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

«Те саме прокляття, що переслідувало наш нарід у давній Росії та Австрії, прийшло нарешті й до нас. Там робили з нашого народу «малоросів», «рутенів» та «русинів», а тепер хочуть із нас зробити малий народець без культури, без історії, без літературної мови – «руснаків» – на те, щоб нас потому легше ковтнути... Урядово випроковувано клятий «язиковий воярос», даліше релігійну боротьбу, все це на те, щоб відвернути нашу увагу від того, що наше соціальне становище ставало чим раз тяжчим, що господарська країна чим раз більше жеврала, що нам відібрано належні нам політичні права», – говорилось у програмній статті журналу «Наша земля» (1927, № 2 – С. 2), який видавав В. Гранджа-Донський у роки міжвоєнної Чехословаччини.

Немало літ пролетіло з тих недоброї пам'яті часів, шороку край відзначає чергову річницю незалежної України. Здавалось би, у вільній нашій державі канули в небуття такі страхоття, як міжнаціональна ворожнеча, неприхована боротьба проти української мови і культури в українській же державі, дика українофобія. Та ні. Часи змінилися, однак виявилось, що навіть найсумніші сторінки історії Закарпаття можуть повторитися. Особливо коли врахувати зацікавленість у тому імпершовіністичних кіл сусідніх держав та їх агентуру, яка, використовуючи вседозволеність на теренах України, цілком легально веде діяльність, спрямовану на розвал нашої держави.

Російські шовіністи розуміли, що їх імперія під назвою СРСР тримається на терорі й досить найменшого подиху свободи – вона розвалиться. Тому задалегідь готувалися карабати, абхазії, Придністров'я, а в нашому краї – «Русинія», щоб у відповідний час посилати у гарячі точки російські «миротворчі» танки і війська. Теоретичне підґрунтя для антиукраїнських цілей на Закарпатті почав закладати наприкінці 60-х та поч. 70-х років американський учений угорського походження Пол Магочі, який за дорученням спецслужб сусідніх держав більше сорока років займається творенням нової русинської нації і держави.

Як тільки Україна почала ставити питання про свою незалежність, за дорученням Москви КДБ почало займатися організацією політичного русинізму на Закарпатті. Це щоб «нанести нож в спину Львова і Києва», як пояснювали емісари самого М. Горбачова, бо саме у названих містах питання незалежності ставилося найгостріше. Характерно, що до команди з Кремля Закарпатський обком КПУ виступав проти політичного русинізму і пов'язаної з ним автономії; борці за автономію партноменклатурники М. Волощук, В. Химинець, В. Приходько, В. Данканич, Мацола, Лутак та їм подібні погрожували криміналом тим, хто «сприяють посиленню в нашому краї сепаратистських настроїв, що проявляються у вимогах якогось особливого статусу Закарпаття у складі України і навіть про доцільність повернення його до складу Чехо-Словаччини чи Угорщини» (Закарпатська правда. – 1991 – 31 липня).

Серед українців Закарпаття ідея політичного русинізму прихильників не знаходила, її почала нав'язувати угорська преса краю, активно підтримувана пресою, радіо і телебаченням Будапешта і Москви, а згодом Праги та Братислави. Саме в Угорщині з кінця 1990-го почали з'являтися статті, автори яких намагаються знову «доказувати», що населення Закарпаття – це окрема «рутенська» чи «русинська» нація, яка не має нічого спільного з українським народом, саме в Угорщині з'являються «русинські» товариства, відкриваються кафедри не української, а «русинської» філології. Характерно, що Закарпатську область в Угорщині офіційно на всіх рівнях до цього часу називають тільки Карпатольйо (Підкарпаття), як називали наш край за часів окупаційного режиму.

В унісон з угорськими «доброзичливцями» про «русинський запит» на Закарпатті заговорили російські мас-медіа. 10 червня 1992 року «Литературная газета», наприклад, друкує статтю Кисельова, автор якої намагається активізувати «русинський рух» на Закарпатті. 14 червня 1992 року «Московские новости» друкують статтю К. Шевченка явно провокаційного змісту – «Закарпатська Україна чи Підкарпатська Русь?», а 6 червня 1992 року ця газета надрукувала статтю І. Некрасова «Насувається «мадярське питання?», автор якої плаче за тим, що після Тріанонського договору Угорщина втратила 2/3 своєї території, і підбурює мадярів Закарпаття, які, за словами їх «нождя» сумно відомого стукача кагебе Ш. Фодова, намагаються разом з русинами проголосити Закарпатську автономію з

«Мадярською округою». «Русский вестник» у № 32 за 1992 рік опублікував інтерв'ю з українським «гаспадіном Зайцевим» із Закарпаття підкреслено антиукраїнського спрямування. Подібних прикладів можна наводити й наводити, однак у цьому потреби немає, бо світ і без того бачить, що московські імпершівні прагнуть розчленувати Україну на автономні краї і республіки і в такий спосіб позбавити її незалежності. Свідомі чи ні, але їм допомагають і наші «радники» із Заходу, не говорячи про п'яту колону в Україні.

Політичний русинізм на Закарпатті інспірують і певні політичні кола Чехії та Словаччини. Чеський республіканець Мірослав Сладек не перестає твердити, що Закарпаття – земля чехословацька (Новини Закарпаття. – 1992. – 26 березня). З такими заявами він виступав і в чеській пресі (Республіка. – 1990. – 18-24 жовтня; Лідове демократіє. – 1990. – 3 вересня) Пана Сладека активно підтримує Яромір Горжец із празької Спілки приятелів Підкарпатської Русі (Лідове демократіє. – 1991. – 7, 18 і 20 вересня). У Словаччині на ниві політичного русинізму в поті чола трудяться панове Ондик, Могорита, Турок та інші манкурти. Поборюючи українізм на Пряшівщині, своєю діяльністю вони спричинилися до тотальної словакізації українського населення, ба навіть церкви в Східній Словаччині, а нині настирливо інспірують сепаратизм на Закарпатті.

І на Закарпатті знайшлася (хай і незначна) частина інтелігенції – переважно колишні члени заснованого російськими білоемігрантами та мадяронами «Русского культурно-просвітительного общества ім. А. Духновича» духновичівці та їх діти, у якої стала проявлятися ностальгія за «угорусинством» та «карпаторусинством». 25 січня 1990 року син українського письменника архітектор М. Томчаній, забувши про національну приналежність свого батька, в газеті «Карпати ігоз сов» друкує цілком у дусі Магочія статтю «Українці чи русини?», а 17 лютого Закарпатський обком партії та обласне КДБ за активної участі кагебістського товариства «Україна» на чолі з В. Данканичем провели установчу конференцію «угоросів» та «карпаторосів», на якій було створено «Общество подкарпатских русинів». Головою «общества» обрали змадяризованого М. Томчанія. Він, виконавши політичне замовлення, виїхав в Угорщину й одержав там особняк та престижну посаду. З надзвичайною кваліфікацією товариство було зареєстроване 20 лютого 1990

року й, одержавши щедрі фінансові підтримку, розпочало свою підкреслено антиукраїнську, антидержавну діяльність.

У статуті «Общества подкарпатских русинів» сказано, що воно є культурно-освітньою організацією. На цьому наголошувала й тодішня обласна партійна преса, захищаючи його від «нідвертого компроментажу» (Закарпатська правда. – 1990. – 21 квітня), однак факти говорять про те, що дане товариство фактично є політичною партією, яка займається виключно антиукраїнською діяльністю на Закарпатті. Першим документом «общества» стала «Декларація про повернення Закарпатської області статусу автономної республіки». Зрозуміло, в складі тодішнього СРСР. Коли ж імперія розпалася, «общество» зарепетувало про вихід «Подкарпатської Русі» зі складу України і приєднання до Чехо-Словаччини. Прийнято декілька «Деклараций», «Заявлень» та «Обращень ко всем республикам и народам бывшего СССР», до урядів сусідніх держав і ООН з вимогами визнати недійсний міждержавний договір між СРСР і Чехословаччиною про Закарпатську Україну (1945), повернути Закарпаттю статус «Автономної Подкарпатської Русі» у складі федеративної Чехо-Словаччини, тобто повернутися до жовтня 1938 року, коли внаслідок мюнхенської змови під час розпаду міжвоєнної Чехословаччини Закарпаття одержало назву «Автономна Подкарпатська Русь» у складі тодішньої Чехословацької Республіки. Сепаратистська метушня супроводжується дикою галічовофобією та українським фобією.

Після розпаду Федеративної Чехо-Словаччини на дві незалежні держави та прийняття Україною закону про цілісність її території сепаратисти вимушені були внести в свої домагання певні корективи. Тепер вони «погоджуються» на автономію «Подкарпатської Русі» навіть у складі України, але розглядають це питання як програму мінімум. Після одержання автономії планується новий плебісцит, відрив Закарпаття від України з подальшим приєднанням «автономного краю» до Угорщини, Словаччини чи Росії.

Перші корективи в авантюрну політику партії «русинів» було внесено зусиллями керівників Товариства угорської культури Закарпаття (ТУКЗ), які на підтримку сепаратизму стали надійними союзниками промосковського парткерівництва області в його боротьбі за русинство й автономію. 17 липня 1991 року під вивіскою свята на честь видатного діяча угорського національно-визвольного руху початку XVIII століття Ференца

Ракоція II назване товариство провело в с. Вилоч на Виноградівщині мітинг, на якому було прийнято «Декларацію про автономний статус Закарпаття». Звісно, не зважаючи на волю майже 80 відсотків українського населення краю, виявлену рішенням Любонянської, Свалявської та Мараморощ-Синьської народних рад 1918 року, Хустського Всенародного з'їзду 21 січня 1919 року, під час боротьби за незалежність Карпатської України в 1938-1939 роках та на I з'їзді народних комітетів Закарпатської України 26 листопада 1944 року в Мукачеві, який поставив крапку над «і» в боротьбі за возз'єднання Закарпаття з Україною. Незалежно від того, подобається чи ні професору І. Попу, московському батьку Сідору та секретареві обкому КПУ І. Миговичу.

Національна безтактність ТУКЗ проявилася і в тому, що саме воно було ініціатором утворення в жовтні 1991 року Демократичної ліги національностей Закарпаття – своєрідного Інтерфронту, де об'єдналися на платформі політичного русинства та автономізму переважно політичні товариства мадярів, росіян, циган, «русинув», словаків і німців (Карпатський край – 1991. – 29 жовтня). Саме ТУКЗ на конференції Демократичної ліги національностей Закарпаття нав'язало названій лізі статут, згідно з яким вона стала політичною організацією, що боролася за надання Закарпаттю статусу «автономної республіки» (Подкарпатська Русь. – 1993. – 28 січня), вільної економічної зони чи Карпатського Євро регіону, а Берегівському району – національно-територіальної автономії.

Такі, часом хитро масковані, «культурні» домагання ТУКЗ активно підтримуються певними політичними колами, а то й урядовими чинниками Будапешта та Москви. Щоб зрозуміти причину цього антиукраїнського альянсу, наведемо лише один пункт із конфіденційного рішення советських і німецьких експертів про геополітичні проблеми Середньої Європи (Женева, вересень, 1990), опубліковані спецслужбами Чехо-Словаччини та Румунії: «СРСР не буде забороняти відірвання Закарпатської України в разі дестабілізуючої діяльності українських націоналістів та її включенню до Угорської республіки (Срібна земля. – 1992. – 17 листопада). Так що пані Меркель не є оригінальною... Мабуть, не випадковим є те, що разом з московськими угорські засоби масової інформації активно кинулися в бій проти українського націоналізму на українській землі».

У демократичній Україні церква відділена від держави. Це чітко з Конституцією. Однак проімперським силам Росії, США, Канади й Угорщини з метою дестабілізації обстановки в нашій державі вдалося втягнути в політичну боротьбу не лише православну, але й відновлену греко-католицьку церкву. Так, Мукачівська та Хустсько-Виноградівська православні єпархії до цього часу перебувають під юрисдикцією московського патріарха з усіма наслідками, що з цього випливають. Ще складніша ситуація склалася в Мукачівській греко-католицькій єпархії. Вона фактично розкололася на український і антиукраїнський напрями, визнані, як не дивно, навіть представниками римського престолу, який санкціонував у нашій державі дві греко-католицькі церкви: українську і мукачівську.

Очолювані єпископом І. Маргітчем священики виступали як єдність УГКЦ. Друга частина греко-католицьких священиків на чолі з нині вже покійним єпископом-ординарієм мадьярофілом І. Семедієм твердо стоять на позиціях політичного русинства і сепаратизму, відстоюють незалежність Мукачівської греко-католицької єпархії від УГКЦ, намагаються не допустити єднання русинів-українців Закарпаття з братами по той бік Карпат. Досить сказати, що ужгородській греко-католицькій українській громаді протягом двох років довелося воювати з єпископом Семедієм, поки ординарій дав дозвіл на проведення в кафедральному соборі богослужіння українською мовою в незручний для вірників час. Причому дозвіл було дано лише після втручання Риму. Не викликає сумніву, що Семедій виконував вказівки не лише колишнього обласного КДБ та обкому партії, який саме в такому плані впливав на розвиток ситуації в краї, але й волю католицьких ієрархів Будапешта, Братислави і Пітсбурга, які не хочуть, «аби цей край належав до України» (Інформаційний листок КоЗІ (Чикаго). – Ч. 18. – Березень-квітень. – 1993. – С. 5).

Як уже відзначалося, Закарпатський обком КПУ після окремлення з Москви докорінно змінив своє ставлення до політичного русинства. Тільки наївні люди не бачили, що обком не лише інспірує сепаратистський рух в області, але й збирає під свої прапори авантюристів усіх мастей, що хворіють українською бією. Щоправда, протягом тривалого часу він намагався бути в тіні – його функції виконувала необільшовицька обласна рада. Саме вона під час заборони компартії акумулювала, розробляла й намагалася проштовхувати в Києві авантюрні пла-

ни щодо спеціальної самоврядної адміністративної території. Вільної економічної зони та Карпатського еврорегіону, проїняті духом войовничого сепаратизму. А також поділити Закарпаття українське населення на українців і русинів і на допомогу російським та угорським шовіністам узаконити появу в Карпатах нової, четвертої східнослов'янської «нації русинської».

Тут потрібно зауважити, що політичне русинство, як і русофобія, на Закарпатті своїм корінням сягає в далекі часи. Відомо, що мадярські колонізатори боялися зв'язків угорських (закарпатських) «рутенів» з «рутенами» Галичини і Буковини, бо, як писала тодішня преса, такі зв'язки призвели б до «виродження і розвитку духовного життя рутенів Угорщини», а в перспективі – до «об'єднання галицьких, буковинських та мадярських рутенів в єдину рутенську державу». У зв'язку з цим вони оголосили війну львівським «підбурювачам», або, за термінологією нинішніх найбільшовиків, «львівським емісарам», а також галицьким книжкам і пресі (Фюгетлен Мольборорсат, 1903. – 12 квітня).

Перед початком Першої світової війни, критикуючи уряд за незадовільну мадяризацію «рутенів», що «живуть у бідності», угорська преса почала галасувати про «небезпеку українщини», яку принесли в «рутенський край» ті ж «емісари» з Галичини, зокрема «рутенські студенти» зі Львова (Пешті гірлоп, 1912. – 24 квітня). А в роки тієї війни мадярські гонведи без суду і слідства вішали «рутенів» за українську книжку. Як і в 1939 році. Чом не вияв справжньої «дружби братніх народів»?

Однак переконавшись, що ріст національної свідомості українців Закарпаття тільки репресіями зупинити не вдасться, угорські колонізатори висунули теорію про окремих «рутенський» народ у Карпатах, який не має нічого спільного з українським народом. Для «наукового» обґрунтування відрубності русинів Закарпаття від решти українського народу було виконано змадяризованих «рутенів» А. Годинку, Ш. Бонкала, Г. Стрипського – університетських професорів, які «доказували» окремішність підкарпатських русинів, зв'язували їх історію і культуру тільки зі святостефанською короною. Особливо активно на ниві прислужництва названі ренегати вправлялися після окупації краю угорськими фашистами в 1939-1944 роках (Див.: О. Мишанич. «Карпаторусинство», його джерела й еволюція у XX ст. – К.: Відродження, 1992. – С. 12). Так що нинішні найбільшовики й політрусини на Закарпатті та в

теоретики» Магочі в США, Чешок та Затулін у Москві далеко не оригінальні «творці» нової нації в Карпатах.

Мадярський поборник «карпаторусинства» на Закарпатті Іштван Удварі в статті «Істориографія карпатських українців (русинох) XVIII століття» в югославському журналі «Думки з Думкою» (1989. – № 1. – С. 270) твердить, що нібито найбільш активно проводили русифікацію Закарпаття чехи у 20-30-х роках минулого століття. Погодитися з таким твердженням не можна, бо за часів Чехословаччини (1919-1939) найбільшого розвитку на Закарпатті досягли російська (русофільська) та українська (руська) культурно-національні орієнтації. На їх фоні русинська, угорська чи туюшняцька виглядала надто жалюгідною і комічною.

Російський напрям у 20-х роках XX століття утворили російські білоемігранти та місцеві москвофіли й мадярони, що об'єдналися на підґрунті антиукраїнства. Вони заснували «Русское культурно-просветительное общество им. А. Духновича», яке прийняло російську літературну мову, російський триколірний прапор і проводило на Закарпатті московську проімперську політику. Русофіли переконували закарпатців, що «русский і русин значить одне й те ж», бо «ми – русский народ» (Народний катехіз: Народ, народность, язык і просвещение. – Народная бібліотека (ч. 2). – Ужгород. – 1926), що «українізм» на «Півдні Росії» насаджували австрійські політики «по-добно до того, як це було зроблено в 1922 році більшовиками на території Малоросії, проте без помітного успіху» (Е. Недзельський. Очерк карпаторусской литературы. – Ужгород, 1932. – С. 15). І ось коли читаєш «катехіз» сучасного російського шовініста О. Солженіцина «Як нам облаштувати Росію», який збирається облаштовувати Росію за рахунок сусідніх народів і держав, переконуєшся, що ставлення до України та її народу в російських демократів і недемократів абсолютно однакове. Імпершовіністичне. Таким воно було, таким і залишається. Не визнають вони українського народу, а тим паче його держави. Поведінка Медведєва – тому підтвердження. Не кажучи вже про фокуси Жириновського.

Виступаючи проти української мови і культури, русофіли писали протести чехословацькому урядові проти «українізації» українців Закарпаття. Наприклад, у «Меморандумі карпаторуських організацій, зверненому до п. Президента республіки чехів уряду, 1934 р.», вони робили демарш чехословацьким влас-

тям: «Українізація Підкарп. Руси проводиться проти волі більшості карпаторусського народу, який веде проти неї протягом 15 років уперту і глуху боротьбу...» (Закарпатська правда. 1990. – 15 квітня). Прямий перегук з нинішньою московською п'ятою колоною, московським батюшкою Д. Сідором та феніцико-бродіївськими привидами.

Традиції «отцов» вперто продовжувало російське «культурно-освітнє» товариство «Русский дом» та редагована відомим українським Є. Морозовим партійна «русскоязычная» республіка «Єдинство-плюс». Вони однозначно підтримували «Общество подкарпатских русинув» у його домаганнях «автономної республіки», кодифікації «русинской» нації, вимагали надати російській мові статусу державної, боролись проти «українізації» русинів і росіян. Вони зовсім не протестували проти того, що одіозний «вождь» «Пудкарпатської республіки» цької партії В. Заяць, роз'їжджаючи по Росії, ототожнював закарпатських українців з росіянами й репетував про український геноцид на Закарпатті, папаложив Українську державу у 20-30-х роках чехи також робили все для того, щоб відірвати Закарпаття від Галичини і Східної України, роздмухували русинізм, однак успіху така політика не мала, бо йшов процес національного самоусвідомлення русинів, розвивалася освіта, українська культура, література. На позиціях русинства стояла лише незначна частина змідяризованого греко-католицького духовенства на чолі з єпископом О. Стойкою. До речі, цей напрям щедро фінансувався мадярським диктатором Горті, однак його поглинало русофільство, яке, спекулюючи на симпатіях закарпатців до всього «русського», ототожнювало «карпаторуськість» з промосковською «общеруськістю».

Як пише О. Мишанич, «лише політичним курйозом можна вважати створення в 1932-34 рр. окремої «Партії невдоволених тутощняков (автохтонов)» із її гаслом «Невдоволені тутощняки, соединяйтесь!». Партія обіцяла піднести «благобитіє» усім уродженців Закарпаття (як нині обіцяють Янукович з Азаровим). Саме цю партію висміяв письменник Марко Бараболю в сатирі «Проект автономії», який пропонував назвати «державу» «автохтонов» – «Тутощняцька губернія» (О. Мишанич. Від підкарпатських русинів до закарпатських українців. – Ужгород: Карпати, 1991. – С. 28). Хіба не такої «губернії» домагаються мукачівські борці за «автономну область» чи «спів-

ціальну самоврядну адміністративну територію» краю, чи «неіснуючому Подкарпатську Русь».

Наприкінці 30-х років українська орієнтація на Закарпатті остаточно перемогла й утвердилася у свідомості населення краю. На виборах 12 лютого 1939 року 94 відсотки населення віддали голоси за партію ОУН, обрали український Союз, який на засіданні 14-15 березня 1939 року в Хусті проголосив незалежність Карпатської України – всупереч волі Будапешта, «батька» Сталіна чи «вуйка» Гітлера. Отже, українство утвердилось на Закарпатті природним шляхом національного самоусвідомлення етнічних русинів задовго до приєднання краю до України, а не принесене сюди на багнетах Червоної армії в 1944 році, як це твердять політичні русини та їх закордонні наставники – усякі мигівичі, макари та магочі.

Карпатська Україна відразу після проголошення своєї незалежності за згодою Гітлера і на втіху Сталіну була потоплена в крові кращих її синів угорськими завойовниками. Мадярський кат Міклош Горті обіцяв надати Закарпаттю «справжню автономію», а мадярський прем'єр Пал Телекі 17 березня 1939 року заявляв, що Угорщина має намір надати Закарпаттю «статус самоврядності». Звучить майже по-сучасному. Тут прямий перегук неолібералізму та полірусинства з фашистами міжвоєнної Угорщини. Однак відомо, що, насадивши в краї режим кривавої військової диктатури, мадярські окупанти загнали в концтабори, за уточненими даними, 184 877 закарпатців, 114 972 було замордовано – кожен четвертий чи п'ятий мешканець області (Закарпатська правда. – 1991. – 1 лютого). Нині полірусини на чолі із професором Магочі пропонують крокодилячі сльози за «автономією», яку нібито «в 1945 році від них було незаконно відібрано», їм активно підспівує московський перевертень І. Поп, якому не терпиться стати батюком «русинського народу». Уже не першим!

Угорсько-фашистські окупанти (1939-1944) винищили українську інтелігенцію. Оголосивши війну українській культурі, вони толерували русофільську, що стала «угорською», офіційно на порядок денний поставили питання про окремий народ «карпатських русинів» у складі Великої Угорщини, над «творенням» якого й донині трудиться чи не вся угорська преса, радіо і телебачення.

Очолювані платними агентами Будапешта і «вождями» місцевих фашистів А. Бродієм та С. Фенциком, русофіли, змі-

нивши свої погляди з Москви на Будапешт, проповідували вірність «угророссам» угорській святостефанській короні й не реконструювали публіку, що територію краю заселяють «угроросси» зі своїм «угрорусським мовним» (Разбор грамматики угрорусского языка. Под ред. Г. Геровскаго и В. Крайняницы. – Ужгород, 1941), і що закарпатці «не бажають нічого ні від великоруської мови Пушкіна, Достоевського чи Тургенева, ні від української фонетики Тараса Шевченка, Івана Франка та інших українських письменників» (Карпатурський голос. – 1941 – 27 травня).

Ренегатів-русинів очолював «щирый патріот Угорщини и один з носителей русской культуры Александер Ильницький», протоієрей (Литературна неділя. – 1941. – С. 122), їм протегували єпископ-мадярон О. Стойка та регентські комісари Міклош Козма і Вільмош Томчані, які нібито працювали «на хосен руського народа й цілої Угорщини». За словами основного «траматика» цих «русинов» І. Гарайди, їх кредо ще до окупації «вытычыв» єпископ Стойка: «Подкарпатя єсть для подкарпатских русинов» (Там само. – С. 134). Це той Стойка, який у 1938 році після Віденського арбітражу не виїхав зі своїми вірниками до Хуста, а залишився в Угорщині і в 1938-1939 роках двічі їздив до Будапешта просити диктатора Горті, щоб той при скорив «визволення» русинов від «українців» на Закарпатті. Було над чим подумати колишньому єпископу І. Семедію і угорській владі, яка нагородила Семедію новими легковиками та державним орденом «За заслуги». Перед ким? Боляче таке дізнаватись.

З метою «витворення самостійної народної свідомости русинов, их національной самоцільности и их родного языка», як казав фашистський комісар Козма, 26 січня 1941 року в друк вийшло «патріотичне» «Подкарпатское общество. наука, культура, экономика» заснували «Подкарпатское общество. наука, культура, экономика» заснували того ж регентського комісара «мама» Це «общество», за словами того ж регентського комісара «мама» «науково» обґрунтувати окремішність карпатурського народу в рамках Угорської держави, бо «народ сей жаєє чогось такого, чтобы то не было ничим иным, чим он сам есть, т. е. русским», і що культуру свою хоче розвивати «в практичній мадярсько-руській отоканности» (Гойнал-Зоря. – 1941. – С. 112). На сторінках видань цього «общества» з усіх сил старалися «обґрунтувати» окремішність русинів від українського народу і Стрипський, який не переставав твердити: «Русин має свій окремий язык, окрему культуру й окрему литературу» (Литературна неділя. – 1941. – 23 листопада). Саме за такі «угру-

тенські старання» з таким пістетом як про «Подкарпатское общество наук», так і про виступ при його заснуванні «другого регентського комісара» «витязя левендського Козми Міклоша» писала угорська преса (Карпаті ігоз сов. – 1993. – 17 квітня). Так що панове Магочі, Поп, Макара, Сідор, Жупан і Тураніца мають ідейних батьків, однак чинять вигляд, що цього не було.

Продовжуючи політику колишніх колонізаторських режимів на Закарпатті і користуючись з того, що українська влада мало дбає про захист держави, її територіальної цілісності, певні політичні кола сучасної Угорщини підігрують сепаратистські антиукраїнські настрої серед населення області. Головна ТУКЗ Ш. Фодов у будапештській газеті «Пешті гірлод» (1990. – 14 квітня) зловтішався, що на Закарпатті з'явилися русини, які «не хочуть належати до Києва», а «якщо говорити про приналежність, то скоріше до Будапешта, ніж до Києва», і тепер слов'яни воюють між собою, з чого обіцяє скористатися. І ось в інтерв'ю газеті «Модьор форум» (1993. – 7 січня), говорячи від імені «всіх мадярів» Закарпаття, по-своєму трактує Закон України про національні меншини і культурну автономію, називає ТУКЗ «керуючою і спрямовуючою» політичною силою області й вимагає передати в його руки керівництво школою і освітою, щоб від культурної автономії «розпочати здійснення повної автономії». А щоб у народі Угорщини створити негативну думку про Україну, її армію і Рух, не цурається підтасовки фактів і навіть відвертої дезінформації.

Роздмухуючи антиукраїнські настрої, газети друкували статті так званої «Виноградівської групи» репресованих, автори яких дезінформують читачів про національну політику нашої держави. Так, газета «Карпатольо» в № 1 від 28 січня 1993 року надрукувала статтю Горвата Шандора «Ще й сьогодні остерігаюся...», автор якої твердить, що його репресовано «демократичні переконання, і він ще й досі остерігається нових... репресій, а в № 2 від 28 лютого 1993 року – статтю цього ж автора «Я потерпів за те, що я угорець», у якій на запитання Ш. Горвата відповідає Варга Янош. Останній твердить, що потерпів за листівки, у яких «підкреслено наголосувалося, що Закарпаття – угорська територія».

У першому номері «Карпатольо» надруковано й статтю Євлевні Тібора «Замітки» на тему «патріотичного» виховання молоді. Розповідаючи про те, як два учні мадярської школи «Закарпаття потрапили на навчання на два місяці в «одну пре-

ністів України. На антиукраїнських позиціях політичного русинізму стояв також і «Русский дом» (О. Луговий) та ряд інших «русинських товариществ».

Зусиллями названих, до речі, часто незареєстрованих партій і товариств, здійснюється реабілітація фашистських «вождів» періоду 30-х років С. Фенцика і А. Бродя й утворюються товариства їх імені, відроджується русофільсько-мадяронське «Русское культурно-просветительное общество им. А. Духновича». «Общество подкарпатских русинув» проголосило своїм російський триколірний прапор, має свій гімн «Подкарпатські русинув», музику до якого написав вищезгаданий вождь «чорнорубашників» С. Фенцик. До речі, саме цей гімн проголосила «своїм» і Закарпатська обласна рада. На мадярський лад перейменовуються міста і села, вулиці й майдани в них, на державних установах низинних районів вивішуються угорські державні прапори, у Берегівському районі проведено референдум щодо територіальної автономії. Суть цього реваншизму і його мету з «придсідатильськов» недорікуватістю висловив недавній «вождь пудкарпатських русинув» І. Турянця, для якого створена волею народу 1 грудня 1991 року Україна – труп: «пора нас одтяти од того, куды мы належыме, пора нам розлучитися из трупом Украины, най буде Закарпаття автономнов республиков, яка ни од кого ни залежна й нам нико ни уповість, же мы ни на добром пути». Сказано це на засіданні комісії облради з питань самоврядності 13 лютого 1992 року в присутності багатьох депутатів і представника Президента в Закарпатській області М. Крайла, і ніхто з представників влади навіть зауваження не зробив знахабнілому українофобові (Карпатська Україна. – 1992. – 20 лютого).

Політичні русини ведуть відверту політику на розкол української нації, роздмухують українофобію, галичофобію зокрема. Один з «вождів» цієї групи політиканів В. Заяць в інтерв'ю російській газеті «Русский вестник» (№ 32. – 1992) твердив, що закарпатці ближчі до росіян, ніж до українців, що нібито до війни тут були «русске школи», закриті потім українцями, що нібито українство на Закарпатті насаджують підступні галичани. Про український «кравчуковський геноцид» на Закарпатті прямо в камеру УТ надривався І. Турянця. В українофобії послідовно вправлялися компартійна газета «Єдинство плюс» та неорусинська «Подкарпатська Русь».

стижну гімназію матірної країни», він нічого не пише про те, яких наук і чому навчили двох закарпатців в Угорщині, однак автор у захопленні від того, що «це уже в крові у тих дітей», що Закарпаття є частиною Угорщини. Повернувшись у рідну школу, на запитання, з яких країв і міст вербувалися учні престижної гімназії, «одна дитина» відповіла: «Маємо там однокурсників з усіх країв Угорщини, таких як Дунантул, Альфельд, Ердиль (Трансільванія – Ю. Б.), Карпатольйо (Закарпаття – Ю. Б.), Фелвідійк (Ліденна Словаччина – Ю. Б.)...». Виходить, наче не було двох воєн, Трианонського договору, виникнення нових держав на руїнах Австро-Угорщини і Гельсінських угод. Ось вам і виховання «патріотизму» в Українській державі! Негірше ніж у Донбасі і Криму.

У світі сказаного зовсім не дивно, що, не питаючи згоди українців Закарпаття, мадярські вчені поділили нас на русинів і зайжджих українців, що не лише ТУКЗ, але й преса, радіо і телебачення сусідньої Угорщини так активно підтримують сепаратистів у нашому краї (Нопло. – 1991. – 3 вересня; Мольдор гірлоп. – 1991. – 10 вересня; Мольдор немзет. – 1993. – 11 серпня, Панорама // Телепередача. – 1993. – 13 вересня). А при ТУКЗ 10 травня 1992 року створено ініціативну групу демократичної платформи, яка відкрито сурмить, скликаючи вражених сталінським синдромом активістів на «активну боротьбу» проти «українського націоналізму» в Україні (Карпат ігоз сов. – 1992. – 22 травня).

Відчуваючи абсолютну всездозволеність на теренах України і сильну підтримку близького й далекого зарубіжжя, високопоставлених керівників області, політичні русини відкрито домагаються розколу не лише української нації, але й української держави, відокремлення Закарпаття від України. Прорусинські газети виходили під аншлагами «Пудкарпатська Русь – джержава!». Особливо войовничим сепаратизмом і ненавистю до України відзначаються програми «Пудкарпатської республіканської партії», яку очолював запеклий українофоб В. Заяць (Див.: Вісник Потисся. – 1992. – 3 березня), «Общества пудкарпатських русинув» (ОПР), яке очолював скандально відомий професор Ужгородського університету І. Турянця (Див.: Отчий храм. – 1990. – Вересень-жовтень). Асоціація демократів Закарпаття (І. Кривський), ТУКЗ (Ш. Фодов), зокрема Берівське районне відділення ТУКЗ, Закарпатське народне об'єднання (М. Волошук) та Закарпатське відділення Союзу комуністів

Галичобіо розпочали ще керівники колишнього КДБ, обкому партії та обласна рада, які під час розпаду СРСР стали лаякати закарпатців «львівськими десантами». На галичанобіі будувалася й уся агітація напередодні та в час референдуму щодо спеціальної самоврядної адміністративної території, до цього вдаються й неабольшевицькі «теоретики» вільної економічної зони та Карпатського Євро регіону. Причому робиться це часом більш масово, ніж робили колонізатори за часів Австро-Угорщини та міжвоєнної Чехословаччини.

На підмогу місцевим українофобам підпряталася реємпгранти, що повернулися з Москви, типу І. Миговича та І. Попа. Ось як лякає людей колишній відповідальний працівник ЦК КПРС, згодом другий секретар обкому КПУ, а потім депутат Верховної Ради проф. І. Мигович галицькими «диверсантами»: «Так можна розцінити, зокрема, втручання деяких галицьких політиків і їхніх емісарів у внутрішні справи закарпатців, настроювання ними виборців проти законних органів влади, форування української, апологетики бандерівщини, протидію самоврядності, ринковим відносинам із сусідніми регіонами суміжних країн та багато іншого» (Новини Закарпаття. – 1993. – 2 лютого). Інший професор, що повернувся з Москви, І. Поп, волею ректора університету В. Сливки очолював Інститут Карпатознавства при Ужгородському університеті і разом з політрусинами працював на розвал Української держави. А ось журналістка Ганна Кузьма, що пройшла московський вишкіл, так поливала брудом українців, що навіть головний редактор газети обласної ради «Новини Закарпаття» І. Ільницький помахав на неї вказівним перстом (Новини Закарпаття. – 1993. – 23 жовтня) – щоб «не заривалася».

Але верхом нахабства антидержавних елементів на Закарпатті було проголошення 15 травня 1993 року в Мукачеві «Временного правительств Подкарпатской Руси» на чолі з відомим уже І. Туряницею, а в жовтні 2008 року – «независимости государства Подкарпатская Русь». Оскільки проблема політичного русинства зачіпає й сусідні держави, в яких мешкають українці як національні меншини, до складу «временного правительств ПР» включено й громадян інших держав: Тібора Ондіка зі Словаччини, громадянина Угорщини Горжани та напівчеха Могориту. У розпорядження Угорщини Горжани надавалися преса, радіо і телебачення Словаччини, Чехії та Будапешта, не кажучи вже про пресу, радіо і телебачення нашої області.

Одразу після проголошення «временное правительств» почало публікувати різні «заявления» та «обращения» до «закарпатцев», до «народов бывшего СССР», в ООН і Міжнародний суд з вимогою надати нашій області статус «автономной республики», «самостоятельности», встановити дату проведення виборів «парламенту» і створити комітет для підготовки «конституції» (Див.: Подкарпатська Русь. – 1993. – 21 жовтня). Отримуючи шедру фінансову підтримку від різних меценатів, у тому числі й місцевих рад, «правительств» регулярно здійснює вояжі в сусідні держави, паплюжить Україну й проводить там антидержавні акції, як наприклад, прес-конференція в Будинок журналістів у Братиславі (Правда (Братислава). – 1993. – 20 травня), зовнішньополітична передача Угорського телебачення «Панорама» від 13 серпня 1993 року та інші, де «придсидають» з «міністрами» переконають світ у тому, що вони вимагають «автономії», за якою буде й відокремлення від ненависної їм України (Срібна земля. – 1993. – 31 серпня). Антидержавну діяльність «временного правительств» одноозначно підтримали «Русский дом», Товариство словаської культури й усі без винятку «об'єднання» й «товариства», засновані комуністами, як «Асоціація демократов Закарпаття», «Народний совет общественного согласия», обласна організація «Гражданский конгресс Украины» та інші (Подкарпатська Русь. – 1993. – 21 жовтня).

Виникає питання: а як до агресивного сепаратизму на Закарпатті ставиться українська влада? А ніяк. Українська Народна Рада Закарпаття надіслала Президентові А. Кравчуку, Голові Верховної Ради І. Пляшчу, Прем'єр-міністрові А. Кучмі, Голові СБУ Є. Марчуку та Генеральному прокуророві В. Шишкіну близько 20-ти заяв про антидержавну діяльність сепаратистів на Закарпатті, однак з Києва не було ані найменшої реакції на документи від 19 партій та організацій, що стоять на платформі розбудови Української держави. Подібне сталося й за Президентства А. Кучми. Весь світ бачить і відповідним чином реагує на сепаратистські ігри компартії на Закарпатті («спеціальна самоврядна адміністративна територія», «вільна економічна зона», «Карпатський Євро регіон», особливий статус (суї юріс) Мукачевської єпархії ГКЦ), а Київ – ні Певні організації Росії, Канади і США навіть грішми підтримують сепаратистів на Закарпатті (Інформаційний листок КоЗІ. – Ч. 19-20. – 1993. – С. 9). До розпаду Чехословаччини політрусини не раз виступали у Празі в парламенті з вимогами приєднати «Подкарпатську Русь» до Чехо-Словаччини (Карпатська Україна.

– 1992. – 27 лютого), знайшли групу депутатів у згодом розпущеному Верховному Советі Російської Федерації, яка твердила, що ситуація на Закарпатті «схожа із ситуацією в Криму» і збиралася зайнятися нашими проблемами (Новини Закарпаття. – 1993. – 23 лютого), налагоджували контакти з «Республікою Крим і Молдавською Придністровською Республікою» (Там само). Плюс вояжі в Братиславу і Будапешт. Розповідаючи про сепаратизм у нашому краї, французька газета з тривогою писала, що в центрі Європи назріває ще одна Боснія (Le Monde діпломатик. – 1993. – Червень). А от Президента і уряд України все це зовсім не цікавить. Не бачать? Чи не хочуть бачити?

Керівники області – голова обласної ради Д. Дорчинець та представник Президента М. Крайло – навіть засуджували екстермістські заяви «Пудкарпатської республіканської партії» та «временного правительств» як антидержавні, однак ніколи не відмежовувалися від їх політики. Агитуючи за «вільну економічну зону», Д. Дорчинець на обласному телебаченні твердив, що «як і в інших областях, і в Закарпатті не минуло сепаратизму. Є окремі сепаратисти, як і в інших областях». Але, як писала «Срібна земля» (1993. – 13 листопада), на відміну від інших, «феномен закарпатського сепаратизму полягає в тому, що наша облдержадміністрація, керівництво області в міру своїх сил і можливостей всіляко заохочують і стимулюють до морочених «отдельних сепаратистів». У своїй діяльності вони опираються переважно на громадські об'єднання національних меншин області, які стоять на позиціях автономізму. Та «Общество подкарпатских русинув». Ба більше, Є. Жупан був і де виступає глашатаям «независимости», «Подкарпатської Руси». Успішно змагається з ним московський піп Сідор.

Спостерігається не лише синхронність дій області, «Общества подкарпатских русинув», «временного правительства», але й спільність ідеалів та мети. Ну, й координація з одного центру. Домагалися, наприклад, політрусини плебісциту щодо автономії – обласна рада проводить референдум і грудня 1991 року щодо спеціальної самоврядності адміністративної території (хоча Президія Верховної Ради України Постановою № 1800-ХІІ від 6 листопада 1991 року попереджувала, що прийняте Закарпатською обласною радою рішення від 1 жовтня 1991 року про обласний референдум «суперечить Конституції України і Закону Української РСР «Про всеукраїнський та місцевий референдуми» і вимагала скасувати це рішення). Домагалися московські й американські теоретики політичного

русинства та «Общество подкарпатских русинув» кодифікації «русинської» національності на Закарпатті – обласна рада вимагала від Президента узаконити своїм указом поділ українського населення краю на українців і русинів. Коли ж Президент проігнорував антиукраїнську авантюру українофобів, область своїм рішенням проводить перереєстрацію національності закарпатців. Незважаючи на суворий контроль у містах і селах області за виконанням цього рішення, в «русинську» націю записалося близько 40 закарпатців. Від їх імені «общество», «временное правительство» й область вимагали «спеціальної самоврядної адміністративної території як суб'єкта в складі незалежної України», вільної економічної зони та Карпатського Євро регіону. У цих політиграх прорусинська область використовує «общество» і його «временное правительство» як засіб прямого тиску на Верховну Раду України, на центральну владу.

Обласна рада підтримувала будь-які розкольніцькі акції на території Закарпаття. Так, наприклад, вона затвердила проведений мадярськими сепаратистами референдум у Берегівському районі щодо надання цьому районі території автономії і звернулася до ВР України з поданням про затвердження результатів цього референдуму. «Общество» і «временное правительство» вимагали скликання рад усіх рівнів для проголошення незалежності або автономії «Подкарпатської Руси». Ніби виконуючи їх волю, голова області Д. Дорчинець 5 жовтня 1993 року публікує своє розпорядження про скликання 29 жовтня обласної ради для проголошення спеціальної самоврядної адміністративної території як суб'єкта в складі незалежної України (Новини Закарпаття. – 1993. – 5 жовтня), і лише рішучі протести демократичних сил області та заплановане у ВР України обговорення проекту закону про вільну економічну зону «Європа-центр» спонукало сепаратистів «відкласти на потім» проголошення «самоврядності».

«Общество» і «Пудкарпатська республіканська партія» домагалися незалежності «Подкарпатської Руси» у складі колишнього СРСР нарівні з Україною і Білорусією. Напередодні ГКЧП обласне парткерівництво публікує заяву, у якій погрожує криміналом кожному, хто виступає проти горбачовського проекту Союзного договору, а напередодні другого московського путчу голова області Д. Дорчинець та представник Президента М. Крайло «надіслали в Київ депешу з вимогою негайного підписання» договору про входження до «так званого економічного союзу» (Срібна земля. – 1993. – 25 вересня).

Обласна рада і держадміністрація проводили спільні засідання та прес-конференції з «временним правительством» (Закарпатська правда. – 1993. – 6 листопада), опереткові «міністри» «правительства» допомагали обрані доробляти забракований Верховною Радою проект закону про вільну економічну зону, з яким політрусини збиралися входити у ВР найближчим часом (передача УТ від 17.11.1993). Характерно, що жодне громадське об'єднання, що виступає за розбудову Української держави, до участі в такій роботі не допускалося. Після цього дивно слухати балачки про неолітичний характер проекту закону про «вільну економічну зону» на всій території Закарпаття.

У пресі не раз відзначалося, що політичне русинство, крім зарубіжних «доброзичливців» України, щедро фінансується директоромським корпусом та радами різних рівнів. У 1992 році тільки Свалявська районна рада виділила «обществу» 1 мільйон карбованців (Срібна земля. – 1993. – 16 березня). На баланс незареєстрованого «общества» було передано районні Будинки вчителів у Мукачеві, Ужгороді і тій же Сваляві. І вже верхом глузування над нашою державою було розпорядження представника Президента в області М. Крайча № 06-35/84 від 02.11.1993 р. про преміювання за відмінну роботу «прем'єра» «временного правительства» І. Туриянці новою «Таврією» (до цього «прем'єр» роз'їжджав на «Москвичі»). «Чого ж після цього варті, – запитує газета «Срібна земля» в номері від 11 травня 1993 р., – офіційно розтиражовані пресою заяви обласних керівників про їхнє відмежування від сепаратизму і сепаратистів, клятви у любові до України?».

Зрозуміло, що в нормальній державі подібна, антидержавна діяльність була б неможливою, а в Україні дозволяється все. Говорячи про специфіку «вільної економічної зони «Європа-центр», якою прикриваються сепаратистські устремління «пудкарпатських русинув», голова обраної Д. Дорчицевої, можливо, дещо легковажно сказав кореспондентові угорської газети «Келет Мольдорорсат» (1993. – 16 лютого): «На щастя, нашу справу підтримують такі визначні політичні особи, як, наприклад, Леонід Кравчук – Президент, Леонід Кучма – Прем'єр-міністр, Віктор Пинзеник – віце-прем'єр, що займається економічними питаннями, Іван Паюц – голова парламенту і десять міністрів. Противниками були і залишаються депутати з галицької, буковинської та львівської опозиції» (Докладніше про це див.: С. Ваш. 3 приводу одного інтерв'ю // Закарпатська правда. – 1993. – 2 березня). Обговорення проекту закону

«про вільну економічну зону» у ВР показало, що значна частка правди в цьому була.

Справжній «натхненник і організатор» антиукраїнського шашу на Закарпатті «засвігився» трохи згодом – у зв'язку зі зверненням «временного правительства» «Подкарпатской Руси» до «народів» Закарпаття. Оргбюро Закарпатського відділення Союзу комуністів України 11 червня 1993 року прийняло спеціальну постанову, у якій беззастережно підтримуються сепаратистські автономістські домагання «Общества подкарпатских русинув» під вивіскою «спеціальної самоврядної адміністративної території як суб'єкта у складі незалежної України» й підкреслюється необхідність відродження ССРР. «Ми вважаємо, – йшлося в постанові, – що нинішнє катастрофічне становище і на Закарпатті, і в Україні в цілому зумовлено незаконним розвалом СРСР, антинародним курсом політичних і соціально-економічних перетворень, який проводить керівництво України, виступаємо проти капіталізації України, за її соціалістичний шлях розвитку, за справжню незалежність і суверенітет України у складі відродженого ССРР» (Літературна Україна. – 1993. – 28 жовтня). Коментарі зайві.

Або візьмемо інший факт. 22 вересня 1993 року на нараді партактиву в Мукачеві колишній голова обраної М. Волошук сказав, що Україна нам нічого не дала, і тому обрані треба негайно проголосити самоврядність, «а потім уже нехай розбираються». Ніби у відповідь на таке рішення перших та других партсекретарів районів Д. Дорчицею і опублікував розпорядження про скликання сесії обласної ради для проголошення самоврядності, але...

Але усіх перевершили балаговіці. Під їх «десняцею» фенцико-бродіївці проголосили «независимость Подкарпатской Руси», утворили свій «сойм», своє «правительство», мають свою символіку, у тому числі і гімн «Подкарпатской Руси». І робилося все це під носом президента Ющенка, який фактично толерував «русинському двіженню».

ШУМОВИКИ ЗА РОБОТОЮ, або ЯК НАСАДЖУВАЛОСЯ ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО

Є на Закарпатті десятки вищих навчальних закладів та філій різних ВНЗ інших міст України, в Ужгородському національному університеті історичний і фактично два філологічні факультети, є й міжнародні факультети з більш як двома десятками кафедр, на яких у поті чола трудиться ціла гвардія докторів і кандидатів наук, є навіть свої «академіки», однак щось майже не чути в області їхнього голосу. Грають у «велику науку». Тому й не дивно, що там, де мало б бути авторитетне слово вчених мужів, так багато галасу зчиняють шумовики, які, як не раз про це писалося, відзначаються нечуваною агресивністю, а часом і дивовижною неучкою зарозумілістю (Вісті Ужгородщини. – 1990. – 21 серпня). Здебільшого це колишні компартійні та комсомольські керівники й також колишні «духновичівці» (куртяківці, фенциківці, бродівці), які за окупаційних режимів, фальсифікуючи погляди і творчість видатного сина русинів-українців О. Духновича та прикриваючись його іменем, зчиняли на Закарпатті міжнаціональні і мовні бійки й полегшували колонізаторам проводити політику чехізації та мадяризації закарпатоукраїнського населення. Переважно це також їх діти та онуки, що не без впливу з-за кордону захопилися ідеєю реанімації русинства з його підкреслено українським політикою, на відродження і популяризацію якого так багато енергії і коштів витрачає «президент» карпатських русинів у США Пол Магочі, як уже відзначалося, син угорського емігранта. Ці люди ніяк не можуть примиритися з тим, що ні в 1919, ні в 1938-1939, ні в 1944-1945 роках народ за ними не пішов, а твердо вирішив поєднати свою долю з братами по той бік Карпат, чого так боялися й не хотіли угорські, чеські та інші недруги українського народу.

«Треба, Юрію Івановичу, якось утвердитися в житті», – каже мені колишній студент, нині русинський поет, який з усім сил хоче стати «русинським класиком» або «президентом» оскільки на українському небозводі така зірка йому не сні-

тить. Та ба, не фортунить бідолаші й на «русинському» небі, бо ніяк не спроможеться, сарака, оволодіти українською книжною мовою, якою писали за часів Феофана Прокоповича чи навіть Г. Сковороди або Духновича (чи з незнання, чи з наївності гадає, що то була «русинська» мова). От і «літературствує» таким суржилом, що й найбільші його шанувальники часом вимушені розводити руками. А коли б наш поет і йому подібні прочитали твори Духновича не в інтерпретації «духновичівців» (від назви «Общества им. А. Духновича»), то переконалися б, що Духнович художні твори для народу писав не «русинською», а такою народною, руською, тобто українською мовою. Нерозвиненою, але народною.

Найбільш активними серед шумовиків є звичайнісінькі невдахи в житті. Починаючи від сторожа і шофера до міліціонера, від лікаря до архітектора. Не кажучи вже про «общественців», і то нині вже – в минулому. От і розхитують вони громадську думку і зчиняють бовтання, щоб на збитий ними брудній піні спливати на високі гребені суспільних хвиль і хоч у такий спосіб як-небудь утвердитися.

На тих, що на ноті найвищого надриву багато і щось не розбіраливо галасують про всебічну свою обдарованість, увагу звертати не варто – там і так усе, здається, зрозуміло. А от коли новоявлені «будителі-пенсіонери» починають вважати закарпатців найвими простакми (хоча трапляються й такі) та ще й людьми без пам'яті і, щоб розбавити національну грізню між самими українцями, починають перекочувати факти і фальсифікувати нашу історію – мовчати не можна. Тим паче, що робиться це славними чекістами не з доброю метою.

У 33-му номері «Молоді Закарпаття» за 1989 рік «пенсіонер, в минулому викладач УжДУ» Іван Качмар надрукував статтю «Ваш сон, русини, триває...». Перш за все відзначу, що я знаю всіх викладачів-істориків університету з перших днів його існування, але Івана Качмара серед них не було. По-друге, щоб збити з пантелику молодих читачів, новоявлений «історик на пенсії» настільки грубо і тенденційно перекочує і підтасовує факти, що мене, як корінного закарпатця, така фальсифікація просто обурює.

«У минулому викладач УжДУ» пише, що нібито в складі Чехословацької республіки «Підкарпатська Русь мала автономію, свій гімн, прапор і герб». Дійсно, в складі Чехословаччини Підкарпатська Русь (тодішня офіційна назва Закарпаття) мала

свій гімн, прапор і герб, мала навіть свого губернатора, однак автономії не мала. Згідно з Сен-Жерменським договором (статті 10-13) Закарпаття мало одержати «найширшу автономію», але чехословацькі правителі майже до кінця існування республіки автономії не давали, мотивуючи це тим, що нібито закарпатці в культурному відношенні «не доросли до рівня цивілізованих народів» (Див.: Е. Бенеш. Промова про підкарпатурський проблем. – Прага, 1934. – С. 39).

Наводнивши край наш чеськими чиновниками від ексектора і жандарма аж до віце-губернатора і розв'язавши мовну гризню між місцевою інтелігенцією, що групувалася навколо товариства «Просвіта» і «Общества ім. Духновича», чеські колонізатори активно проводили політику насильницької чехізації населення краю. Автономію ж Закарпаттю надали лише 11 жовтня 1938 року, коли під натиском фашистських держав починала розпадатися республіка. Така правда!

Гербом Підкарпатської Русі був ведмідь на полі, вкритому синьо-жовтими смужками, а гімном – вірш невідомого автора «Подкарпатськіє русини», музику до якого написав згаданий уже С. Фенцик. А от з прапором шановний «землячок» лувкавить, коли пише, що нібито офіційним нашим був тоді «червоно-білий прапор», якого потім підступні «галицькі емісари» (вгадуєте термінологію деяких обласних апаратників?) замінили «жовто-блакитним», бо ж не раз уже писалося, що з незапам'ятних часів (вперше зафіксовано імператрицею Марією Терезою) національним на Закарпатті вважався синьо-жовтий прапор. Мої одноокраєни, що таки вчилися в школі міжвоєнного періоду, не можуть не пам'ятати вірша, яким відкривалися чи не всі тодішні читанки: «Синьо-жовта барва – То є наше знамя». Кого русин, под него стань, Свою отчизну хрять...» Щоправда, українوفоби з «Общества ім. А. Духновича» 27 травня 1926 року прапором свого товариства проголосили «прапор трехцветный – общерусский». Такою є історична правда.

Та навіщо нашому «пенсіонеру» історична правда? У п'ятнадцяти перекрученнях та підтасовках фактів він перевершує чи не всіх кон'юнктурних істориків радянських часів. Ось поспайте, якими «відкриттями» в історії краю він ошелешує «темних» русинів: у 1938 році нібито «емісари з Галичини організували Карпатську Україну», прогнали чехів і угорців, «русини» почали перетворювати в щирих українців, а «чеських панів» було замінено галицькими».

У 20-30-х роках галичфобією сильно хворіли «угророси» (куртяківці, фенцико-бродіївці) з «Общества ім. А. Духновича», зокрема їх партія «Автономный земледельческий союз», керівники якої знаходилися на службі в угорських фашистів. Через півстоліття камінець на адресу «українських емігрантів з Галичини» кинув сумновідомий категіст М. Давидов у рецензії на книжку Д. Данилюка «Історіографія Закарпаття в новітній час (1917-1985)» (Див: Закарпатська правда. – 1989. – 19 березня). Протягом 1989 року партіопаратники активно прищеплювали закарпатцям галичфобію, яка у розгляданій статті переходить часом у неприховану галичфобію. Для її утворення й робиться перекучення та довільна підтасовка фактів.

Відомо, наприклад, що до 1937 року за автономію краю виступали майже всі партії на його території. Коли ж над республікою нависла загроза фашистського поневолення, прогресивні партії об'єдналися в єдиний фронт борців за збереження республіки. Лише фінансований угорським диктатором Гортієм «Автономный земледельческий союз» продовжував і далі домагатися автономії та розчленування республіки. Але після прийняття урядом мюнхенського диктату в Чехословаччині активізували свою діяльність німецькі, словацькі, польські, угорські і закарпатські сепаратисти. Під тиском національних і націоналістичних рухів чехословацький уряд на початку жовтня 1938 року призначив Івана Парканія міністром і губернатором Підкарпатської Русі, який, однак, невдовзі відмовився від цієї посади, а 11 жовтня 1938 року було сформовано перший автономний уряд краю, до якого ввійшли А. Бродій (прем'єр), Е. Бачинський, А. Волошин, І. П'єшак, Ю. Ревай і С. Фенцик. Доводжу до відома «автохтона» Качмара, що серед названих діячів не було жодного галичанина.

Прийшовши до влади, Бродій одразу вступив у змову з Гортієм про приєднання Закарпаття до фашистської Угорщини. Чехословацька розвідка змову виявила. За шпигунську діяльність його було заарештовано, а новим прем'єром призначено А. Волошину. І пізніше, коли Волошин став президентом Карпатської України, уряд був сформований з одних закарпатців: прем'єр Ю. Ревай, міністри Ю. Брацайко, М. Долинай, С. Клочурак, Ю. Перевузнник, А. Штефан. І командантом Січі був теж закарпатець Д. Климуш.

Ставлячи, мабуть, далеко не благородні цілі, «історик-пенсіонер» пише, що нібито під впливом оунівців закарпатці «ви-

гнали чехів та угорців, а їх майно пограбували». Невже шарновий «автохтон» забув таку «дрібничку», як Віденський арбітраж 2 листопада 1938 року. Угорців не виганяли із Закарпаття, а згідно з цим арбітражем фашистській Угорщині було віддано 12,1% території краю з такими містами, як Ужгород, Мукачево і Берегово – 179 тисяч населення. Хіба можна після такої містифікації претендувати на роль навчателя закарпатців? За кого ви нас вважаєте, «товарищ Давидов»? Чи «товарищ Качмар»?

Не маючи належної інформації, у свій час немало брудну на А. Волошину вилив і автор цих рядків. Волошина можна критикувати і є за що. Але варто й призадуматися над тим, а що він мав робити перед загрозою угорсько-фашистської окупації краю? Піти на службу до угорського диктатора Горті, як це зробили «вожді карпатгороссов» Бродій, Фенцик і Демко, лідери партії «Автономный земледельческий союз» та активісти Руської народної ради Возарі, Корнат, Фельдеші, Ортутай, Камінський і Шпак, які після окупації краю без виборів були призначені депутатами угорського парламенту, або шукати підтримки і захисту в котроїсь із сильних держав? І він шукав, особливо після того як чехи відмовилися захищати Карпатську Україну. Інша річ, що захисту від угорських фашистів Волошин шукав також у фашистів – німецьких, не підозрюючи, що Гітлер використовував Карпатську Україну як карту в нечесній політичній грі з Гортієм і Сталіним.

Критикуючи Карпатську Україну і Волошину, «пенсіонер» посилається при цьому на авторитет «батька всіх народів» Сталіна. Однак елементарна послідовність вимагає пригадати, що саме в 1939 році «генералісімус» Сталін «подружив» Гітлером (пакт Молотова – Ріббентропа, договір про дружбу і кордони між СРСР і Німеччиною від 28 вересня 1939 року, домовленість про поділ Польщі, Прибалтики, торговельні угоди тощо). Відомо й те, що Гітлер віддав Угорщині наше Закарпаття, щоб догодити «другові» Сталіну, якому Карпатська Україна застряла кісткою в горлі. Знаючи все це, чи можна серйозно говорити про сталінську оцінку Карпатської України?

Усьому світу відомо, що в середині березня 1939 року фашистська Угорщина здійснила військову окупацію і анексію незалежної Карпатської України, однак даремно шукати осуду дій кривавого агресора в статті нашого «будителя», а точніше – блудителя. Більше того, відповідальність за репресії «114 тис.

верховинців» (насправді угорські фашисти загнали в концтабори 183 395 чоловік, знищили 114 982 закарпатців) він покладає не на фашистський режим Горті, а на «авантюристів з-за Карпат». Виходить, що закарпатці, піддавшись «демагогії» галичан, самі наклали озвірілих фашистів на свою землю. До чого говорився «в минулому викладач»? Виникає питання: чи є хоч краплина совісті у нашого кагебіста?

Неправду говорить наш «добродій», коли пише, що нібито «в розпал репресій» на Закарпатті з'явилися «демагоги іншого ґатунку» – тепер уже комуністи, які почали розповідати баєчки про світле життя «у найдемократичнішій у світі країні» й загітували «20 тисяч русинів» емігрувати в СРСР. Відомо ж бо, що одразу після окупації фашисти розгромили комуністичну організацію краю й загнали комуністів у глибоке підпілля, так що займатися прорадянською агітацією вони не могли. А хто пробував – того повісили. Хто жив у ті роки на Закарпатті, той до кінця днів своїх не забуде, що таке угорсько-фашистська неволя, розстріли, шибениці за національною ознакою.

Безумовно, заперечувати певний вплив комуністів на мольдо краю кінця 30-х років було б несправедливо, але переважна частина закарпатців тікали до своїх братів, знаючи, що «свої то за горами – не чужі» (О. Духнович). Хтось збирався там знайти собі роботу, хтось продовжити навчання, а хтось просто не хотів жити в ярмі. У моєму селі Богаревиці, що на Іршавщині, не було в ті часи жодного комуніста. Туди не заходив жоден комуністичний агітатор, але молодь пробувала тікати за кордон. І декому це вдалося. Наприклад, рідний брат моєї матері Іван Чегіль не хотів служити в гортистській армії і втік до СРСР, де, на жаль, як і тисячі інших закарпатців, потрапив у ГУЛАГ і загинув. Грішно нині так фривольно говорити про священне почуття братерства кращих синів нашого народу, що стали жертвами міжнародного гангстеризму кінця 30 – початку 40-х років минулого століття.

Розповідаючи нам нашу післявоєнну історію, «пенсіонер» з КДБ виказав і деяку правду про колективізацію в нашій країні, про нищення лісів, про мобілізацію молоді на шахти Донбасу, про позики тощо. Однак багато фактів він ставить з ніг на голову і, намагаючись дезорієнтувати молодь, інтерпретує нечесно. Згадуючи, наприклад, масові арешти, наш «добродій» і словом не прохопився про злочини, що їх творили сталінсько-берієвські опричники, виловлюючи «ворогів народу». Більше того, вину

за ті злочини кагебіст намагається перекласти на «пришельців» з Галичини, які нібито піднімали верховинців на боротьбу проти «совітів». Мовляв, саме «за це десятки тисяч наших людей було заарештовано й засуджено». Ой, бідні ті галичани! В'їлися вони в печінку нашого кагебіста, що став «істориком».

Майте совість, «в минулому викладач!» Ви явно натякаєте на бандерівщину, не наважуючись, однак, ужити цього слова. Якщо ж ви «автохтон», то мали б знати, що ніде в світі Червону армію не чекали з таким благоговінням, як на Закарпатті, не знаючи, звідси річ, нічого про «сталінську дружбу народів», геноцид, голодомор і ГУЛАГи. Ось де причина, а не «підступних» галичан, «таваріщ палковнік». Історія ще колись скаже, за що «десятки тисяч наших людей було заарештовано й засуджено»!

Наш «навчатель» натякає: «Ні для кого не є таємницею, що на Закарпатті ведеться тиха денационалізація корінного населення. З року в рік зростає напруженість демографічної ситуації за рахунок приїжджих з-за меж області». Так, усе це правда, але у дальшій інтерпретації вона переростає у велику... неправду. Розраховуючи на простачків і намагаючись відвести громадську думку від злободенних питань життя на фальшиві манівці, автор доволіно маніпулює фактами і цифрами, апелює до «пройденного» нами ще в 30-х роках «русинства» тощо. Підкреслюю: робить це свідомо і цілеспрямовано.

Дійсно, нині вже не є «таємницею», що брежнєвсько-супровські яничари, сповідуючи теорію «злиття націй» в єдину, звідси річ, російську, проводили на Закарпатті, як і на всій Україні, політику русифікації українського народу. На наших заводах з російської глибини насильно привозили цілі ешелони «рабочих». Як і на сході України. Українська культура затиралася, українська мова витіснялася з партійних і державних установ, із сфери виробництва, науки, дитячих садків і шкіл. Тому республіка й вимушена була прийняти закон про державність української мови. Чому б про це не сказати просто і чесно? Натомість читачам підкидають вигадку, що, мовляв, приїжджі українці «денационалізують» місцевих українців. Ось як! Про русифікацію – ні слова. А вона була доведена до нечуваних масштабів, її наслідки ще довго будемо відчувати. Якщо й далі будуть нами керувати азарови й табачники.

Нині вже не є секретом і те, що Сталін захоплювався радощами, переселенням цілих народів, а його послідовники з

мались та ще й дотепер займаються «плановим переселенням і змішуванням» людей різних націй і національностей. Значною мірою внаслідок такого переселення «Закарпатська область є однією з найбільш щільно заселених областей не тільки в республіці, але і в Європі. Тільки за останні десятиліття сюди було переселено близько 130 000 чоловік, тобто кожен десятий житель області. Як пише Качмар, цей процес продовжується. У той час, коли «природний приріст населення в області з року в рік падає, механічний приріст зростає майже в 2 рази». Тільки в 1988 році в Ужгород «з-за меж області приїхало 1780» чоловік. Ужгородці знають, що до нас переселяються золотопашукачі з далекої Півночі, біженці з Кавказу і Середньої Азії та демобілізовані офіцери, знають і те, що вже на 1989 рік місту намагаються «підкинути» ще 1000 родин офіцерів, звичайно, росіян, які повертаються з Чехословаччини та Німеччини, однак Качмар удає, що цього не знає. Натомість намагається переконувати наївних читачів, що нібито область перенаселена «за рахунок приїжджих з Яворівського району, Самбора, Турок». Бідні Самбір і Турки! Видно, в'їлися вони йому в печінку, коли кагебіст лякає ними русинів Закарпаття. Звісна річ, «завуш» про справжніх переселенців з Росії.

Шановний «пенсіонер, в минулому викладач» претендує й на роль «будителя», який гордо й сміливо кидає «недорозвинутим» закарпатцям: «Час уже прокинутися, як закликає гімн карпатських русинів». Здається, що йому дуже хотілось би «напруженості й загострення демографічної ситуації», щоб погріти не зовсім чисті руки на цьому. Та нічого у вас не вийде, «таваріщ палковнік!» Зрозуміло, з ситуації, яка склалася, треба шукати вихід, але не «той», який дехто «пропонує» нашим країнам. Не в політичному русинстві і пов'язаному з ним галичобією. У закарпатців є величезний досвід братерського співжиття з представниками різних націй і національностей, і вони ніколи не підуть за новоявленими «вождями», які мріють про загострення «демографічної ситуації» і прихід російських «миротворчих» танків. Вихід із ситуації, що склалася на цьому підґрунті, вони знайдуть. То буде вихід без так бажаних для деякого «загострень». Запорукою в цьому є Декларація про суверенітет України.

ГОРЦОШІ СТАЛІНСЬКО-СУСЛОВСЬКОГО ВИШКОЛУ

Не знаю, якими вітрами занесло войовничого «інтернаціоналіста» Є. Морозова в «дорогую страну их отцов» («Єдинство плуга». – 1992. – 12 вересня), однак добре відомо, які сили зроби́ли його хазяїном «русскоязычной» преси на Закарпатті. Переглянувши редаговані ним газети останніх літ, я остаточно упевнився в тому, що закоренився «інтернаціоналіст» у милому його серцю Ужгороді, щоб засвічувати «темним» закарпатцям, які не відають свого роду-племени, немеркнучі «Зорі комунізму» і вести, сердешних, у «светлое будущее». Виховані на таких же «світлих» ідеалах свого однофамільця незабутнього Павлика та сірого московського парткардинала сталінської школи і гарту Михайла Суслова, названий «добродій» засвічував ті зорі з такою старанністю, що про них і донині у народі кажуть: «настоящий горцощ», чи то пак войовник з українським «буржуазним» націоналізмом. Не те, що генерал П. Судоплатов! Той десятиліттями очолював роботу КДБ по боротьбі з українськими патріотами, скільки людей знищив! та так і не зумів винищити усіх. Хоча шкоди завдав, та ще й якої! Історія його не забуде. Кривавого убивцю!

Довівши народ до жебрацтва і велику країну до ганебного фіаско, «розум, честь і совість нашої епохи», на злочинних керманичів якої протягом кількох десятиліть працював і автор цих рядків і в зв'язку з чим відчуває моральну відповідальність перед народом, належним чином оцінила «бойцовские» здібності Є. Морозова. Готуючись до роботи в глибокому підпіллі, вона за підтримки КДБ зайнялася реанімацією політичного русинізму на Закарпатті, формуванням «русскоязычного населения» (прошу не плутати з російським народом!), різних «обществ» та українофобської преси, щоб у такий спосіб гальмувати волю українського народу до своєї державності, а в «слухний» час розіграти й «придністровську карту». В цих умовах Є. Морозов осідлав обкомівську газетку «Єдинство», яка одразу після пущу стала «Єдинство-плюс» й заявила про свою опозицію... до опозиції, тобто до демократичних рухів краю, спрямованих на розбудову молоді України до дер-

жави. Виступаючи під різними псевдонімами та криптонімами (О. Боржава, Обозреватель, О. Б., Редактор), він досить успішно змагається в цьому відношенні з редакторами сімейної газетки «ПР» В. Фединишином та сумнозвісної «Республіки» І. Сіладієм, а якщо трохи натисне, то наступить на п'яти й жовдеві «пудкарпачьких русинув» – «сочинителю» – заочнику скандальних «програм» «Мукачовской доминии» та українофобських «воззваний» В. Заяцю.

У свій час покійний уже письменник І. Долгош публічно звинувачував Є. Морозова в тому, що він займається комприметацією місцевої демократичної інтелігенції. Чесно кажучи, я не повірив товаришеві – у той час в КДБ працював спеціаліст дезінформації, який успішно займався такою роботою. Однак, переглянувши підшивку «Єдинства-плюс», я переконався в тому, що І. Долгош мав рацію. Ох і дісталось йому від О. Боржави! А після смерті Долгоша весь свій запал Є. Морозов спрямував проти мера Ужгорода Е. Ландовського. Я не збираюся захищати Ландовського від критики, однак погодьтесь, що десятки брудних «уколов зонтиком» мера після пущу – трохи забагато: з-під шапки «критика» стирчать вуха дьогтьомаза, який виконує певне соціальне замовлення.

Кому ж іще наносить «уколы зонтиком» редактор-«інтернаціоналіст» з братів? Крім мера Ландовського, чи не в усіх земляних гріхах звинувачують депутатів В. Беда, І. Герца, В. Зігалола, голову «Просвіти» П. Чучку та його дітей, редактора «Карпатської України» і одного із засновників Руху П. Скуняця, пізнішого співголову Руху Ю. Балегу та інших «нерусскоязычников». За провину українським патріотам ставиться усе: від «амбіциозности» і українського «нацизма» аж до сучасного протидикого цінотворення. Виходить, що не «Родная», а демократії протягом 70 років вели народи до «всеобщего счастья». Виходить, що не колишня партноменклатура, а Зіггалов, Джанда, Скунець, Баник, Шуфрич, Чучка, Чендей, Ганич, Бандусяк замінили таблички на дверях кабінетів і «продовжують» керувати областю. Страшно, коли в людини не все гаразд із совістю!

Горцощі з «Єдинства-плюс» добре засвоїли повчання вождя світового пролетаріату Ф. Енгельса в листі до П. Лафарга: «Суть дела в том, чтобы вина пала на противника; надо делать так, чтобы в случае разрыва именно его порицали за это». І «делают» саме так. Яких тільки ярликів не понавішали вони на Рух та «изворотней руховцев»! Як тільки не лякали Рухом

наївних людей. А потім без найменшого сорому заявляють, що «на Україне Рух приїхав к власті», і з розрахунком на обурення провокаційно кажуть: «Где же обещанное счастье народа?» (Єдинство-плюс. – 1992. – 12 червня). Або цинічно іронізують: «Греби счастье лопатой». Ось так! А ми й не догадувалися, що «кермо» влади в руках Чорновола чи Драча, які й «винні» у всіх бідах народу.

Та не лише в Києві, наляканому горцощу ввижається, що «Рух в Ужгороді осуществляет власть» (Єдинство-плюс. – 1992. – № 32). Ай-яй, а я як керівник крайового Руху й цього не знав! Ото біда. Та коли б наляканій людині лише верзлося: йи можна б і пробачити сказане. Однак коли редакція газети, що бореться за «старшобратню» дружбу народів, розпалює національну ворожнечу, звалюючи, за порадою Енгельса, «вину» на противника», – мовчати не можна. Ось послушайте, як це робиться.

«Власть сказала: геть!» Что сказать такой власти?» – сердиться на першій сторінці згаданого номеру «інтернаціоналіст» і лякає «затурканого обивателя» казочкою про «руководителя члена краєвого Руха», який не дозволив «начитанному школьнику» торгувати «мацальською пресою». Як співголова крайового Руху з усією відповідальністю заявляю, що серед «руководящих членов краєвого Руха» немає таких, що прогнали б навіть «начитанных сусловцев» (коли б такі й трапилися) з неукраїнською пресою. Ми ж будемо демократично Україну! Це – однозначно. В іншому номері, наприклад, пенсіонер скаржиться у листі, що написав не одну заяву, а міський «ціоналіст» явно провокаційно підказує невдоволеній людині: напишіть, мовляв, заяву українською мовою і вашу квартиру через три дні відремонтують. Помічаєте «старшобратній» підтекст «мудрої» поради? А скільки в «Єдинстві-плюс» галасу про українізацію українського Ужгорода і всього Закарпаття, скільки плачу за Советською імперією та її символікою! І все це, мовляв, на шкоду не так росіянам (їм також несолодко жили в тій імперії), як «русскаязычному населению», за «інтереси» якого так часто і драматично рве на собі лікарську ризу В. Пахмурний, що донедавна був головою товариства «Русский дом». Ну, майже за кримським сценарієм!

Поки Україна була «зведеною сестрою» «старшого брата» більшовицької імперії, «браття и соседи по общему, шедрому»

уютному подкарпатському дому» сліз не проливали над долею населення краю, його мовою і культурою – «комуністи, как черт лапана, боялись не то что идеи, духа автономии» (Єдинство-плюс. – 1991. – № 41). Однак як тільки Україна почала проявляти волю до незалежності, у «Зореносній», де розроблялися варіанти Придністров'я, Абхазії, Криму, Донбасу, Наворосії та Закарпаття, одразу згадали про неорусинство, над яким у поті чола трудився агент КДБ і чехословацької таємної поліції американський угорос П.-Р. Магочі. На протипагу Рухові за вказівкою партноменклатури і того ж КДБ було реанімоване політичне русинство, активно підтримане деякими сусідами з Будапешта і Праги, а за цим пішли вимоги автономії, самоврядної території, вільної економічної зони, «независимості» та інші політикрутаси найбільшовиків, які знайшли спільну мову і співрозуміння з керівниками окремих національних товариств. Користуючись абсолютною вседозволеністю на територіях України, відцентрові сили розгорнули на Закарпатті розгнуждану антиукраїнську кампанію з вимогами анулювати Акт про возз'єднання товариств Закарпаття (Новини Мукачеварації національних товариств Закарпаття) (Новини Мукачевара. – 1991. – № 4), насильницької зміни існуючих кордонів і погрозами фізичної розправи над патріотами України (багато тисяч русинські листівки – звернення до «Граждан Подкарпатської Руси»). Дійшло до того, що один з лідерів неорусинства В. Лавкай, на збіговиську антиукраїнських сил у Дніпропетровську «закликав брати в руки зброю, а всім українцям, від імені «вісімсот тисяч закарпатських русинів», погрожував перерізати горло» (Карпатська Україна. – 1992. – № 41).

Виховані в дусі «старшобратнього» месіанства, «інтернаціоналісти» з «Єдинства-плюс» видавали себе чи не єдиними речниками і захисниками національних меншин краю та їх об'єднання, однак у них не знайдете доброго слова про українську партію й товариства. Більше того, при всякій нагоді мажуть їх чорно-коричневою саженою. Якщо не сам О. Боржава, то знаходять якихось разгулових, кеминів чи долмаїв. Особливо перепадає від них Рухові, який чи не найбільше зробив для незалежності України. Усе робиться, аби зчинити на Закарпатті колективну істерію і компрометувати активістів громадських об'єднань української орієнтації. Жаль, що держава наша в особі її керівництва чинить вигляд, що не бачить антиукраїнського шабашу на Закарпатті, уловуючи на старохохла

цьке: якось воно пронесе. Та ні, не проносить! І не пронесе побачите! Запорукою тому є Москва і наше безпам'ятство!

Ніби за порадою Солженіцина, немало російських «демократів» від Рущького і Собчака до Ігоря Касатонова і Жириновського намагаються «обуштраивать Россию», часто за рахунок сусідніх держав і народів. У інтерв'ю газеті «Новое русское слово» балакливий Жириновський виказав тактику великогодержавників: «Надо сплачивать нацию на базе внешнего врага». І «сплачивают». Що їм тепер до життя російського народу! У путіних та медведєвих є «вища» мета – реанімація будь-якою ціною Союзу республік голодних. І не треба брати в руки підзорну трубу, щоб побачити «єдинство» між тим, що діється в Москві, у Криму, в Донбасі й на Закарпатті.

Як тільки Україна стала самостійною державою, багато московських газет захворіли на синдром закарпатського русинства. На Закарпатті устами карпатоса віщає світу «Русский вестник» (1992. – № 32): галичани насаджують українство і нищать російську культуру. Не допустимо «бандеризации Донбасса»! – кричать коричнево-червоні чародії на всю Україну, «Национал-фашистская Украина топчет сегодня Крым...» (!) – надривається великодержавне мурло в Севастополі. «Націстська Українська Народна Рада Закарпаття» здійснює «кравчуковський геноцид русинув!» – шипить прямо в телекамеру УТ професор Ужгородського університету І. Туряніца. Газета «Свободный Крым» (1992. – № 12) закликає: «Движение Крыма требует кровопролития (!)...», а наше «Єдинство-плюс» (1992. – № 21) зловісно застерігає: «Крымом у нас не пахнет. Пока». Зверніть увагу: «пока»! Як кажуть, спасибі й за це великим «інтернаціоналістам». Поки що нам у потилиці не стріляють. Мат'єсєв відпочиває... чи пістоlet перезаряджає...

А поспробуйте нагадати «братії», що є в світі народ український, який вистраждав свою державу і засадує більше шани і поваги, як горцощі одразу зчиняють гвалт, що нібито українські «невалашки» (Єдинство-плюс. – 1992. – № 36) і всяка інша «буржуазно-націоналістическая» нечисть намагається будувати українську нацистську державу, у якій «народ-хозяин», «народ – барин» за «толику с барского стола» вимагатиме від «прочего мелкого народа», зокрема «русских, русских, венгров» «любви и послушания». Бачите, як лякають «русскоязычное» населення! Бо не навчилися, не хочуть бути рівними з українцями. І тільки. Зрозуміло, говоримо про горцощі.

шів, які звикали топтатися по наших головах «во имя неделимой» і не уявляють життя без цього.

Мова йде не лише про окремих українкофобів. На Закарпатті є й громадські об'єднання, лідери яких включилися в антиукраїнську кампанію. «Какие доказательства можете привести?» – запитує один з їх друзів Й. Горват у «Єдинство-плюс» (1992. – № 38). О, море таких «доказательств». Ось приклади.

У «Заявлении делегатов III конференции Общества подкарпатских русинов 15 февраля 1992 года» прямим текстом говориться: «Акт присоединения Закарпатской Украины к Украинской ССР, совершенный по договору между СССР и Чехословакией от 29 июня 1945 года «О Закарпатской Украине», является неправомерным», і «коренные закарпатцы согласно международному праву продолжают оставаться гражданами Чехо-Словакии» (ПР. – 1992. – № 2). 13 вересня на мітингу в Мукачеві фенцико-бродівські привиди прийняли «Резолюцію», у якій вимагають «повернення краю статусу Автономної Республіки – Подкарпатська Русь», а у випадку невиконання їх вимог – скликання з'їзду рад усіх рівнів для «прийняття маніфесту або декларації, яким узаконити статус краю» (ПР. – 1992. – № 12). Перегукуючись з «обществом», «правление Подкарпатской республіканської партії» у «Заявлении» на ім'я представника Президента пана Крайла «требуєт прекратит произвол над народом Закарпатья», внаслідок якого «русинів насильно превратили в украинцев», а «Подкарпатскую Русь» – «в Закарпатскую область», і тепер «необольшевики под желто-голубой символикой насильно навязывают нашему народу украинское гражданство» (ПР. – 1992. – № 7). Ну а члени правління «Общества подкарпатских русинов» звернулися аж до генерального секретаря ООН і голови Європарламенту із «Заявлением», у якому вимагають плебісцит під міжнародним наглядом «на предмет самоопределения» (ПР. – 1992. – № 14). А не дочекавшись відповіді, у 2008 році самі проголосили «незалежність ПР», розвал України як держави. І – нічого!

Ціаком резонно в такому «українському» «націоналістическом гуле» «русскоязычный» голова товариства «Русский дом» В. Пахмурний запитує: «С кем мы, русские?» (Єдинство-плюс. – 1992. – № 41). Лікар, що прожив на Закарпатті «более 15 лет» і не вивчив історію і культуру, мову населення краю, з донкіхотською відчайдушністю кинувся в бій проти «уруженцев трех соседних областей – Львовской, Тернопольской и

Ивано-Франковской», які нібито «с пеней у рта» «навязывають местному населению... путь развития Подкарпатской Руси» і закликає «всех русских» і представників «всех народов», що пустилися тут «корни, объединиться и поддержать русинское движение в его справедливой борьбе (*Проти кого? – Українці! – Ю. Б.*) за свою политическую самостоятельность, за признание исторического права русинского народа называться своим именем». Як бачите, «общество «Русский дом», не питаючи нас, закарпатців, уже «повернуло» українцям давню самоназву русини, а нашому краю – «Подкарпатська Русь», «предлагает провести перепись населения Закарпаття» (Єдинство-плюс. – 1992. – № 29), бореться за державність російської мови (двоязычье) на «всей территории», проти «яростного нагнетания искусственной украинизации (причем тотальной)» (Єдинство-плюс. – 1992. – № 30). І після цього кажуть, що займаються культурно-освітньою роботою! Як і «общество «Донских казаков» на берегах Латориці та Ужа, яке навіть у стрільби грається. Якщо дозволяють, то чому б і не погратися.

Проявляючи національну безтактність, русинство і автономізм українській національній більшості краю (78%) навіязують лідери інших національних об'єднань, які разом з русинами і «русскоязычными» утворили Лігу національностей, Зрозуміло, оголосивши війну українському «націоналізму» і «націзму». «Активну боротьбу» проти «українського націоналізму» в Україні проголосила, наприклад, Демократична платформа «прорусинського» Товариства угорської культури КМКС (Карпати ігоз сов. – 1992. – 22 травня) та його Бергівське відділення (Єдинство-плюс. – 1992. – № 29). Ба й сама Ліга національностей вимагає «предоставления краю автономии, статуса зоны свободного предпринимательства», а Українська Народна Рада Закарпаття, яка бореться проти проімперських сил, що займаються дробленням українського народу і території нашої держави, кваліфікується «как националистическое формирование, вкюпе с другими провоцирующее межнациональное, межконфессиональные раздоры, нагнетающие политическую и социальную напряженность в регионе». Біляше того, Ліга національностей «ставит под сомнение демократичность процессов, происходящих в Украине» (Єдинство-плюс. – 1992. – 15 серпня). Ось як повернули, не врахувавши, що демократична Україна росте, не питаючи дозволу вчорашніх. У тому числі азарових і табачників.

Чи, може, провокуванням «конфессиональных раздоров» вважають панове «інтернаціоналісти» прагнення патріотів України мати свою, незалежну від сусідів, Українську православно-Українську греко-католицьку церкву? Голова комітету по захисту єпархії о. Василь Худа вважає це «гіперукраїнським шовінізмом» (Новини Закарпаття. – 1992. – № 138-139). Підтримуючи політичний русинізм, він і єпископ-ординарій І. Семедій таки розпалювали автономістські, антиукраїнські настрої серед греко-католицьких вірників Закарпаття. Борючись проти «гіперукраїнського шовінізму» за рецептами КДБ, названі керівники ГКЦ – отці «інтернаціоналісти» так оберігають своїх вірників від українського духовенства, що привозять на Верховину, в Міжгірський район, щонеділі священиків аж із Словаччини. За сотні кілометрів! Не допускаючи до роботи висвячених у Львові закарпатців. А говорять про любов до українського народу... І Бога не бояться.

«Уболіваючи» за долю Руху, горцюші з «Єдинства-плюс», «Подкарпатської Русі» і «Новин Закарпаття» хвацько бичують автора цих рядків як випадкового співголову крайового проєкту, що ось-ось розвалить усю організацію. А «русскоязычные» «інтернаціоналісти» приписали мені ще й «мечту» видавати у вітній Україні «індульгенції насчет благонадежности и расовой чистоты» (Єдинство-плюс. – 1992. – № 37), а потім спохопилися, що раніше разом з ними я «таврував» українських «буржуазних» націоналістів як «клятих ворогів українського народу», опублікували невеликий доносчик, підпертий цитами з моїх книг (Єдинство-плюс. – 1992. – № 40). Мовляв, хай рухівці проєкту являють більшу пильність, ніж досі. Ціаком у душі свого «родича» Павлика. Не відаючи, що в Русі є й свої Морозови.

Ну що ж, нового в доносі – мало. Що було, то було, однак елементарна порядність вимагала показати й те, коли і як Баєга переглянув свої оцінки ряду «личностей» і «явлений», про які в «інтернаціоналістів» є «собственное разумение». За радянських часів моя оцінка минулих фактів і явищ не дуже розходилася із загальноприйнятими партійними оцінками – я ж був членом партії, крім того, дозволу користуватися засекреченими матеріалами не мав. В епоху ж демократії і гласності не змінює своїх поглядів тільки великодержавній держиморда або відвертий дурень. І мене дивує зашореність досвідченого «мастера идеологической обработки» населення. Невже він думає, що в демократичній Україні навічно збережеться поса-

да «мастера», який сталінсько-сусловським молотком буде «при-
стукивать по шаяпкам гвозди, что слишком высовываются?»
Особливо «націоналістів».

Щодо яриликів «українського буржуазного націоналіста»
ношу його з 1950 року, хоча націоналістом не був. Саме того
року «русскоязычный» однокурсник М. Панченко у студент-
ському військовому таборі доніс на мене «русскоязычному»
лейтенанту Савченкові, що я незадоволений «тяготами воин-
ской службы» і не готуюсь «воевать с американцами». Сьогодні
це звучить смішно, однак того дня прямо на полігоні відбу-
лися комсомольські збори роти, а увечері мною займався «осо-
бий отдел». Від ГУЛАГу врятували мене два студенти-росіяни,
які як свідки не підписали страшного за часів «батька всіх на-
родів» звинувачення. Та, незважаючи на це, в університеті ме-
не в партію не прийняли і рекомендації в аспірантуру не дали
(декан філфаку В. Теряев на вченій раді університету ух як
топтався на моїй «націоналістичній» голові! Не гірше нинішніх
«борцов с оным»). Слава Богові, що «пронесло», що я уцілів.

Я міг би розповісти про те, як у 1956-1959 роках майже
всі мої статті розглядалися на факультетських зборах та вче-
них радах – шукали націоналізм, як мене не пустили читати
лекції в Югославію, в 1969 і 1970 роках не затвердили у ВАКу
присвоєне мені звання професора, у 1973/1974 навчальному
році «ушли» з посади декана за те, що дозволяв студентам пи-
сати курсові роботи із зарубіжної літератури українською мо-
вою (!), а потім і засновану мною кафедру теорії і зарубіжної
літератури просто розінали, – але в детальній розповіді про
все це і ще дещо потреби немає, бо нині трохи по-іншому ци-
вілізовані люди дивляться на проблему націоналізму. Зокрема,
розумний націоналізм розглядають як основу державності.
Ось послушайте, «таваріші інтернаціоналісти», що пише з цього
приводу справжній росіянин – письменник Валентин Распу-
тін: «Понятие «национализм» сознательно оболгано. Судить о
нем следует не по крайностям и дури, которой не миновать по
всякой здоровой идее, а по сердцевине и нравственно-духов-
ным началам. Сознательный национализм есть работа по ка-
чественному сознанию своего народа, высвобождению в нем
нравственных сил, указанию на все, что достойно еси его име-
ни. Кому от этого может быть хуже? Когда я стану уважать и
себе себя, я буду уважать себя и в человеке из другого народа.
Это закон дружественности. Если это кому-то не нравится, и

вправе подозревать здесь злой умысел» (Літературна Україна. –
1991. – № 6).

Тому, на мою думку, нашим горцюшам з націоналізмом
варто б позбутися синдрому старшобратнього «інтернаціона-
лізму», не сіяти зерна підозри і ненависті до українців, що ви-
рішили разом з ними будувати свою державу, вчитися жити
по «законам дружественности». Злоба в очах нікому щастя не
принесла. І повагу серед людей.

Цитуючи документи ООН, А. Радзиховський пише: «Все
люди созданы равными, они наделены Создателем определен-
ными неотъемлемыми правами, среди которых имеется право
на жизнь, свободу и на стремление к счастью. И тот, кто от-
стаивает эти права в рамках существующего общества, госу-
дарства и закона, – это консерватор и националист. А тот, кто
разрушает общество и государство, – тот реальный «руссофоб»
(У нашей державе – «украинофоб». – Ю. Б.) или просто шпана»
(Огонек. – 1992. – №№ 31-33. – С. 7).

Прикладом «неуважения себя» в іншій людині може бути
перший виступ початківця (тому, очевидно, й паутаний) мука-
чівського теоретика русино-автономії Г. Мерцина (НЗ. – 1992.
– № 153). Почувши десь заяву Ю. Балеги про те, що УНРЗ
координує роботу 19 партій і товариств у їх боротьбі проти
всякої московської проімперської нечисті, новоявлений «тео-
ретик», зламавши брову, з чекістською хваткою запитує: «Ці-
каво, кого відносить доцент Ю. Балега до всієї «московської
нечисті» на Закарпатті?» Ці-ка-во-о-о? Правда, аж страшно? І
тут же в душі славних чекістів відповідає за Балегу: «Раз «всієї»,
то це значить – і тих студентів російської національності...», і
закарпатських русинів. У подібному «ключі» хімік за освітою
веде полеміку і з професором-філологом Чучкою з питань мо-
вознавства. Відчувається сталінська залізна хватка. І всезнай-
ство, що є синонімом елементарного неумства.

Можна було б пробачити серйозні прогалини у знаннях
предмета, коли вчитель хімії береться теоретизувати з питань
етнофілології і повчати професора-філолога, якщо б у його «ро-
боті» не було «злого умысла». Тільки безвідповідальна зла люди-
на може так безпардонно віднести всіх студентів російської
національності до «московської нечисті». Що таке «московська
нечисть» (яка простягує панцирні кігті на Придністров'я,
Крим, Донбас, Закарпаття) – відомо кожному. До того ж, і Мо-
скву заселяють не одні жириновські, макашови та бабуріни.

МОСКОВСЬКО-РУСИНСЬКІ ФІТКАШІ В НАУЦІ

Ще за моєї тямі чи не в кожному докологоспному селі між чесним парубочтвом траплялися й два-три такі собі фітकाші, яких люди не поважали, але й не чіпали – побоювалися за свою голову або честь. У той час, коли односельці надридалися на роботі, фітकाші засуне руки в кишені і з ранку до пізньої ночі ходити по селу, то чвіркає, то посвистує, шукаючи хоча б сякої-такої пригоди, щоб вліпнути в неї і в такий спосіб заявити про себе: і ми, мовляв, у Йивропі! Не вірите? Тим гірше для вас. Бо тоді доведеться нагадати всякому, хто сумнівається, що «чулувік – ни Аncia», як кажуть у Мукачеві.

У зв'язку з нерішучістю української влади немало подібних фітकाхів, тільки ширшого, обласного чи й більшого масштабу, розвелося у нас на багатостраждальній закарпагоукраїнській землі. Від колишніх сільських тезок нинішні фітकाші відрізняються тим, що в переважній більшості мають ніби неопану марксистсько-ленінську підготовку: с'як-так вивчили сталінський «Краткий курс истории ВКП(б)», брежневсько-суслівську «Историю КПСС», промови та виступи вождів «світового пролетаріату». Тому й обіймали відповідні посади. Серед них знайдете кількох секретарів обкому КПРС, завідуючого відділом обкому партії, кількох секретарів райкомів партії, вчорашніх славистів, інтернаціоналістів, атеїстів, паццунолоїв та міліцінтів, які в умовах незалежності перефарбувалися часом і в юристів. Усього пара десятків гордошів, чи то пак фітकाхів, а шуму скільки! На всю Йивропу...

Та чом би й не шуміти, коли до цього захоочує Москва, Братислава і Будапешт, а доларами з-за океану підпирає як що не Полі-бачі, то інший угоророс, приміром Чепи, і керовані ними «ісследовательські» центри. Як кажуть у Москві, «не впервой». І ось наплотили фітकाші цілу обойму «обществ» – ні, не руських, не російських, не угорських і не словацьких, а русинських. Звучить! Майже по-чеськи. Як із уст жандармів у роки міжвоєнної Чехословаччини. Щоправда, московські ЗМІ переконують нас у тому, що *русинський* – не що інше, як *російський*, *русский*, а будапештські силкуються переконувати наївних людей, що Закарпаття заселяють якісь угоророси чи просто рутени, які становлять окремий, четвертий східно-

Як і не всі русини захоплюються провінційним політиканством на користь жириновських чи машкових.

Коли б «педагог» був уважнішим і начитанішим, він зрозумів би, що і Чучка, і Валєга роблять різницю між народним чи етнічним русинством як давньою самоназвою всіх українців від Тиси й до Кубані (у нас ця самоназва затрималася довше, ніж на інших українських землях) і політичним русинізмом, розпалюваним проімперськими силами, які намагаються розчленувати Україну й позбавити її суверенітету, ну а нас загнати в обійми «старшого брата». А коли б був обачнішим, то не зарахував би усіх, навіть тих 35 русинів, що на заклик обласної ради спішили змінити свою українську національність на «русинську», до великодержавницької московської нечисті. Погодьтеся, так можна образити і студентів-росіян, і навіть своїх 35 зашорених земляків. Безперспективність політичного русинізму на Закарпатті не викликає сумніву. Однак, маючи могутню підтримку з боку компартійних сил, які знаходяться при владі, та сусідніх держав, він ще довго чинитиме розбрат між українським населенням різних регіонів краю, втягуючи в цю жабомишподравку й національні меншини. Тим більше, що в руках неорусинів – преса, державне телебачення і радіо. Ну і безкарність за дії, що іноді підпадають під кримінальний кодекс.

слов'янський народець, що не має нічого спільного з українцями. Здається, не просто з телячих радощів, а скоріше, відчуваючи смак і запах жирного пирога, бідолашні фітєкаші, значну частину яких замучила ностальгія за «світлим минулим», на ноті найвищого надриву репетують: «Ген, ген, Полібачі, русини – ни украинцы-азіяги, а йивропийський наруд, колыска мировой цивілізації!» З центром десь біля Мукачєва. Чи Свалєви або Міжгір'я? Як Балого скаже...

Та що там репетують! Давно свій «сойм» і підпільне «временно правительство» мають – на чолі з вусатим прем'єром, грозою українців і жіночої половини людства, міністра «наських діл» – рудуватого будапештця та міністра «вонкашних діл» – словацького турка чи потурченця. Ну а «иньші міністрове» – вже ніби тутешні фітєкаші. Бо-й-йо-ві хлопці! Нікого не бояться. Засипали весь світ скаргами на «український геноцид» на Закарпатті та «меморандумами» з вимогами «отділити «Пудкарпатську Русь» від ненависної їм України, ну а в іншому разі надати їй «статус автономії» на зразок Придністров'я або хоча б Криму. На менше – «не согласні», фертиг! І доказали це на збіговиську в Мукачєві у жовтні 2008 року.

І ви знаєте, з ними рахуються, ба навіть заграють. Кілька років тому наша обласна рада, упадаючи перед «временним», виділила оперетковому прем'єру Туряніце легковий автомобіль – негоже ж бо «поважній» людині в старому легковому роз'їжджати, а нинішня обласна рада продублювала й підтримала українофобів – затвердила «русинув як отдільну націю». На перших початках. А потім, як казав русинський кандидат у «прізиденти» новоспечений закарпатський Мешков, буде видно. Буде автономія – буде і свій «прізидент».

Як у воду дивився «чулувік». Прийшли до влади мукачівські фітєкаші і обирада одразу відкрили в «Йвропі» четвертий східнослов'янський «наруд». Ну а «сойм» на чолі з мукачівським московським фітєкашем Д. Сідором проголосила на збіговиську в Мукачєві появу у «Йивропі» нового «государства – Подкарпатська Русь». Затягте – у 2008 році.

Але для того, щоб «диржава» стала «диржавою», потрібна «наука». І ось при підтримці з-за океану одна за одною вилятають українофобські «енциклопедії» Подкарпатской Руси, зрозуміло, не на русинському, а на «общепонятном языке». Як і треба було чекати, українофобське творіння угорсько-американського «опука русинув» професора Магочія, аж захиляю-

чись від радощів, привітала газета обласної ради і обласної державної адміністрації «Новини Закарпаття». Як у старі «добрії» часи. А ось з «енциклопедией» московського «отецка» чи «татічка» або «опука русинув» І. Попа вийшов, як кажуть у Доманинцях, «ниболшой конфуз». Замахнувшись й випустили політрусини у видавничтві «файтошного тутешняка» російського фіолога В. Падяка «грубелезное творініе» московсько-празького українофоба «со братією», на радощах зчинили неймовірний рейвах: «ревулущія!», «бомба в русинському двіжені!», кинулися продавати, а пошту на їхню мізерію катма. Кому потрібна на несусвітня маячня новоспечених сепаратистів? Яка від неї користь? І ось ходять по місту мукачівські емісари «русинського двіження» та «ізянські клайбасники» з торбами за плечима, пропонуючи здивованому люду: «Купіт, за пув ціны продаєме. На газдувстві вещь полезна, ирдимешна».

А тут не вчорашній міліонер, атеїст чи інтернаціоналіст, а професор, член-кореспондент НАН України, знавець і дослідник історії і літератури Закарпаття Олекса Мишанич, не полінувавшись, написав і опублікував розгорнуту рецензію на об'ємистий кислий труд «отецка» чи «татічка» нинішніх політрусинів «Энциклопедия Подкарпатской Руси» і що за нею?» З фактами в руках поважний учений доказав, що і змістом, і рівнем виконаної праці автори й видавці показали, що ЕПР – «не наука й не енциклопедистика, це прихована за палітурками енциклопедії політика, спрямована проти України і єдності української нації», що «підготовлена й видана на кошти американських спонсорів «Энциклопедия Подкарпатской Руси» виконує замовлення закарпатських політичних сепаратистів, які виношують думку про відірвання Закарпаття від України і повернення його до складу сусідніх держав, на рівень першої половини ХХ століття».

Сказано виважено і точно й продовжувати даліші розмови про ЕПР немає потреби: хоч і приховане за енциклопедійними палітурками грубе й бездарне політиканство політрусинів видно кожному, хто хоч трохи обізнаний з історією, культурою і літературою Закарпаття. Братися за перо нас змусив той лемент, який зчинили вчорашні у зв'язку з появою рецензії О. Мишанича. Як це так, мовляв, московського професора, «историка-слависта, искусствоведа, публициста, научного редактора русинской национальной ориентации», «одного из ведущих представителей русинского национального возрожде-

ня», який «разроботал нову концепцію історії Подкарпатської Руси і національного розвитку русинів», «выступил с идеей федеративного устройства Украины по модели Австрии или ФРГ» дозволяють собі критикувати (хто б ви думали?) – українські націоналісти. Не більше й не менше, як у недоброї пам'яті брежнєвсько-сусловські часи. І посипалися один за одним далекі від науки і загальноприйнятих принципів людської моралі істеричні випадки роздратованого професора проти опонента. Спочатку в русинських з московською заківською газетах, а потім і в брошурах.

Не вірите? Наведу лише частину з лайливої лексики «русинствующаго» професора – з його статті в «книзі першій» «І ми в Європі» (Ужгород: Вид. В. Падяка, 2002), щоб переконатися, що не лише стара Кайдашиха, але й сама баба Параска могли б позаздрити «вченому йвропийського руvня» з «сорокалітнім досвідом». Сперечатися з таким «світлом» можуть лише «засліплені», «нікчемні люди», ну а академік, який відважився на такий необачний вчинок, – то «комуністичний пасквілянт», «бідолога», «неграмотний, некомпетентний» «потурченець». Його рецензія – «поміі», «параноїдна істерика», «брудна, підда, гідка брехня», словнена «домислами, інсинуаціями, плітками слинаво-сюсюкаюча непрофесійна писулька», «дурість» «ніби вченого», який «не вміє читати», «безсоромно перебріхує», «брє», «брє», «блудословить», «безсоромно перебріхує», «брє», «брє» і ще десятки разів «брєше» й «брєше». У захопленні від такого «уровня навуки» однодумець І. Попа капітан кагебе Михайл Шарга на сторінках цієї ж брошури не без пієтету вигукує: «європейського рівня», «добросовісна праця» русинського «єнциклопедиста».

У запалі полеміки з автором «параноїдної істерики» московський професор раз по раз риторично і з притиском «волає»: «Ганьбіться!», «Де ваша людяність?», «То де у вас ганьба?» і т. п. Здавалось би, устами московського небораки говорить одна тільки правда і ще раз правда. Так ні! Виявляється, у політрусинів є своє поняття про честь і правду. Не вірите?

Ось беремо в руки книгу «І ми в Європі», у якій опублікована стаття І. Попа, М. Шарги та В. Кушніра. Почекайте, почекайте, подібну назву ми зустрічали. І не раз. У тому числі й у обласній пресі. Саме так, «І ми в Європі» назвав І. Франко друзями в 1896 році протест галицької інтелігенції проти нечуваного етноциду угорських колонізаторів на Закарпатті. Пе-

ред нами – плагіат, літературна крадіжка, а «репетуємо» про порядність і чесність. Ай-яй! Якось негарно виглядає...

Якщо б русинствующий московський професор з сорокарічним «досвідом» уважніше ставився до фактів і знав предмет свого «писання», подібного промаху з назвою книги могло й не бути. Думається також, що в такому разі він не наважився б так безапеляційно твердити, що нібито «ніякого асиміляційного тиску» з часів раннього феодалізму і аж до його кризи в епоху національного відродження (початок XIX ст. для Центральної Європи) ні один із народів Угорського королівства, в тому числі й русини, не знав (С. 13), що все це, мовляв, вигадка «комуністичної пропаганди». Ой, ой! Не грішіть, «таварищу» професоре! А куди поділися русини, що жили в Угорщині в таких жупах, як Торна, Абудай, Сатмар і Соболач? Нині там не знайдете жодного русина. Ось послухайте, що з цього приводу писали автори протесту «І ми в Європі» задовго до появи комунізму в наших краях: «Таким то способом обезилено, зубожено, отемнено, обдерто з усіх найкращих здобутків цивілізації великий і живий відлам українсько-руського народу, відібрано йому можливість промовляти самому в своїй обороні, загнано уста, щоби криком розпущки, стогоном потоптаной і зневаженої гідности людської не псував гармонії пишних торжеств тисячоліття мадярської єдности і мадярської слави». Тільки в XIX столітті угорський парламент прийняв чотиринадцять законів та інших державних актів, спрямованих на ліквідацію не русинської, а руської мови на Закарпатті, а ви таке пишете й не червонієте. Або взяли б і почитали праці та щоденник А. Добрянського і О. Духновича з цього питання. Йй-богу, яко «творцеві» «нової нації» було б вельми «полезно». А «професійному історик» – тим паче.

Захищаючи чужоземних асиміляторів українського населення краю, «професійний історик» з лютотою злобою накинувся на О. Мишанича: «академік безсовісно перебріхує історичні факти», коли пише про денационалізаторську політику чеських панівних кіл та перемогу української національної ідеї на Закарпатті в міжвоєнний період. Бо, мовляв, Чехословаччина була демократичною державою, там з 1920 року діяв «закон № 121, який забороняв будь-яку форму насильницької національної асиміляції». Стоїть на цьому московський професор, подавшись на службу до Чехії. Так, додамо до сказаного, чехословацькі правителі зобов'язалися ще в 1919 році надати За-

карпаттю повної автономії, але... Але надали її аж у жовтні 1938 року, коли вже ЧСР доживала останні дні. А щодо питання чехізації, – люди мого віку і трохи старші добре пам'ятають її – не лише службовців, а навіть шкільних вчителів. Ваші господарі привозили з Чехії, не кажучи вже про урядову мову та шкільництво (Див.: Заява демократичних організацій Закарпаття з приводу встановлення в Ужгороді п'ятника президентів Чехословаччини Т. Масаріку // Українське слово. – 2002. – 13-19 червня). А ви не соромитесь писати таке? Зрозуміло, ви мусите служити тому, до кого в 1994 році подалися в найми, але ж навіщо вже так низько прислужуватися? Навіть не червоніючи.

Щоб хоч трохи уявити собі прірву, до якої довела вас людина, ненависть до України і всього українського, радив би вам почитати твори наших письменників 20-30-х років XX століття Ю. Боршоша-Кум'ятського, В. Гренджі-Донського, О. Маркуша, А. Дем'яна, Ф. Потушняка, Марка Бараболі, Марусі Тисяцької, І. Колоса, Івана Ірлявського, А. Патруса-Карпатського та інших майстрів слова. Знаю, що вони не вкладаються у вашу русинську «концепцію» розвитку культури і літератури краю, однак іншої культури і літератури ми не мали і не маємо, у зв'язку з чим як «русинському енциклопедистові» вам потрібно було б понайомитися з їх творчістю. У творах письменників того часу знайдете відповідь на багато питань, які не дають спокою бідлашним учорашнім. У тому числі й про чехізацію рідного краю.

А ще радив би вам переглянути публіцистику 20-30-х років. Нині вона доступна всім. Маю на увазі газети та журнали минулого століття. Вони просто ряснують жаклими матеріалами про розгул чехізації на Закарпатті. Раджу вам прочитати хоча б заголовки документальних нарисів у журналі «Наша земля», як ось: «По Підкарпатті. Країна темноти, нужди, голоду й... чехізації», «Нужда, голод, темнота, розпuka і... чехізація», «Українська торговельна школа в Ужгороді в руках чехів», «Шірек і його шкільна політика», «Величезний наступ на наше шкільництво» та ін. А які жакливі факти брутальної чехізації там побачите! І розповідає про них не академік Мишанич, якого ви так ненавидите...

Лукавите, пане «енциклопедисте», коли пишете, що нібито в міжвоєнній Чехословаччині «ніхто нікому просто не смів заборонити голоситися до тої чи іншої національності», навіязу-

вати ту чи іншу мову. Ой і лукавите, розраховуючи, очевидно, на наївних людей. А між тим добре відомо, що поету В. Гренджі-Донському, наприклад, було заборонено видавати журнал «Українська земля», що вищій адміністративний суд ЧСР рішенням від 28 червня 1925 року визнав українську мову чужою для населення Підкарпатської Русі, що професора Бачинського та поета Черкасенка було виселено з нашого краю тільки за те, що десь у своїх виступах сказали, що Закарпаття – земля українська. Подібних прикладів – море.

Коли вже йдеться про ваше довільне поводження з фактами, то не можу не кинути вам докір за те, що ви плутаєте Марамороський (Сигіт) з'їзд (1918 р.) з Хустськими Всенародними зборами (1919 р.), які проголосили волю закарпатців воз'єднатися з Україною (С. 13). «Сміючись» і регочучи над відомим фактом, що Закарпаття за часів Австро-Угорщини ніколи не називалось «Подкарпатська Русь», що цю назву наш край одержав за часів Чехословаччини, ви знову вскочили в клопіт. Картаючи, як вам здається, «послідовника» Й. Геббельса за «філософію брехні», ви як на доказ своєї «правди» посилаєтесь на вірш... О. Духновича «Подкарпатські русини, оставайте глибокий сон!» (С. 9). Як «енциклопедист» із 40-літнім досвідом мав би знати, що Духнович цього вірша не писав. Про це не раз писалося як на Закарпатті, так і на Пряшівщині. Авторство цього твору, як і немало віршів російських поетів, приписали Духновичеві ваші ідейні батьки-москвофіли – угороси Є. Сабов та С. Фенчик, і до нестями повторюють нинішні політрусини на чолі з Магочієм і Попом.

Про незнання або довільне поводження з фактами «русинствуючого» історика можна б говорити й говорити, але це – марна робота, бо русинські фітькаші, крім себе, все одно нікого не читають, не чують і не хочуть слухати. Подивіться, будь ласка, як московсько-празький фітькаш ставиться до Карпатської держави 1939 року: «Ні де-факто, ні де-юре ніякої такої держави не було». Не було, бо не могло бути – і все. Навіть Сталіна москвин не знає. Його не цікавлять ні факти, ні люди, які брали участь у розбудові і захисті Карпатської України, для нього навіть сама «назва Карпатська Україна була незаконною». Бо так велить вважати хлібодавець. Попробуйте з такими вченими вести дискусію! Однак, «заслужений працівник культури України», який недавно як секретар Іршавського райкому КПРС і капітан кафе спеціалізувався на ниві

пропаганди відомо якого вчення й нині з таким же успіхом дриляє в області «Знання» – М. Шарга вважає українофобську ЕПР І. Пола «добросовісною працею» «вченого європейського рівня». Чи не за це одержав звання заслуженого?

Виступаючи на захист свого політичного «нянька» чи «тітчка», вчорашній секретар райкому партії, а нині «заслужений» у «книзі» з «позиченою», точніше украденою назвою надрукував серйозну статтю, спрямовану проти українців, особливо проти нелюбих йому галичан. Що ж, як недавній представник усезнаючої партії та офіцера «караючого ордена парії», чоловік на схилі літ з таким же апломбом узявся критикувати академіка О. Мишанича за погане «володіння матеріалом». Так і хочеться запитати «таварища» Шаргу, чи прочитав він хоча б соту частину з того, що написав академік? А кусається... Та Бог йому суддя.

Як колишній висуванець усезнаючої партії М. Шарга, не маючи філологічної освіти, узявся ревізувати те, що давно вирішено вченими-філологами зі світовим визнанням. Він, наприклад, цілком серйозно пише: «Відносно спільності мови можна говорити лише з лексичної точки зору, а не з орфоепічної. Як і українська мова, маючи в основі слов'янську кореневу систему, русинська мова відрізняється від інших слов'янських мов, у тому числі й східнослов'янських, істотно: етнічний українець, який ніколи не був у русинському середовищі, навіть не зможе прочитати тексту, написаного по-русинськи, не кажучи вже про його розуміння... Русинська родовідна асеміка – гордість нашої мови. За нею – сім'я, родина, можливо, й перша в Європі, за нею – віки. *Мамка, нянько, дідо, бабуля, стрий, стрійна, стрійчанка, стрійчаник, уїна, уїко, уїчанник, уїчанка* та ін. нічим не поступаються відповідникам в інших слов'янських мовах». Ось так. Воно й не дивно – на початку 50-х років минулого століття недовчений семінарист Джугашвілі ще не так повчав академіків-мовознавців. Аж пір'я з них, бідолашних, летіло.

«На жаль, – скрупується «заслужений» «знанівець», – інше друге покоління русинів, яке виросло і вчилось за роки радянської влади, писати по-русинськи не вміє, а читає дуже погано, що є наслідком асиміляційної політики Радянського Союзу, яку «успішно» продовжує по відношенню до русинів Україна» (С. 41). Як початківцю у філології щиро співчуваю М. Шарзі його прогалини в галузі мовознавства, а ось як «знанівцю» і по

літикани раджу прочитати сатири Марка Бараболі на цю тему, зокрема «Продукцію язиков», щоб мати краще уявлення про насаджувані ідейними батьками русинов мовний хаос у «Лутошняцькій губернії». Не кажучи вже про русинські граматики від Сабова до Гарайди, за допомогою яких чужинці сіяли темряву і неутро серед населення області. І сіяли успішно.

Не всякому навіть серйозному вченому протягом усього життя вдається зробити відкриття в тій чи іншій галузі науки, а ось наші політусини – роблять. Справді, тільки «заслужений» знанівець зумів спромогтися на таке «відкриття»: «Доречно нагадати, що й нині вчені вважають наш край прабатьківщиною всіх слов'ян, а мову підкарпатських русинів – фундаментом старослов'янської літературної мови, яка в IX-X ст. була мовою загальнослов'янського спілкування» (С. 39). Відні Кирило з Мефодієм! А ми й не здогадувалися, що вони походили з Міжгір'я – прабатьківщини і центру всього слов'янства, куди паляся в Синевирському озері й у вільний час потіли над старослов'янською азбукою та русинською граматиною. Ще б пак.

З професійною хваткою «заслужений» накинувся на «всержавних політиканів і кар'єристів», представників «кланових і мафіозних структур, шахраїв і спекулянтів, місцевих квіслінгів, наукових пристосуванців», які «міфом» про загрозу «русинського сепаратизму» шантажують «корінний народ» (С. 47). Якщо початківцю в науці сердитому горцюшу можна було б пробачити його намагання, як звикли казати, одним махом усіх «заслуженого» безсоромно маніпулювати фактами. За давньою звичкою він звик говорити від імені всього народу, у даному випадку – «корінного», але ж тоді хай буде дозволено запитати новоявленого «нянька» політусинів: а хто вас уповноважив так голосно релетувати від імені всього корінного населення області? Адже кілька років тому, незважаючи на адміністративний тиск з боку тодішнього керівництва обласної ради, що намагалось «переписати» українців Закарпаття в «русинську націю», змінити свою національність поспішило аж 39 громадян – найбільш войовничі політусини, що понаплоджували масу різних «обществ» і проводять агресивну сепаратистську роботу, спрямовану на компрометацію всього українського й відрив краю від України. Не менше. Шалена антиукраїнська кампанія проводилася в області напередодні та під час останнього перепису населення України. Крім «русинув», до неї було

залучено компартійні сили, московських батюшок і заоканських українофобів. Скільки грошей витрачено – знає хіба що Магочі-опо, а результат відомо який. У русини в грудні 2001 року записалося менше одного процента населення області. Тож чи гоже після цього, панове політрусини, рвати на собі ризи й горланити від імені «корінного народу»? Корінні свої вам сказали. Жаль, що мовчать «гаранти»!

Далі. Втративши надію на легку зміну кордонів у Європі, московсько-будапештські та московсько-празькі горцощі дещо «пом'якшили» свої сепаратистські домагання: на перших порах «погоджуються» жити навіть у межах ненависної їм України, правда, в умовах «повної автономії», а «заслужений» зі своїм ідейним «нянбом», ні трішки не червоніючи, заявляє, що русинський сепаратизм – то «міф». Ні, шановна громадо, русинський сепаратизм – не міф, а гірка реальність. Скажіть, будь ласка, навіщо тоді політрусини створили свій «сойм» і «временное правительство», яке недавно відновило свою «деятельность»? Чому «міфотворці» прямо закидали президентів Угорщини, Чехії і США та всі європейські організації «меморандумами» з вимогами визнати незаконним возз'єднання Закарпаття з Україною, відновити «диржавність Подкарпатської Руси» або включити її до складу однієї з «йвропейських диржав»? (Для прикладу одну з таких «заяв» подамо в кінці глави). А нещодавно московський батюшка Дімітрій Сідор, очоливши «сойм» ПР, поставив крапку над «і» – у Мукачеві 25 жовтня 2008 року проголосили «Меморандум» про утворення «государства Подкарпатська Русь». Демократичні партії та громадські організації області за останні роки десятки разів звертали увагу Президента і уряду України на антидержавний шабаш «своїх» і зарубіжних фітєкашів на Закарпатті, але урядові чинники, граючись у демократію, мовчать, а іноземна агентура працює. Наполегливо, уперто. Роздирає Україну.

У розглядуванні «книзи» політрусини, щоб обілити свого «отецка» чи «татічка» І. Попа (який у 1960 році разом з іншими студентами Ужгородського університету потрапив у «лабети КДБ» у зв'язку зі справою однокурсника В. Кушніра, а потім «завдяки своїм здібностям, цілеспрямованості і винаятковій працездатності» навіть «під ковпаком КДБ» зумів стати кандидатом і доктором історичних наук, редактором категістського журналу «Советское славяноведение», автором ЕПР, а нині, додамо до сказаного, ставши теоретиком політрусинізму, а

гідною подиву легкістю змінює місце праці за координатами Москва-Ужгород-Чехія) надруковували статтю самого В. Кушніра «Півстоліття до істини: факти і домисли в науковій полеміці». Стаття, як потім зізнавався автор, писалася на замовлення того ж І. Попа. Тому й не дивно, що В. Кушнір, не поділяючи русинських амбіцій колишнього однокурсника, якому, однак, свого часу необачними записами в щоденнику спричинив чимало прикрощів, узяв під захист автора ЕПР й намагався уціпнути його критика О. Мишанича, за «характер дискусії» з невинно потерпілим саракою.

Одночасно чи навіть трохи раніше за «книгу першу» «І ми в Європі» в прорусинській газеті «Карпатський євроміст» (2002. – 11 липня) було опубліковано згадану статтю-спогади В. Кушніра. Ознайомившись із її змістом, здивований автор з обуренням заявив, що «редакція допустила багато фактологічних переключень і вставок до оригіналу моїх спогадів». Ось так!

«Мало того, – продовжує В. Кушнір у листі «Автор інтерв'ю-фальшивки – професор» (Срібна земля. – 2002. – 21 вересня), – ця ж сама газета 13 червня, задовго до написання моїх спогадів, опублікувала фальшивку – «моє» (?) інтерв'ю якійсь А. Мокляк, яке я нібито давав у кафе Київського вокзалу. Того ж дня те саме «інтерв'ю» було опубліковано в іншій газеті – «Подкарпатська Русь», № 7 (25).

Можу документально підтвердити, що автор цього інтерв'ю-фальшивки – доктор історичних наук Іван Поп. Ось так! Ось вам і «йвропийський» рівень русинського енциклопедиста, «таварищ Шарга», «добросовісний» методи роботи русо-чеського професора чи просто закарпатського перевертня.

Історик Г. Лавер у відгуку на ЕПР «Чий інтересам служать фальсифікатори історії Закарпаття» (Карпатський голос. – 2003. – 1-7 лютого) показав, що автор і головний редактор «енциклопедії», говорячи про історію Закарпаття, виявив своє незнання матеріалу, який вивчають учні 5-6 класів загальноосвітньої школи в Україні. Детально розглянувши окремі статті І. Попа, Лавер робить висновок: «І цих фактів достатньо для того, щоб побачити примітивність та антиукраїнську спрямованість «Енциклопедії підкарпатських русинів», яка видана на гроші ворогів України».

У мукачівській пресі задовго до Мишанича говорилося про І. Попа як про могутній «корабель», що не потопяє: його з кількома іншими студентами виключили з Ужгородського універ-

ситету, а він з часом вигулькнув у аспірантурі в Інституті слов'янознавства АН СРСР у Москві, під «ковпаком КДБ» став кандидатом і доктором історичних наук, згодом очолив патронований КДБ журнал «Советское славноведение» (у «зореновій», бачте, такого спеца знайти не могли!) й інші подібні «русинські чуда». Це питання зацікавило й О. Мишанича, у зв'язку з чим політрусини його звинуватили у задрозах, домислах і натяхах та інших подібних гріхах. Заради того щоб виправдати «енциклопедиста» в очах громадськості, до участі в дискусії було запрошено В. Кушніра. Ба більше, розтоптавши загальноприйнятні норми людської моралі, професор публікує інтерв'ю-фальшивку, у якій у дусі русинських традицій надавав стусанів не лише ненависному йому академіку, але й кльком докторам історичних наук Ужгородського університету, що не поділяють його поглядів. Як писала газета «Карпатський голос», фальшивкою «І. Поп намагався виправдовувати себе, що нібито не він співпрацював з КДБ на судовому процесі 1960 р. І ось таким є на сьогоднішній день головний ідеолог русинства» (2003. – 1-7 лютого).

У згаданому відгуку на ЕПР Г. Лавер теж говорить про русинські «чуда», які натворив страбичівський фітєкаш «під ковпаком КДБ» у Москві, й додає: «У 1992 році Москва присилає його на Закарпаття уже як спеціаліста з русинської проблематики, що необхідно їй було в боротьбі проти Народного Руху України. Але в Закарпатті він перестарався: так зухвало захищав політрусинів, що обурив проти себе українську інтелігенцію і змушений був покинути Закарпаття. Тож повертається знову в Москву. Але Москва, щоб уникнути провалу в Закарпатті, посилає його «в ігнораніє» аж на німецько-чеський кордон, довіривши йому очолити якийсь штучно створений інститут». Грошей за газ Путін не жаліє.

Витівки русинського «енциклопедиста» набули такого розмаху, що колишній його однокурсник, а нині учитель з Катарлика В. Кушнір вимушений був надіслати й надрукувати в газеті «Срібна земля» (2003. – № 40. – 21 листопада) листа й пояснити, що професор І. Поп сфальсифікував його спогади й надрукував інтерв'ю, якого Кушнір не давав. Як людина високоморальної і порядна, Кушнір щиро вибачився за витівки колишнього свого однокурсника: «Висловлюю жалю з приводу того, пише він, – що своїми болючими спогадами мені не вдалося захистити порядність студента Івана Попа від автора «Енциклопедії Подкарпатської Руси». Прошу Вас, пане редакторе,

через Вашу газету висловити мої щирі вибачення шановним професорам Ужгородського університету Івану Мешку, Михайлу Тиводару та академіку НАН України Олексі Мишаничу за ті інвективи, яким вони були піддані від мого імені автором «Енциклопедії Подкарпатської Руси» у фальшивому інтерв'ю. – В. Кушнір».

Бачили, на що здатні фітєкаші в науці? І в політиці? А геть пають себе в груди і несамовито кричать про мораль.

ДОДАТОК

Президенту Чехии
Пану Вацлаву Гавелу
Гор. Прага

От Председателя Республиканской
Партии Подкарпатской Руси
Степана Ач
295400 гор. Мукачево
ул. Первомайская набережная,
дом. 6-Г, кв. 28. Тел. 4-16-76

Уважаемый пан Президент, извините, что беспокою Вас своим письмом. В 1990 году, когда была еще Чехословакия, я обращался к Вам с аналогичным письмом (для информации высылаю Вам копию того письма), и в результате чего, я был приглашен в канцелярию президента. Нашу делегацию русинов принял советник Президента пан Петр Поспихал, которому были изложены требования этого письма (... что народ Подкарпатской Руси хочет воссоединения с Чехословакией), однако пан Поспихал, а в последствии пан Миклошко ничего не могли нам помочь, так как боялись, что советская сторона закроет для Чехословакии нефтегазовые вентили.

СССР распался, и все народы примыкали к своему «берегу», народ Подкарпатской Руси тоже стремился к своему «берегу» (Чехословакии). Мы часто приезжали в Прагу и в Чехословацком парламенте уже были «свои» депутаты, которые поддерживали идею воссоединения с Чехословакией, но вскоре Чехословакия распалась, а Подкарпатская Русь брошена Украине на растерзание.

При СССР жилось нам не сладко, однако по сравнению с сегодняшним положением, то это был рай. Сегодня почти все

БРЕХУНИ ЧИ ПРОВОКАТОРИ? Або:

«НЕ ПЛАЧТЕ, МАРИЄ ІВАНІВНО»

(П. Скуць)

Як тільки захитався «Нерушій», московські стратеги стали одразу планувати «гарячі точки» типу Карабах, Придністров'я, Абхазія, Південна Осетія, Донбас, Крим і Подкарпатська Русь, куди в будь-яку хвилину можна було б послати «міротворчі танки» й «принудити к миру» і «любіві» до Росії антимперські сили, яким сниться «независимость». Як уже не раз говорилося й писалося, на Закарпатті, як грім серед ясного неба, з'явився таємний агент Чехословацьких спецслужб і одразу ж почав писати до Москви, що в Подкарпатській Русі, яка є частиною території колишньої Чехословаччини, відбуваються «незвичайні події», які можуть стати причиною конфлікту між двома державами. Трохи згодом з Белокаменної повернули на Закарпаття уродженець нашого краю – овочівника, що поміняв свою професію на борця проти Ватикану (кн.: Уніатська церква – ворог культури і прогресу. – Київ. – 1982), а потім переключився на боротьбу проти українського буржуазного націоналізму і захисника політрусинів – І. Миговича, та виплював до Москви, що в Подкарпатській Русі, яка є частиною території колишньої Чехословаччини, відбуваються «незвичайні події», які можуть стати причиною конфлікту між двома державами. Трохи згодом з Белокаменної повернули на Закарпаття уродженець нашого краю – овочівника, що поміняв свою професію на борця проти Ватикану (кн.: Уніатська церква – ворог культури і прогресу. – Київ. – 1982), а потім переключився на боротьбу проти українського буржуазного націоналізму і захисника політрусинів – І. Миговича, та виплював до Москви, що в Подкарпатській Русі, яка є частиною території колишньої Чехословаччини, відбуваються «незвичайні події», які можуть стати причиною конфлікту між двома державами.

Однак було б серйозно помилякою вважати, що в нас не було тутешніх політрусинів. Були і є. Серед них найагресивнішими були М. Томчанин, який, виконавши доручення катебе, наківав п'ятами до Будапешта й там осів, І. Тураїца, який, довівшись до самогубства свою аспірантку, подався до Братислави, а також московський піп Д. Сідор, лікарі Ю. Думнич, Є. Жупан, кілька мукачівських комірників та свавільські ремісники і столярки. Це вже потім «засвітилися» компартійні вожаки М. Волощук, В. Васильєв, той же І. Мигович, С. Устич, М. Макара, а за ними й мукачівські скоробататки Геша та Балого.

без роботи, без куска хлеба, без средств существования, многие не выдерживают и кончают жизнь самоубийством.

Уважаемый пан Президент, народ Подкарпатской Руси (и лице нашей партии) обращается к Вам потому, что надеется, что Вам не безразлична судьба Подкарпатской Руси, так как Подкарпатская Русь находилась под юрисдикцией Чехословакии и только в результате «Мюнхенского соглашения», а в последствии Договора Фирлинга-Молотова, Подкарпатскую Русь отторгли от Чехословакии. Тогда все знали, что это юридически не правильно, но никто не мог доказать – коммунисты поставили свой вердикт.

Однако, после краха социалистической системы, в целом мире признано что коммунистические идеи и коммунистические завоевания ошибочны, ошибки надо исправлять, что и делается в Европе (вывод Советских войск из восточной Европы, воссоединение Германии, распад СССР и т. д.).

Уважаемый пан Президент, народ Подкарпатской Руси просит Вас, чтоб Правительство Чехии подняло вопрос в Международных институтах, Европарламенте, в ООН, в ОБСЕ и других международных институтах о Подкарпатской Руси, что в природе не существует документа, который бы регламентировал присоединение Подкарпатской Руси к СССР и тем более к Украине. Нас просто завоевали и мы еще находимся на военном положении, так как никакого документа нет.

Также Чехия имеет право односторонне денонсировать Договор Фирлинга-Молотова и Подкарпатская Русь получает статус КВО 1944 года. Если Подкарпатская Русь не воссоединится с Чехией, то помогите русинскому народу добиться независимости от Украины.

Уважаемый пан Президент Вацлав Гавел, войдите в историю русинского народа как вошел президент Чехословакии Гариш Масарик.

P. S. Для уточнения некоторых положений хочу неофициально встретиться с Вашим представителем.

15 июля 1999 года

Председатель Республиканской Партии
Подкарпатской Руси (підпис)

Степан Ач

Однак у цьому випадку мова йтиме не про партійну чи соціальну приналежність закарпатських політрусинів, бо політика в усі часи не відзначалася високою моральністю, а опустимоса трохи нижче – на особистісний, ба навіть на побутовий рівень, де брехню не приховаєш ніякими балачками про вищі й благородні цілі. Оце візьмемо для прикладу затятого українфоба П.-Р. Магочія. Сіренський, посередній науковець і затятий політик, який усе життя тільки те й робить, що займається творенням на далекому Закарпатті «четвертого східнослов'янського народу» – русинів, зумів осідлати кафедру української історії в Торонтському університеті та ще й вибити собі довічної недоторканості – статус тенюра. (Без чортівської підтримки його господарів таке неможливе). Про наукові художества цього агента КДБ писалося чимало, і я не стану втомлювати читачів повторенням уже відомого. Наведу тільки один приклад, який свідчить про моральне-аморальне обличчя закарпатського «вченого». Навіть не червоніючи, «могучий Магочі», всупереч відомим фактам, намагався робити відомого поета В. Гренджу-Донського «лояльним мадяром». Таке святотатство до глибокої душі обурило дочку Гренджі-Донського. Зірку, і вона написала й опублікувала протест проти спроби мадяризації закарпатського поета «В. Гренджа-Донський – «лояльний мадяр».

У своєму протесті дочка з болем у серці пише про батька: «Він виріс у родині бідних українських селян, які мадярською мовою навіть не володіли, відмалечку зазнав біду й нужду і бачив терпіння свого народу, а головню, бачив і розумів причину того терпіння, спричинене саме мадярами» (В. Гренджа-Донський. Твори. – Т. XI. – С. 365).

Як громадянин колишньої Австро-Угорщини, Гренджа-Донський не за власною волею служив у австро-угорській армії, воював на фронтах Першої світової війни, був поранений, лікувався і деякий час жив у Будапешті. Як пише академік М. Неврлі, Гренджа повернувся з Угорщини в 21 році, коли «мадяризація в рідному краю була незабаром замінена урядовим курсом національно безбарвного русинства, а пізніше чехізацією. Представників національно свідомої інтелігенції можна було тоді на Закарпатті порухувати на пальцях» (Піонерська газета (Прияшів). – 1967. – 10 квітня).

А ось що писав з приводу його «мадярської лояльності» сам поет у статті «Як я почав писати»: «Я мадярів не любив ніди моїх хлоп'ячих років. Адже в році 1907 [вони] знівечили наші школи, нашу культуру, в р. 1909 змадяризували нашу третю

епархію в Гайдудорогу; в р. 1914, коли карпатські наші гори зайняла російська армія і потім вона відступила, мадярські гонведи розстріляла нашу племінницю і труп кинули в ріку... Не міг я їм простити ані шибениці в Торуні, в Прислопі та інших, про що я знав (був тоді листоношею). Ні, мадярам я не вірив» (Том XI. – С. 365). Від коментарів утримуюсь, але Магочія запитано: як називається його вчинок? Яка то мораль?

Московські пахоки – керівники Закарпатського обкому КПУ І. Мигович та М. Макара, які до розвалу «Нерушімого» за-тято захищали брежнєвсько-сусловську національну спільноту – «совєтський народ», у нових умовах ні з того, ні з цього пере-кваліфікувалися на русинських вожаків. Оплакуючи розвал СРСР, компартійні «таваріші», як і їх ідеолог Магочі, навіть не червоніють, коли починають галасувати, що нібито русини «перейшли в українство з ласки московського Кремля» (Подкарпатська Русь. – 1997. – 16 квітня).

Подібні вигадки є у виступах хрещеного батька «Общества підкарпатських русинів» Б. Сливки, московського професора І. Попа, відставного міліціонера-юриста П. Гольмаша, попа Д. Сідора та інших представників п'ятої колони. Московської та угорської. Не знаю, чим це пояснити – браком освіченості чи політичним замовленням, – але політрусини уперто замовчують те, що закарпатці про свою українськість на весь світ заявили 18 грудня 1918 року на з'їзді в Сигеті, на Все-народних зборах 21 січня 1919 року в Хусті, на І з'їзді молоді Закарпаття 7 серпня 1929 року в Ужгороді, на II з'їзді молоді Закарпаття 2 липня 1934 року в Мукачеві, під час антифашистських маніфестацій у 1937 році, на виборах 12 лютого 1939 року та під час будівництва Карпатської України в 1938-1939 роках. До цього можна було б додати освіту, культуру та літературу Закарпаття 20-30 років минулого століття. І робилося все це навіть у супереч волі нашого «батька Сталіна». Ну а Маніфестом про возз'єднання Закарпаття з Україною, прийнятому I з'їздом народних комітетів Закарпатської України 26 листопада 1944 року, закінчилася багатовікова боротьба українців краю за возз'єднання з однокровними братами. Такими були факти. Чому ви про це не говорите, «таваріші» комуністи і русини?

Та ні, говорять – тільки що і як. Московський виплодок І. Поп Маніфест про возз'єднання називає «пустим папірцем», не визнає самого існування Карпатської України – не було, бо не могло бути, на всі лади вихваляє «доблесні» війська Горти Міклоша, які потопили в крові Карпатську Україну, виправдо-

вує угорсько-фашистську окупацію Закарпаття, під час якої нібито «розквітала русинська культура». У цьому відношенні з Попом міг би позмагатися хіба що майор кагебе В. Танчинець. Попом міг би позмагатися в русинського «поета». Однак у всіх випадках русинські горцющі замовчують той факт, що в роки окупації угорці загнали в концтабори 185 тисяч населення краю, що за неповні шість років убили 115 тисяч закарпатців – кожного четвертого чи п'ятого жителя краю, а решту українців збиралися переселити в угорські села за Дунаєм. Чим вони гірші за Сталіна, Берію і Жукова? Великих переселенців цілих народів.

Однак хіба можна вести розмову з московським професором, який у своїх статтях та «енциклопедіях» чорнить і обпальє усіх українців і все українське. Як уже йшлося вище, цей бойовик не зупиняється ні перед перекручуванням фактів, ні перед літературною крадіжкою, ні перед підrobкою документів, ба навіть написанням пасквілів від чужого імені. Йому на це вказували, його за це критикували, але...

Передисловувались до Чехії, бойовик і там продовжує свою брудну українофобську справу. У 2005 році Поп видав у Празі чеською мовою книжку «Подкарпатська Русь» (Лібри: Прага, 2005. – 192 с.), у якій злобно обпальє Україну як державу. Усе українське викликає в московського професора звірину ненависть. У лютий злобі дійшов до того, що твердить, ніби Галичина – польська держава. У рецензії на книжку академік М. Мушинка назвав творіння українофоба «вершиною антиукраїнства» (Дука. – 2005. – № 5. – С. 80-83). Як не дивно, але до цього причетна й офіційна влада Чехії, бо під її вивіскою усе це робиться.

Або візьмемо, наприклад, іншого українофоба – колишнього високопоставленого офіцера радянської міліції, що перекручував у русинського юриста та історика. Хворюючи на нісню ученості, учорашний міліціонер пише і пише – на попередній роботі, видно, нагромадив великий запас енергії і сил. Брак належної підготовки, науковий рівень його писань видно кожному, хто візьме в руки творіння бойовика, а ось політика – тут сам Геббельс міг би позаздрити «історик» та «юристу» чи «історико-юристу» Годьмашу.

Русинський «історико-юрист» люто ненавидить галичан і все українське і при всякій нагоді обпальє їх, оббріхує, як тільки може (Наш час. – 2005. – 30 серпня). У цьому відношенні він гідно продовжує справу колишнього начальника обласного КДБ полковника Давідова. Та Бог йому суддя – в нашій країні й таке дозволено робити.

Та ні в які ворота не лізе, коли «історик-юрішта» Карпатську Україну 1938-1939 років називає «русинською державою», а карпатських січовиків – русинськими бойовиками (Наш час. – 2005. – 19 липня). У його хворобливій уяві Карпатська Україна – то Подкарпатська Русь, яку угорці в 1939 році окупували, й розстрілювали окупанти не січовиків, а мукачівських русинів (Наш час. – 2005. – 16 серпня). Чи, може, барбівських? Для нього й пісявоєнна Закарпатська Україна – теж русинська держава. Тут уже, як звикли казати, і сам Бог чоловіку не допоможе...

У моральному плані русинські «корманічі», у тому числі й Годьмаш, мало чим відрізняються від своїх ідеологів – Магочія та Попа. Різниця лише в тому, що Магочі намагався з українського поета Гренджі-Донського зробити «лояльного мадаря», а Годьмаш з українського письменника-патріота прозаїка І. Чендея – русинського перевертня. Будучи упевненим, мабуть, що мертві захистити себе не зможуть.

Можливо, брехня довго гуляла б сторінками преси, коли б пасквіль Годьмаша не потрапив до рук родини покійного письменника. Мені писати про це нелегко, бо й сам відчуваю великий гріх перед пам'яттю Чендея за не завжди толерантне ставлення в радянський час до митця і його творів, однак совість каже: не мовчи. Тим паче, що спільну мову з Чендеєм ми таки знайшли й разом боролись за Українську державу, її незалежність.

Так ось. Тієї ночі кінця березня 2007 року сім'я покійного письменника не спала. До рук дружини Чендея, Марії Іванівни, потрапила сповнена зісними інсинуаціями брехлива стаття русинського «історико-юриста» П. Годьмаша, який намагався робити з відомого письменника та його сім'ї політрусинів френцико-бродівського зразка. Рано, коли сонце виглянуло з-за Яроцької гори, заплакана сім'я покійного Чендея була на квартирі у поета П. Скунця: прийшла шукати поради, підтримки і хоча б сякого-такого захисту. І, як наслідок, у обласній пресі, у «Новинах Закарпаття» (2007. – 31 березня), з'явилася стаття П. Скунця «Не плачте, Маріє Іванівно!». Виступаючи проти облудних вигадок радянського екс-міліціонера, відомий поет намагався заспокоїти прибиту горем сім'ю письменника і переконати її в тому, що «коли брехня пускається в пляси, правда від її стукоту з орбіти не зійде». Правда переможе, як казав колись мудрий чоловік Т. Г. Масарик. А незабаром у газеті «Срібна земля-фест» (2007. – 5 квітня) з'явилася стаття «Іван Чендей і русинство: між правдою і брехнею – прірва» за підписами Марії Іванівни (дружина Чендея),

вильну оцінку згадуваної повісті, яка не вкладалася в прокрустове ліжко соціалізму. Шкодую, каюся, але ж так було і перебіхувати факти не треба.

Ось що писала з приводу дикої маячні Готьмаша сім'я І. Чендея у своїй статті: «Готьмаш ніколи не був ні серед добрих знайомих Чендея, ні серед його друзів. Просто не міг бути». Таке ставлення Чендеевої родини до «друга» покійного чоловіка і батька.

І далі: «Цілком за межами «морально-аморально» є слова Готьмаша: «Незадовго до відходу у вічність І. Чендей мені сказав, що не сердиться на сина, бо таким його, тобто русином, виховав». Ось і оцінка русинської вигадки «юрішти». Аморально не таке писати, пане юршито, про людину, яка вже відійшла у вічність і не може себе захистити.

Іще: «Розповідь про підпільну русинську організацію, членом якої нібито був Михайло Чендей, є цілковито маячною, як маячною є і те, що Михайла виключали з університету, а батька його, тобто Чендея-письменника, – з партії через участь у цій організації». Маячня – більш нічого. Але питається: кому і навіщо вона потрібна?

Нечисту справу не можна робити чистими руками. Ще Гітлер свого часу радив прибічникам: якщо брехати, то брешти по-великому, щоб тобі повірили. Такого принципу дотримувалися й радянські ідеологи, керовані чорним парткардиналом М. Сусловим. Нелегко порвати зі «світлим минулим» і колишньому офіцеру, який при всякій нагоді оплакує розвал СРСР і оббріхує Україну як державу та борців за її незалежність. Он дружок Готьмаша по українофобії московський гоголанець І. Поп на брехні книжки одна за одною «строчить». Ба більше, московський професор може не лише, як Готьмаш, факти вигадувати та перекручувати, але й інтерв'ю за когось в інтересах русинов «сочинити», а коли заманеться, й статтю від чужого імені «ушкварити». Украти, перебрехати... Та гоголане – не червоніючи. Бо «татічкові», а по-русинськи «опуковий» русинства усе на світі дозволено. Навіть президент Ющенко цапкував перед ними навколішки.

Боротьба за мукачівську «Русинію» під назвою «Подкарпатська Русь», по-угорськи – просто Карпатольйо, не знає ніяких моральних уз. Воїстину, мав усі підстави Марко Бараболя риторично запитувати земляків: «Подкарпатськіє русини, проч вас іштен побил так?».

Михайла Івановича (син) і Марії Трещак (дочка), у якій сім'я обурюється безпардонною брехнею Готьмаша, який намагався з Чендея і його дітей робити «русинов» мукачівського розлину.

«Чи знав він тоді, – скрушала сім'я покійного письменника, – що не пройде й двох років по його смерті, як знайдуться «землячки», які наважаться облудливо вигадувати і свідомо вводити в оману читача. Хоча засумніваються в українськості Івана Чендея зможе тільки не дуже тямущий читач». І далі пункт за пунктом спростовують вигадки брехунця.

Щоб втертися в довіру «нетямущого читача», екз-офіцер, що перефарбувався в «русинського юриста», не посоромився видавати себе навіть за доброго «друга» І. Чендея, якому письменник перед відходом у вічність нібито сповіряв свої родинні секрети. Сповідався, чи що. Оббріхуючи добре ім'я покійного, він зводить наклепи і на його дітей. З побрехеньки Готьмаша випливає, що нібито вся сім'я Чендея була і є політрусінами, що нібито син Чендея, Михайло, в студентські роки входив до якоїсь підпільної «русинської організації», що нібито за це Михайла виключили з університету, ну а батька виключили з партії й жорстко переслідували. Але Чендей, мовляв, не сердився на сина, бо то він сам нібито виховав такого мужнього русина.

Ну що тут скажеш? Перш за все, І. Чендей ні за якої погоди не водився з такими «друзями», як русинський «історик юршита». Сім'я покійного чітко про це сказала. Крім того, в останні роки Чендей важко хворів і сім'я до нього допускали лише близьких друзів, які шадили хворого і не викликали ніяких негативних емоцій. По-друге, в університеті не було ніякої підпільної русинської організації, до якої нібито входив син Чендея – говорю про це як викладач, який працював на факультеті, на якому вчився і який закінчив син покійного письменника. Не треба видавати С. Ача за якусь русинську організацію, як це робили працівники катедре, «аби довести, що хліб їдять не задарма» (П. Скунець). По-третє, Михайла Чендея ніколи з університету не виключали – це палід фантазії екз-офіцера радянської міліції (щось на зразок СВУ на Східній Україні, вигаданої «славними» чекістами). І, нарешті, по-четверте, Чендея письменника виключили з партії не за виховання сина, а за збірку оповідань і повістей «Березневий сніг», зокрема за антикомуністичну повість «Іван», і небажання автора гнути спину перед, по суті, окупаційною владою, якій вірно служило радянське офіцество. Говорю про це з боєм у серці, бо й сам відчуваю великий гріх перед пам'яттю Чендея саме за непра-

Ю. І. БАЛЕГА

ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО, або ФЕНЦИКО-БРОДІВСЬКІ ПРИВИДИ НА ЗАКАРПАТТІ

Редактор Андрій Ребрик
Художньо-технічна редакція Світлани Ялч
Художнє оформлення Корнелії Коляджин
Коректор Галина Тамаровська

Підписано до друку 30.04.2010.
Формат 60х84^{1/16}. Гарнітура Bookman Old Style
Папір офсетний. Друк офсетний. Облік.-вид. арк. 12.2.
Замовлення № 4. Наклад 250 прим.

МПП «Гражда»

Свідомство про державну реєстрацію видавців, виготовників
і розповсюджувачів видавничої продукції.

Серія 3-т № 22 від 1 вересня 2005 р.

88000, м. Ужгород, вул. Капітульна, 18, т./факс (0312) 61-52-76

E-mail: ekzil@yahoo.com

ЗМІСТ

ЗАМІСТЬ ВСТУПУ _____ 3

РОЗДІЛ I

«ЖЕЛАНІЄ РУССКИХ ВОЖДЬ...» _____ 6

«ПОДКАРПАТСЬКІЄ РУСИНИ,
ПРОЧ ВАС ІШТЕН ПОБИЛ ТАК?» _____ 18

СКАЖИ МЕНІ, ХТО ТВІЙ ДРУГ... _____ 44

ФЕНЦИКО-БРОДІВЦІ
ГАЛОПОМ ДО БУДАПЕШТА _____ 52

ПАМ'ЯТНИК ОКУПАНТАМ
НА МАРТИРОЛОЗІ КАРПАТСЬКИХ СІЧОВИКІВ _____ 60

«РУСИНИ РИССЮ ДО РОСІЇ...» _____ 73

РОЗДІЛ II

ФЕНЦИКО-БРОДІВСЬКІ
ПРИВИДИ НА ЗАКАРПАТТІ _____ 86

СЕПАРАТИЗМ _____ 109

«РУСИНСЬКА» ЧИ «РУСЬКА» МОВА НАША? _____ 131

ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО:
ІДЕОЛОГІ І ПОКРОВИТЕЛІ _____ 140

ВІДПОВІДЬ ПРОФЕСОРУ МАГОЧІ _____ 162

ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО
І БУДІВНИЦТВО УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ _____ 186

ШУМОВИКИ ЗА РОБОТОЮ, або
ЯК НАСАДЖУВАЛОСЯ ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО _____ 206

ГОРЦОШІ СТАЛІНСЬКО-СУСЛОВСЬКОГО ВИШКОЛУ _____ 214

МОСКОВСЬКО-РУСИНСЬКІ ФІТКАШІ В НАУЦІ _____ 225

БРЕХУНИ ЧИ ПРОВОКАТОРИ?
Або: «НЕ ПЛАЧТЕ, МАРІЄ ІВАНІВНО» _____ 239

Балєга Юрій Іванович

Закарпатті. – Ужгород: Гражда, 2010. – 248 с.

ISBN 978-966-8924-98-3

ження» на теренах Сходу зміст.

Розрахована на спеціалістів і широке коло читачів.

• ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО • ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО
 • ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО • ПОЛІТИЧ
 • ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТ
 • ПОЛІТИЧНЕ

ISBN 978-966-8924-98-3